

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1911.

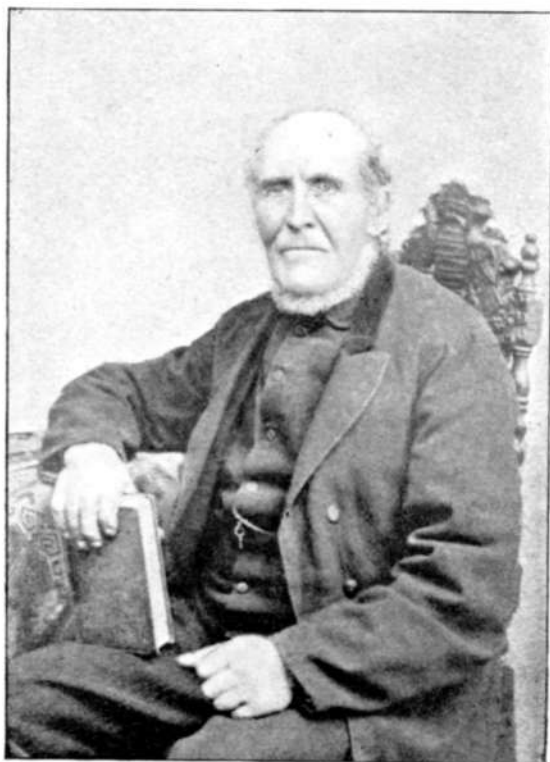
Redaktor:
prof. dr. Ernst Muka.
komtur rjadow Danila a sw. Sawy atd.

Lětnik LXIV.
Zešiwk I.

(Cyłego rjada čisło 124.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Pětr Mlónk,
serbskí ľudowy basník.

K prašenju wo pohanjskich kulturnych městnach Hornjeje Łužicy.

Spisał Jan August Jenč z Kluče.

(Skónčenje.)

C. Běly Bóh¹⁾ abo Bělobóh.

Professor Nehring-Wrótsławski mjenowaše w 2. zwjazku archiva za słowjansku filologiju, 1877, str. 384 mjeno „belbog“ w słowjanskej mythologiji pózdnu wunamkanu twórbu wučenyh, wumyslenu po słowach znateho městna Helmoldoweje króniki wo Čornobozy I, str. 52.

W archivje za sl. fil., 25. zwjazk, 1903, str. 66 a sé. Nehring wo „mjenje bělbog w słowjanskej mythologiji“ wobšěrnje jedna a štož bě lěta 1877 jenož wuprajil, dokładnje dopokazuje.

Helmold, faraf w Bóžowje (Bosau) při Płonskim jězorzje w narańšej Holsteinskej w 12. lětstotku, wučomc Gerolda, přenjeho biskopa w Lübeku, pisaše kroniku Słowjanow, kiž hač do 1170 dosaha. Wo nim samym so lěta 1177 posledni króć naspomnja. Kaž Helmold piše, běchu z Korbeja pobožni mnichoje wučahnyli, na kupje Ranje (Rujanje) křesćanstwo připowědali a k česći Khrystusowej a k dopomnjeću na swjateho Wita, škitarja Korbejskeho klóštra, modleńnju tam založili. Tola pozdžišo, hdyž Ranjenje zaso do póhanstwa zapadžechu, česćachu Ranjenje swjateho Wita jako přiboha, kiž mjez wšitkimi přibohami Słowjanow přednosć dosta (I, staw 6 a 52, II, st. 12).

---

¹⁾ W druhim nastawku „Čornobóh“ maju so tele štyri zmylki porjedzić: 1) Str. 83 ma tři króć Fisterwald město Finsterwald stać a we rjadcy 22/23 tam maju so słowa: *(„Čornebohketten“), a zo je njetrjebawše, přepytować porjedzić do: *(„Čornebohketten“); je pak njetrjebawši, přepytować. — 2) Str. 87 rj. 8 ma stać ¹⁶⁾ město ¹⁵⁾. — 3) Str. 104 rj. 10 ma rěkać: 1682 město 1782. — 4) Str. 120 rjadka 5 wot delkach ma so pisać: Lautenbergk město Lauenberg.

Miklošič (přir. Miklosich, Etymolog. Wörterb., pag. 393 & 432 *vitz*) wotwodźuje to mjeno kaž Helmold, druzy pak nie. Helmold mjenuje tež mjez druhimi bohami (I, staw 52) dobrego a zlého Boha. Dobry Bóh pokazuje na křesćijanski wliw, na dobrego křesćijanskeho Boha, zły Bóh, djaboľ, čorny, pokazuje tohorunja na křesćijanski wliw, na křesćijanskeho djabola, kotrehož sebi lud jako wjeřcha čemnosće čorneho myslí.

Nehring (Archiv za št. fil., 25. zwjazk, 1903, str. 66 sé.) sudži takle: Wučeni su pokhileni, mjeno „Béľbog, Běty Bóh, bóh swěťla“ z Helmoldoweje „*Chronica Slavorum*“ wuwodźować, dokaľž Helmold wo dobrym a złym Bozy pola sewjerezapadnych Słowjanow řeči a wo poslednim praji: „Słowjenjo su jeho we swojej řeči „*zcerneboch*“ mjenowali. Na tym městnje pak réka po laćansku: Est autem Slavorum mirabilis error: nam in conviviiis et compotationibus suis pateram circum ferunt, in quam conferunt, non dicam consecrationis, sed execrationis verba, sub nomine deorum, boni scilicet atque mali, omnem prosperam fortunam a bono deo, adversam a malo dirigi profitentes. Unde etiam malum deum sua lingua diabol sive zcerneboch, id est nigrum deum appellant. Móže so wočakować, zo by so tu, hdžež so zly Bóh *čorny*, *černebog* mjenuje, dobry jako Bóh swěťla *běty Bóh* t. j. *béľbog* mjenowaľ; tola na wonym městnje žane tajke mjeno njestoji; tež dyrbjal dobry Bóh rékać *dobruj bog* abo po mjenje *černebog* w tamnišej ludowej řeči *bolebög*, w Helmoldowej řeči snano *béľboch* (přir. Schleicher, Polabische Sprache, str. 90, a Lorentz, Das gegenseitige Verhältnis der sogenannten lechischen Sprachen, Slav. Archiv 24, 9). Pobrachowanje tutoho mjena dopokazuje, zo jo Helmold slyšal njeje. Z cyľa Helmoldowe powěšće wo nabožinstwje sewjerezapadnych Słowjanow prawje jasne njejsu. Jeho słowa „invaluit in diebus illis (w času wjeřchow Přibysława a Niklota) per universam Slaviam multiplex ydolorum cultura“ su drje jasne dosć, zo ma wón cyľu krajinu sewjernih Słowjanow w myslach, a za to řeči tež městno wo Swjatowitu a wulkosći jeho mocy „de omnibus Selavorum provinciis statutas sacrificiorum impensas etc.“, tola zdadźa so jeho powěšće w druhim nastupanju dwělomne być, wosebje zda so w cyľym mythologiskim systemje tutoho kronisty tamne městno z naspomnjenjom *černoboga* njetrěbne być, tak zo móža so tež słowa wuwostajić, bjez toho, zo by so zwisk skazyľ; tež we wšelakim druhim nastupanju by wjetša jasnosć dobra byľa.

Helmold na dvěmaj městnomaj wo česćenju bohow pola sewjernych Słowjanow řeči, I, 52 a I, 83, a hačrunjež je jeju wobsah z džěla jenajki, tak zo je cyłe wuwie mysłow skoro tosame a hdys a hdys so tež tesame słowa trjebaju, a hačrunjež so tak wobě městnje wurunatej, wostajitej tola wšelake wěcy čemne, štož drje na tym leži, zo Helmolowe, wot měšnikow přewzate powěsće, hruby započatk njedospołneho systema tworja, kotremuž tež křesćijanski napohlad njepobrachuje. Dwělomnosć a podhladnosć so hišće z tym powjetša, zo je *černeboh* po prawom *contradictio in adjecto*, *běloboh* pak *pleonasmus*; dale, zo so mjez tymi wjele přibohami (*inter multiformia Sclavorum numina*, I., 52) a tak tež skoro po słowje w I, 83 (*inter multiformia deorum numina*) žadyn Bóh jako dobry a zły njewoznamjenja, tak zo móžemy jenož powšitkownje prajić, zo běchu na př. čí, wot kotrychž *tristitiae* wukhadžeju, zli, ale při tom zaso nadpaduje, zo *numina*, kotrež słowo smy zwučeni za dobroćerskich bohow přijímać, tola tež česnosće (*tristitias*) wudžěleju. Helmold tež słowo *daemonia* (I., 52) trjeba, tola tež tuto městno njeje bjez podhlada; přetož mysl, kiž tu ze zwiska sčěhuje, „*daemonia sanguine (christiani) facilius invitari*“ a to, zo so z dobom wo hłownym bozy Swjatowitu praji, zo so jemu kóždolětnje křesćijanske čłowjeske wopory přinošuju, lědma připušća, zo bychmy słowo *daemon* jako zlého ducha zrozumili. Tež powěsć w I, 83, kotraž kaž wobraz wěsteje „zadrugi“ so wuznamjenja, zo wšitcy bohoyo z jednoho boha wukhadžeju, zo su z nim přiwuzni a zo po měrje bližšeho abo dalšeho přiwuznistwa swoju dostojnosć a polo swojeho skutkowanja dostachu, zadžěwuje, zo bychmy při tom na zlych bohow hódali, tak zo móžemy sebi myslić, zo powěsć wo *černobozy* wot jednoho druheho měšnika pokhadža, hač wot toho, kiž je Helmolda z nabožniskimi nahladami sewjerezapadnych Słowjanow zeznajomil; tutón *diabol* = *xcerneboh* dopomina z cyla na křesćijanske předstajenja, kaž tež wěra do jednoho Boha na křesćijanske woprijeća pokazuje, kotrež so při wróćenju sewjerezapadnych Słowjanow do póhanstwa (po tym, zo „*invaluit ydolorum cultura etc.*“) cyle zhubile njeběchu; zo pak bu potom tutón Bóh *deus deorum* sčinjeny, to je drje wuspěch měšniškeje spekulacije. W tutym zwisku njeby njemóžno bylo, zo bě *bonus deus*, wot kotrehož wšitko dobre wukhadža, jenički Boh. Móžno je, zo je w nastupanju teju dweju městnow wo nabožinje Słowjanow pola Helmolda druhe wukładowanje, kotrež na křesćijanske dopomnjeća njedžiwa,

móžne; ale tuta móžnosć drugeho wuložowanja by dopokazała, zo Helmoldowe powěšće wo słowjanskim česćenju bohow njesu cyle jasne. Přistajenje mjena *hēlboga* njeby je tež jasnije sěniło; tuto mjeno je ze zwiska toho městna, na kotrymž so wo dobrym Bozy jedna, jenož wumyslene Tola to tak ruče k tomu dóšlo njeje! — Wot drugeho lět-džesatka 16 lětstotka wukhadža w Němskej rjad wučenych spisow, w kotrychž je tež wo stawiznach a starožitnosćach, a to tež wo nabožniskich starožitnosćach jednotlivych krajow a krajinow rěč; tute spisy drje přede wšěm lokalnym interessam služa, su pak tež tohodla kedžbnosće hódne, zo je z nich widjeć, kak bu mythologija činjena. Rědke a snadne powěšće w krónikach Helmolda, Saxo-Grammaticus-a, Thietmara a druhich, kiž so na nabožnistwo sewjerezapadnych Słowjanow počahuja, z přiwzaćom Sakskeje, so mylnje generalisuja, přez wopačne zrozumenja a samowólne kombinacije na městnosće přenošuja, wo kotrychž tam z cyla rěče njesu, a so z wukładowanjom a samo z wumyslenjom powjetšuja. Tajka wumyslenka je tež mjeno „*belbog*“. Najstarši wonych starožitnosćerjow: Albert Krantz w „*Vandalia et Saxonia*“ 1580, Brotuff w „*Geschichte von Merseburg*“ 1580, Albinus w „*Meissnische Land- u. Bergchronik*“ 1589 a druzy, njeznaja hišće tuto mjeno; woni podawaju tež Helmoldowe słowa z originala; hakle pozdžiši starožitnosćerjo, kotřiž wjac z přenjatnych žórlow nječerpachu, přinošuja mjeno „*belbog*“. Přeni z cyla, kiž to mjeno podawa, je njeznaty spisowačel knihi „*Historia episcopatus Caminensis*“ z přenjeje polojcy 17. lětstotka w Ludwigowej knize „*Scriptores rerum Germanicarum*, tomus II. res Bambergenses continens“ z lěta 1718. Tu stoji na stronje 501 horjeka podate městno z Helmolda: „*insignis Wandalarum error*“ — (ma rěkać: *mirabilis Sclavorum error*), tež hewak njeje městno po slowje podate; tehdy hišće njebě Bangertowy wudawk (1659) wušol a tu je při słowach: *malum deum diabol et eorum lingua Zernebog i. e. nigrum deum appellabant* přistajene: *bonum vero belbog i. e. album deum appellabant juxta Manichaeorum errorem* — a tu so žórla a wěstoćerjo mjenuja: *Haec e Crancii Vandalia lib. III c. 37 reverendi viri D. J. Bugenhag, Chronica Pomer. lib. V c. 8, et D. Cramerus, Historia Pom. eccl. c. 45, fide-liter retulerunt. Primo forma ejus modi idoli in peninsula Rugiae Wittoviae lapidi incisa adhuc conspicitur et vulgariter Wietold vocatur quasi Vitus antiquus etc.* Štóż tute słowa pruhuje, je překwapjeny: z přenja su citaty wopačne a namakać tute městna, k tomu sluša próca.

Čitaš-li kedźbnje w zajimawej knizy Buchenhaga: *Pomerania in quatuor libros divisa* (hakle 1728 wudatej), namakaš tam powěšće wo bójstwach „Prowe, Siwa, Rade-gast, Svantovit“, ale nic z Krantzoweje Vandalia wzate, ale direktnje z króniki Helmolda, kotryž je wot Buchenhaga *auctor chronicæ Slavorum* mjenowany. Hłowna wěc pak je, zo so tam „belbog“ njenaspomina; tež so tam ničo tajke njenamaka, štož by so mohło na Witow = Wietolda počahować, a tuto mjelčenje je čím wjetše swěd-čenje, dokołž je Buchenhag wjacj lět w klóštrje „Belbok“ na swojim džěle džěłał; předslowo, wěnowace knihu Bogi-sławej a jeho bratrej Kazimirej z lěta 1518 je w Belbuku pola Treptowa při rěcy „Rega“ pisane. Tola na žanym měsće so njenaspomnja, so je spisowaćel něšto wo póhan-skim přibozy „bélbog“ słyšał. To je wěste, zo mjeno kló-štra z mjenom přiboha žanoho zwiska nima; Buchenhag mjenuje jón tež na jenym měsće (str. 47) *Bucoviense mona-sterium*; je skoro k wěrje hódne, zo mjeno „belbuk“, kotrež hdys a hdys přikhadža, ničo druhe njerěka, hač Běly Buk abo Běła Bukojna. Najnadpadniše je, zo so na městnach, hdžež je wo založenju klóštra „Belbuk“ rěč, k lětomaj 1170 a 1208, žana mythologiska reminiscenea njenamaka. Haj hakle Bangert we swojich komentarach k wudawkej Helmoldoweje króniki z lěta 1659 je tón, kiž je započal z wjesnych a ležownostnych mjenow na existencu słowjanskich přibohow a jich česćenje hódac. Štož pak Cramerusowu Pomorsku cyrkwinu króniku nastupa, stoji tam na str. 168 scěhowace (w přeložku): „Nimo toho so hišće na kupje (połkupje) „Wittow“ we wsy „Altkir-chen“ do kamjenja wurubana podobizna pokazuje, kotruž džzensniši džen „Wietold“ mjenuja atd. Ani tutón Wiet-hold so „belbog“ njemjenuje, ani docyła w Kramerowej knizy tuto słowo njestoji. Tak je hač dotal z wěsta dopo-kazane, zo mjeno „bélbog“ přeni króć přikhadža pola spisowaćela knihi „*Historia episcopatus Caminensis*“.

Hdyž bě nětko mjeno „belbog“ tak do słowjanskeje mythologije zawjedžene, njeje nadpadne, zo so po tym němscy a morawscy spisowaćeljo (Štědovský, Papánek) na boha swěta = belbog-a powołachu, při čimž pak wosta *Historia episcopatus Caminensis* jako źórlo njenaspomnjena.

Njewšědnu swobodu dowoli sebi Eckhardt, duchowny w Jutrobogu, w swojej knizy: *Monumenta Jutrobocensia*, 1732. Wón powěda wo swojich krajanach, póhanjskich Serbach, zo su za najwyššeho boha Jutroboga česćili, ko-trehož boha tež belbog mjenowachu (*quod etiam belbog sive*

deum uox' ἑξοχην appellabant), a wón wědomostnje wuwodźuje, zo znamjenja „*bel*“ to same, štož „*jutre(!)*“. Eckhardt pak njeje přeni, kiž je Jutroboga wuslědžil, přetož hižo w Albinusowej „*Meißnische Landeschronik*“ namakaš tajke městno: „Jutrobog = bůh rańšich zerjow, dokelž so tež bjez dwěla tajki přibóh česćeše, kiž je *aurora* byl“; potom je tež Abraham Frencel Jutroboga do svojich słowjanskich bohov přijal. — Štó by so džiwał, zo bu po času „*belbog*“ tež wobrazowany. Za to staraše so zahorjeny starožitnostny dilettant Gideon Sponholz, kiž do svojich Prilwitzskich přibójskich figurkow tež mjeno *belboeg* (sic!) wurěza. Tohorunja superintendent Masch, kiž da we svojich „*Obotritische gottesdienstliche Alterthümer*“ (1772) Prilwitzske přibójske figurki wobrazowač, dale wobdželař Mikorzynskej kamjenjow (hl. Archiv f. slav. Phil. II, 383) a druzy. Hrabja J. Potocki w svojim džěle: „*Voyage dans la Saxe basse, 1800*“, kiž k Sponholzej pučowaše, a Lelewel we svojich wobrazach k svojim rozprawam wo nabožinje Słowjanow a druzy starachu so za najwjetše roznjesenje powěsćow wo Prilwitzskich přibójskich wobrazach a za wobohaćenje słowjanskich starožitnosćow.

Po tutych wuwjedženjach njetrjebamy so džiwač, hdyž bě „*belbog*“ na najlěpšim puču, na Bejerowsku (Beiersdorfsku) horu přińć. Šydleše wšak při podnohach teje hory we Wopakej wučenc, pěsnjer, wysoki zastojník a wysocy widženy zemjan z lokalnym patriotismom, kiž móžeše „*belboga*“ z lohkej prócu na horu přinjesć, a tak dosta lěta 1804 při nowym wuměrjowanju kursakskeho kraja hora mjeno: Pilebogg oder Beyersdorfer Berg.

Frenclec swójbja w Budestecach znaješe sydom kilometrow zdalenu Bejerowsku horu, tola njemóžeše do přichoda widžeć. Bratraj Michał a Abraham Frencel staj boha „*Belbog*“ cyle připódlja we svojich spisach naspomniłoj. Michał Frencel syn we swojej dissertaciji z lěta 1692: *De idolis Slavorum* njepopřěwa jemu žadyn wosebity wotstawk, ale naspomina jeho jenož připódlja: „*Belbuch, Deus albus*“ (Hoffm. scr. r. L. II, str. 66), „*Belbuch albus Deus*“ (Hoffm. scr. r. L. II, str. 67), „*Belbocus*“ podobnje kaž „*Juterbocus*“... „*Deus*“ bonus = „*Belbocus*“... „*Belboci dissimilis Czernebog*“ (Hoffm. scr. r. L. II, str. 78). A Abraham Frencel, kiž wo nim pozdžišo, po wudaću knihow „*Schlesische Kirchen-Historie*“ z lěta 1708, na kotrež so počahuje, pisaše, wěnuje we svojim wědomostnym po 1708 nastatym a dokonjanym džěle „*de diis Slavorum*“ svojim 36 słowjanskim přiboham 36 stawow, ale *Belbog* je jenož cyle pódlja

naspomnjeni jako *albus Deus* (Hoffm. scr. r. L. II, 229/230), *Belbok* a *Belbock* ze „Schlesische Kirchen-Historie“ (Hoffm. scr. r. L. II, 230 a 231).

Knauthe we swojej knize „Oberlausitzer Sorbengeschichte“ (1767), str. 14 sĕ. rozdĕlenje mnohich dobrych bohŕw do 5 wotdĕlenjŕw podawa, ale wo wosebitym „Belbogu“ njeje tam ŕaneje rĕĕe.

Anton piše 1783 wo pŕibohach „starych Słowjanow“, str. 40 a 41 mjez druhim takle: „Dobry Bŕh dosta wĕlake pŕimjena, kiŕ so wĕitke na jeho waŕnje, kotreŕ je swĕtĕ, poĕahuja. Tak bu „Belbog“ t. j. Bŕh swĕtĕla abo bĕly Bŕh mjenowane, kotreŕ mjeno ma (sic!) hiŕo Helmold (L. I, 52). Potom mjenowachu jeho teŕ raŕŕe zerja, Boha raŕŕich zerjŕw, Jutrybog. Wot njeho ma snano mĕsto Jüterbogk (Jutrobog) svoje mjeno (P. J. Eckhardi Script. rer. Jutreboc. 1784, 4, T. I, p. 53). Hdyŕ smĕ so pozdĕiŕi pŕibŕh Swantowit na „swjate swĕtĕlo“ pŕeloŕiĕ, by to hiŕĕe druge pomjenowanje dobrego Boha byĕ“; a str. 44: „Swantowit, najskerje najwyŕŕi a najlĕpŕi mjez bohami ... Jeho mjeno wĕĕe niĕo druge njeznamjenja, haĕ »swjate swĕtĕlo« ... Swantowit abo Belbog (Bĕlobŕh), t. r. dobry Bŕh.“

Jako l. 1804 saksey khartografojo Bejerowsku (Beiersdorfsku) horu rysowachu, bĕ najwuĕeniŕi muŕ w tamnej stronje pŕi podnozy hory knjez Gottlob Adolph Ernst von Nostitz & Jĕnkendorf we Wopakej, rodŕeny w Jĕzorje pola Nizkeje 1765, sobustaw hornjoŕuŕiskeho towaŕstwa wĕdomosĕŕw w Zhorjelcu, 1794 sobustaw deputacije za zestajenje knihi starych listinŕw (codex diplomaticus), wot 1795 praesident Zhorjelskeho towaŕstwa. Jako wuĕeno mŕŕeŕe wŕn w svojim ĕasu wo Bĕlobozy nazhonjeni byĕ a so praĕĕ: „Njeje so snano Bĕlobŕh na Bejerowskej horje ĕĕĕil? Słowje *Bĕlobŕh* a *Bejerecy* so pŕipadnje ze zĕlŕku *Be* zapoĕinatej“ Tuta hora, dĕĕelena pŕez Bejerowsko-wopakowski doĕ, ma k juhu horu z mjenom „Haj“, sĕwo, pod kotrymŕ luĕŕo radŕi „swjaty haj“ zrozymjowachu, a na sewjeru je Ćornobŕh, dĕĕeleny pŕez Kumwaĕski doĕ. Ćohodĕla njeby dyrbjaĕa teŕ Bejerowska hora mĕstno kulta byĕ? Wona pokazowaĕe na wjeŕŕku ŕornowĕa (G.) podobne wulke zwuwĕtrowane pleĕiey, kajkeŕ su na wjeŕŕku Ćornoboha.

Jako nĕmski pĕsnjeŕ mjenowaĕe so Nostitz pozdĕiŕo Arthur von Nordstern. Jeho pĕĕeŕ „*Preis der Dichtung*“ bu wot hudŕbnego direktora Schicht-a w Lipsku komponowana a 30. augusta a 14. septembra 1794 w Budyŕŕnje zjawnje pŕednjĕsena. — Nordstern bĕ „lyriŕski a ĕpiski

basnik rjaneho a čisteho začuwanja²⁾. Jeho začuwanjam dyrbješe so Bělobóh jako *deus albus* přihodžeć, wosebje po tym zo bě wučenc dr. Anton we swojim spisu: „Alte Slaven“, str. 41, lěta 1783 Běloboha za praweho a wot Helmolda wobswědčeného boha připowědžil. W jenej swojich pěsni „*An die Religion*“³⁾ mjenuje wón nabožinu bohowku z dobyćeřskimi palmami.“ We swojich „*Erinnerungsblätter*“⁴⁾ wo pućowanju do Šwicy spěwa wón str. 231—235 wo duchach Simplona („*Die Geister des Simplon*“): „Tückische, schreckende, quälende Alben in den Spalten, hämische Gnomen am Gipfel in Wolken, fahle, blaubeleckte Vampyre, polternde Riesengeister und die 2 Ondinen der Rhone und Toccia.“ We tutych swojich „*Erinnerungsblätter*“ spomina wón tež na Serbow a to na swojim pućowanju přez *Schwarzwald*:

„An der Lausitz alten Stamm der Wenden
Mahnt der Frauen Schmuck zur schwarzen Tracht“

(str. 92); při swojim wróćenju do Sakskeje w čemnoće Rudnych Horow na Čopliskej drózy 17. novembra 1822 spěwa wón:

„Und das Land liegt wie erstorben —
Ähnlich einer von den Sorben
Ausgewählten Ruhestatt“

(str. 327); w přispomnjenju k tomu piše wón str. 330: „Po namakanjach w nowšim času, wosebje w Hornjej Lužicy činjenych, wuzwolachu sebi Serbowje, Serbja (Słowjenjo) swoje pohrjebnišća skoro přeco při dróhach, ale w pustych, njeplódných stronach a na pěskowych městnach.“ Hdyž pěsnjeř w lěcu ze swojeho hroda we Wopakej nad Bejerowskej horu rańše zerja a wo dnjo horu w slóněnym swětle widžeše, móžeše jeho to derje na tak mjenowaneho boha swětlosće, na Běloboha, dopomnić.

Nostitz běše knjez z wysokim postajenjom w žiwjenju. Lěta 1789 bě wón statnu službu jako financny radzićel wopuščil a zarjadnistwo nanowych kubłow přewzał, 1792 bu wón krajaj starši Budyskeho wokrjesa, 1793 sčinicu jeho w Sonnebergu za Johannitsko-Maltheziskeho ryćerja. Nimo toho běše wón tachantski knjez w Mjezyrěči (Merseburg). Lěta 1804 bu wón wyšši hamtski hejtman Hornjeje Lužicy. Džeše-li tajki knjez lěta 1804 khartografam:

²⁾ Allgemeine deutsche Biographie, zwj. 24., str. 32.

³⁾ Lausitzische Monatsschrift, 1796, str. 260.

⁴⁾ Erinnerungsblätter eines Reisenden im Spätsommer 1822, von Arthur vom Nordstern, Leipzig, 1824.

„Moji knježa! Dowolam sebi měnić, zo so na Bejerowskej horje, hotrejež wječorna strona mi słuša, Bělobóh česćeše“, měješe Bělobóh wšu nadźiju, na kharće zwěčnjeny być.

Hdyž bě lěta 1547 wokrjesny hejtman dr. Ulrich z Nostitzow pokleće za lužiske šěsć-města, tak bě lěta 1804 wyšši hamtski hejtman a prjedawši krajny starši G. A. E. z Nostitz-Jänkendorfa žohnowanje za kraj, wysocy widženy, česćeny a lubowany knjez. To móžeše Bělobohej Bejerowskeje hory jenož k lepšemu słužić.

G. A. E. z Nostitzow měješe lokalny patriotismus. Jeho wótcojo sydlachu wot l. 1695 we Wopakej. Prjedy něhdy doł z Wopakej a Bejerecami při rěčcy „Obbach“ Rechenbergskemu knjejstwu słušeše. Na Óderowej kharće je doł při rěčcy *Obbach*, z čehož serbske pomjenowanje „*Wopaka*“ město „Hornja rěčka“ nasto, z natureskej wječornej mjezu Sprjewje, t. j. „Delnjeje rěki“, hišće we wobsedženstwje Rechenbergow, mjenujcy Wopaka we wobsydstwje dweju Rechenbergow a Bejerecy we wobsedženstwje herbow Balthasara z Rechenbergow. Lokalny patriotismus pěnjerja z Nostitzow so w „*Erinnerungsblätter*“ jara rjenje pokažuje. Na pućowanju do Šwicy na puću přez Hessensku spěwa tam basnik-zemjan na str. 19 takle:

1.

„Des Menschen Geist gefällt sich im Vergleichen!
Zieh durch die Welt in allen Längen hin,
Die wohlbekannten Lieblingsorte weichen
In Zeit und Raum, doch nie im innern Sinn.

2.

Ihr meint: Es sei ein Leichtes ums Vergessen?
So denk ich nicht, drum find ich mich auch jetzt
In dieser Gegend, in dem Land der Hessen
Recht wie im Geist zur Lausitz hin versetzt.

3.

Zum Landsitz anererbt mir von den Ahnen,
Seit zwanzig Lustren Erbgut Eines Stamms.
An ihn scheint jeder Gegenstand zu mahnen
Mit Lust gewahrt im Zug des Strassendamms.

4.

Das ist die Form der Berge, das Gemische
Der Feldgemarkung, dies der Bach — so ziehn
Dort Wiesenpläne hin, so wechseln Büsche
Im lichten Birken-, dunklen Tannengrün.“

Nanajluboznišo wobswědčuje so basnikowe spominanje na domjacy Wopakowski doł w pěsni:

Unter der Linde.⁵⁾

1.
„Unter der Linde
Säuseln im Morgenstrahl
Kühlende Winde
Hin durch das Tal.

2.
Unter der Linde
Kehrt mir der Jugend Glück,
Ob schnell es schwinde,
Wieder zurück!

3.
Unter der Linde
Denk ich der Jahre Fliehn,
Das dieser Rinde
Narben geliehn.

4.
Unter der Linde
Schwebt wie ein Geisterchor
Hehr, sonder Binde,
Zukunft mir vor!

5.
Unter der Linde
Flecht ich im Abendglanz
Dem Engelkinde
Liddy den Kranz.“

Liddy bě mjeno zahe zemrěteje džowěički pěsnjerja. Wón sam wot 1836 pod starymi lipami, kiž knježe pohrjebniško wosrjedź Wopakowskeho keřehowa wobkhlódkuja, wotpočuje. Njedyrbješe džě tajki lokalny patriotismus Běłobohej spomožny być?

Lěta 1817 so Bejerowski „Běłobóh“ přeni króć w literaturje zjewi. Otto z Odelebena mjenujcy praji we swojich „Erläuterungen“ k planej Budyskeho bitwišća str. 8: „Wo jenym w tamnu stronu Kumwałda so přescéracym horišću, kotrež z wonka mojeho plana leži a z „Butrowymi horami“ šěroki doł twori, so wobkruća, zo je so tam Běłobohej woprowało, wot čohož jedyn tamnych wjeřškow mjeno *Bielabogk* (wot *biela* = weiss) dosta.“ Mjeno „*Bielabogk*“ stoji tež w zapisu wobsaha (w registru) str. V. Zapisk „praenumerańtow a subskribentow“ mjenuje 1 wójwodu, 3 princow, 1 biskopa atd. (str. III a IV). Mjez 14 excellencami so tež (str. VI) Wopakowski knjez G. A. E. z Nostitzow mjenuje. Tón mjenujcy, po tym zo bě wot 1807—1809 praesident wyššeho konsistorija w Drježdžanaeh był, wot 1809 město konferencneho ministra w tajnym konsiliju krala zastawaše. Odelebenowe wěste naspomnjenje wo Běłobozy je čím nadpadniše, dokelž so Odeleben wo horje Čornymbozy (str. 6—8) na trojake wašnje myleše; z přenja mjenujcy njebě Čornobóh žana Butrowa hora, z druha njebě Prašica Lubin, ale Čornobóh a z třeća běše Čornobóh jenož hora pola

⁵⁾ Die Harfe, herausgegeben von Friedrich Kind, 2. zešiwk. Lipsk, 1815, str. 326.

Wuježka w Bukečanskej wosadže, a njebě žana hora Čornobóh pola Wuježka w Hrodzišćanskej wosadže.

Lěta 1818 zemrě w Zhorjelu K. G. z Anton, sobuzałožer Hornjolůžiskeho towařstwa wědomosćow w Zhorjelu. Hač je wón što před swojej smjeru wo Bejerowskim Bělobozy zhonil, so praša. Wěste je, zo wón při swojim dźěle wo „Starych Słowjanach“ (1783 a 1789) Bejerowskeho Běloboha hišće znał njeje.

Lěta 1827 wozjewi major Oberreit w „Leipziger Literaturzeitung“ nastawk z napismom: „Geographische Ortsbestimmungen aus dem Königlichen Sachsen und den anstossenden Landen“. W čisle 115 (5. meje 1827) na stopni 917 stoji: Der Pilobogg bey Beyersdorf, zwischen Oppach und Cunewalde, nördliche Breite 51° 5' —, östliche Länge v. Merid. Ferro 32° 11' 28".

Wosebje spodźiwne je to, štož scěhowace lěto 1828 rentantman Preusker we swojich „Ober-Lausitzischen Alterthümer“ str. 164 k podatemu městnu Oberreita praji, mjenujey: „Ohne Zweifel ist es (Pilobogg) der bei Cunewalde (von mir) näher angegebene Frageberg § 3 Sachsen.“ — Ale *Frageberg* a *Pilobogg* (Prašica a Bělobóh) stej přez šeroki doł dźělenaj, a Preusker njeje so na to dopomnił, kajka čezka wobskórzba přećiwu Oberreitej je w jeho překhwatanych słowach, a njeje na to myslil, kajka njewoprawna indirektna kritika krajoweho wuměrjenja lěta 1804 je w tutych słowach. Preusker měješe pozdžišo druhi nahlad. Wón podawa lěta 1841 we swojej knize „Vorzeit“ na tafli I, č. 6 wobraz wołtarja na Běłym Bozy („des Bielybog Altars“), a k tomu na str. 189 naspomnjeje: „Mjez wsomaj Hornim Kumwaldom a Bejerowcami běše hišće před lětdžesatkami na wjeršku Bejerowskeje hory abo Běloboha wołtar Běloboha (taf. I, č. 6) wobstojacj ze žornowcowych kamjenjow na hromadu nakładženych z krasnym wuhladom wosebje k poldnju a z baju wo něhdušim woprowanju, hač runjež bjez bližšeho wopisowanja.“ Na stronje 200 a 201 wón dale piše: „Sewjerna strona Bejerowskeje hory rěkaše něhdy wosebje Bělobóh a je tež tak na khartach pomjenowana, hač runjež ju nětčiši narod najbóle jenož (po wěstym jeje wobsedžerju) Kasparowu horu mjenuje. Wobraz tafle I, č. 6 je hižo 1816 wot sewjerowejčorneje strony kamjenišća wzaty a, kaž swědcy wobwěšćuju, cyle prawy; kamjenje buchu lěta 1818 roztrělane, spódny dźěl (2 lohčaj wysoki a 6 lohćow we wobjězdze) wuži so na podložk za pomnik, kiž so sakske mu kralej Bjedrichej Augustej III k česći postaji. Přez Beje-

rowski doł k poŕdnju leŕi teŕ hora z pođziwnymi kamjenjemi, „Haj (Hain)“ mjenowana.“ Na str. 190, 192 a 196—198 přinoša Preusker swoje nahlady wo Běłobozy. Wón myslí sebi, zo bywachu stari Serbja kóždy króó tři dny na bójskich horach. Na Hromadniku (abo *Bielítzer Berg*) su so zhromadŕowali. Přeni dŕeň su na Čornobozy, druhi dŕeň na Běłobozy a třeci dŕeň na Wysokim Kamjenju wopory a boŕe služby wukonowali. Wo jich wotsalenju z tych horow wón piše (str. 197 a 198): „Na štwórtym dnju wróó so lud wujednany, zwjeseleny a poľny nadŕije, zo wuprošene bójske dary w poľnej měrje dóstanje, k domjacemu statokej a powědaše zahorjeny wo swjedŕenjach tym, kiŕ běchu doma wostali, wo jich krasnoó, běhu a radosó, lubšim wosobam a dušam pak přinjesechu drje teŕ wosebite dary sobu domoj, kiŕ mějachu, dokelŕ běchu wot měšnikow poswjećene, ćim wjetšu waŕnosó, kaŕ bě to wšitko teŕ w pozdŕišim času waŕnje.“ — Wo druhim dnju swjedŕenja Preusker najmjenje powěda; na stronje 197 praji jenoŕ: „Druhi (dŕeň) běše cyľ dobremu Bohej na woľtarju Běłoboha poswjećeny, t. j. snano tamnemu wot wšitkich Słowjanow ćeóóenemu swjatemu wićazej (dobywarjej) Swjato-witej; přetoŕ spoŕŕenje dobyća bě poľa póhanskich narodow jena z najwaŕnišich wěcow.“

Wokolo lěta 1830 mēnjachu někotři mudrakojo w Budyšinje, zo je tak mjenowany „Bielitzer Berg“ městno woprowanja za Běłoboha, dokelŕ so poněmćenej wurazaj „*Bielítzer Berg*“ a „*Bielebog*“ někak runatej. Přez Preuskerowu knihu „*Vorzeit*“ so tutomu mēnjenju kónc sěini, dokelŕ dŕě Preusker tak mjenowany „*Bielítzer Berg*“ Romanik, t. j. Hromadnik, mjenowaše a jenoŕ za horu zhromadŕenja bjez městna woprowanja poznamjeni. Znata „*Sächsische Kirchen-Galerie*“, kiŕ w tym času wuńdŕe, jako Preusker přeni zwjazk svojich knihow „*Vorzeit*“ wuda, piše wo Bejerowskej horje (7. zwjazk, str. 35): „We wokolnych stronach mjenuja ju Beiersdorfsku horu, husto pāk teŕ Kašparowu horu, kotreŕ mjeno ma wona wot toho, zo jeje wjeřšk, kaŕ teŕ wulki dŕěl poľodnišeje strony ke kubjej slušeše, kotreŕ w 18. lětstotku wěsty Kašpar Heinrich wobsedŕeše. Přjedawše mjeno hory běše, kaŕ so powěda, Běłobóh. W bajach so podawa, zo su tu Serbja w předkřesćijanskim času pjeća dobremu, běłemu bohej („*bjely Bog*“) woprowali, kaŕ na Čornobozy, za Kumwałdom leŕacym, čornemu bohej („*Čórny Bog*“). Jeje wjeřšk ma skaľy, kiŕ so wosebíće wysoko njepozbēhaju, a wjele na hromadu zesuwanych kamjenjow.“

Lěta 1818 bu při 50lětnym knježeŕskim jubileju Bjedricha Augusta na nastork knjeza z Weynhardta (wobsedŕerja Bejerowskeho ryčefkubla) na wjeŕšk hory ŕornowcowy štyrorožkaty kamjeŕ stajeny, z napismom: „Bjedrichej Augustej Sprawnemu, wótcej swojeho luda.“ — Wo nastaću wsy Bejerec (Beiersdorfa) njehodŕi so ničo prajić. W starych časach běše to hižo němska wjes, štož je w starych powěsćach wosebiće naspomnjene. Hdyž tež ma tuta wjes pola Serbow mjeno Bejerecy, njehodŕi so tola w tutym mjenje ŕadyn serbski korjeŕ namakać, ale serbske mjeno je po němskim mjenje „Beiersdorf“ tworjene. Z cyle snadnymi wotkhilenjemi w pisanju namaka so tuto mjeno přeco tak pisane, kaŕ so tež hišće nětko piše.“ W 7. zwj. str. 38 stoji: „Serbske pohanstwo je bjez dwěla tež tu knježało, je-li směmy myslić, zo mješe w tamnym starodawnym času naš doł hižo wobydlerjow z wěstymi sydlišćemi, dokelž běchu w blizkosći woltarje serbskich bohow“.

Z toho, štož sym tu podał, so wujasnja, zo móžeše tuta hora z dopomnjeŕskim kamjenjom z lěta 1818 z wuwzaćom a nakhwilnje tež mjeno „*Königsberg*“ měć, mjez tym zo lud stare mjeno „*Kaspar*“ a „*Beiersdorfer Berg*“ wobkhowa. Woznamjenjace je, zo móžeše Bejerowski farar w „*Cyrkwinskej galeriji*“ wokoło lěta 1840 prajić: „*Der frühere Name des Berges »soll« bjeli Bog gewesen sein.*“ Po swědćenju „*Cyrkwinskeje galerije*“ bě w Bejerecach wot 1766 hać do 1817 z fararjom Knobloch. Při njepríhódnych wobstejnoscach w času jeho zastojstwa hodŕi so lédma wěrić, zo je wón Běloboha na tutu horu přinjesl. Hinak běše to we Wopakej, hdžež bě wot 1792 hać 1796 Heydrich z fararjom, basnik a wučenc, kiž bě wot 1794 hać do swojeje smjerće 1796 sobustaw Hornjołužiskeho towarstwa wědomosćow, česćeny wot swojeho patrona knjeza z Nostitzow. Jeho naslědnik Berthold, wot 1796 hać 1809 z fararjom, móžeše Běloboha znać, dokelž bu hora přez kurwjeŕehowske wuměrjowanje kraja lěta 1804 hamtsey jako „*Pilebogg*“ připóznata.

Zo mjeno Bělobóh 1840 hišće do ludu přešlo njebě, dopokazuje w „*Cyrkwinskej galeriji*“ (Oberlausitz, str. 247) farar Wopakowski, kotryž piše: „Najwyšša mjez nimi (horami při Wopakej) je „Bělobóh“, k sewjerowukhodej wottud, mjez Bejerecami a Kumwałdom ležaca napřećo Čornobohej zady Kumwałda ležacemu. Wobě horje dopominatej ze swojimaj serbskimaj mjenomaj „běly a čorny Bóh“ — na podawiznu, zo su Serbja w pohanjskich časach na nich tamnym tak mjenowanym boham wopory při-

nošeli. Tola je Bělobóh we wokolinje skoro jenož pod mjenom *Bejerowska hora* znaty abo tež pod mjenom *Kaspar*, po něhduším tak mjenowanym wobsedžerju wulkeho džěla polow a lěsa při a na horje.“

Zo so ta hora „skoro jenož“ „*Beiersdorfer Berg*“ abo „*Kaspar*“ mjenowaše, wobkrući tež hišće po léce 1850 Poenicke-owy „Album“ (III. Section, Oberlausitz, str. 211).

Mone we swojej „*Geschichte des Heidenthums*“ njeznaješe hišće léta 1822 horu Bělobóh, ale wón přinjese boha „*Bjelboga*“ k plaćiwosći na stronach 121, 135, 137, 155, 197, 200, 204, a we svojim přehledže wo „słowjansko-serbskim porjedže bohow“ w samsnym džěle str. 411 připokaza wón tutomu bohej knježace městno.

Libuš we swojej knizy „*Skythica*“ léta 1833 njeznaje tohorunja tutu horu, naspomina pak boha „*Bielboga*“ na stronach 88, 125, 134, 188, 190.

Léta 1835 wuńdže přeni nakład knihow Jakuba Grimma „*Deutsche Mythologie*“. Štwórty nakład tutoho džěla powěda wo słowjanskim bohu „*Bjelbogu*“ w 1. zwjazku (1875) na str. 822. Zda pak so, jako by Jakob Grimm horu z mjenom „Bělobóh“ léta 1835 hišće njeznal, snano tež pozdžišo hišće nic; wón zemrě pak tež hakle léta 1868. Z najmjeńša w jeho „*Deutsche Mythologie*“ so tuta hora nihdže njenaspomnja, ani w 1., ani w 2, 3, 4. nakładže.

Cyle dziwne stejnišćo léta 1830 Böhnisch we swojej knizy: „*Die Götter Deutschlands*“ zaběra. Wón znaje tutu horu, mjenuje pak ju str. 47 „*Bel- oder Bielberg*“ pola Bejerec, mjeno, kotrež je sam wutworil, kotrež pak ani přjedy wobswědčene njeje, ani so pozdžišo zaso njezewi. Tuto mjeno je jemu keltisko-němske. Böhnisch myslí sebi tu wěc takle: 3000 lět do Chrystusoweho narodženja přindžechu z Asije Němcy, „njeprawidomne wójsko“, do sewjernih krajow hač k lodowemu morju (str. 7). Tysac lět pozdžišo přindžechu zaso Němcy z Asije, „njeprawidzomne wójsko“, přez južnu Rusku, Bessarabisku, Walachisku a Bolhafsku po Dunaju horje k Rynej, wot Ryna k nam, džěl džěše přez Belgisku do Jendželskeje a Irlandskeje, džěl do Helvetije a Etrurije (str. 21, 22, 29.) Tući Němcy rěkachu Celtojo, dokelž w pineach (*in Kellern, Zellen, Zelten*) bydlachu (str. 21 a 23). Woni mjez druhim slónco (slóněnu kulu) česčachu a tuto bójstwo rěkaše tohodla *Bell, Bel, Baal, Bela, Biela* abo *Bälla* (str. 5, 22, 23, 32, 47). W Čechach, we Łužiskich horach a dale k wukhodej a k zapadej w horach bydlachu němscy Celtojo,

kotřiř Bojerjo (*Bojowje*) rĕkachu (str. 28—31). Lužiscej Bojowje ěesĕchach Boha swĕtla přez zapalne wopory na najwyřšich wjeřškach horow (str. 32). Na *Bela* abo *Baala* dopomina nas *Bel-* abo *Bilberg* pola Bejerec, ale teř Bĕla Hora (*Belgern*) pola Hrodziřĕa, docyla syła mĕstnow, w Sakskej samej na 30—40 mĕstnosćow (str. 47). Ćhes-li so na Bŕhnischa spuřĕĕć, mŕžeř mĕnić, zo bĕchu Bejerecy wjes Bojerow abo Bojow, kotřiř na tutej horje bohej swĕtla — *Belej* ěesĕowace zapalne wopory woprowachu.

Tři kharty z lĕta 1804 njebĕchu za wulki publikum postajene. Tola wone skutkowachu přeco posrĕdnje. Oberreitowa kharta juřneje Lužicy, z lĕta 1836, ma „*Pilobogg*“ (Kral. Bibl. T. g. S. F. 177). Jeho topographiski atlas kralestwa Sakskeho ma tohorunja „*Pilobogg*“ (l. zeřiwk, 7. listno, 1836). Teř kniha „*Lausitzer Gebirge, nach 1832 vorhandenen Hilfsmitteln, von Weiland, Weimar 1837*“ ma tohorunja mjeno „*Pilobogg*“ (Kral. Bibl. T. g. S. F. 147). Reymannowa specialna kharta Źitawskeje krajiny, po l. 1830 wudata, ma pomjenowanje hory „*Der Bielebog*“. (Kral. Bibl. T. g. S. F. 148). Zwisk z prjedawřim „*Pilobogg*“ lĕta 1804 je cyle nadpadny na khartomaj Oberreita a Weilanda. Po tym zo bĕ so hora *Pilobogg*, *Bielebog* na khartach knihoweho a khartoweho wobkhoda zjewila, dyrbjachu teř Słowjenjo wo tutej horje zhonić. Prĕnja słowjanska powĕsĕ wo horje *Bĕlobŕhu* namaka so w Źturowej rozprawcy: „*Cesta do Lužic*“ w Ćas. Ćesk. Mus. 1838, str. 476. Mało lĕt pozdřiřo 1843, rĕĕi Smoleř wo Bĕlombozy we svojich „*Serbskich Ludowych Pĕsmiĕkach*“ II, str. 265 a 266 a to takle: „Po ludowych podawiznach su jeho na horje ěesĕili, kotrař napřĕĕiwo Ćornobohej leži a hiřĕe dzensniři dřen »Bĕly Bŕh« abo »Bĕlobŕh« rĕka.“

Na Smolerjowej kharĕe k „ludowym pĕsmiĕkam“ zwj. II, njeje hora Bjĕly bŕh zabyta. Smolerjowy přĕĕel, ruski wuĕene J. Sreznewskij naspomina horu „*Bĕlobog*“ we svojim dĕle „*Svjatiliřĕa*“ (Святѣлища)⁶⁾, Ćařkow, 1846; řafařik we svojim nastawku: „*Studie z oboru mythologie slovanskĕ*“ a to we wotrĕzku „*bĕsi*“ w Ćasopisu Ćesk. Musea l. 1863, str. 19, hdĕež stoji: „v Lužici nazwany dvĕ hory jedna Ćernoboh, druha Bĕloboh“. Pfuhl we svojim hornjoserbskim sŕowniku lĕta 1866 piře str. 12: „Bĕlobŕh, oha (k bĕl-y bŕh), „*weisser Gott*“, *Lichtgott der alten Slawen; Name eines Berges bei Budissin in der O-Lausitz: Bielbog; Bĕlobohowy, a, e, ihm gehŕrig.*“ Přez

6) Archiv für Slav. Phil., 25 zwj., 1903, str. 72.

wliw hornjołužiskeje serbšćiny bu wot Smolerja sem twórba mjena *Bielebog*, kotruž maju Reymannowa specialna kharta po 1830, Preusker 1841 a Pfuhl 1866 přez twórbn „*Bileboh*“ začišćana. Bileboh wurjekuje nětko tež němski lud a Bileboh je tež hamtski prawopis, kotryž so trjeba wot statnych wyšnosćow gmejny, cyrkwyje a pósta. Lěta 1883 so na horje wěža natwari a při njej hosénc, a delka při podnohach hory je železniska stacija Beiersdorf. Stare mjeno Kaspar je w ludu zabyte a nowe mjeno Bileboh tak znate, zo móžeš bjez wobmyslenja z Ameriki list pósłać z adresu: „*Berg Bileboh, Deutschland.*“ Póst w Němcach tutón list prawje wobstara.

Kak ruče je so nowe mjeno *Bileboh* zaměšćilo, je z toho widžeć, zo ma 1897 wěsty Wopakowski kruch lěsa při horje Běłobozy mjeno *Bileboh* (hl. Neues Laus. Magazin, 1897, zwj. 73, str. 129).

Kak lóžko móže z cyla někajka hora k mjenej *Běly bók* přińć, hodži so z mjena Bike-Berg pola Khróstawy pónač. K tutomu mjenej *Bike Berg* přispomni Kühnel we swojej zběrecy *Slawische Orts- und Flurnamen der Oberlausitz* (N. Laus. Mag. zwj. 73, 1897, str. 128): „Der Bike Berg, ein Wald, genannt nach dem Nachbarörtchen Bicke, 1746 Bicke; 1746 heisst der Berg „der Hohe Wald“ os. *Běly Bók*, der weisse Gott und war früher ein Opferberg. Na Óderowej kharée je lěs zwobrazowany, na sewjerozapadneje kromje stoji wobrazk z připisom „Das Haus K(r)ostaw des von Rechenbergks Erbenn“, na rańšej kromje „Die Scheferey am hohenn waldt“. Hišće na kharée Němskeho kejžorstwa z lěta 1880 (č. 449, Budyšin) tutón lěs na južnym boku toho „*Picker Bg.*“ so mjenuje „*d. hohe Wald.*“ We stronje, hdžež bě tehdy „Scheferey am hohenn waldt“ je nětko k Wopakej slušacy fórbark a wjes „*Picka*“, serbsey *Pikow*, we Wopakskim farskim archivje před časami „*auf der Pick*“ mjenowana, štož ma po měnjenju Wopakowskich fararjow „*Höhe, Spitze*“ woznamjenjeć. Tuto městno měješe 1757 hakle 6 khěžow.

W starej Sächs. Kirchen-Galerie, Oberlausitz, str. 219 je wot Khróstawskeho fararja lěta 1840 mysl wuprajena, zo su na kamjeniskach z němskim mjenom „*Kälbersteine*“, k wječoru wot Pikowskeje hory (*Pickaer Berg*), póhanjo woprowali. Kühnel je po zdaću přěni, kiž je Pikowsku horu k wopornišću a k horje kulta Běłoboha sćinił.

Hdyž běchu nětko pola Wopakeje na dwěmaj horomaj, na Kasparje w na Pikowskej horje za Běleho Boha swjate městna dobyte, njeje wjacj džiwa, zo Kühnel mjeno wsy

Oppach, pola Ōdera „*Uhbach*“, prjedy a pozdžišo „*Obbach*, *Opach*, *Oppach*“ mjenowaneje, ze słowjanskeho wotwodźuje wot starosłowjanskeho, małosłowjanskeho, pólskeho, *opoka* = skała. Němscy kolonistoj, kiž wšak so při hornjej rěcy zasydlichu, nic na skałach, tež nic w nižinje při Sprjewi, hdžež nětko wotdžěl Noweje Wopakeje z němskim mjenom „*Spredorf*“ leži, budžechu jara bjez mysłow byli, a Serbja, kiž z wěcownika *opoka* přidawnik *opaka* = wopaka sčinihu, budžechu jara zabyćiwu byli.

Kühnel njebě přeni, kiž němske pomjenowanje „*Oppach* (*Obbach*)“ wot słowjanskeho *opoka* wotwodźuje. Přeni bě Hey we swojej powěstnej knize: „*Die slavischen Siedelungen im Königreich Sachsen, 1893*“, str. 274.

W knize „*Neue Sächs. Kirchen-Galerie, Diözese Bautzen*, nětčiši Wopakowski faraf Pfeiffer myslu, zo mjeno „*Oppach*“ z němskeho „*Ob-Bach*“, pokhadža, str. 327; Hey pak wobkruća w samsnym zwjazku, zo je staroserbski wěcownik *opaka* to same, štož skała, skalny pokład a přeje němski pokhad z rěčcyneho mjena *Ob-Bach*, str. 583. W léće 1907 wopytač ja horu Bělobóh a prašach so pola luda, čohodla jich hora Bělobóh rěka. Štóz so praša, tomu so wjele powěda. Přecelny mlódcene wotmołwi mi: „*Stari Němcy su na tutej horje swojeho dobrego Boha, Běloboha česćili.*“ Jako ja po wobhladanju Wopakowskeho doła na dompuću w Holbinje (n. Taubenheim) óah Žitawsko-Drježdžanskeje železniskeje čary wočakowach, prašach so hosćencarja w korómje při zastanišću. Tón zdaše so we swojej hordosći nad swojej domiznu zranjeny być a powučel mje takle: „*Na horje su hišće kamjenje widžeć, na kotrychž je so woprowało. To je stawiznohistoriscej dopokazane (!). Wy sće wěsće wot dólka, zo to hišće njewěsće!*“

Dopokazane njeje, zo su pohansey Serbja we Łužicy wosebiteho dobrego boha (*Deus bonus*) měli. Budžechu-li tajkeho měli, dyrbjachu jeho „*Dobry bog*“ mjenować. „*Běly bog*“ by wopačne pomjenowanje bylo. Běly woznamjenja tež rjany. Z prawom přeloži Abraham Frencl we swoim „*Nomenclator*“⁷⁾ mjeno wobeju městnow Schönberg we Łužicy do Běla gora. Přidamy-li, zo su Łužiscej Serbja woprawdže běheho, rjaneho boha, boha swětła měli, potom leži tež blisko, zo su jeho we wobydlenej krajince česćili. Woni mějachu tola syłu hórkow. Wot bližšich horow budžeše Lubin cyle přihódny był. Ja běch jako hólčec

⁷⁾ Hoffmanni Script. rer. Lusat. II. p. 55.

z druhými měšćanskými džěćimi na Lubinjě „w holanskich jahodach“. Na wjeřšku widzjach kamjeńtnu plečicu (žornowc G), na kotrejž so w slóněnym swětle hromadka hadow wohrjewaje. Na tutej plečicy budžeše so jara derje hodžał zapalny wopor palić, a wuhlad z Lubina lubješe so mi tak derje, zo so mi serbske mjeno hory wubjerne a Běłobohej přiměrjene a dostojne zdawa.

Najwjětša hluposć a blaznosć póhanskich Serbow budžeše była, sebi zdalenu Bejerowsku horu za horu woprowanja wuzwolić. Serbja buchu pobići a jako wotwisni robotnicy na swoju zemju zwjazani. Njesměmy jich za hlupakow a blaznow měć.

Wokoło lěta 1000 bě hišće hora a doł pola Bejerec (Beiersdorfa) a Wopakeje pralěs, bjez čłowjekow, bjez puća a sčežki. Tuta wysoka zymna krajina njebě praktiskich Serbow wabić mohła. W starej „Sächs. Kirchen-Galerie, Oberlausitz“, str. 248 swědči Wopakowski farař lěta 1840 wo Wopakowskich honach tole: *„Der Ackerbau ist nicht sehr lohnend wegen des im Ganzen schweren, kalten lehmigen Bodens.“* Wobstěnosće polow su na Beiersdorfskich honach hišće nje-přihódniše. Je jasne, zo bě tu w krajinje němskich kolonistow kublanje skotu hlowna wěc. Tuž njeje nadpadne, zo je na južnej stronje Bejerowskeje hory na starej Ōderowej kharće „wowčefnja“ nawobrazowana.

Z nětčišimi wobstějnosćemi njesměmy so dać zamylić. W nětčišim času wjedže dobra dróha wot Budyšina do Wopakeje, kotraž je na kharće z lěta 1880 w hórskim překhodže mjez Běłobohom a Pikowskej horu „Kaiserstrasse“ pomjenowana. Nětko wjedže přez Bejerowski doł železnica z Hołbina do Dürrhennersdorfa. Wšitke 7 zastanišća maju němske mjena a slušeju do krajiny němskich kolonistow. Dobry puć k jězdženju wjedže wot zastanišća Bejerowskeho k wjeřškeje hory Běłoboha. Hona wsow Wopakeje⁸⁾ a Bejerec maju nětko wjacj hač 700 bydlenjow z wjacj dyžli 4000 wobydlerjemi.

⁸⁾ Rozdžělenje wjesneje gmejny Wopakeje z ryćefkubłom a jeho fórbarcom Pikowom (kotraž měješe lěta 1905 do hromady 452 wobydlenjow a 2878 wobydlerjow), je po němskim knježeřskim [oficielnym] zestajenju tole:

1. Neu-Oppach, Dorf mit Krahberg (Ortsteil), Rote Mühle, Spreedorf (Ortsteil);
2. Nieder-Oppach, Dorf mit Rittergut Oppach (stara najprjedy založena wjes) mit: alter Graben (Ortsteil), Aumühle, Buschmühle, Dammühle, Katermantze (Ortsteil), Kesslermühle;
3. Ober-Oppach, Dorf.
4. Lindenberg, Dorf.
5. Picka, Dorf mit Vorwerk.

Bejerowska hora je poměrnje pozdže k bajam wo wopornišću a swjatnicy běleho boha (*Běloboha*) přišla a to hakle w času, hdyž bě G. A. E. z Nostic a Jänkendorfa wobsedžeř Wopakeje, kiž ma jako pěsnjeř tež mjeno Arthur von Nortstern. — —

Resultat abo wudobytk cyłego mojeho přeпытowanja je: Te tři tak mjenowane přibójske swjatnicy Čěle, Čornobóh a Bělobóh buchu hakle po reformaciji ke kultnym městnam sčinjene a pozběhnjene a mjenje horow Čornobóh a Bělobóh stej tohorunja hakle po reformaciji nastalej. Wo lužiskich Serbach plaći to, štož Krauss⁹⁾ wo Južnosłowjanach praji, zo nam mjenujcy ani mjena jich předkřesćijanskich bohow (přibohow) ani mjena jich kultnych městnow ani we jich najstarším pismowstwje zděržane a zakhowane njejsu.

⁹⁾ Slavische Volksforschungen, Abhandlungen über Glauben, Gewohnheitsrechte, Sitten, Bräuche und die Goslarenlieder der Südslaven, vorwiegend auf Grund eigener Erhebungen von Friedrich Krauss, Leipzig, 1908, str. 5.

(Za časopis přeložil Ernst Holan, cyrkwinski wučer w Budyšinku.)

Serbske wěcowniki-pomjenšenki.

Zestajer a zestajer Jan Radyserb-Wjela.

Předstowěko.

Spodziwno je, zo naš hornjoserbski słownik nimalo žanych tych wěcownikow-pomjenšenkow nima, hdyž tola so mjez ludom častokrót słyša. Njech wšak tež druhdy kaž paraněka a pipleńčka wuhladaju, tola k počnoće našeho słownika wone słušeju.

Zestajer tuteje zběrki ma te wusłowa z najwjetša ze rta babow, staruškow a pěstońcow, na př. ze Židowa wot »Wowučerkec baby« a »Pohoněc šwalěc«.

Němscy sudžakajo našeje rěče njech pokaža, hdže a kelko we swojej Němčinje tajkich wurazkow maju!

Štóžkuli nimo tychle tu podatych hišće tež druge tajke sem słušace ludowe wěcowniki-pomjenšenki we kajkichkuł wusłowach znaje a wě, budž prošeny: Pokaž so z nimi!

Jan Radyserb-Wjela.

I. Pomjenseňki na -aňeko a -eňeko.

- Bachtaňeko, kurzes Gefratel (von ganz kleinen Kindern).
 bawenjeňeko, unschädli. Hinfall.
 bózeňeko, Erstlingsversuche im Gehen.
 blysknjeňeko, flüchtiger schwacher Blickehein. [tel.
 blyskotaňeko, schwaches Gefun-
 bluwaňeko, das Speien des Säuglings. [anfall.
 bluwknjeňeko, schwacher Spei-
 boleňeko, unbedeutend. Schmer-
 zen. [gemurmelt.
 borboleňeko, sanftes Quellen-
 borbotaneko, heiml. Brummseln.
 buenjeňeko, schwacher Stoß an den Kopf.
 buchnjeňeko, leises Anpochen.
 bydleňeko, kümmerliches Wohnen; geringe Wohnung.
 byrnjeňeko, schwacher Schnarr-
 ton. [Kopfsaar.
 cybnjeňeko, gelindes Zupfen am
 cydžeňeko, unbedeutendes Seihe-
 quantum.
 cyrknjeňeko, schwacher Spritz.
 čichnjeňeko, einmaliges schwaches Niesen.
 činjeňeko, wertloses Gemache.
 čerppjeňeko, bedeutungsloses Leiden.
 čěšoneko, mangelhafte Säugung.
 čěčoleňeko, sanftes Gezwitscher.
 čěčorjeňeko, feines Gezwitscher.
 čiknjeňeko, feiner, dünner Tidlaut von Vögeln.
 činkotaňeko, kurzes Getön kleiner Vögel.
 čisnjeňeko, kleiner Hinwurf.
 čiwknjeňeko, Zicklaut eines Vögels. [Kinder.
 čolaňeko, das Urinieren kleiner
 čučoleňeko, sanftes Gezwitscher.
 darjeňeko, armeltige Gabe.
 dobraňeko, Einheimigung säuglichen Kotes. [Auszhauch.
 dodychnjeňeko, letzter schwacher
 dohamaňeko, Aufessen d. Speiserestes (Kinderspr.) [rest.
 dohodaňeko, dürftiger Schabfello-
 dohladaňeko, schwach. Erschauen.
 dohojeňeko, Ausheilung mit schwachen Mitteln.
 dohotowaňeko, Fertigstellung d. kleinen Vorbereitung.
 dohrabnjeňeko, der letzte flüchtige Ergriß.
 dolizaňeko, kleine Ledneige.
 dočknjeňeko, einmaliges leises Antippen. [riß.
 drapnjeňeko, oberflächl. Kratz-
 drěmaňeko, kurzes Schlummerchen. [triller.
 driholeňeko, sanfter Verchenden-
 dychaňeko, schwaches Atemholen.
 dychnjeňeko, ein kaum merklicher Atemzug.
 dymjeňeko, schwacher Qualm.
 dypaneko, leises Bicken (mit dem Schnabel u.). [ten.
 dypnjeňeko, einmaliges Anpiff-
 dyrjeňeko, schwach. Stoß. Schlag.
 džakowaňeko, geringes Danken.
 džiwaňeko, stilles Bertwundern, Staunen. [spr.).
 hajcaňeko. Zubettgehen (Kinder-
 hamaňeko, Essen (Kinderspr.).
 hibaňeko, schwache Bewegung.

hibnjeńčko, einziger kleiner Kuch,
Schub. [Wegung.
hiboleńčko, fortgesetzte kleine Be-
hibotańčko = hiboleńčko.
hitarńčko, Kleinkinderfuhrer.
hłodańčko, kümmerlicher Schabe-
rest von Speise zc.
hódańčko, Kütselchen.
hórseńčko, schwache Äußerung
des Unwillens. [Sprache).
hotańčko, Kinderfuhrer (Kinder-
hrabnjeńčko, hastiger Griff.
hrjebnjeńčko, unmerkll. Zucken.
hrimańčko, schwacher Donner.
jachleńčko, schwaches Keuchen,
Ledzen. [(Kinderspr.).
jézdzeńčko, Hin- und Herfahren
jóknjeńčko, Brechausstoß kleiner
Kinder (Milchspeien).
kakańčko, Kleinkinderexkremete.
kałnjeńčko, schwacher Schmerz-
loser Stich. [Anfall.
kaśleńčko, unbedeutend. Husten-
kejsseńčko, Platthändchen-ma-
chen; Händeklatschen kleiner
Kinder. [Schnitt.
kiknjeńčko, geringer Messer-
kinkotańčko, leises Gewimmer.
kiwknjeńčko, schwaches einmali-
ges Rippen. [Wink.
kiwnjeńčko, einziger flüchtiger
klumpnjeńčko, kleine Schweppe-
rung, kleiner Stiefdruck.
krjegoleńčko, Gekrassel kleiner
Kinder.
kuknjeńčko, schneller Hinguck.
kukoleńčko, das Augeln kleiner
Kinder.
kurkoleńčko, schwacher Girtton.
khichnjeńčko, einmaltig. Niesen.
khwaleńčko, geringes Loben.
khwatańčko, eifertig. Gebahren.
lēhańčko, unzureichendes Liegen.
libotańčko, zitteriges Geflimmer.
lipnjeńčko, dürftiger Nipp.

liznjeńčko, flüchtiges Anlecken;
geringe Abpeisung.
majknjeńčko, einmaliges zartes
Streicheln.
masnjeńčko, schneller Hingriff.
miholeńčko, schwaches Gemiesel.
mihotańčko, leises Wiehern jun-
ger Fohlen. [Zelast.
miknjeńčko, unmerklicher Blin-
mikotańčko, schwaches Geblinzel.
misnjeńčko, unbedeutendes Ver-
fehlen.
miškrjeńčko, kleine Fäulelei.
muwańčko, leises Gemühe der
Kuh. [Schwacher Gedanke.
mysleńčko, flüchtiges Summen;
nadypnjeńčko, schwacher Nupick.
nadzinańčko, leiser Hoffnungs-
schimmer. [Gungsanstoß.
nahibnjeńčko, schwacher Bewe-
nahrabnjeńčko, plötzlicher un-
bedeutender Ergriff.
nakhileńčko, geringe Abwärts-
neigung. [beim Fangen.
nałojeńčko, dürstige Ausbente
namakańčko, kleiner Fund.
napojeńčko, kleine Tränkung.
napominańčko, freundliche Er-
mahnung. [Erfolg.
naprošeńčko, kurzes Erbitten mit
naranjeńčko, geringfügige Ver-
wundung. [redung.
narēēeńčko, unschädliche Über-
naspomnjeńčko, flüchtiges Ge-
denken. [ung.
nawudeńčko, mühelose Beleht-
nawuknjeńčko, baldige Erlern-
ung (einer leichten Sache).
nuēeńko, schwache Nährung.
nólpańčko, mattes Zulpen.
nuchańčko, der Geruchstinn klei-
ner Kinder; Blumensträuß-
chen. [Nischen.
nuchnjeńčko, einmaliges rasches
padnjeńčko, gefahelloser Hinfall.

papaňčko, Speise, Speisung (Kindersprache). [Arbeit.]
 paraňčko, Gepästel, Bündel.
 pasañčko, schwache Gürtung.
 pipleňčko, Finzelei.
 pisnjenčko, eiliger Schreibast.
 pišeňčko, sanftes Einwiegen, Einlullen. [klüfter.]
 pišpotañčko, leises Gezißel, Geplokaňčko, kleine Wäscherei.
 plaenjenčko, kleiner Klapps.
 podpisaňčko, eilige Unterschrift.
 podpjeraňčko, fl. Unterstüßung.
 podrjeknjenčko, unbedeutendes Besprechen. [tritt.]
 podsunjenčko, verzeihlicher Fehlpodtyknjenčko, fl. Unterschub.
 poduchnjenčko, (scherzhafte) Anblasen der verbundenen Wunde zwecks angeblücher schnellerer Heilung.
 pohladaňčko, rascher Hinblick.
 pohladnjenčko, einziger flüchtiger Blick.
 pohosceňčko, gern gewährte Beköstigung, Bewirtung.
 pokazaňčko, flüchtige Erscheinung; schwache Unterweisung.
 pokiwnjenčko, einziger kurzer Wink. [gung.]
 poklonjenčko, geringe Verbeugung.
 pokojenčko, schwacher Trost.
 pokhwaleňčko, unbedeutende Belobigung.
 pokhwataňčko, kurze Beileigung.
 polěpšeňčko, unwesentliche Besserung (physisch u. psych.).
 poležeňčko, Liegen von kurzer Dauer.
 poliwaňčko, dünner Überguß.
 polóžeňčko, kleine Erleichterung.
 polubjenčko, zweifelhaftes Besprechen.
 pomajkaňčko, kurzes Streicheln.
 pomajknjenčko, einmalig, schwa-

cher Streichelast.

pomasnjenčko, schwacher Betastungsgriff. [Wahnung.]
 pominaňčko, diskrete, gelinde pomnjenčko, schwache Erinnerung.
 pomhaňčko, geringe Hilfe. [ung.]
 popomhaňčko, einmal. dürstige Hilfeleistung.
 popušeňčko, unmerklicher Nachlaß in der Strenge. [ung.]
 porěceňčko, flüchtige Besprechung.
 porjedzeňčko, unwesentl. Verbesserung. [kurzer Dauer.]
 posedzeňčko, Sitzung von sehr poseleňčko, dürstige Überstreuung mit Salz.
 poskićeňčko, kleine Darbietung.
 poskoržeňčko, kurze, zurückhaltende Beklagung.
 pošlaňčko, kleine Sendung; dürstiges Strohlager.
 posluzeňčko, geringer Dienstweise; kleine Bewirtung.
 posnědaňčko, schwaches, eiliges Frühstück.
 pospytaňčko, leichter Versuch.
 postaraňčko, zeitweilige Besorgung. [schen.]
 postrowjenčko, freundl. Gruß.
 poswarjenčko, gelinder Tadel.
 pošerjenčko, schwache Abschreckung.
 powědaňčko, kurze Erzählung.
 powijenčko, dünne Umwicklung, Einwindelung. [kommenung.]
 powitaňčko, flüchtige Bewilligung.
 powučeňčko, Belehrung.
 požadaňčko, bescheidenes Begehren. [tes Schlingen.]
 pózerañčko, schwaches, behinderprajenčko, kleine Ansage, kurze Redensart.
 prašeňčko, kleine Anfrage.
 přédowaňčko, kurze Ansprache, schwache Predigtleistung.

přeběraňčko, Gtiederſpiel des
 liegender Kindes.
 přečakaňčko, unſchädliches Ver-
 paſſen.
 přehladaňčko, kleines Überſehen.
 překriwjeňčko, geringe Über-
 vorteilung, gelinder Betrug.
 přemasnjeňčko, kleiner Fehl-
 griff.
 přepasnjeňčko, unbedeutende
 přepaseňčko, Verfehlung.
 přespaňčko, belangloſes Ver-
 ſchlafen.
 přešlapnjeňčko, Verplapperung.
 přewjezeňčko, kurze (Luft-)
 Fahrt, Spazierfuhre.
 přiměrjeňčko, ſchädliches Maß,
 Verhältniß. [greifen.
 přimnjeňčko, ſchwaches Er-
 přirunaňčko, flüchtiger Ver-
 gleich, kleines Gleichniß.
 přiseleněčko, kleine Zuſatzung.
 přispomnjeňčko, kleine An-
 merkung. [ſaß.
 přistaenjeňčko, unbedeutender Zu-
 přisunjeňčko, geringfügiges An-
 ſchießel. [ſchutt.
 přisyenjeňčko, winziger Zu-
 přituleňčko, zärtliche Anſchmie-
 gung.
 prošeňčko, kleines Bittanliegen.
 prošeňčko, ſchwaches Stäuben.
 pukotaňčko, raſcher Herzſchlag
 bei Kindern.
 pušeňčko, einſtweilige Ent-
 laſſung, momentane Löſung.
 puzoleňčko, dünnes Gerieſel.
 pyrneňčko, kaum wahrneh-
 mbarer Fiſt.
 rojeňčko, ſchwaches Schwärmen.
 ropnjeňčko, leiſer Knack.
 rozpomnjeňčko, kurze Über-
 legung.
 rozprošeňčko, kleine Zerſtäu-
 bung, Zerſtreuung.

rypnjeňčko, kurze ſchwache Be-
 wegung.
 skoržeňčko u. skoržeňko, un-
 lautes Sichbellagen.
 skhadžeňčko, ſchwaches Auf-
 dämmern, Keimen.
 skhadžowaňčko, kleine Zu-
 ſammenkunft. [krankung.
 skhorjeňčko, unbedeutende Er-
 ſtyšeňčko, der „liebe“ Gehörſian.
 slubjeňčko, kleines Verſprechen,
 Zuſagen. [dämmern.
 směrkowaňčko, ſchwach. Abend-
 směwknjeňčko, flüchtig. Lächeln.
 smychnjeňčko, leiſer Schluchz-
 ton.
 smyknjeňčko, unſchädlicher Aus-
 glitt; ſchwacher Schlag.
 snědaňčko, kargliches Frühſtück.
 sněholeňčko, leichtes Schnee-
 gerieſel. [behagen.
 spodobaňčko, kleines Wohl-
 ſpomožeňčko, kleine Förderung,
 Beihilfe.
 spytaňčko, kleiner Verſuch, leichte
 Probe. [lung.
 spytowaňčko, gelinde Verſuch-
 srěbaňčko, ſchwaches Schlürfen.
 srěbnjeňčko, kurzer Schlürſzug.
 strowjeňčko, Grüßchen.
 strožeňčko, gelindes Erſchrecken.
 šcerknjeňčko, oberflächl. Froſt;
 leiſes Klirren. [Knipp.
 šcipnjeňčko, ſchmerzloſer Zwick,
 šepjerjeňčko, leichtes Sträuben,
 Anhäkeln. [ziſchel.
 šepaňčko, unmerkliches Ge-
 ſerjeňčko, ſchredenloſe Verſcheu-
 chung.
 škewrjeňčko, halblautes Belſern.
 škrabnjeňčko, leichte Schrapung,
 Schabung. [Schlung.
 šlapnjeňčko, haſtiger Schluck,
 šmórnjeňčko, eiltiger Krizel,
 ruſchlicher Schriftzug.

šnórowaňeko, kleine Verschmürung am Kleide; Schnürgeſchleife z. [ſchiel.
 šrótowaňeko, ſchwaches Gerastapnjeňeko, oberflächlicher Anſtich, Einſtich.
 šuknjeňeko, heimliches Zuraunen. [ziſchel.
 šukotaňeko, verhaltenes Gešwóreňeko und šwóreňeko, leiſes Geſchwirr.
 tajeňeko, Geheimhaltung, kleines Geheimniß.
 tepjeňeko, ſchwache Heizung.
 tradaňeko, unbedeutende Entbehnung.
 trihnjeňeko (ſpr. trigujeňeko), leichter Schnitt mit der Scheere.
 twochnjeňeko, rafches Entweichen.
 tróseňeko, leichtes Regenschauerchen; ſchwaches Begießen.
 tujeňeko u. tujkaňeko, gelindes Kindertwiegen.
 tukaňeko, unentſchiedenes Beargwöhnen, gelinder Verdacht.
 tupotaňeko, Getrippel.
 tutaňeko, Kleinlindertränkein.
 twarjeňeko, unanſehnlicher Bau; Bauen als Kinderspiel.
 warjeňeko, kleines Geföch.
 wédzeňeko, dürftiges Kennen, Wiſſen. [herjage.
 wěšceňeko, kleine günſtige Vorwidzeňeko, der „liebe“ Geſichtſinn; rafch vorübergehende Erſcheinung.
 wobaleňeko, kleiner Verheilungsverband. [wehr.
 wobaraňeko, ſchwächliche Abwobleceňeko, dürftige Kleidung.
 wobodrjeňeko, oberflächliche Abſchürfung der Haut.
 wobradzeňeko, kleine liebe Beſetzung.

wobsunjeňeko, unſchädlicher Ausglitt, Kutfch.
 wobstaraňeko, kleine Beſorgung, Ausrichtung.
 wočakowaňeko, kurzes Abwarten, Auſharren.
 wočichnjeňeko, angenehmes Stillwerden.
 wodyechnjeňeko, kleine Pauſe, kurze Erholung.
 wodzewaňeko, leichte Zudecke.
 wohladaňeko, flüchtiges Erblicken.
 wohórknjeňeko, ſchwaches Bitterwerden (Geſchmack).
 wokomiknjeňeko, Augenblickchen. [lung.
 wokřewjeňeko, kleine Erquitzwoprašeňeko, kleine harmloſe Frage.
 woptaňeko, kleiner Koſtverſuch.
 wopytaňeko, kurzer Beſuch.
 wotewrjeňeko, geringe Öffnung.
 wotkapnjeňeko, ein Abfalltröpflein.
 wotkazaňeko, armſeliges Vermächtniß.
 wotmołwejeňeko, kurze (aber nicht unfreundliche) Antwort.
 wotpočnjeňeko, kurze Raſt.
 wotprošeňeko, kleine Abbitte.
 wudychnjeňeko, ſchwacher Aushauch. [blicken.
 wuhladaňeko, flüchtiges Erwukładowaňeko, kurze Auslegung. [bergniß.
 wukhowaňeko, kleines Bewumysleňeko, kleine Erdichtung; ſonderbarer Einfall.
 wusłédzeňeko, bedeutungsloſe Erforſchung.
 wuspěwaňeko, Beendigung eines kleinen Gefanges.
 wuziwaňeko, kleiner Genuß.
 wzleceňeko, ſchwacher Aufſflug.

zabawjeńčko, kleine angenehme Unterhaltung.
 zablysknjeńčko, schwacher Blitzstrahl.
 zabołeńčko, plötzliches aber nicht heftiges Erschmerzen.
 zacheywańčko, Erwachung des Lustichens auf etwas.
 zadunjeńčko, plötzlicher Windhauch.
 zadžewańčko, leicht überwindliches Hindernis.
 zahladańčko, kleine Vergassung, rasche Verliebung.
 zahrimańčko, plötzliches schwaches Erdonnern.
 zakazańčko, schwaches Verbot.
 zaklepnjeńčko, leises Anpochen.
 zaklinkańčko, beschweidenes Klinglein.
 zakožeńčko, Bildung eines Häutchens auf der heilenden Wunde.
 zakuleńčko, Zusammenrollung ohne Beschädigung.
 zamołweńčko, leichte Entschuldigung.
 zamožeńčko, das „liebe“ Vermögen; geringe Habe.
 zamysleńčko, schwacher Entschluß; angehender Tieffinn.
 zaplaknjeńčko, Ausbruch stillen Weinen.
 zapyrjeńčko, Beginn schwacher Backofenheizung, kurze aber eindringliche Reprimande.
 zarjeknjeńčko, sympathetische Bersprechung.
 zarunańčko, geringfügige Entgeltung.
 zaslanańčko, dürstige Lagerstreu.
 zaskodžowańčko, leiser Nachgeschmack.
 zastyšeańčko, ungenügende Gehörwahrnehmung.

zaspěwańčko, flüchtiger Gesang.
 zadržnjeńčko, unbedenkliches Sichverfangen in Flüssigkeit.
 zaswitańčko, schwaches Aufdämmern am Morgen.
 zatepjeńčko, dürstige Einheizung.
 zawadžeńčko, schwaches Anstreifen, Hängenbleiben.
 zawjesoleńčko, kleine Belustigung. [bleibsel.
 zawostaneńčko, dürstiges Ueberzberańčko, kleine Leje.
 zdrěmnjeńčko, plötzliches Entschlummern.
 zekriwjeńčko, unbedeutende Verkümmung, geringe Entwendung.
 zešerjeńčko, Scheuchung schadenstiftender Kinder.
 zežiweńčko, kümmerlicher Unterhalt.
 zhubjeńčko, Verlust eines wertlosen Gegenstandes.
 zjewjeńčko, flüchtige Erscheinung. [kleiner Kinder.
 zmazańčko, Verunreinigung
 zwarnowańčko (Bože), göttliche Bewahrung.
 zyboleńčko, schwaches Blinken.
 zykneńčko, einziger leiser Laut, Ton (Mucks).
 zywańčko, schwacher Gähnanfall.
 zywnjeńčko, einziger gelinder Gähnzug.
 žadańčko, beschweidenes Begehren.
 žebrjeńčko, verschämtes Bettelansinnen.
 žorleńčko u. žorleńko, geringes Quellen, Rinne.
 žiwjeńčko, das „liebe“ Leben.
 žizoleńčko, kaum hörbares Säuseln.
 žohnowańčko, „Segenssprüchlein“ über kleine Kinder.

II. Pomjenšenki na -eško.

- Bahnješko, kleiner Sumpf; Schlammstelle.
 bidmješko, schwacher Torarm; kleine Webstuhlade.
 bjedleško, kleiner Pilz am Holze, Stamme z. [Kindeš.)
 bjedrješko, kleine Bende (eines borleško, kleine Bucht; federarmes Bett.
 brēmješko, Bündel, Hütchen.
 budmješko, kleines Muttermal.
 čeradleško, Schöpstämmchen (in Zwergsagen). [Sech.
 črjósleško, kurzes, schwaches debileško, kleiner Zierrat.
 dejwješko, dürftige Mestportion.
 dupješko, kleine Starmäste, Meisenmistkästchen.
 dzerzadleško, kleine Handhabe; kurzer Griff.
 hadrješko, Wischlappen.
 hesleško, Lieblingspruch; kurzes Lösungswort.
 horješko, unbedeutendes Unge- mach, ob welchem der Weich- ling jammert.
 hor(d)leško, Kröpfchen.
 hownješko, feines Excrement.
 hrjeblesško, kleine Ofenrücke.
 hronješko, Sprüchlein, kleine Nebenart. [(Insekten).
 hrymzadleško, Rageapparat
 jadrješko, Kerndchen. [Necht z.)
 jatrješko, kleine Leber (Gans),
 jědmješko, kleine Eiterstelle.
 jětrěško, Blatterchen, Geschwür- chen.
 klonješko, schwache Verneigung; flüchtiges Kompliment.
 kótlesško, Wiesenborn; vertiefte Stelle im Bache.
 kosydleško, kleine Fangschlinge.
 křidlesško, Flügelchen.
 kružadleško, kleine Brennscheere des Haarfräuslers,
 kubleško, Gütchen.
 kukleško, Guckäuglein.
 kutleško, kleiner Magen, Bauch z.; dürftiges Deckbett.
 kuzleško, holder Zauber.
 khodzidleško, Zeiger an der Topješko, Blättchen. [Taschenuhr.
 lyknješko, dünne Bastfaser.
 lučwješko (im Volksmunde luč- leško), wertloser Kien.
 machadleško, kleiner Fächer; schwacher Wedel.
 masadleško, Tastapparat bei Insekten). [apfel.
 mjadrješko, Häutchen am Aug-
 mjatleško, einjähriger Schöpf- ling; schwaches Edelreis.
 mjetleško, leichter Staubfeger; kleiner Borstwisch. [wickel.
 motadleško, Haspel; Zwirn-
 mydleško, feine (Lugus-) Seife, dicke Salbe. [Saugwarze.
 nadrješko, Brüstchen; Brust-,
 natynješko, Halschildchen (eines Insektz). [Ausförmaltung.
 njewjedrješko, „Unwetterchen“ =
 nuhleško, Winkelfchen.
 palwješko, Brand von geringem Quantum. (Schnaps, Ziegel).
 pařwješko, kleine Quantität
 Bähfutter. [Simonade).
 pičwješko, Tränklein (Pflör,
 pječwješko, Feingebäck; kleines
 Bäcker-, Backquantum.
 plomješko, Flämmchen. [Ebene.
 plonješko, freies Plätzchen, kleine
 plótnješko, kleine Webe. [stehle.
 podhorleško (dl), kleine Unter-
 podhrudznješko (dólěk), die
 Stelle unterm Brustbein;
 Herzgrube.

podhubnješko, kleines Kinn.
 podposleško, Unterbettchen.
 pokazowadleško, kleiner Zeiger
 (Taschenuhr).
 poklonješko, kleine Verbeugung.
 porčmješko, kleiner Rockschuß;
 Fradščöpel.
 posleško, Bettchen.
 powětrješko, lindes Lüftchen.
 powrjestleško, schwaches Strohs-
 seil. [wenig Erspinnenes.
 předzwejško, geringes Gespinnst.
 prawidleško, kurzer Wahlspruch;
 kleines Lineal; Muster.
 prochnješko, kleines Stück Mo-
 derholz (z. Bienenrächern).
 promješko, Flechtstreifen; Strahl.
 prudleško, Spreitfelchen; un-
 gebogener Zweig.
 pryhleško, eisenhaltiger Wiesen-
 graben. Eisenoxydulhydrat-
 quell. [chen; Epaulette.
 ramješko, kleine Achsel; Schulter-
 rjebleško, Rippchen.
 rtnješko, Mund eines Kindleins.
 rubješko, Täschlein, Taschentuch.
 rubnješko, feinste Leinwand.
 runadleško, Falzbein.
 sadleško, dünne Schicht Schmer-
 sehnješko, Schenkelchen.
 sedleško, kleiner Sattel.
 snadnješko, schwächliches Kind
 oder junges Tier. [sekten).
 srěbadleško, Saugapparat (Su-
 stadleško, kleine Heerde.
 stejnješko, Blattstielchen, kurzer
 Blumenstiel.
 suknješko, feines Wollengewebe;
 Damentuch.
 suwadleško, Schieberchen; Nie-
 getchen. [Tischtuch zc.
 swjedrješko, Kostfleckchen im

swětlesško, Fünfchen, Lichtlein,
 heller Punkt.
 sydlesško, kleiner Saß; Kinder-
 bänfchen.
 sydrješko, (auch sydrječk und
 sydrješk), kleiner Reibekäse.
 symješko, Samenbröckchen.
 sypadleško, kleine Streubüchse
 (Zucker, Pfeffer zc.).
 šidleško, kleine Ahle.
 tonidleško, kleiner Sumpf.
 tymješko, kleiner Quellsumpf.
 walnješko, geschöberter Troden-
 grashaufen.
 warwješko, unbedeutendes Koch-
 oder Brauquantum.
 wjedrješko, liebliches Wetter.
 wjesleško (auch wjesličko),
 leichtes Ruder.
 wjezwješko, leichte Fahrlast.
 wojmadleško, Kettengliedchen
 (Uhr-, Halskette zc.).
 włoknješko, zarter Bast (Lein,
 Hanf zc.).
 woknješko, Fensterlein.
 wonješko, Duftstränfchen.
 woptanješko (auch woptančko),
 kleiner Kostbissen. [name.
 wudmješko, leichter Schimpf-
 wumješko, Entchen.
 wuhleško, Köhlchen.
 zhibadleško, dünnes Gelenk.
 znamješko, Zeichen; Bildchen;
 Muttermal.
 zornješko, Körnchen.
 zwjazwješko, Bindebändchen.
 zwjenješko (auch zwjenko),
 kleine Felge.
 zahadleško, Insektenstachel.
 žórleško, kleine Quelle.
 žrješko, weiches Pflanzenmark
 (Sollunder zc.).

III. Pomjensěnki na -atko.

Předspomjěničko.

Wšitke jich bližše korjenje (z wukóncom »o«) su hižo zwjěša we wěstym zrozumje deminutiva (pomjensěnki) a wuprajeja něšto młoduške a małuške a drobnuške. Jenož słowo zwěrjo je wuměnka we tom. Za pomjensěncy mužatko a žonjatko nimamy twórbja mužo a žonjo. Smy snadž jeju hdy měli?

J. Radyserb-Wjela.

Babjatko, unansejnliches Mütterchen.	kurjatko, Hühnchen; Hühneipfz.
bačonjatko, Störchlein.	kwičatko, Quieftierchen; Meer-
barjatko, kleiner Bär.	schweinchen; Ferkel.
barmjatko, kleiner Barbe (Fisch).	kwječatko, greinendes, natschen-
blawčatko, Kläfferchen.	des Kind. [chen.
cyganjatko, kleiner Zigeuner.	khwilčatko, ganz kurzes Weil-
čerwjatko, winzige Wade; Würm-	lanjatko, Hirschkalbchen.
Česatko, kleiner Tischehe. [lein.	lawjatko, kleiner Löwe.
čelatko, Kälbchen. [Schwälbchen.	libjatko, Gänschen.
čučolatko, Zwitscherböglein;	liščatko, junger Fuchs.
džěčatko, Kindlein. [lein.	mizatko, Lämmlein.
džowčatko, Töchterchen; Wägd-	mjawčatko, junge Kage; kleines
hojatko, Hirsch od. Rehkälbchen.	miauendes Tier.
holbjatko, Täubchen.	młodžatko, kleines Jungweifen.
holatko, armes (dürftig bekleide-	mrowjatko, Ameischen.
tes) Kind (bes. Mädchen).	mušatko, winzige Fliege.
holčatko, kleines Mädchen.	mužatko, Männchen.
hólčatko, kleiner Knabe.	myšatko, Mäuslein.
hribjatko, Pilzchen.	Němčatko, kl. deutscher Knabe.
hrochatko & hróšatko, Erbsen.	pacholatko, Bürschlein.
hunčatko, Schweinchen.	pawčatko, kleine Spinne.
husatko, Gänschen.	pawjatko, Pfauhühnel.
hužatko, Grieschelchen.	pilatko, Entchen.
jehnjatko, Lämmchen.	piščatko, piepiges Kleinschen;
jelenjatko, Hirschlein.	junges Böglein; natschiges
jěžatko, junger Igel.	Kind. [(Grieschel zc.).
kačatko, Entlein.	piwčatko, piepiges Kleingeschöpf
karpjatko, kleiner Samentarpfen.	plenčatko, Hützelchen.
kawčatko, junge Dohle.	póčatko, kleines Rothauptchen
kjawčatko, Kläfferchen; quätiges	(Pilz), <i>Bol. aur.</i>
kočatko, Käglein. [Geschöpfchen.	prosatko, Ferkelchen.
konjatko, Pferdchen; Pony.	pstružatko, Forellchen.
kóžlatko, Zidelchen.	psyčatko, Hündlein.
knočatko, kleiner Maulwurf.	ptačatko, Böglein.
krawčatko, Schneiderlein (spöt-	račatko, Krebslein.
kunjatko, junger Marder. [tisch).	rubjatko, Tüchel; Taschentuch;
	rybjatko, Fischlein. [Serviette.

Serbjatko, in Wendischen schwach
beschlagenes Menschenkind.
skiwlatko, Heulmeierchen;
Winkelgeschöpf.
sknadzatko, Goldammerchen.
skočatko, ein Stück Kleinvieh u.
slabjatko, schwaches Geschöpf.
sližatko & šližatko, kleine
Schmerle; Fischchen.
sočatko, Linsenörnchen.
sokolatko, junger Falke.
sornjatko, Kehlälchen.
sowjatko, junges Käuzchen; kleine
sročatko, junge Elster. [Eule.
swinjatko, Schweinelein.
swječatko, Heiligenbildchen.
ščenjatko, junger Hund; figur-
lich: Hütchelding.
šćepjatko, kleine Prieße.
šćónjatko, junge Wange.
šćučatko, Hechtlein.
šćunčatko, fein summendes In-
sekt (Mücke u.).
šewčatko, Schusterchen (iron.).
škóřčatko, junger Star.
šližatko, Schmerlchen.

šmičatko, Blattläuschen.
šoratko, winziges Ding.
šwinčatko, Dachslein.
tkhórjatko, junger Stis.
tručatko, Truthühnchen.
wjelčatko, Wölflchen.
wjewjerčatko, Eichhätzchen.
Wlošatko, kleiner Italiener.
wolatko, Dachslein.
wórlatko, kleiner Adler.
wóslatko, Geselein.
wroblatko, junger Sperling.
wšinčatko, Läusehen; jedes win-
zaječatko, Häschen. [zige Insekt.
zornjatko, Rörnchen.
zwěrjatko, Tierchen.
zybjatko, Finklein.
žabjatko, Fröschelein.
žebrjatko, kleines Bettelkind.
žerawjatko, kleiner Kranich.
Židžatko, Judenjüngelchen.
žiwjatko, kleines Lebewesen.
žonjatko, sehr kleine Frau.
žrěbjatko & zrěbjatko, Füllen.
žučatko, Käferlein.
žurčatko, junger Hamster.

IV. Pomjenšenki na -ušk.

Bědnušk, sieches, gebrechliches
Kind.
bělušk, weißer Hornknopf.
bjentušk, Pflasterchen.
blědušk, Bläppling, bleiches Kind.
čornušk, junges schwarzes Tier
(Hund, Katze u.).
čichušk, stilles sanftes Kind.
čistušk, sauberes Kind.
drjebušk, kleines Ding; Huzel.
drohušk, sehr geliebtes Kind;
Hütcheldwesen. [Knabe.
džědušk, Altväterchen; altfluger
džiwnušk, sonderbares oder drol-
liges Kind.

hnězdušk, Nesthütdchen; leptes
Kind.
holušk, dürrtig bekleidetes Kind.
hwězdušk, Milchstern, Ornitho-
Janušk, Häschen. [galum.
kamušk (u. kamješk), Steinchen.
kelušk, (u. kelišk), Spitzglas,
Blumentelch.
kěrlušk (u. kěrlišk), Liedchen.
kiprušk, Schwächling; Weichling.
klubušk, Knäuelchen.
kolušk (u. kološk), Keim; un-
korušk, Würzelchen. [reife Frucht.
kožušk, Zäddchen, Pelzchen, Ge-
treidehülfe.

kukušk, Bodenfensterchen. [holz.
 kulušk, Rundling, kleines Koll-
 lëwušk, linkhändiges Kind.
 lubušk, Liebling.
 małušk, der kleine (-5.) Finger.
 malušk, Kleinchen.
 mazušk, Schmutzbartelchen.
 mërkušk, schwaches Gedächtnis.
 milkušk, Liebling.
 mjakušk, niedriges Rispengras;
 weichlicher Junge.
 mjehkušk, zartes Kind, ver-
 zärteltes junges Geschöpf.
 mlodušk, junges Wesen.
 módruš, Kornblume; kleiner
 blauer Gegenstand. [Kind.
 mudrušk (u. mudrišk), kluges
 nahušk, Nachtfroschel (= Kind);
 nackter junger Vogel.
 nanušk, bevatendes älteres
 Brüderrchen.
 Natušk, kleiner Donat.
 padušk, Spitzbüßchen.
 pampuš, kleiner Pfannkuchen.
 paprušk, Mauerraute; Zwerg-
 farn.
 pazušk, Saugwürzelchen, Haft-
 wurzel.
 pëknušk, artiges kleines Kind.
 pjëcušk, stubenhockerisches Kind.
 podkërlušk, fl. Gesangslegende;
 Austerkirchenliebchen.

pòzdnuš, Spätling, spät nach-
 gebornes Kind.
 prëkušk, kleine Querleiste.
 repušk, kleiner Zwiebel.
 rjanuš, Schönchen.
 rjemuš u. rjemješ, Mädchen.
 rohušk, Hornknopf.
 rozsušk u. rozsošk, Gabelzweig.
 slabušk, kraftloses junges Wesen.
 slódkuš, Süßmännchen.
 snadnušk, schwaches, unansehn-
 liches Geschöpf.
 snëhušk, Schneeflocke.
 sporuš, Mutterkorn, Secale
 cornutum.
 staruš, altes Männlein; alt-
 kluger Knabe. [Geschöpf.
 suchuš, dürres, mageres kleines
 synuš, Lieböhnenchen.
 synuš, kleine wasserblaue Taube.
 šórcuš, Schürzchen. [Kind.
 tolstušk, strohend wohlbeleibtes
 wbohušk, bedauernswertes
 Kleinchen.
 wosušk, rundes Laibchen, Weck.
 wusušk, am Baume vertrocknete
 Frucht.
 zlotuš, Goldchen; Silberstern,
 Hagea arvensis.
 zóltuš, Unname für Goldmünze.

Přinoški k stawiznam přeněmčenyh stron Delnjeje Łužicy.

Znosyl a zestajal dr. Ernst Muka.

W spočatku bě cyła Delnja Łužica runje kaž Hornja Łužica serbska. Ale hižo do reformacije a hišće bóle po reformaciji je so wona dale a bóle přeněmčowała a so hišće přeněmčuje. Po wudaću swojeje „Statistiki lužiskich Serbow“, kiž je z dobom jich ethnografija, pučowach ja w lětach 1887—1903 hdys a hdys za čas swojich prózdnin po Delnjeje Łužicy a wosebje po jeje přeněmčenyh stronach, zo bych je z widženja póznał a wosebje mačiznu k stawiznam jich přeněmčjenja zběrał, dokelž mějach wotpohlad, wobšěrne stawizny jich germanisacije spisać a wudać. Sym drje we tom času we mnohich stronach pobyl, slědžil a zběrał, ale hišće su mnohe wsy a wosady, hdžež pobyl njejsym, a mnohe wsy a wosady su, w kotrychž drje pobuch, ale wšelakich přičinow a zadžěwkow dla tam njemóžach dospołnu a dokładnu mačiznu zebrać. Sym so nadžinał, zo budže mi to wšo hišće pozdžišo móžno. Dokelž pak sym skóněnje spóznał, zo ja na swoje starše lěta k tomu wšelakich druhich nuznych džěłow dla ani časa ani dosahacych mocow k přětraću wobćežnosćow tajkich študowskich pučowanjow wjacj nimam a njezměju, sym so rozsudził, mačiznu, kotruž běch dotal zeběrał, zestajeć a zjawnosći přepodać, z džěla zo so mi njeby rozbroyiła, wosebje pak, zo bych našich mlódsich a mlodych wótěnskich džělačerjow z tym pohnuł, zo bychu pilnje dale zběrali a to, štož sym ja započal, mi nětko wotewzali a po pilnym slědženju a zběranju dokónčili. Je tu hišće wjele zběrać a je tež móžno hišće wjele nazběrać.

Wosebje ma so w cyrkwinskich a měšćanskich archiwach, na farach a w cyrkwjach cyteje Delnjeje Łužicy a přiležacych krajinow slědzić za aktami cyrkwinskich wisi-tacijow a za rukopisnymi krónikami abo powěsćemi

z wosadow w starych cyrkwinskih knihach a zličbowanjach, za starymi serbskimi rukopisami a knihami, zběrać maju so serbske krčéenske a swójbne mjena z cyrkwinskih knihow a zapiskow šoltow a gmejnskich předstejičerjow (*urbaria, privilegia*), zestajeć maju so z cyrkwinskih knihow a aktow zapiski duchownych a wučerjow wšitkich wosadow, hromadzić maju so z erta ludu a ze starych ležownostnych khartow serbske ležownostne mjena a mjena burskich kublow („Torsäulen-namen“) kaž tež wšelake ludowe wurazy, zapisować a z dohom rysować maju so serbske hrodzišća a powěsće wo něhdušich hrodzišćach, tohorunja založki wsow, hač su kulowate, hranite atd., napisować maju so z ludoweho erta wšitke stare powěsće wo Serbach a Serbowstwje a z cyla wšitke ludowe powěsće a bajki, pěsnje a hłosy, wopisować maju so ludowe wašnja a narodna drasta a woznamić ma so, hač a hdy a čohodla je zašla. A wšelake druhe zajimawe wěcy budža so při tajkim dokładnym pytanju a zběranju hišće wuslědźić, zezběrać a zapisać hodzić. A ja mam nadžej, zo so při tom tež mnohe a wšelake zajimawe a žadne wěcy za naš „Serbski Musej“ namakaju a dobudu. Jenož dobreje wole, wutrajnosće a woporniwošće z narodospytno-stawizniskej a wótčinskej myslu je tu trjeba.

A. Nawječorna strona Delnjeje Łužicy.

I. Łukowski wokrjes.

Łukowski wokrjes bu wot wšitkich wokrjesow Delnjeje Łužicy najprjedy přeněmčeny a ma tohodla džensa wot wšitkich najbóle němski raz. A tola je so tež tam hišće mjez druhimi sorabismami zakhowało přesunjenje aspiracije při spočatku słowow, na př.: „' Enne 'at hain Hai 'elegt“ = die Henne hat ein Ei gelegt.

Wokoło l. 1550 pak běchu z wuwzaćom němskich kolonijow, kotrež buchu wot Dobrołužskich mnichow založene, wšě z woprědka serbske wsy tež hišće woprawdže serbske; pótajkim běchu wěsće serbske wosady Łukow (n. Luckau) a filiala Drobkowy (n. Kahnsdorf, w lisé. Buckansdorf), Gósmar (n. Gossmar) pola Grozišća (n. Sonnenwalde) a filiala Wysoka (n. Weissagk), Gary (n. Gahro), Drěnow (n. Wendisch Drähna), Jarin (n. Gehren), Bezdow (n. Beesdau), Gósmar (n. Gossmar b. Luckau), Mokra (n. Ukro), Pelkojce (n. Pelkwitz), Chóžyšća (n. Schlabendorf), Dřonow (n. Fürstlich Drehna) a druhe. Wo Łukowskim wokrjesu jedna kniha: Der Kreis Luckau. Geo-

graphisch, geschichtlich, kulturhistorisch, von Lehrer Mäcke in Dobrilugk. Kirchhain N.-L. 1898 bei Schmiersow.

1. Łukowska wosada a wokolina.

a) Łukowska wosada.

Łukow ma předměsto Sando, kaž Khóćebuz Sandow = s. Zandow. We Łukowskim Zandowje bydlachu hišće w času reformacije z wjetša Serbja jako hornčerjo; dokoř so Serbja w srjedźowěku w delnjołužiskich městach a městačkach wosebje radži z hornčerstwom zaběraču, zda so mi, zo su wulke hornčěrnje w Lubušu (Hohenleipisch) tež wot Serbow založene. — Łukow leži při rěcy Boršći abo Brěšći (n. Börste, Börschte), do kotrejež so wot Bezdowa přez Zandow rěčka Góla (němski přjedy Gajla a Gajla, nětko „Kahnfahrt“) wuliwa. — We Łukowje drje so wot časow reformacije serbske Bože služby wjacaj wotbywale njesu. Do reformacije bu lěta 1489 najstarša cyrkej w měsće t. j. stara farska cyrkej sw. Jurja jako kapala wobnowjena a Serbam za jich Bože služby připokazana; ta pak bu w času reformacije zamknjena a wotnošena a na jeje měsće hlowna stražowafnja a sykawnja natwarjena.

b) Łukowska wokolina k wječoru a pońocy.

Łukowska wokolina je z městom Łukowom najpřjedy přeněmčena. Tuž je tam po wsach hižo malo abo wjele mjenje serbskich swójbnych a ležownostnych mjenow namakać, hač w druhich stronach Łukowskeho wokrjesa. Štož pak bě mi hišće móžno zebrać, njeh je tu podate.

I Wosada Giesmannsdorf z filialomaj Pełkojce (n. Pelkwitz) a Křamlica (Kreblitz).

Zafarowane wsy: 1. Sucha (Zauche) — 2. Rüdingsdorf — 3. Třawlica (Schollen) — 4. Karchow (Karche) — 5. Wieringsdorf. W aktach gen. cyrkw. wistacije z l. 1654 je zapisane, zo ma bur „Martin der Wendische“ von Kremblitz fararjej z kórcaj rožki dawać. Hewak njeběše mi tu móžno ničo znapisać dyžli serbské swójbne mjena a to z lěta 1655 a 1895.

Su to: 1. w Giesmannsdorfje: a) 1655 Lieske. Reitz. Niewitz. Noack. Golze. Paschke. Bielan. Bielesch. Klasch. Rietze. Poyanz. Nucks. Schiemanz. Schwerzke. Niepraschk. Paulitz. — b) 1895 Bielen. Rietze. Knieschke. Köckritz. Golze. Druschel. Noack. Paschke. — 2. w Pełkojcach: 1655 Bielack. Babing. Zech. Balke. Golze. Mochan. Saro. Maianz. Rublank. — 3. w Suche: 1655 Schiemenz. Schwietze.

Schmiel. Gühling. Lobeda. Peschke. — 4. w Rüdingsdorfje: a) 1655 Noack. Tilke. Sprewitz. Miecke. Rossa. Bielach. — 5. w Třawlicy: a) 1655 Pötsch. Golmess. Liesske. Kerig. Schwettcke. — b) 1895 Borch. Schiemenz. Hille. Lieske. Borch. Schwaertzchen. — 6. w Karchowje: a) 1655 Metschke. Lix. Brenze. Radden. — b) 1895 Karche. Metschke. Metzke. Kuritz. Dubro. Kapsch. Wernala. — 7. we Wieringsdorfje: 1895 Köckritz. Golze. Balke. Zaake. — 8) w Křawlicy: 1655 Burick. Resch. Zinnitz. Gören. Kuppisch. Paulack. Netzker. Wordack.

Prispomnjenje: Ležownostne mjena jeničcy w Peřkojcach: die Striese (rola). die Kettlinge. die Mielze. Börste (Bürste, Börschte, Bürschte: Brěšća, řeka).

II. Wosada Paserin-Mokra (n. Ukro).

Paserin je *mater* a Mokra jeje *filia*. Paserin ma pječa swoje mjeno wot hrabjow Passerini, kiž buchu w srjedzowěku z Italskeje wuhnaći a tu wot němskeho kejžora Sigismunda z kublami a wobsedźenstwami wobdarjeni. W Mokrej so stare cyrkwinske knihi z wobšěrnymi zapiskami khowaju, ale wo Serbowstwje tam ničo zapisane njeje, runje kaž we mnohich tych susodnych farskich archivach. Tu kaž druhdže su so hišće akty generalneje cyrkwinskeje visitacije lěta 1655 zaxowale; we nich je wšo jara nadrobno rozpisane, ale wo Serbach a serbskej božej službje ani słowčka; tuž tam wšudže tež woprawdže hižo tehdy žane byle njejsu. Zajimawe pak je, zo je w Paserinje cyrkej do stareho serbskeho hrodžišća natarjena, runje kaž w Bukowje pola Bezkowa.

Serbske mjena: 1. swójbne: a) w Paserinje: Paulenz. Schwadlke. Wardack. Druschke gen. Lucke. Kranisch. Krienitz. Gapke. — b) w Mokrej: Köckerz. Plaschnick. Wardack. Wolf auf Hentschel-Holland. —

III. Byčinska wosada. Zafarowanej stej wsy: 1. Byčín (Pietschen) a 2. Pjeklō (Pickel). W zaxowanych cyrkw. visit. aktach z l. 1654 njestoji ničo wo Serbach, tež nic w nowšej rukopisnej krónicy fararja a superintendenty Tschabrana, kiž so na farje khowa. Prěni evang. fararjo a küsterjo tudy běchu najskerje serbskeje rěče móćni, tak na př.: a) fararjej Cunradi (1656) a Jan Wolško z Łukowa (1657, kiž 1669 do Wótšowaša p. Gubina čehnješe) — b) küster Welagk (1661). A podobnje běchu w susodnej wosadze Krosyn-Falkenhayn přěni ev. fararjo Serbja: 1. 1601 M. Petrus Praetorius z Kalawy — 2. 1651 Matthaeus Kothius z Baršća — 3. 1652—98 Jurij Lubaš z Gubina.

Seršske swójbne mjena: a) w Byčinjce wokoło l. 1700: Gollmick. Michael Schez (= Šejc). Dallwitz Bossting — b) w Pjckle wokoło l. 1670: Ziblach. Worlitz. Traba. Torge (?) Schütz (= Šejc?).

c) Łukowska wokolina ke krótkemu ranju.

I. Bezdownska wosada. Wjes Bezdown (n. Beesdau, w lisé. Besitta) ma we swojim załožku a swojich starych twarjenjach hišće dospołnje serbski raz, bóle hač wšě wsy we wokolinje, kiž maju wšě z wjetša nowe twarjenja. Wšě burske statoki su tam swoje wosebite mjena zakhowała a tež swójbne mjena su z wjetša hišće serbske (hl. wotdž. 4 na kóncu). Žónska drasta je tam hišće serbska, tola přeco bóle woteběra. Stare žony khodža kemši a wosebje k spowjedži w čornym kabaće a čornej ropatej sukni a w bělych krjózkatych kapach. Wokoło l. 1870 wšědnje hišće cyle tak zdrasćene khodžachu kaž w Blótach, wosebje we tych pyšnych lapach, t. j. rubiškach wokoło hlawy. — Hdy su w B. serbske předowanja wotmjelkle, njemóžach wuslědźić.

Fararjo tam běchu: 1. Marćin Münch 1568—1605, 2. M. Marćin Faber † 25. febr. 1619, 3. Abraham Wolfram † 1637, 4. Khrystof Franke, wotstupi 1642, 5. Friedr. Michaelis † 1689, 6. Jan Friedr. Michaelis † 1729, 7. Erdmann Carus † 1751, 8. M. Jan Gottfr. Sprewitz † 1803, 9. Benjamin Gotth. Sprewitz † 1850.

II. Chóžyšćańska wosada. W Chóžyšćach (n. Schlabendorf) njebě ničo doslědźić, hdy je tam Serbstwo wuzemrěło; běše tam jenička stara 80lětna serbska žona, kiž móžeše serbski a stajnje swoje serbske nabožne knihi čitaše: ta pak běše rodžena z Křišowa p. Wětošowa; wona běše, kaž mi farař zdžěli, za jeho wjesnjanow džiwowadło („ein Mirakel“). — Susodna wjes Kalawskeho wokrjesa Synjeńce (n. Zinnitz) njeměješe z woprědka žaneje cyrkwje, ale běše do Chóžyšćow zafarowana. W l. 1650 pak natwari sebi tam cyrkej ryćer z Buxdorf nad Synjeńcami, dokelž stajnje we zwadže ležeše ze swojim bratrom, kiž Chóžyšća wobsedžeše; wón pak nowu Synjeńsku faru tak špatnje wuhotowa, zo běše hišće při spočatku 18. lětstotka farař nuzowany, njedželu wječor w korěmje k rejam piskać, zo njeby trjebał hlodu wumrjeć; tež je wón, kaž so powjeda, w zymje we wsy ludžom swinje rězał a jeho žona je pódla kolbasy džělała. Na to sćinichu so Synjeńce za filialu Chóžyšćańskeje cyrkwje, štož su dotal wostale.

2. Gólišyn (n. Golssen) a wokolina.

Zo bě tež tutón poľnočno-nawječorny róžk Łukowskeho wokrjesa w 17. lětstotku aho z najmjeńša w 2. połojcy 16. lětstotka hišće serbski, hodži so derje z toho sudzić, zo běchu lěta 1555 wokolne wsy susodneho, ale hišće dale k poľnocy ležaceho Želmskeho knjejstwa (Želm = n. Baruth, Kr. Jüterbogk) serbske po swědčenju protokollow cyrkwinskih visitacijow sakskeho kurweřchowstwa „über die kirchliche Versorgung der wendischen Bevölkerung um Baruth Mark Brandenburg“, (hl. Hering, Mitteilungen aus den Protokollen der Kirchenvisitationen im sächsischen Kurkreise vom Jahre 1555. Wittenberg 1889). Nětko swědča wo jich něhdušej serbskosći jenož hišće někotre ležownostne mjena, kotrež buchu wote mnje w l. 1900 znapisane.

Serbske ležownostne mjena ma: a) Gólišyn (Golssen): Klinkenberg (glinki?). Jämlitz & Gehmlitz (= jemelica). — b) Nowa Wjas (Ritzneuendorf při rěcy Dubnej abo Dubjej = Dahme): Die Muska. Die Lieske. Die Grusche. Die Wellichen (welike). Die Nivika. Die Drogen. — c) Přirow abo Přérow (Prierow): Die Puschkene. Der Worrach. Die Rätshke. — d) Žyčeń (Zützen): Die Sälshge. Die Wasen. Die Wutzken. Die Braden. Die Wauzkeniven. Die Diemskeneniven. Die Sernsärshen. Die Kuschen & Kuscheln. Die Grusche. Der Glin. Die Schuschkedal.

3. Schönewaldska wosada.

Wosadu tworja wsy: 1. Schönewalde — 2. Freiwalde — 3. Reichenwalde.

Tute tři sydlišća leža w najdalšim kuće Łukowskeho wokrjesa k dolhemu ranju w pěsačnej holi zdalene a wot-rěznjene wot wšeho wobkhada a su tohodla so dlěje hač druhe wsy tamneje strony serbske zdźeržale. Přetož runjež maju jenož němske mjena, kotrež sebi Serbja do Šonowald, Briwald a Rikowald (hl. Hauptm. Gramm.) pripravichu, pokazuja wone tola na serbski založk; te sydlišća buchu wot němских knježkow w 14. lětstotku založene a ze Serbami wobsadźene, dokaž němscy kolonistowje wo nje njerodźachu. Rikowald ma k tomu hišće serbske hrodzišće srjedź bahnow, do kotrehož sebi knježkoje ze Strele a Bibersteina swój hród natwarichu, kiž pak bu hižo w 15. lětstotku zaso zwottorhany a zničeny.

Wot starych serbskich wašnjow a přiwerkow je so tu hišće wjele zdźeržalo, na př. kulenje z jutrownymi

jejkami, swjatkowne wujěchowanje burskich synow, wołanje do gromady z „kulu“ (heju), přiwerki wo plonach (zmijach) a lutkach (palěikach).

Najbóle pak wo něhdušej serbskosći tych 3 wsow swědča jich ležownostne a swójbne mjena a wěste wurazy w jich poł hornjej, poł delnjej němčinje, kotrež su so hač do džensnišeho zdžeržale, ležownostne mjena wězo skoro jenož hišće w pomjatku starych ludži.

I. Serbske ležownostne mjena. 1. W Šonowałdze (Schönwalde): Brog (břog) — Būdke (budka) — Dubinke (dubinki) — Groba (grab) — Grobs (grabica) — Gur-Holz (góra) — Gurna (górna) — Graschna — Pappersche Gurke (paprošna górka) — Jaseritz (jazorica) — Krotzika (krotcyca ?) — Kupa — Kuttna jammerkiete (kutna jama ?) — Kuske — Lie — Machaue (mochawa) — Parische (parišća) — Penke (peńki) — Rekite & Rekede (rokita) — Schei — Schitzke (šyška) — Schomlike — Sakasn — Schuppa — Schonnat — Schtruch — Wela — Welabotte (wěle błoto) — Werbitzke (wěrbicka) — Wulschna (wólšyna) — Zosna (sosna = khójna). — 2. W Briwałdze (Freiwalde): Brischa & Brischka (brěška; přir. mjena tamnišjeje rěki Börste = s. Brěšća) — Do (doł) — Grabe (grab) — Greba (grěba) — Krotzika & Krotzessa (krotcyca) — Kujens (chójnica ?) — Knipa — Kunz (kóńc) — Ponischa — Puschesse & Pusche & Posche (pusčina abo puše ?) — Rekede (rokita) — Sakasn (zakazá) — Schenze & Scheinze — Wobscha — Welabotta — Wuk (ług) — Wulschna — Ugrode (ugroda abo ogroda). — 3. W Rikowałdze (Reichenwalde): Musternefeeda — Sautsches — Starjas (stara wjas ?) — Wutschke & Wutzke. — K tomu jako přidawk ze susodnjeju wsow: 4. Šupice (Schipsdorf): Būdke — Kolebbe (koliba) — Paaste (pastwy) — Schäje — Schmenk. — 5. Waldow (Waldow): Gerke (górka) — Lie — Mase (mjazy).

II. Serbske swójbne mjena. Serbske swójbne mjena so z wjetša jenož hišće na statokach džerža, swójbny same pak su wuzemrěle, a nětčiši wobsedžerjo maju z wjetšeho džěla druge němske mjena. Z cyrkwinskih knihow a starych lisćinow by so jich hišće wjele wjacy zezběrać hodžalo. Te serbske na statokach (an der „Torsäule“) wotpočowace mjena we wsadze su hišće: Borch (?) — Brodak — Buschak — Biche — Bruk — Hampusch — Kalz (kalc) — Kulk — Kunzer (kóńcař) — Magolc — Nekan — Purla — Pösslink — Rocher (Rocha) — Rogan — Rossa — Schrok (sroka) — Werchan — Werchnow — Woizan — Welisch — Zische (Cyž).

III. Serbske wurazy w ludowej rěči. Hinderschke (hendryški) = wilde Johannisbeeren. — Hupac = Wiedehopf. — Kapse (kapsa) = Kleidertasche. — Kokerdaz (kokordac, kokorac) = das Pfefferhütlein. — Limpe = Messerklinge. — Malinichen (malinki) = wilde Himbeeren. — Moch = Moos. — Parze (barcawa) = Pfeife aus Linden, bez. Weidenbast. — Pukane (pukawa) = Platzbüchse.

Tež hewak so hišće w jich rěči powšitkownje za-
 móžnosć serbsčiny kaž druhdže po Delnej Łužicy pokazuje,
 na př. přewobroćenje přidycha (aspiracije) při spočatku
 slowow: a) hich abe aite Ei eohlt = ich habe heute
 Heu geholt — b) die Inne at hein Hei eleet = die Henne
 hat ein Ei gelegt. Dale wuwostajenje artikul a pře-
 měnjenje roda: a) hich gei hin Kerche = ich gehe in
 die Kirche — b) der Pferd, der Dach = das Pferd,
 das Dach.

4. Gósmarska wosada p. Grožišća.

Zafarowane wsy: 1. Gósmar (Gossmar). — 2. Dobryń
 (Dabern) pri rěčy Dobra (n. Dober). — 3. Bóriń (Gr-
 Bahren). — 4. Bórińk (Kl.-Bahren). — 5. Brjazyna (Pre-
 sehna). — 6. Pěski (Piesigk). — Hdy je tu serbska rěč
 zašla a hač je so tu hdy po reformaciji serbski předowało,
 njehodži so wuslědźić. Najstarše cyrkwinske knihi spoči-
 naju so z lětom 1590. — Jenož w Grožišćańskich starych
 cyrkwinskih knihach namaka so přispomnjeńka:
 „gestorben eine alte Wendin in der Vorstadt“ (ale hdy?)
 Ale w 16. lětstotku je tuta strona wěsće hišće serbska
 byla. To dopokazuje wosebje wulka ličba serbskich swójb-
 nych mjenow, kotrež hišće džensa na wsach wokoło
 Grožišća (n. Sonnenwalde) wobstoja; wosebje wjele na-
 makaš jich w Gósmarskej wosadze, a to: 1. w Gósmarju
 samym, hdžež maju mjez 28 hospodarjemi serbske mjena 14:
 Kunisch (?), Globig (Głowik?), Boge (Bog), Lopp, Dehwz (?),
 Schoppe (Skop), Jetchmann, Hoyk (?), Lieske (Liška),
 Selling (Zeleńk), Blutow, Kasche, Rossa, Zech (Cech). —
 2. W Dobrynju mjez 16 hosp. 11: Steinik, Rische, Zech,
 Lawars, Kölling, Kalow, Jänichen (Janik), Babbín (Babin?),
 Mudlak, Noack (Nowak), Bober. — 3. W Bórinju mjez
 19 hosp. 11: Jählichen, Lopp, Kolkwitz, Wienik (Winnik),
 Zehring (Zarjeńk = Zahrodnik), Bucke (Buk), Radik, Baben,
 Fröschke, Domaschk, Wesenigk (Wězenik). — 4. W Bórińku
 mjez 15 swójbami 12: Mietaschke (Mitašk), Kolkwitz, Noack,
 Handrik, Win(n)ik, Zoch (Coch = Cech), Mudlak, Terno,
 Mirsch (Měriš), Belling (Bělink), Pötzech (Pětš) Merring
 (Měrník). — 5. W Brjazynje mjez 22 sw. 12: Noack, Harenz,
 Schiman (Šyman), Mudlak, Lopp, Kalz, Balke (?), Hile
 (Hila), Radik, Schmol (Smola), Domašk, Zoch. — 6. W Pěs-
 kach mjez 26 swójbami 7: Mudraek (Mudrak), Kuba, Du-
 wika, Pohlenz, Lopp, Tosch, Pöttsch.

Wězo ma w Gósmarskej wosadze tež kóžde burske
 kubło hišće swoje stare wot wobsedźerja njewotwisne wo-

sebite mjeno. („Torsäulen-name“), a tute mjena su z wjetša serbske: 1. W Gósmarju mjez 28: Schmedigks, Jorisch (Jurišec), Schunken (Čunkec), Herzings, Reisigs (Ryzykec abo Rězakec), Purz's, Zeusigs (Cyžykec?), Zoogks (starše Zochs t. j. Coheec), Spretz's, Schernigks (Cernikec), Belkens (Bělkec). — 2. W Dobrynju mjez 16: Skalens (Skala), Spretz's, Schwedigks, Päters (Pjater), Meldrigks, Zchunken, Tzscheppels (Tš:pel), Lexen (?), Hillens (Hila), Krin(i)sch's. 3. W Bórinju mjez 19: Dahlen (Dalej), Kulken (Kulka), Gomels (Gomola), Biethen, Jurken (Jurk), Dabers, Muders (Mudry), Klunksch's, Niesch's. — 4. W Bórińku mjez 12: Zerben (Serb), Nebigers (?), Radigks, Biethens, Krüricks, Hantschen (Hantuš = Antonius), Qualsch' (Chwališ), Bremisch' Thudigks. — 5. Brjazynje mjez 16: Mudlagks, Meh lens (Mjel), Schwiesen, Skalens, Schmetz', Zimms, Jurschkens (Jurišk) Nooks (Nowak), Dah lens. — 6. W Pěskach mjez 12: Drohen (?), Kitz', Lugks, Gomels, Dubigks (Dubik), Mükers (Mukař).

Tež w susodnych wosadach namakaš wšelake serbske swójbne mjena: tak n. př. a) w Lubušu (Lubuš = Hohenleipisch) p. Dobryluga: Jakubaš, Hubrig, Manig, Kretschmann (30 wosobow), Bibach, Krausch (Krawe), Hanaschke, Jakobca, Hanuschka, Woltschke, Bienek; k tomu serbske ležownostne mjena su tam: Kroitzen (polo) = Krotyce; Gutzschen bz. Gutzschgen (małe hubjene khójnowe keréki) = khójnički; Lutschken (mokre łuki) = łuzki; b) w Drězku (Drězk = Dreska p. Dobryluga): Manig, Kumpisch, Platz, (Plac); c) we wsy Münchhausen p. Grozišća: Hantigk, Lubisch, Fröschke, Brenzke, Jähnliche, Tschernack (Černak), Jühnichen, Kaulisch (Kuliš), Schicketanz, Skomda; d) w Bezdowje (Beesdau p. Łukowa): Lungwitz, Spreewitz, Winigk (Winik), Czach (Cach = Cech), Borsch, Burisch (s. Boriš = Borislaw), Boge (Bog), Mionch, Mirring (Měrnik), Wurl, Goltze (Gólc), Zeibe (Zyba), Rümpel, Möschk (Měšk), Guritz, Mino, Bubner (Bubnař), Greg (Krek?), Lungsch, Mees, Gólske (Kólsk), Butke, Schwitzke (Šwick).

5. Wosada Nažejece z Drězkom.

W Nažejecach (Nehesdorf) je cyrkej z faru a Drězk (Drössigk) ma filiala.

Serbski je so tu po reformaciji hišće přédowało. W protokolu cyrkwinskeje visitacije z l. 1595, kotryž Nažejeski farski archiv we wotpiskiu khowa stoji: „Farař tuteje wosady njeje runje jara wučeny namakany. Dokelž

pak je dobre wobswědćenje („guth gezeugnis“) měł a dokelž je serbskeje rěče mócný byl, su z nim spokojom byli.“ Toho dla so jemu někotre sažnje drjewa k dokhodam připoložichu. Farař Zahn (1720) njebě wjacy serbskeje rěče mócný. Tuž je tehdy serbska Boža služba zastala. Džensa tam nihtó wjacy serbski rěčeč njemóže. W l. 1888 pak, hdyž tam za serbskimi powostankami slědžach, běše tam runje syn serbskeho rodu z fararjom, hižo wobstarny muž z mjenom Kwick, kiž hišće serbski powědaše.

Nažejece su džensa dospołnje fabrikska, Drězk pak nawopak dospołnje burska wjes. W přeńšej z 1700 wob. je njeđzelu cyrkej přeco nimale prózdna, w posledńejej pak derje wopytana.

Serbske swójbne mjena z l. 1743 su: Bart, Mejk (Meicke), Nowak, Zarjeńk (Zehring), Meja (Mäje), Pal (Pahle), Pisk, Wjelak, Lisk, Šymak, Hajnk, Klawa (Glawe), Rojk (Roick), Bruisch; z l. 1884: Kružel (2), Trangoš, Meja, Pilenc, Michlenc, Beniš, Wusok, Husok, Grec, Muslik, Jank, Cyž, Bochnik, Serna (Serno), Mičk.

Wašnja. Jutrowničku nocy wot 12—6 hodźin čahaju młode holcy z hólcami porno sebi z latańdju po wsy a spěwaju z němskich spěwařskich před kóždym domom kěrlušowu štučku, za čož pjenježny dar dostawaju. Při tym so wot młodych hólcow na wěži zwoni a hdys a hdys třěla. Poł wsy při tym so zabawjejo za nimi čehnje.

Přispom. Grabinska wosada (Finsterwalde) z filialemi w Bretni (Bretnja = n. Breitenau), Mašowje (n. Massen) a Butynju (Butyń = Betten). Hdy je tu serbska Boža služba a serbska rěč zašla, njehodži so z wěsta wuslědźić; njeje nihdže nič zapisane. Farař tych třech krajnych wosadow je stajnje z dobom archidiakon měšćanskeje wosady bywał. W cyrkwinskim archivje khowa so wukaz ze zašeho lětstotka za fararjow tuteje strony, w kotrymž so přikazuje, zo njebychu duchowni k woprawjenju khorych w drjewjancach khodźili, hewak bychu so wobsunyé a wot swjateho wina rozleć mohli. — Spowjedna drasta starych žónskich je hišće trochu serbska: čorne krjózkate kapy. W Tšěšojcach (n. Schäcksdorf p. Butynja) hišće němski po serbskim wašnju wurjekuja: „Un 'at hein Hai glekt“ t. j. das Huhn hat ein Ei gelegt. — W Mašowskich cyrkw. knihach stoji pod l. 1642 tónle skepsany čěški zapis: Milý krzestany werny postau chcyte co wam čei oznamity otomto ktori tu mrtwi ležy. Nynyeko jmemitaňy zdrany, ale ne wěme -- anhołu totrna ti bude.

6. Liškowska wosada.

Serbski je so Liškowje (Liškow = n. Liskau) pola Grabina přédowało hač do smjerće fararja Brednowa († 1751). Wo zběhnjenju serbskich Božich službow piše farář Rothe 18. okt. 1770: „Liškow měješe hač do smjerće Brednowa (kiž 82 lět stary wumrě) samych serbskich přédarjow a wučerjow („schuldiener“), dokelž pak dyrbi so po najwyššej krajnej prikazni serbska rěč po času wotstronić („auf höchste Verordnung hin nach und nach abgeschafft werden soll“), bu pol lěta do jeho smjerće jako přeni němski přédar postajeny („substituirt“) a potom wobtwjerdženy Jan Friedr. Thieme, kiž po 15 lětach do Šunowa (Schöna) čehnješe. Rothe wo sebi a wo Thiemje dale piše: „habe auch manche Bekränkung zu erdulden, wie mein Vorfahr von unbeweglichen, lieblosen, undienstfertigen und ungesitteten Beichtkindern, bis dahin schon dasselbe mit Seufzer führen und mein Brodt mit Kummer essen müssen.“ To wěsće přídže z toho, zo so serbskej wosadze wučba Božeho słowa w mačernej rěči zapowjedži a zo duchowny pastyr wosadu a tuta jeho njerozumješe. Hišće bóle swari na wosadu jeju naslédnik Seyffert, kiž běše sam jara nahly a zadžeraty. Wina suwa so sobu na tehdyšeho wučerja, kiž běše pječa zacpiwař Božeho słowa a přédarja; tón snano na stronje serbskeje wosady stoješe. Hišće džensa su tam ludžo njedowěriwi přećiwo fararjej, kaž mi nětčiši k. farář sam skoržeše. Hlejće, přez kelko rodow so tajke namóne wotnarodnjenje wjeći!

W cyrkwinskih knihach pod l. 1776 stoji dale: „Christine geb. Wettkin als eine hochbetagte und noch einzige Stockwendin, 3. Mai gestorben gegen 74 Jahr alt, das Abendmahl ihr gereicht von Pastor Skalli von Dollenchen.“ Potajkim: 1. Wjetkinowa němski njerozumješe a 2. w Dolanach mějachu 1776 hišće serbske Bože služby. W l. 1813 je jena Liškowska žona z Rusami serbski rěčala. W l. 1830 běchu tu hišće někotři stari ludžo, kiž móžachu serbski. W němskej cyrkwinskej agendze z l. 1658, w l. 1667 kupjenej, namakach w přiwěšku 7 stron serbskich modlitwow zapisanych.

Zapis fararjow: 1. Jurij Meso 1620—1631; 2. Jan Wallendorf 1631—51; 3. Abraham Lucovius 1652—62; 4. Jurij Lehmann (Lenik) 1663—74; 5. Martini 1674—84; 6. Jakub Boran (Jakobus Boranius) 1685—98; 7. Khrystian Bredno 1699—1751, posledni farář serbskeje liturgije, kaž w cyrkw. knihach stoji; 8. Jan Friedr. Thieme 1752—67; 9. Khrystian Gottl. Rothe 1767—1801; 10. Jan Khryst. Benj. Seyffert

z Drježdźan, syn šewca, 1801--19, měješe wjele zwady z wosadu, 11. Zillich 1819--24.

Wašnja. Farař Zillich piše w cyrkw. kn.: Farař w Liškowje (Deutsch-Lieskau) hromadže z tymi třomi serbskimi zastojniskimi bratrami w Jeleńcach, Dolanach a Załgosću ma wujawši („aussliesslich“) piwařske a palenařske prawo („Brau- und Brenngerechtigkeit“), dokelž wón z tutymi swojimi zastojniskimi bratrami to „Tranksteuer-beneficium“ njedostawa. Knjez farař Rothe je tež tuto prawo („Praerogativo“) wužiwał.

Hišće před něšto lětami spěwachu Liškovske mlode holey w martrownym a jutrownym tydženju na wsy kěrłuše so zhromadžujo před kerehowom, mjez tym so hóley zwonjachu. — Cyłu pěsačnu stronu wot Liškowa hač k Wojerecam mjenuja wokołni Němcy ze zacpiwanjom „*Hundetürkei* (!)“.

Ležownostne a swójbne mjena su tu wězo hišće mnohe serbske, na př. Zagora (strona) — sw. mj.: Rohač, Kochan (n. Kochhahn!), Rudlach.

7. Serbski Kut: Dolańe a Załgosć.

Wosadže Dolańe (Dollenchen) a Załgosć (Sallgast) ze wsami: Carchel (Zürchel), Klinkmühl (po serbsku?) a Góra (Gohra) rěkaju hišće džensa pola Němcow wokoło Grabina „serbski kut“. Merkel-Engelhardt w 10. zwjazku swojeje „Erdbeschreibung Kursachsens“ piše wo tutej stronje kónc wósomnateho lětstotka: „We wsach k ranju wot Grabina so wjele serbski rěči, wsy k wječoru pak su němške“; a potom dale: „Pod Dobrołužsku superintendaturu, kiž so 1726 z Kóstkowa (Kirchhain) do Dobroługa přepołoži, słušeše 14 maćefnych a 10 filialnych cyrkwjow w 2 kruhomaj (Zirkeln), němskim a serbskim; w poslednišim ze 4 farskimi a 1 filialnej cyrkwju bu hewak němski a serbski předowane, někole (t. j. wokoło l. 1800) stawa so to jenož hišće w Jeleńcach (Göllnitz), Libješinje (Lipten, kiž někto ke Kalawskemu wokrjesej słuša), a Dolańach („Dollenichen“), runjež maju druhe wosady tež wjele Serbow.“

Cyrkwinske knihi w Dolańach a Załgosću ani z jenym słowkom na Serbow a Serbowstwo wosady njespominaju. Duchowni drje tam ženje serbskej rěči přikhileni byli njejsu, kaž mi tam na farach prajachu. Na polí pola Carchela (Zürchel) mi 73 lět stary wowčer w l. 1889 powědaše, zo su za jeho mlode lěta wokoło 1820 w Załgosću a Dolańach a přišlušacych wsach hišće wšitecy stari ludžo serbski powědali, wosebje pak žónske na přazach, někotři stari

ludžo tehdy skoro ani słowčka němski njerozumjachu; wón sam bě serbski tak pozabył, zo jenož hišće serbski ličić tak někak zamožeše; w Załgosću so wot kónca wósomnateho lětstotka (ca. 1790) wjacy serbski njeprěduje, w Dolaňach a Wormlaze (Wormlage) pak traješe serbska Boža služba dlěje a to hač do 19. lětstotka, w Klěšišćach dźeržeše farař (najskerje Słomka naposledku) položcu přědowanja serbski a položcu němski.

W Jeleńcach bě 1889 pječa hišće něšto starych Serbow, widzał jich njejsym; a w Dolaňach móžeše tehdy hišće jena stara žona serbski, kiž pak bě z Wótšowa (Dobristroh) rodžena.

8. Dodawk 1. Bukowe-Kupsk, poslednja serbska wosada w saksim kurwjerchowstwje.

Cyrkej a šula. Wo wosadze Bukowe (Bockwitz, w lisé. Bogeca a Bigeca, t. j. gen. [do] Bukowca) z filialomaj w Kupsku (Mückenberg) a Čornym Gózdze (Zschornogosda) podawa nam nadrobne powěšće rukopisna krónika „Gesammelte Nachrichten von Mückenberg“ z kónca 18. lětstotka, kotruž knjez krajny radzićel z Bredow w Rukowje wobsedzi. Dokelž je městačko Kupsk nowišeho nastaća, běše fara w Bukowcu a Kupsk měješe filialnu cyrkej Zafarowane su do Bukowca wsy: 1. Zeleny Gózd (Grünwalde), 2. Lubušć (Klein-Leipisch), 3. Nowa Wjes (Naundorf), 4. Dolschhaida (?), a ze susodnjeje Delnjeje Łužicy: 5. Čorny Gózd (Zschornogosda) z filialnej cyrk-wju, kotrejž bě tehdy připokazana: 6. wjes Kóšćerjow (Kostebrau) — a nimo toho nowišej němskej fabrikskej koloniji: 7. Friedrichsthal (škleńćeřnje) nakhwilnje a 8. Lauch-hammer (železařnje).

Bukowski farař měješe kóždy njeđzelu najprjedy w Bukowcu a potom hakle w Kupsku přědować hač do l. 1700. Posledni (a to serbski) farař w Bukowcu běše Jan Michling, rodženy wot Lubnjowa; wón měješe z Čornogozdžanami wjele mjerzanja (snadž tohodla, zo njechaše wjacy porjadne serbske Bože služby dźeržeć?) . . . je tu 40 lět z farařjom był a wumrě w léće 1700. Tehdy bu farske sydło do Kupska přepołožene a Kupski farař bě hač do 1736 resp. 1738 z dobom kapłan za Bukowe. A na to město bu němski duchowny postajeny. Přěni němski farař w Kupsku běše Andrich (1701—1732), drubi wot l. 1732 G. Ernst Martini. Andrich hišće wobkhowa stare wašnje, zo jemu cyrkweńcy

měšnicku drastu („Messgewand“) woblekach, Martini pak je wotstroni a da staru „stolu“ na cyrkwinu lubju čisnyé. Při powołanju přenjeho němskeho fararja Andrieha do hišće serbskeje wosady postaji so, zo ma serbsku Božu službu w Bukowcu a Čornym Gózdžu (kak husto?) susodny Klěšišćański faraf (Clettwitzer Pfarrer) za lět-
nje 14 toleř, kotrež so jemu z cyrkwinskeje pokladnicy plačachu, wobstarač, a to so tak sta hač do l. 1738. Tehdy pak stary Bukowski wučef Langhör, kiž měješe z dobom, hdyž žadyn duchowny njebě, Bože služby zastarač, do hrjebjow (Hammergraben) p. Kupska padny a so tam tepi. Dokelž so na to Klěšišćański faraf před samsnym njezbožom při swojej wysokej starobje boješe, zarjekny so wón dale do Bukowca k serbskemu kemšenju přikhadžeč, tuž přistaji sebi Bukowska wosada na město zemrěteho wučerja Langhöra kapłana, kiž dyrbyeše šulu dźeržeč a serbski předowač. Přenjej a jeničkej kapłanaj w Bukowcu běstaj bratraj Jan Kaspar Gulich (1738–46) a Jan Aug. Gulich (1746–89), kotryž wot l. 1776 žanu šulu wjacj njedźeržeše. Tež přestachu na kóncu jeho duchowneho skutkowanja (1787 resp. 1789) serbske Bože služby w Bukowcu a filialnym Čornym Gózdže do cyla. W lěće 1787 bu mjenujey tež kapłanstwo z Bukowca do Kupska přepoložene a při tom nasta, kaž je z cyrkwin-
skich aktow widžeč, prašenje, hač ma Kupski kapłan wobstaranje Božich službow w Čornym Gózdže sobu na so wzać, „dokelž běchu tam hišće Serbja“. Při tom pak bu wupytane, zo su w Čornym Gózdže „jenož hišće stari ludžo a čeladnicy serbscy, a tohodla bu wot serbskeje Božeje služby (předowanja) wothladane. Za přenjeho Kupskeho kapłana bu powołany J. Fr. Schmidt ze Suhl-a, kiž njemóžeše serbski: tutón kapłan dostawaše 40 toleř (!) myta na lěto z cyrkwinskeje pokladnicy.

Šula. W Kupsku běše kónc 16. stolěta z wučerjom Adam Tibtanz. Džěci wuknychu po swědčenju Bredowoweje króniki w šuli katechismus w serbskej rěči po narěči, kiž tam knježeše. W l. 1610 dostachu džěci přenje čišćanu serbsku čitanku („erste wendische A-B-C-Buch“) do rukow (? — Tharaea?). W Bukowcu běše 1652 z wučerjom Matej Khołm (Colm) ze Stoporska (n. Stautpitz, wjes Łukowskeho wokrjesa k połnocy wot Kupska). W lěcu njebě žana šulska wučba. — Wot kónca 16. hač do kónca 18. lětstotka je so wobydlerstwo w Kupsku a Bukowcu mało přisporiło; nětko ma Kupsk 1320 dušow.

Powostanki po Serbach w Kupsku a wokolnosći
w 2. polojcy 19. lětstotka.

A. Serbske swójbne mjena w Kupsku a wokolinje su: Budich (Budyeh) w Nowej Wsy (Naundorf), Bodak, Donat, Doblak, Handrak, Hannatsch (Hanač), Hanko, Jakobaš, Janaš, Juriš, Juppe (Jup[a] = Hiob?), Jurk, Kosak, Kalbaš, Kretschmar (Krečmar), Kubiš, Kerstan, Kahlisch (Kališ), Klaunig, Kieback (Kibak), Lipak, Lesche (Leš) w Dolschheidze, Lohrisch (Loriš), Moissais (Mojzas) w Lauchhammeru, Matuška, Mrose (Mróz), Manig (Manik), Mammitzsch (Mamiš), Mauck (Małk) w Bukowcu, Muschter, Nowak, Nitschke (Nyčka, rodź. z Blunja), Nicklisch (Nikliš, t. j. Nicolaus), Procksch (Prokš), Poscharnig (Požarnik), Pöttsch (Pěťš), Petzold, Palk, Ribbak (Rybak), Reš, Roiek (Rojk), Sastuba, Sicksch, Treitschke, Welschke, Wendt (Serb), Zschischank (Křižank).

B. Ležownostne mjena w Kupsku (wot Kupa = Hügel, erhöhte Elsterinsel): Bogjame t. j. Bog[owe] jamy (nětkole pěškowa jama, přjedy pohanske pohrjebnišćo, hźžež so popjelnicy wurywachu); Humanken, Kaupe (kupa), Lauch (lug), Motschenlauch (mokšy lug), Nugelschu bez Nickelschu (polo) t. j. w Nuglišu (im Winkel) Saroden (polo) = za[g]rody, Schutzerlenz, Zschetschauken.

C. Serbske wurazy w ludowej (němskej) rěči Wothladujemy-li tu wot serbskich resp. słowjanskich wurazow, kotrež so tež w druhich a dalšich němских stronach trjebaju, kaž Halunke (cf. Hey, Slav. Siedl. p. 24), Motsche, dem. Mötschchen = Mutsche Kuh (?); Piele; Planze; pitschen atd., su to wosebje tele wurazy: 1. Blabbe (wudmo za „Maul“) = s. *blaba*. — 2. Deple, Kartoffeln = hs. *deple* (wokoło Komorowa a Wojeroc), hewak s. neple; skepsane z n. Erdäppel = Erdäpfel. — 3. Dremern za „schlummern“ („es dremert mich“ — „ich war eingedremert“) snano = s. *drěmač*. — 4. Haberntschken; Ebereschen: z poserbšć. Habručki po n. Ebreschen, schles. Abreschen. — 5. Halanke za „Knöhrich“ resp. Knödrich (kolij) = hs. *holanka* t. j. holanska rostlina (wot hole). — 6. Hasge resp. Häsge („das zwischen zwei Häusern gelassene enge Gäschen, meist zum Abwerfen v. Schutt gebraucht“) = hs. *haska*. — 7. Honatsch resp. Hanatsch (wšědnje za „Hahn“) = hs. *honač*. 8. Hupak za „Wiedehopf“ (wosebje pola staršich ludźi) = s. *hupak*. — 9. „Jo!“ za „Ja!“ wotmołwjenje na negativne prašenje, n. př. Nun, kannst du nicht reden?“ —

„Jo!“ — Na pozitivne prašenje wotmołwjeju tam z „Ja!“ — 10. Kābsch resp. Kabsch in Eichel-Kabsch (za Eichelhäher) = s. *kabija*, dem. *kabijka*. — 11. Klumpatsch = grosser Klumpen, dicke Person, ze serbskim wukóncom na -ač. — 12. Kolinka, Knöhrich = s. *kolijk*, dem. wot *kolij*. — 13. Kopchen, powšitkownje za „Obertasse“ = hs. *kopik*. — 14. Kotzer za „Kater“ = hs. *kocor*. — 15. Krotscheln (tež wokoło Rólan) za „watschelig einhergehen“ = hs. *kročeć*. — 16. Kukatschchen mjenuja so „wóčka małych džěćatkow“ = hs. *kukački*. — 17. Kuletschchen mjenuja džěći wotrězany kónce kulojeho kólka (zdónka), z kotrymž wone hrajkajo kuleju = hs. *kulečk*. — 18. Kunsch za „Borg“, „Eber“ = hs. *kuně*; pódla słyši so tež Huntsch resp. Hunsch za „Schwein“ = hs. *hunčo*. — 19. Kuntwürmer mjenuja stari ludžo w Kupsku naše *kuntwory* („kleine Mücken“). — 20. Kunz = hs. *kónce*; to słowo trjeba so w Kupsku husto. Šulske džěći přiwołaju při kóncu přestawki za swačinu „Kunz“. Při lojenju zawoła tón, kiž je druheho dosahnył a dyril, při dyrjenju „Kunz“. Jako so hišće w Kupskich domach tkaješe, płačeše tak mjenowane „Kunzen-einlesen“ t. j. hromadžnje wotpadankow a kónceow ničow za zamolwjenje při skomdženju šule. To wšo pokazuje, zo je Kunz = s. *kónce*. — 21. Malenken za „Himbeeren“ = hs. *malenki* dem. wot *maleny*. — 22. Mies'chen za „feine Flaumfedern“, snano = ds. *měšk* (hs. *mošk*). — 23. Moch mjenuje so mochojta njewužitna trawa na licy = hs. *moch*. — 24. Panekatsch za „Mottenkraut“ = s. ? — 25. Paprasch a Paprusch za „Farrenkraut“ = hs. *papruš* (hl. Pful str. 1094), vulgo *paproć*. — 26. Petzanken za „Backobst“ = namjeznos. *pyecanki*, hs. *pyečenki*. — 27. Piez, pl. Pieze za „Strichel des Kuheuters“ a piezen za „saugen“ (cycać) wot ćelatkow = snano ze s. *pić* zwisuje. — 28. Poie a Puje za „Kinderwiege“ drje ze serbsk. „*puja, pujka*“, štož pak je zaso z němsk. Boje (hl. Grimm, Wtb.) wzate. — 29. Plämpe za „Maul“ = s. *plampa*; to pak je onomatopoeitium. — 30. Scherje a Schirje, wudmo za stare žony = hs. *šerjenje*. — 31. Schumpel za „Schaukel“ = hs. *čumpjel*. — 32. Walee mjenuja džěći jutry naprawu, hdžež jeja *waleju*, kotraž hra je po cilych delnich a namjeznych Serbach znata. — 33. Weeche = s. *wěcha*. Při spočatku kupanskeho časa činjachu džěći po kupanju wěchu abo wěšk ze słomy a čisnychu jón do Halštrowa (sts. Bystriey). Potom džěchu so na brjoh woblekać. Štóz bu posledni z woblekanjom hotowy, dyr-

bješe hić zaso do wody nutř po wěchu. — 34. Weene mjenuje hišće tón a tamny w Kupsku wějnu naprawu („Wurfschaufel, Mulde) = hs. *wějny łopač*. — 35 Zanke za „Zinke“ za kóncey widlow; snano = hs. *canka* — 36. Zempem = ds. *camprowas*; tuto serbske wašnje maju tež hišće w Kupsku kaž w druhich hižo přeněmčenyh stronach D. Ł. Cemper, campor snano = decemern = po džesatk khodźić, džesatk zběrač. — 37. Züche resp. Zieche za „Bettüberzug“ = hs. *cycha*.

9. Dodawk 2. Nawječorne mjezy Serbowstwa za čas reformacije.

Serbske mjezy na nawječornej stronje njesu wot Jenča (Čas. M. S. 1851, str. 52) a po nim wot Andree-a (Sprachgebiet d. Laus Wenden, str. 7) za čas reformacije (wokoło 1530) prawje postajene; wone dosahachu radny kruch dale k wječoru, kaž so dopokazać hodži, a to z najmjeńša w Sakskej hač k rěcy Póličnicy (sts. Polznicy) a po jeje rěčnišću hač do městačka Wótrana (n. Ortrand), wot tam nimale na nětčišich saksko-pruskich mjezach hač k rěcy Małej Rědorje (Kl. Röder*) pola wsow Nizkeje (Nieska w Sakskej) a Krobjelina (Cröbeln w Pruskej), wot tam do Rukowa (Liebenwerda) při rěcy Čornym Halštrowje (sts. Bystricy) a při Čornym Halštrowje nimo městow Wahrenbrück (w lisé. Wartenbrück, wot Němcow založena stróža) a Wbohowa (Übigau) na města Sliwin (Schlieben) a Dubno (Dahme); z nutřka tuteje smuhi ležachu jenož tu a tam němske wosady (kolonije) mjez Serbami, na př. němske stróžišće (burgwardien) Frauenhain a Tiefenau a Saathain (s. Zatoń ?) wokoło Wikowa (Elsterwerda, štož je tež němske stróžišće při serbskim sydlišću), dale němske wosady Oppelhayn, Friedersdorf, Rückersdorf, Werenshayn, Arenshayn, Frankena wokoło Dobryługa, Bornsdorf, Waltersdorf, Wittmansdorf, Fressdorf, Frankendorf, Görlsdorf pola Łukowa. Zo pak serbska rěč při reformaciji hač k postajenej smuzu dosahaše, hodži so stawizniscey dopokazać. W Póličnicy bě hišće wokoło l. 1700 serbska wosada (hl. Knauthe, str. 363), tohorunja w Kropynje z Frauendorfom p. Wótrana (hl. Knauthe, str. 361). Po swědčenju lisćinow wot kn. fara- rja Feldkamma w Rukowje (nětko w Erfurće[†] ad s. Lauren-

*) Wot rěki Rědorje, při kotrejž ležitej, matej swojej mjenje sakskej měšće Radeberg a Radeburg, t. j. hora při Rědorje a bród při Rědorje.

tium) wuslédženych wobstojachn w času reformacije nic jeno w Kupsku (Mückenberg), ale tež w městomaj Wikowje (Elsterwerda) a Rukowje (Liebenwerda) hišće serbske wosady poruno němskim. Hač pak je so w poslednišimaj po reformaciji hdy tež serbski předowało, kaž w Kupsku hač nimale do lěta 1750, njehodžeše so dotal wuslédzić. — Farski archiv wosadow Nizkeje a Krobjelina ma zajimawe visitacijske protokolle z časa reformacije, w kotrychž pječa tež něšto wo tamnišich Serbach stoji. — Druhi ewangelski faraŕ Otto Koehler we Würdenhaynje dawa w tamnišim farskim archivje nadrobnu rozprawu wo swojej wosadze z filialemi Oschatzigen (Osečk), Krobeln (Krobjelin*) a Koselentz (s. Kóscele?) a přispomina při tym, zo su při zastupje jeho nana jako prěnjeho ewangelskeho duchowneho tutech wosadow w l. 1541 wšitecy stari wobydlerjo z tutech wosadow wotsal čahnyli a nowi z suzby (ze Sakskeje a Durinskeje) přičahnyli („Die weil die Ältesten zu Oschatzigen und Werdenhain benogt alle hinweg und Neue von frembden eingekommen und vorhanden sind“, ...): najskerje, kaž kn. faraŕ Feldkamm sudži, dokelž jim Koehler njechaše a njemóžeše serbski předowač a dokelž cheychu z džěla při starej wěrje wostač. — We (Wysokim) Lubušu (Hohenleipisch, w lisč. Hohenlupisch) z filialu Dolinkami (Döllingen) pola Wikowa dyrbjěše přeni ewangelski faraŕ hišće w serbskej rěči předowač (přir. Burkhardt, Reformation), potajkim běchu susodne wosady Drězk (Dreska) — Kalow (Kahla) — Plěsow (Plessa) tehdy wěsće tež hišće serbske. — Dale swědči Pirnaiski mnich Jan Lindner, kiž w l. 1530 po Serbach pućowaše, we swojej rozprawje: „Dobrilugk, ein reich felt closter cistersier ordens in der Lausnicz, hat vil wendisch volk umher“ — potajkim sydleše w l. 1530 hišće wjele Serbow wokoło Dobryluga. — W času reformacije běše cyła krajina wokoło Dobryluga serbska a wony klóšter so płódžernja („Pflanzschule“) serbskeho duchownstwa mjenowaše. Wo Serbowstwje wokoło Łukowa (Luckau) w času reformacije Pirnaiski mnich (1530) piše: „Luckau hat um sich viel windisch volk.“ To same dopokazuje wo měsčce Łukowje samym wukaz krajneho bohota ze Schlick z l. 1550 (přir. Andree, Sprachgeb. str. 7) a dale tež zběžk serbskich burow w Mokrej

*) Srjedz Krobjelina a Ziegrama je do koła wokoło wot luha wobdate „brodžišćo“, tak zo móžachu w starym času jenož na čolmach k njemu doćpěć. Hišće w spočatku 19. lětsotka ležachu we tym luzy někotre jara wulke płone kamjenje.

(Ukro) a wokolnych wsach, kotraž k wječoru wot Łukowa leža, w l. 1548 přećiwo krutemu knježkej Francej z Minkwie, kiž jich hrubje potłóčowaše (př. Čas. M. S. 1849, str. 47 a Merkel-Engelhardt, Beschreibung Kursachsens, zw. 10, str. 150).

Prisp. 1. Založenska lisćina zwjazka šewcow we Łukowje wot tamnišeje rady njedželu Septuages. 1384 wustajena prikazuje mjez druhim: Štóž chce do zwjazka zastupić, njesmě serbski być ani wot žanoho prošeřstwa, ale wot sprawnych němskich ludźi wote wšěch štyrjoch prjedownikow.

Prisp. 2. Dobryług resp. Dobroług (n. Dobrilugk) ma swoje pomjenowanje wot rěčki Dobry (n. Dober a Dobra, t. j. *Talfluss, Dalelf*) nětko němski „kleine Elster“ mjenowaneje, je potajkim sydlišćo we łuhu při rěcy Dobrje.

10. Přidawk. Njedoslědžene městnosće mjenowane we wójnach Bólesława Chrobleho z Němcami (1003 – 1018) w Thietmarowej krónicy.

Hrody *Misni* (Mišno, Meissen), *Strale* (Strěla, Strehla) a *Belegori* resp. *Belgora* (Běla Gora, Belgern) při Łobju su znate; ale Thietmarowa *Belgora* běše drje na prawej stronje Łobja, nětčiša wjes Alt-Belgern (nie nětčiše město Belgern) pak je na léwej stronje; dale su znate městnosće *Dobrilugk* (Dobroług), *Cierwisti* (Čerwišće, Zerbst) a *Jarina* (Jarín, n. Gehren k pońdnu wot Łukowa), městnosć na samych (nawječornych) mjezach Łužicy, kaž Thietmar cyle prawje podawa. Jenož městnosći *Sciciani* (skepsane) a *Ljubusua* su wučeni we wšelakich kónčinach Łužicow a Sakskeje pytali, tola su při tom z wjetša na podobno klinčace mjena nětčišich wsow abo městnosćow bóle kedźbowali, hač na słowa Thietmarowe same. Štóž *Sciciani* nastupa, je prawe město faraf M. Hórnik wuslědźil a w „Historiji Serbskeho Naroda“ str. 49 přisp. zdžělil: *Sciciani* je skepsane ze „Swinjani = město Schweinitz“ při Čornym Halštrowje; wšako Thietmar piše, zo Bólesław bywaše we swojim hrodze *Sciciani* při rěcy Halštrowje a zo wón kejšorowym pólslam wotmolwi: „ani přez tutón móst (mjenujcy nad Halštrowom) njepostupju.“ Za *Ljubusua* maju wučeni nětčišu wjes Lebusa srjedz městow Sliwina (Schlieben) a Dubna (Dahme), tola lědma z prawom. Thietmar džě swědči, zo hród *Ljubusua* z kralowskimi kubłami na lužiskej hranicy ležeše; wjes Lebusa pak leži khětro zdalena wot lužiskej hranicy a je wot njeje hišće džensa

přez šeroku Rochowsku holu džělena; dale ležeše k połnocy wot *Liubusua* městnosć *Grodisti* (= Grozišćo n Sonnenwalde); k połnocy wot Lebuse pak so džensa žana tajka městnosć njenamaka. Dale podawa Thietmar (Chronicon p. 179) wo brónjenju kejžora Hendricha před nadpadom na Lubuš ze strony Bólesława w l. 1012 tole: Affuit mox expeditionis indietae statuta dies, id est VIII. Kal. Augusti; iuxta locum, qui dicitur Zeribenz, convenimus et sic rursus usque prope Belegori ascendimus. Městnosć *Zeribenc*, hdžež Hendrich wójsko hromadžeše, je serbski Čerwjenc abo Čerwjenica, nětčiša wjes *Schirmenitz*; na lěwej stronje Lobja niže Strěle blisko saskich mjezow; potom překroči wójsko Lobjo blisko Běleje Gory, kaž hižo tež raz prjedy, a čehnješe dale a wobtwjerdžowaše spěšnje hród *Liubusua*; tuž tutón hród tak daloko wot Lobja byé nje-móžeše, a wšako Thietmar sam praji, zo „*prope Albim*“ ležeše. Lebuse pak je daloko wot Lobja a to runje k ranju wot Swinjan, a tola běše sebi Bólesław cyły kraj hač do Čorneho Halštrowa poděisnył, potajkim wěsće tež wjes Lebuse. Hród *Liubusua* pak dyrbyeše bliže k Lobju a hišće bliže k Halštrowej a nic jara daloko wot Běleje Góry, Strěle a Mišna ležeć: to wšo pokazuje na to, zo mamy hród *Liubusua* w nětčišej wulkej hornčerskej wsy Hohenleipisch blisko Halštrowa k połnocy wot Wikowa pytać. Jeje cyłe položenje hižo na to pokazuje. Wona leži woprawdže na lužiskej hranicy, k tomu leži wona na wysokej dolhej hórcy, Lebuse pak při hórcy w runinje; hižo tohodla dosta wona pozdžišo přidawnik „Wysoka (Hohen-)“ k rozdžělej wot wsy Kleinleipisch p. Kupska; w najstaršich listěinach z l. 1210 mjenuje so Hohenleipisch hišće Lubsch a hakle w pozdžišich Leipsch, Leipisch a skónčnje Hohenleipisch. Tak so nětko tež runa, zo k połnocy wot Lubuša *villa Grodisti* ležeše; to je nětčiše městačko Sonnenwalde, kotrež serbski hišće džensa „Grozišćo“ rěka. Hród w Lubušu běše Hendrich, kaž Thietmar Merseburski powěda, hakle w l. 1011 w času pokoja natwaril resp. wobtwjerdžil a wobsadku do njeho položil, kotruž potom Bólesławowi wojownicy w awgusće 1012 přewynychu. K tomu čitamy pola Thietmara dale: „K połnocy wot hroda (w Lubušu) je hišće jene město, jenož přez doł wot njeho džělene, kiž ma 12 wrotow.“ Woprawdže běchu tam, kaž Rukowska krónika swědči, w starym času hišće rozpadanki wulkeje wěže, a ludžo w Lubušu wědža hišće městno pokazować, hdžež je wona stała, a mjenuja jo „*Schlossberg*“. Tam je, kaž mi powědachu,

město „Loben“ abo „Lomen“ stało, kiž je so raz zapadlo; a tam so nětko ludžom lutki („Lobenhirtchen“) pokazuja, kiž tam w nocy wokoło skakaju a na trubje trubja („tuten“). Dale mjenuja tam jenu hórku „Pfaffenberg“ a „Klosterberg“, wězo tohodla, dokelž wobě klóštrej w Dobrylugu słušeštej. Zo mějachu „fratres in Dobirlug“ wobsedźenstwa w Lubušu (Hohenleipisch), wobswědča lisćina „acta in villa Wardenbrücke 1210 XV. Kal. Jan.“, w kotrejž Konrad II. z Wettina (1190—1210) wot njeho sobu založenemu klóštrej dari „in villa nostrae proprietatis, quae dicitur Lubsch, XVI mansos, . . . testes: Wernerus de Satem“ (t. j. Saathain p. Wikowa) . . . Skóněnje tež tale mi zdžělena powěsć za wažnosć tutoho Lubuša w starym času swědči: W l. 1883 namakachu w blizkósći Lubuša (Hohenleipisch) při ryću pěska w tamnišej kralowskej holi tři džělačerjo wulku popjelnicu a we njej: rozlamanu zlotu krónu, złote naručniki a pjeršćenje a mału zlotu pičku. Tutu namakanku su džělačerjo tamnišemu wyššemu hajnikaj wotedali.

II. Kalawski wokrjes.

Kalawski kaž tež Lubinski wokrjes běštej srjedź 18. lětstotka hišće nimale cyle serbskaj, hdyž tež so hižo w tej a druhej cyrkwi pak nic wjacy porjadne pak z cyła žane serbske Bože služby njewotměwachu. To wobswědčuje mjez druhimi wosebje němski pućowařski spisowaćel Schmidt we swojim 1789 we Wittenbergu čišćanym spisu: Briefe über die Niederlausitz, hdyž na str. 54 praji: „Ja khwatach do Lubnjowskeho knjejstwa (Herrschaft Lübbenau), njewopytawši cyle serbski Kalawski wokrjes a jeho špatne hłowne město z 200 wobydlenjemi;“ a dale na str. 72: „Nětko wjedu Was do najnjezdžělanjšeho, najpěsačnišeho a najneluboznišeho wokrjesa Delnjeje Łužicy, do Lubinskeho abo Křiwsprjewjanskeho (Krumspreeischen) a ja Wam radžu, zo njebyšće tam božedla wulěty na kraj činili, jeli njechaće při kóždej kročeli začuwać, zo sće w tej krajinje, kotraž je Wam tak husto jako serbska Tartarija („Tartarei“) předstawjana. Wo Lubnjowje (Lübbenau, Kal. wokr.) powěda tutón Schmidt: Dla zafarowanych serbskich wsow měwa so kóždu njezdželu tež přédowanje w tutej njewudokonjanej (!) rěči.

Merckel w 9. zw. swojeje „Erdbeschreibung von Chursachsen“ připomina pola Kalawy: Dokelž su wobydlerjo zwjetša Serbja, slyšimy tu hišće wjele serbski rěčeć!

Wo Teltowskim wokrjeku, kiž z džěla z Lubinskim mjezuje, swědči Böckh we swojej knizy: Der Deutschen Volkszahl und Sprachgebiet. Berlin 1869: W Teltowskim wokrjesu je před 3 lětstotkami hišće 10 wsow poznamjenjenych (hdže to?), zo su serbske.

1. Kalawska wosada.

Město Kalawa (Kalau) měješe kaž wšitke města po Delnjeje Łužicy z najmjeńša dvě cyrkwi, mjenujcy němsku za němskich měšćanow a zastojućow a serbsku za serbskich rólnikow a džělaćerjow w měsće a za serbskich wobydleri zafarowanych wsow. Serbske Bože služby su w serbskej cyrkwi na kóncu 18. abo w spočatku 19. lětstotka přestale.

Serbstwo Kalawskeje wosady nastupace powěšće* wuslědźich dotal jenož w starej Kalawskej krónicy z 18. lětstotka z napisom: Chronike der Creyss-Stadt Calau von Joh. Christ. Edler von Schmidt. Lübben 1758 (z nadrobnej a wuley zajimawej khartu cyłeho wokrjesa). Na str. 59 wón piše: „Tohodla tež tudy w měsće Kalawje němskej nimale překi napřečiwo serbska cyrkej leži, Bože služby so tež tohodla hišće džensa (*noch bis dato*) w tajkej (t. j. serbskej) rěči wotměwaju a pokračuja (gehalten und fortgesetzt)“ a skónča: „die heilige Communion (wird) aber in der Stadt Calau von beiden Gemeinden in der Deutschen Kirche (potajkim němski) gehalten.“ — Dale str. 97: Man muss sich bemühen, wegen des wendischen Gottesdienstes in denen wendischen Kirchen allhier (t. j. w Kalawje) und wegen Bronke (s. Bronkowy, k pońdnu wot Kalawy) Prediger und Schulkollegen zu erlangen, die zugleich der wendischen Sprache kundig sind.“ A str. 123 sl. wón wo Serbach khwali: Ja sym hižo wo dobrych naohach a darach a wašnjach („v. guten Genie oder Naturell und Temperament“) Delnołužičanow (Delnich Serbow) jednał a pokazal, kak so wosebje naši Serbja, dokelž njejsu tak zahejčkani a dokelž su na jednoru žiwnosć a čězke džěło zwučeni, před druhimi za wojefstwo a jeho čězoty derje hodža a zo so pola nich bojeć njetrjebamy, zo bychu wot wojakow čekli.

Dale Schmidtowa krónika podawa zapis duchownych a wučerjow w Kalawje, kiž ma so takle:

Plebani: 1. Siegfried a. 1285 — 2. Cunze nobilis de Radestock a. 1377 — 3. Tammo de Buckensdorff (Buxdorff)

* K tomu přir.: Krótke powěšće w knizy: Andree, Sprachgebiet, str. 10.

a. 1413 — 4. Augustinus — 5. Caspar Kupferschmidt a. 1520 — 6. Joh. Bredno a. 1530.

Po přijěću reformacije běchu tam tuči fararjo, kaplanojo, rektorjo, kantorjo a auditorjo (§ 14, str. 65 sl.):

a) Pastores primarii: 1. 1532 M. Christian Gruno; 2. 1565 M. Johannes Agricola Sprembergensis; 3. 1577 M. Abraham Kummer; 4. 1600 M. Adam Bocatius; 5. 1602 Christian Neander; 6. a 7. Daniel Korn a Jacobus Churisius Caloviensis; 8. 1637 Johann Krüger Werbenensis; 9. 1640 Georgius Libaeus Caloviensis; 10. 1644 Christian Knittel Caloviensis; 11. 1677 Doctor David Andreas Teuerlein Altenburgiensis Senior; 12. 1728 Christian Teuerlein Caloviensis, filius.

b) Diaconi: 1. Martin Handrovius, 2. Caspar Copisius, 3. Caspar Barthschius, 4. Johann Hendler, 5. 1640 Nicolaus Lehmann, 6. Gottfried Churisius, filius Pastoris primarii; pozdžišo farář w Załgosću; 7. 1682 Joachim Schmidius, přjedy rector a subdiaconus † 1714 82 lět stary, bě jara pobožny a čichi muž; 8. 1714 Benjamin Roscius, Lasowia Cotbusianus, jeho nan bě farář we Łazu pola Wětošowa; 9. 1723 Christoph Wintzer Lubenaviensis Lusat., 10. 1741 Dav. Polycarpus Drabitus Calov. Lus., bě w spočatku cantor, potom rector a subdiaconus; jedny z jeho synow bu z fararjom w Skjarbošcu.

c) Rectores et subdiaconi: Wuzběhnu ze Schmidtowego zapiska jenož dweju najwažnišej, kotraž běštaj bjez dwěla Serbaj: 2. Christian Sutorius z kónca 16. lětstotka: wón bu pozdžišo farář w Kalkojcach p. Kalawy. — 12. 1682 Benjamin Roscius, bu pozdžišo diaconus. Jeho syn Jurij Gottfried Roscius bě najpřjedy farář w Drěnowje („Drehnau“) a potom wyšši farář we Wětošowje; jeho wnuk pak bě 1758 *pastor substitutus* w Lutolu (Lubinski wokř.)

d) Cantores: 1. Jan Krygař, pozdžišo farář w Změšowje (Messo), Ogrozynje (Kal. w.) a Skjarbošcu. — 2. Handrij Liscovius, pozdžišo farář w Keřelu (Münchehofe). — 3. 1663 Martin Krygař, pozdžišo farář w Slopišcach. — 4. 1681 Handrij Krygař, potom farář w Rědorju (Reddern, Kr. Kalau). — 5. 1724 Jan Gottlob Praetorius, potom farář w Rědorju.

e) Auditores scholae: 1. 1732 Daniel Ruhland z Třupca, pozdžišo diakonus w Starej Darbnej, farář w Rědorju a skónčnje w Slopišcach. — 2. 1745 Bogius, pozdžišo farář w Syjku (Graustein, Kr. Spremberg).

2. Zasłomjeńska wosada.

Tuta wosada ma maćeřnu cyrkej w Zasłomjenju (n. Sasseleben, w lisé. Sarsleben) a filialu resp. kapalu w Rudnej (Reuden).

W farskim archiwje namakach nadrobne powěšće, kak je so tu ze serbskej Božej službu měło a hdy je so zahnała Jako duchowni su tam zapisani: 1. Gottlieb Aug. Burscher 1749—75; 2. Jan Khristian Trautvetter, 1776—92, 3. Jan Khrystof Druschke (Družk?) 1793—1817; 4. Khrystof Budich sen. 1818—1853; 5. Khrystof Theodor Budich jun. 1859—1883. Wot nich je farař Burscher sěšhujcy porjad Božich službow zapisał, kajkiž so pod jeho pastyřstwom měwaše:

1. W cyrkwi tudy (t. j. w Zasłomjenju) ma so wotměć:

a) přédowanje w kóždu njedželu a w kóždy swjaty džen serbski a němski dopołdnja, z wuwzaćom 3. njedzele (w měsacu) a 3. sw. dnja (w róčnych časach): tehdy jenož němski; w Božu nóc jenož serbski wječor w 6 hodž.

b) na přrěních swjatyh a na pokutnych dnjach tež popołdnju, ale jenož němski.

c) póstne přédowanja su po prawym jenož němske byle; ja pak sym k lepšemu Serbow tež serbske porno němskim zawjedł; póstne plečency (Fastenbrezeln) so džěćom wudžěleju.

2. w cyrkwi w Rudnej:

a) kóždu 3. njedželu a 3. swjaty džen serbski a němski, tohorunja kermušu (Kirchmess);

b) tohorunja dvě póstnej přédowani, kaž tudy (w Zasłomjenju).

W l. 1793 pak piše nowy farař Druschke: Dokelž stej mojej prjedownikaj („antecessores“) Burscher a Trautvetter swój cyrkwinski porjad tu zapisany měloj, zapisuju nětko 1793 ja:

1. zo je při nastupjenju mojeho zastojnstwa serbske přédowanje tu (w Zasłomjenju) a w Rudnej přestalo; 2. zo su so nowe delnjołužiske (němske) spěwarske zawjedle; 3. zo je so město privatneje spowjedže powšitkowna (wšědna) spowjedž zawjedla. A tute 3 přeměnenja su so bjez přeciwjenja (ohne widerspruch) sěniše, štož chce pola Serbow wjele rěkać.

Potajkim běše tehdy hišće wosada serbska, ale farař Druschke ji serbske přédowanja a serbske Bože služby zapowě. Serbstwo pak je so tam hišće doľho džeržalo, tak zo tam w l. 1884 hišće dweju stareju mužow (džědow)

nadeńdžech, kotrež běštaj za mlode lěta serbski powědaloj a serbski hišće rozumještaj. Mužoj tam hišće z džěla w dołhich módroplatowych kabatach khodžachu, žónska drasta pak bě moderna (wšědna). Němski ludžo hišće po delnjoserbskim wašnju wurjekowachu, na př.: 'eissen = heissen; hamtmann = Amtmann.

3. Gólinška wosada.

Gólin (Gahlen) běše prjedy filiala wot Kałkoje, nětko pak je filiala wot Hogrozyny.

Běštaj tu lěta 1887 hišće 80 lět stary muž Njeckar a 80 lět stara žona Trapina, kotrež hišće serbski móžeštaj. W spočatku 19. lětstotka rěčachu tu nimale wšity hišće serbski; 67lětna žona powědaše, zo je so do Gólina 18 lět stara ženila a zo stej tehdy jeje přichodnej staršej jenož serbski mjez sobu rěčaloj. Přédowało je so tehdy hižo wjacj němski hač serbski. Serbska drasta je zašća a nětčiša němska je jara hrozna.

4. Wosada Tlukom z Bžežom.

Hdy je serbska Boža služba w cyrkwach w Tlukomju (Schönfeld), štož je rjana wulka wjes, a filialnej cyrkwi w Bžeži (Seese) so wotstronila,* njeje ani w nadrobnych stawiznach tuteje wosady (Specialgeschichte der Kirche zu Schönfeld v. W. Patrunky, Pastor zu Schönfeld und Seese. Lübben 1833) spomnjene. Ze zapisa tych 18 fararjow, kiž běchu w Tlukomju hač do l. 1833, hodži so jenož to z wěsta wučitać, zo 17. farar Petri (wot 1808—26) wjacj serbski mohł a předował njeje, dokelž bě z Grozišća (Sonnenwalde) rodženy a prjedy toho z wučerjom na seminariju we Łukowje był. 14. farar Jan Daniel Fabricius (1756—67) je pak wěsće serbski mohł a tohodla drje tež w Tlukomju serbski předował, dokelž bu 1767 do Stareje Darbny za fararja powołany a tam porjadnje serbski předowaše. Tež 15. farar Michał Kopš (1767—78) je najskerje hišće Serb był, na čož hižo jeho serbske mjeno pokazuje a dokelž běše prjedy subdiakon w Lubnjowje, kiž dyrbyješe tehdy hišće serbski móc. Po powěsći kn. Pricanskeho far. Paw. Broniša z l. 1871 přesta hakle 16. farar Jan Daniel Graupner z Khoćeбуza (1779—1807) wokoło l. 1795 ze serbskim předowanjom; wón najskerje

* Tež wot wosadnych so nihtó na žanu staru powěsć wo serbskich kemšach a jich wotstronjenju lěta 1887 dopomnić njemóžeše. Wokoło lěta 1860 khodžachu mužej hišće w dołhich módrych kabatach kemši.

jako rodzený měšćan z Khoćebuza tak prawje serbski njemóžeše a tuž radšo serbske Bože služby wotstroni.

Zapis Tlukońskich fararjow: 1. Ambroz Lubole 1522; 2. Klimant Krygař; 3. Jan Nikolaj; 4. Kito Krygař; 5. Dietrich Lehman (Lenik) 1640—42; 6. 1642—48 vacat; 7. Jan Mlynik (Müller) 1649—56; přjedy farař w Kemjelu (Münchehofe) p. Storkowa; 8. Jan Korn jun. z Kałkojc 1656—58, potom farař w Popojcach, potajkim Serb; 9. Kito Roscins z Lutola 1659; 10. Abraham Klaudius z Wětošowa 1660—65, potom kapłan w Lubnjowje; 11. Valentin Ermel z Kalawy 1665—1723, tu 58 lět z fararjom; 12. Siegismund Ermel syn, wot 1708 nanowy substitut, 1723—30; 13. M. Fr. Daniel Fabricius ze Zł. Komorowa 1730—56; 14. Jan Daniel Fabricius syn 1756—67, potom farař w St. Darbnje; 15. Michał Kopš 1767—78; 16. Jan Daniel Graupner z Khoćebuza 1779—1807; 17. Karl Gottfr. Ernst Petri z Grozišća 1808—26, wot 1801—8 w Rědorju (Reddern), wot 1826 we Wjesniku (Wessnig) p. Torgawy; 18. W. Patrunky wot 1826, přjedy 1818—26 rektor w Lubnjowje . . . . 19. Batow.

5. Lubicańska wosada.

Lubń (Gross-Lübbenau) je filiala wot Lubnjowa; serbske přědowanje je tu w spočatku 19. lětstotka zahnał farař Hellwig (1786—1816), hl. Čas. M. S. 1853/54 str. 105.

Hišće džensa (1887) tam wokoło 5—6 starych luďi serbski rěči. Žónska drasta je hišće serbska pola młodych a starych kaž w Blótach; tola *njerozumja* so wjacj tak přistojnje a pyšnje trojić; jich lapy (t. j. rubiška) su z wjetša jenobarbne a z plata.

Přisp. W cyrkwi we Wólšowcach (Bischdorf), Kałkojskej filiali namakach w sakskej agendže l. 1718 w přidawku někotre delnjoserbske próstwy zapisane.

6. Stobricańska wosada.

Do wosady slušeju wsy: 1. Stobrice (Stoebritz) při Wódricy (Wudritz), přítoku Sprewje — 2. Rogozno (Willmersdorf) — 3. Dlužanki (Stossdorf) we Łukowskim wokrjesu — 4. Želnojce (Hindenberg).

Po swědčenju zapiska w starych knihach farskeho archiva bu tu hač do lěta 1702 serbski přědowane a khowa so w archivje tež hišće znata stara hornjo-serbska agenda z l. 1696 (w Budyšinje čišćana): Die ev. Kirchen-Agenda. Auf sonderbare Verordnung der Gesammten Stände des Markgrafentums Oberlausitz in die wendische Sprache übersetzt. W přidawku ma tutón exemplar rukopisne němske a delnjoserbske modlitwy a liturgiske hrona.

Wašnja ludźi su tu hišće serbske a serbska drasta je hakle před 25 lětami so cyle zhubila. Stari ludžo so hišće na nju dopominaju a ju tež hišće khowaju. Mužoj mějachu dołhi hač přez kolena dosahacy samotkany módry kabat z krótkej taillu, w kotrymž kemši khodžachu, a dołhi kulojty česak we włosach zady na hłowje. — Žony khodžachu w kožanych toflach ke mši, z nahej hłowu; starše žony mějachu při spowjedzi a Božim blidu wokoło šije šěroku zhibkowanu čornu krjuzu (krózu), kotraž tył a ramjenja přikrywaše a na hłowje wuzko přilěhowacu čornu kapu (hawbu).

Před 25 lětami młodzi pacholjo a młode holiča srjedź póstnie a jutrow na wsy njedželu popołdnju passionske kěrlušě spěwachu. K jutram so jutrowne jejka moluja a z nimi džěci waleju po walkach („waleien“); walki su tu třirózkate jamki; štóž ze swojim jejkom jejko drugeho trjechi, dostanje wustajeny dobytk. Jutry sebi kmóćata ke kmóťrom po dary khodža (naš „zeleny štwórtk“) a dostawaju někajki šat abo rubiščo abo šórcuch abo spěwafske. Při poslednim zelenym štwórtku hdyž w 14. léce na pačerje khodža, dostawaju posledni kmóťřinski dar a wzdawaju tehdy swojim kmóťšom w derje zestajanej rěči džak za wšu dotal wopokazanu lubosé a dobrotu. Při kwasach dostawaju nie jenož braška (družba), ale tež farař a wučer wot njewjesty pisane rubiščo, kotraž ma při wěrowanskej rěči na wołtarju ležeć. Braška džěrži to rubiščo w ruce, hdyž na kwas prosy, abo wokoło rukawa wot njewjesty jemu zwjazane. — Póstnicy młodzi hóley zababjeni a halekajo z hudźbu po wsy óahaju nawjedowani wot jenoho, kiž hnojowe widły njese, na tute widły woni dostate dary kaž polč, koľbasy adt. tykaju, potom su w korčmje zabawne reje z hosćinu. — Na Jana wija młode hóley w kóždym domje wěnc z pólnych kwětkow. Jutrowničku čerpaju jutrownu wodu a pokrjepjuja so z njej. Hodowničku wobwjazuja sadowe štomy z powrjestłami, zo bychu w přichodnym léce prawje wjele sadu měle. — Róža, zymny woheń, krej so wot mudrych starych žonow zarjekuje a zaduwa („wegpusten“). — Z dobom, hdyž štó wumrje, so we jstwje časnik zastaji a hladadło (špihel) so ze zawěškom zapowěsnje, zo nihtó morweho we nim widzał njeby.

Stobricańscy fararjo: 1. Koleckwitz 1579; 2. Matej Fuhrmann 1600; 3. Jozef Zimmermann † 1629; 4. Jan Fuhrmann † 1632; 5. Martin Schimmler 1634—37; 6. Peter Andreas 1638—43; 7. Dietrich Lehmann (Lenik) 1644—57; 8. Kaspar Krüger z Eckarts-

berga w Thüringskej 1658–60; 9. Khrystian Koch 1661–1703 † jako *emeritus* 94 lět stary; 10. Jan Jurij Kněžk (Kneschke) 1703–14; 11. Gottlob Redlich 1714–61, bu jako 77lětny starc wot austriskich wojakow zabity; 12. Jan Blasius z Gór p. Khoćebuza 1763–82, jara wučeny a wobhonity muž, wumřě w cyrkwi w Tarpem při wudželenju Božeho blida na přizajeće; 13. Christian Friedrich Groschke z Wětošowa 1783–1836; 14. Wilh. Pallmann z Grodka, 1836–70; 15. K. L. Oberhein z Landsberga 1870–71; 16. zaso Wilh. Pallmann 1872–80, † 22. I. 80; 17. K. W. Aug. Backhaus 1880–83; 18. Dr. Heinrich Müller z Bergena na Rujanje wot 1887.

Serbske swójbne mjena w Stobricanskej wosadze: Groer (z Gregor skeps.), Lucke (= Lukas), Lott, Jordan, Markus, Schorten (= Wšorad), Kloas (= Nicolaus), Paetsch, Giersch, Kuhle, Drusch, Hames, Hanke, Jurisch, Zulik, Olaeschick, Bierlg, Hackal, Hackmatz, Borries, Mürsching.

Ležownostne mjena ze Stobric: Hugk, Lug, Haute, Cingel, Schwuweg, Calenze.

7. Tarpjańska wosada.

Cyrkwinska wjes Tarpje (Terpt) słuša do Kalawskeho wokrjesa, zafarowane pak je do njeje šěsć wsow Łukowskeho wokrjesa: 1. Dubin (Duben) — 2. Kudmėn (Kaden) — 3. Niwica (Niewitz) — 4. Radyń (Gross-Radden) — 5. Radyńc (Klein-Radden) — 6. Rudow (Alteno).

Serbske Bože služby su tu w lěće 1817 přestale, serbska řeč pak je wokoło lěta 1850 wuhasła, wašnja ludu su hišće wšitke serbske a serbska drasta so tu tež hišće z džěla nosy, wosebje póstnicy a swjatki přikhadžeju žony ke mši a rejuja žowća w korčmje w serbskej drasće. Swjatki maju pacholjo wujěchowanja z kónimi (němski: das „Stollenreiten“), žowća a tež pacholjo maju tu w zymje hišće swoju přazu a spěwaju melancholiske ludowe spěwy (hlósy serbske — słowa němske), ludžo tu hišće wšón swój plat sami tkaju a tohodla wjele lena syja. Wašnja při pohrjebach su serbske, wotněwa so pusty wječor, holiča z přazy ćahnu před kašćom spěwajo kěrluš na pohrjebnišćo, tež maju tu hišće jutrowne spěwanja wot jutrowneje soboty wječora hač do jutrownički ranja.

Fararjo Tarpjańskeje wosady: 1. Andreas Rubinus hač do Michała 1626. 2. Khrystof Reichninus hač do I. 1628. 3. Jacobus Barthius. 4. Martin Rüdinger 1640. 5. Johannes Cusacus (Kósak) 1640–54; tón ze swojim knjejstwom w Tarpem so zwadziwši, wopuści hnydom swoje město a bě pozdžišo z fararjom w Syńćicach. 6. Donatus Schöppius 1654–67. 7. Petrus Sutorius 1667–72; za-

poča tu cyrkwinske knihi wjesć. 8. Paulus Choinanus 1673 hač do Michała 1684. 9. Samuel Bressler (prjedy w Brylandže) 1685—1716 († 1723). 10. Joh. Gotthelf Bressler (prjedawšeho syn) 1717—23 jako *substitut* swojeho nana a 1723—52 jako faraf. 11. Joh. Andr. Fickold 1752—55. 12. Joh. Christoph Zucholdt z Noweje Niwy (Neu-Zauche) 1755—98; wón bu poprawom lěta 1755 hakle jako *substitutus* postajeny a při jeho postajenju měješe Dubrawski faraf Büttner wot Lubinskeho konsistorija poručnosť, na jeho serbske přédowanje poslušac, t. j. pruhować, kak abo hač derje serbski přéduje; tutón fakt tež wobswědča zapis w knizy cyrkwinskeje pokladnicy («Kirchenrechnungsbuch») k lětu 1755 č. 44: »1 Thaler Herr Büttner aus Krugau vor Anhörung des wendischen Gottesdienstes.« Suchołt bě 44 lět w zastojnstwje a wumřě 85 lět stary tam 11. nov. 1811. 13. Wilhelm Meissner 1798—1834. Za čas jeho dušowpastyrstwa hakle přestachu wokoło lěta 1815 (1817) serbske Bože služby w Tarpańskej cyrkwi do cyta a na wšě časy.

Swójbne mjena: 1. w Tarpěm: Kauna. Spreewitz. Quatschick. Sonk. Kloas. Knieschke. Zeng. Pöschke. Raschke. Hanuschke. Jürroch. Kuhla. Thoran. Maschen. Noack. Roggan. Domel. Kochan. Pötsch. Hälmigk. Gola. Schötzig. Zernack. Kruta. Boche. Kosch. Kalz. Kieschke. — 2. w Dubinje: Bando. Krause. Dommaschke. Kloas. Kunja. Borschi. Julnig. Bullan. Kockro. Wehlisch. Broddack. Poeschke. Poetsch. Brogar. Klaune. Noack. Jurisch. Kiebuth. — 3. w Kudmjenju: Zschitschick. Schuppan. Schiepan. Mehlan. Nubel. Mrose. Paeth. Mirsching. Riewan. Paulick. Roggan. Mescha. Guttke. Barran. Schotker. Mudria. Hannuschke. Klischa. Hampusch. Zernack. Poeschke. Woizan. Brodack. Bogardt. — 4. w Niwice: Lieske. Klauk. Poeschla. Dommaschk. Bogenes. Bielack. Kalz. Klaunia. Knieschke. Bruck. Kockro. Mudrio. Rieck. Wulschke. Schuppan. Ploesa. Bielo. Spreewitz. Kniep. Drogenz. Bullan. Truda. Drenker. Quanter. Schwatke. Burisch. Kutsch. Klandt. Werchno. Bransky. Knobbe. Knoppan. Dommeng. Zimnichen. Botto. Lieschke. Roske. Mrose. Deland. Schrock. Tilichen. Tillich. Berling. Puppatz. Lehnick. Jurk. Lubass. Jenz. Duschke. Magolz. Ziero. Borch. Wergula. Noack. Mileta. Gunschra. Lubosch. Pieska. Jakobza. Renning. Skrinz. Bulli. Handta. Sikora. Roick. Hoatinck. Krall. Gittich. Zschiesche. Woizan. Melke. Droisch. Skole. Wetlo. Hurban. Trunsch. Teps. Zach. Zägel. Matuschka. Jähning. Berasch. Kaser. Wehlan.

Ležownostne mjena: a) w Dubinje: mjena polow: Praesenken. Hoinne. Raschinge. Ukschütza. Dalschen. Wischangen. Schmallen. Krotzitzen. — b) w Niwice: Kympan. Bagan. Wuhinka. Schorrawinna. Die Tarno. Die Krotze. Die Hoina. Die Waha. Die Ukannga. Die Udoyka. Sagrodka. Die Wutzke. Die Marocka. Die Krotzitz. Die Hugwe. Die Wuschken. Auf Do (= doł). Die Rossige. Schäge. Schmenk. Paaste (= pastwa). — c) w Kudmjenju: w tak mjenowanej starej wsy: Rubbenschke. Praesanke. Nohenke. Sappaster. Klein-Kalz. Gross-Kalz. Mittel-Kalz Maesen. Jorwinne. — Potom dale: Naddla. Sackrodde.

Jilloch. Schottese. Sanke. Zillische. Schmenga. Schuschwina (lěs). Kimpan. Riepnischen. Sappodde. Puddobbe. Buckesde. Sannakabble. Wellewutscha. Ogriohe. Sackepantsche. Boggeske. Wutscha-Kütke.

8. Dodawk 1. Komorowska wosada.

(Hl. Statistika luž. Serbow str. 6 sl.)

K stawiznam Komorowskeje serbskeje cyrkwe a wosady sym po lěće 1886 wšelake dopjelnjenki nadešoŕ, kotrež chcu tu podać. — Němske pomjenowanje města Senftenberg je skepsane ze „Sumpfenburg“ t. j. Burg im Sumpfe.

Visitacijske protokolle Komorowskeje wosady.

Zakhowale su so najstarše protokolle cyrkwinskih visitacijow lět 1539, 1540 a 1555.

1. Z přenjeho protokolla lěta 1539: Komorowska měščanska rada ma stajnje za serbskeho kapłana dobrego jězdneho konja dźeržeć, zo hy mohŕ na wsy a wosebje do Čornogózdžanskeje a Žarnowskeje filiale jěchać. — Komorowscy duchowni maju serbskeje rěče móćni być.

2. Z druhého protokolla z 29. wulk. rózka 1540: Serbam ma so w jich wosebitym Božim domje přédowanje serbski dźeržeć a Boža wječer w jich rěči wudželeć.

3. Z protokolla generalneje visitacije lěta 1555 (31. meje): a) Komorowski farar dostawa jako adjunkt superintendenty we Wjelkim Woseku (Grossenhain) dohlad nad serbskimi farami w Grabinje (Finsterwalde), Głupsku (Bockwitz), Kupsku (Mückenberg), Butynju (Betten), Nažejecach (Nehsdorf), Lutach (Lauta) a Klěšišćach (Klettwitz), zo „bychu so Serbam w jich cyrkwjach přédowanja, spěwanja a sakramenty w serbskej rěči po Božim słowu křesćanscy, čisće, prawje a w přezjenosći z Komorowskej cyrkwju poskićale. Po tym zo je tak zastojnstwo dohladowarja nad wokolnymi serbskimi farami Komorowskemu fararjej dowěrjene a wobsadźowanje tutech farow sakskemu kurwjeřchej přistoji, ma Komorowska rada a wosada, hdyž sebi fararja woli, stajnje wot knježeřskeho hamtmána abo dwórneho radźićela w Komorowje jako kurwjeřchowskeho radźićela sebi dać wólbu wobkrućić.

b) Komorowski farar měwa njedzelu a swjate dny rańše přédowanje a tohorunja jene w tydženju; druge přédowanje w tydženju z katechismusowym rozwučowanjom a serbske njedzelske přédowanje maju „diakoni“ po postajenju fararja.

c) Dokelž su dla serbskeho Božeho blida mjez měšćanami a wjesnjanami zwady nastale a dokelž chcedža Serbja dla lěpšeho zrozymjenja a hlubšeje pobožnosće tež Bože blido we swojej rěči wudźelene mjeć, ma so jim kóždu druhu njeźdelu po předowanju serbske Bože blido džeržeć a maju so pódda słowa wótčenaša, *verba consecrationis*, a štož so při wudźelenju Božeho blida spěwa, a tež *complenda* a žohnowanje Aronowe serbski spěwać.

d) Serbam ma so při nowej šuli z pomocu Komorowskeje měšćanskeje wosady wosebity Boží dom natwarić a dowolić, zo woni tam kóždu njeźdelu před a po swojim serbskim předowanju psalmy a kěrluše serbski spěwaju a zo so jim epistole a ewangelije w serbskej rěči čitaju, tak zo změja woni w swojim Božim domje swoje spěwanja a předowanja hač na Bože blido, kotrež ma so jim po předowanju w jich cyrkwi wotmětym potom w farskej cyrkwi, kaž bu hižo prajene, kóždu druhu njeźdelu wudźeleć.

e) Tež ma Komorowski farań ze swojim kapłanom (diakonom) wučinić, zo wón wosebje w lěcu na wěstych dnjach a we wěstych hodźinach, kotrež maju so do předka z klětki připowědźić, do serbskich wsow dze a młodžinu, kotraž njemóžeše njeźdelu kemši přińć, jednorje a derje džěle katechisma wučić.

Dokhody Komorowskeho serbskeho duchowneho w starym času.

Při generalnej visitaciji lěta 1555 buchu dokhody serbskeho kapłana takle postajene: 1. w pjenjezech 40 zlotych (40 fl.); 2. žita 3 brěmjjenja (3 Malter); 3. Accidencije: a) wot serbskeho připowědanja a wěrowanja 3 groše, do tych pak ma so wón z němskim kapłanom džělić; b) z kóždeho doma w měsće a na wsach 6 pjenježkow; c) wot serbskeje křćenicy 6 pj.; zwitk lena wot kóždeho bura po zamoženju za wopytowanja a woprajowanja khorych. 4. wobydlenje při keřchowje. 5. Tři zahony na polku při Sowjanskim puću. 6. Mały kusk łuki w haju abo dubcu. 7. łuka kiž je kapale sw. křiža słušała, w haju abo dubcu. 8. šulska łuka při puću do Kósynka; dokelž pak ju wón njetrjeba, dostanje za to z kašća 3 zł. 9. 5 sankow drjewa z kurwjeřchowskich keřkow, přiwoz pak ma sam plaćić. 10. Z gmejskeho drjewa a walčkow swój džěl kaž kóždy druhi Komorowski měšćan. 11. Jene abo wjacj wařwow piwa warić je diakonej dowolene.

Komorowska serbska cyrkej.

Po zawjedženju reformacije bu w Komorowje w „Haju“ wokoło lěta 1570 za Serbow wosebita drjewjana cyrkej natwarjena; dokelž pak bě ta njedosahaca, žada so při generalnej visitaciji lěta 1555, zo bychu jim Komorowčenko při nowej šuli nowu cyrkej natwarili; k jeje twarej dari tež kurwječich August twarjenja prjedawšeje wowčefnje při Skirowje (haće); wona bu 1555 napřečiwo „Hajej“ na městnje, hdžež bu pozdžišo archidiakonatsstwo stajene, natwarjena. Tuta tež drjewjana cyrkej so 1641 při wulkim wohnju sobu wotpali. Na to bu na přikaz wójwody Jurja III. nowa serbska cyrkej njedaloko němskeje z kamjeńtnym podtwarom natwarjena, runjež běštaj farar a měščanska rada přečiwo tajkemu twarej. Cyrkej bu hakle 1682 dotwarjena a poswjećena; do njeje buchu tehdy zafarowane tele wsy: 1. Wjeska, 2. Nowe Městko, 3. Bukojna jako předměstka, kiž buchu lěta 1685 archidiakonej date, 4. Brězk, 5. Wórlica, 6. Šejkow, 7. Sowjo, 8. Bukowka, 9. Suchy Gózd, 10. Rowna, 11. Rašynk, 12. Rěpišćo, 13. Sedlišćo, 14. Škodow, 15. Kóšynka, 16. Nowa Wjes (n. Naundorf, pozdžišo k Rólanam a za nju z Rólanskeje wosady: Němešk). — Při wulkim wohnju lěta 1717 bu serbska cyrkej jara wobškodžena, počinaše pozdžišo padać a bu tohodla w lěće 1749 z nowa natwarjena a to cyle z kamjenja za 539 toleř 11 slěbornych wot wustojneho a woporniweho Serba z wosady, Jana Młyńka, wobsedźerja Wólšynskeho mlyna pola Sedlišća; tuta cyrkej hišće džensa stoji a bu jenož w lětach 1834, 1843, 1886 a 1891 trochu wuporjedžana.

Zapis Komorowskich duchownych:

A. Katholscy duchowni.

Katholscy duchowni běchu, kaž daloko su znaći:

a) fararjo: 1. Handrij Haferland 1446; 2. Handrij Kütelseid 1448; 3. Mikławš Schwederer 1490; 4. Wilhelm Betschütz 1503; 5. Heinrich z Kotwiz 1510—31; 6. Khrystof z Kotwic 1532; 7. Veit Hammer, wot Serbow mjenowany: kněz Klopac 1532—39. — b) kapłanojo abo altaristowje: 1. Gregor 1446; 2. Jan Koldignes abo Kolditz 1523; 3. Jan Kleinmärten, serbski Mjertynk 1532; 4. Martin Kleinberg 1532; 5. Mjertyn Głowac, jara dobry a pobožny muž a dołhi čas dwórski kaplan wójwody Jurja Sakskeho, po reformaciji bu wón předar při serbskej cyrkwi, „dokelž bě serbskeje rěče mócný“; 6. Jurij Kokrik; 7. Mátěj Kórpina 1640; 8. Mátěj Weiss 1640.

B. Evangelscy duchowni.

a) fararjo abo wyšši fararjo: 1. Fabian Hauenstein 1540—55; 2. M. Melchior Janius ze Syjka p. Grodka 1546—61; 3. Abraham

Schade z Komorowa 1561—67; 4. David Möller z Khoćebuza 1567—70; 5. M. Christoph Lasius sen. ze Strassburga, 1567—72; 6. Christoph Lasius jun. 1573; 7. Oswald Krell z Eislebena 1574—77; 8. George Nusaeus (Nuza) z Khoćebuza 1577—95; 9. M. Jan Weber z Grodka 1596—1608; 10. Annanias Nuza, syn, 1608—41 (prjedy farař w Ortrandze); 11. Jan Nuza, syn, 1642—58; 12. Handrij Reinhard z Kamjenca 1659—1707; 13. M. Handrij Bohulub Manicke, syn Hodžijskeho fararja M. Handrija Manicke, 1708—33; 14. Jan Christoph Wiederauff z Pricynja pola St. Darbny 1734; 15. M. Jan Kaspar Fäber z Bukowa, 1735—44; 16. M. Handrij Bohukhwal Schneider z Komorowa 1744—72; 17. Heinrich Traugott Simon 1772—97; 18. Thomas Gottlieb Teubner z Komorowa 1799—1814, wumř 15. nje-dzělu po swj. Trojicy wječor, po tym zo bě prjedy hišće w serbskej cyrkwi předował a ze serbskej wosadu hromadže k Božemu blidu šoř; 19. Matej Schmidt 1815—18; 20. Jurij Libuš(a) ze Ždžarja p. Budyšina 1819—67, sławny Serb a wuwořany wučenc we swojim času; z nim přestawaju serbscy fararjo w Komorowje. — b) archidiakonowje: 1. Laurentius Richter z Rólan 1552; 2. Joachim Belen z Lubina 1555; 3. Abraham Schade 1555—61; 4. Matej Konradi 1561—67; 5. Jurij Nuza 1567—77; 6. Alexius Praetorius 1577—90; 7. Jan Titius z Khoćebuza 1590—1610; 8. Jan Jank z Kalawy 1610—1613; 9. Jurij Rus z Komorowa 1613—17; 10. Thomas Richter z Brězkow 1617—19; 11. Bartholomaeus Möller z Komorowa 1619—1626; 12. Jakob Scheack ze Załuža 1626—30; 13. Zacharias Herz (Herc) 1630; 14. Jan Nuza 1639—52; 15. Jurij Fischer 1652—57; 16. Handrij Reinhard 1658—59; 17. David Wiederauf z Lubnjowa 1659—71; 18. Peter Guda z Lubija 1673—74; 19. Jan Kittel z Komorowa 1674—86; 20. M. Jan Christoph Lehmann z Komorowa 1686—1693, potom farař w Hodžiju, jara wučeny muž a dobry Serb; 21. M. H. B. Manicke 1695—1707; 22. Benedict Grabriel Fabricius z Klešišć 1707; 23. M. Jan Heinrich Lehmann 1708—34; 24. Jurij Dumiš z Wjelkowow 1734—51; 25. Jan Daniel Bresler z Třupca 1752—1772; 26. H. Tr. Simon z Kemberga 1772—74; 27. Jan Daniel Bresler, syn, 1774—84; 28. Th. G. Teubner 1784—97; 29. Matej Schmidt 1798—1815; 30. Jurij Libuš 1815—19; 31. Jan Nugliš ze Suchego Gózda 1819—25; 32. Matej Müller z Lěskeje 1825—30; 33. Jan Fr. Ferd. Póšt z Bórkowow 1830—35; 34. Jan Kózlink z Lejna (Geierswalde), rodź. 12. aug. 1806, archid. 1835—78 resp. 81, wumř 7. dec. 1887. Posledni serbski duchowny w Komorowje.

c) Subdiakonowje abo serbscy kapłanojo: 1. Jan Graustein (Syjk) z Grodka 1559; 2. Jurij Graustein (Syjk) † 1567; 3. Blasius Tuchmacher z Komorowa 1568—89; 4. Alexius Praetorius 1590—1626; 5. Bartholomaeus Möller 1626—52; 6. Matej Lehmann (Wičaz) z Komorowa 1653—84; 7. M. Jan Krystof Lehmann, syn, 1685. Při jeho zastupje do zastojnstwa buchu na žadanje archidiakona Jana

Kitela wsy Nowe Městko, Wjeska, Bukojna a Rěpišćo k archidiakonatswu přidzělene. 8. Jan Handrij Fickold z Komorowa 1686—1703. 9. Jan Handrij Fickold, syn, 1703—38; 10. Jan Khrystof Rašik z Damneje 1739—46; 11. Khrystian Etregott Rašik, syn, 1746—60, wumrě 1792 jako dwórski předař w Drježdžanach; 12. Gottfried Bietzker 1760—99. Běše dobry a jadriwy řečnik a měješe wulku zamožnosć na swoju wosadu, sami paduši a rubježnicy mějachu před nim štrach. 13. Jurij Benjamin Jenč z Palowa 1799—1815, džělaše pódla barometry a thermometry; 14. Martin Spann z Wadec p. Bukec 1815—19; 15. Bohukwal Šimjenc z Drjowka 1819—65. Wón z rodu Němc bě l. 1813 z domjacym wučerjom w Žiwizach p. Drjowka a rozsudži so tam, serbski nawuknyč; wón tak derje a pilnje wuknješe, zo móžeše za štwórc lěta w Žarnowje serbski pruhu předowač, wosada měješe jeho za rodzeneho Serba a wuzwoli sebi jeho za fararja; farske město tam wón po wobstatych pruhowanjach před konsistoriom w Drježdžanach w okt. 1814 nastupi. W l. 1819 bu wón serbski kapłan w Komorowje. Za jeho kapłanstwo bu w Sedlišću cyrkej natarjena a serbski kapłan bu z dobom předař w filiarskej cyrkwi w Sedlišću. Z nim pak přesta za wšě časy rjad serbskich kapłanow w Komorowje. Kiž po nim přiidzěchu, běchu Němcy.

Přidawk. Ležownostne mjena zafarowaneje hornjołuž. wsy Wojerowskeho wokrjesa Němješka: 1. Besoan = bezowa (?). 2. Barschk. 3. Bukwizan = bukowica. 4. Dewolschen = wólše. 5. Drewitsch = dřewišćo. 6. Duberau = dubrawa. 7. Gratzitschen = krotcyce. 8. Kaupe = kupa. 9. Koske. 10. Kupkan = Kupka. 11. Laugk = ług. 12. Padlena. 13. Paduaschen. 14. Repischen = rěpišća. 15; Rossakan. 16. Saonzan = zagoncy (?). 17. Soan = zagon (?). 18. Sareka = zarěka. 19. Waase = łazy. 20. Welsch = wólše. 21. Wumenka = wuńeńk.

9. Dodawk 2. Klěšišćanska wosada.

K tomu, štož sym lěta 1885 wo Klěšišćanskej wosadze we swojej „Statisticcy luž. Serbow“ str. 13—15 podał, sym mjez tym hišće wosebje ze staršeho časa někotre zajimawki nawědzał, kotraž čeu tu dodać.

Do wosady słuša tež hišće wjes Kósćerjow (n. Kostebran) a nowa škleńčeřska kolonija z mjenom Friedrichstal; Załužska filialna cyrkej w 19. lětstotku dlějši čas nakhwilnje wot Klěšišćanskeho fararja zastarana, słušeše pak w l. 1880 hižo zaso pod faru we Wormlaze.

Wosada bě w času reformacije dospołnje serbska; reformacija bu zawjedžena 1540; přeni ewangelski farar bě Matej Korpina z Komorowa; w l. 1548 bu Klěšišćanska wosada, kaž wšitke wosady Komorowskeho suda (Amt Senftenberg), pod ewangelsku superintendenturu we Wjelkim

Woseku (Grossenhain) stajena a wosta z nimi pod njej hač do lěta 1815, potajkim 267 lět. Při cyrkwinskej visitaciji lěta 1555 bu zwěsta postajene, zo ma so w Klěšišćanskej cyrkwi jenož serbski přédowač (dokelž běchu wšitcy wosadni Serbja). Lěta 1575 bě nowa cyrkwinska visitacija; tehdyši faraf bě Thomas Schober, wón bě pijak a njerodny, ale dokelž bě serbskeje rěče mócný a za njeho žanoho naslědnika njemějachu, bu w zastojnstwje wostajeny, po tym zo bě wot visitatorow porok dostał a napominanje k polěpsenju. Wjes Klěšišća mějachu tehdy 29 burskich a 8 zahrodniskich statokow a k tomu drje hišće někotre džělačerske swójby, kotraž njemějachu žanych dawkow do cyrkwinskeje pokładnicy plaćić a tohodla w visitacijskich aktach mjenowane njejsu. Burja a zahrodnicy pak su wšitcy z mjenami mjenowani (hl. dale delkach). Spodźiwne při tom je, zo mějachu někotři hižo tehdy němske swójbne mjena, runjež běchu Serbja, štož z toho wukhadžu, zo so tehdy jenož serbske Bože služby w Klěšišćach wotmėwachu po postajenju visitatorow lěta 1555; jenož jedyn bur bě 1½ slědnikař, wšitcy druzy pak 1 pak ¾ slědnikarjo. — Nimo Klěšišćow tehdy dvě wažnej drozy wjedžeštej: solna a cokorowa droha (Salzu. Zuckerstrasse). Přeni cyrkwjenc a wučer wosady, kotrehož mjeno je zakhowany, bě lěta 1706 Hans Mětuška (Mettuschka).

Zapis ewangelskich fararjow: 1. Matej Korpina z Komorowa 1548. 2. Thomas Schober 1575. 3. Andreas Liscovius Calensis (z Kalawy) 1596—1645. 4. Jan Liscovius, syn, 1645—1652 (†). 5. David Wiederauf z Ranja (Gr.-Räschen) 1652—59; do Komorowa za archidiakona. 6. Abraham Wunsch z Grodka 1660—72; za fararja do Łutow. 7. Z nowa David Wiederauff 1672—75 (†). 8. Daniel Fabricius z Ranja, rodž ze Žarnowa (na farje) 1675—1715; wot 1702—07 bě Benedictus Gabriel Fabricius, syn, jeho pomocny přědař (1707 bu wón archidiakon w Komorowje, † 1717) a wot 1707—15 Michał Radca (Michael Rätze) ze Zemic p. Biskopić. 9. Michał Radca 1715—62; někotre lěta bě jeho pomocny přědař M. Johannes Gottlieb Bormann, kiž bu 1762 do Ranja powołany. 11. Christophorus Kittan z Hartmanojc p. Lubina, dotalny faraf w Ranju, wot 1762. Wón je z wosadu w přěnich 11 lětach wjele zwady měl dla wobnowjenja padacych twarjenjow fary a šule a wuporjedženja cyrkwe.

Zapis swójbnych mjenow serbskich wobydlerjow w Klěšišćach (po visitacijskich aktach spomnjeneho lěta podate a pisane): a) 29 burow: Gregor Richter (1½ slědnikař), Klement Nachbar (susod ?), Hans Drausch, Kubasch (kubło ležeše tehdy puste), Gregor Bratschick, Bredmann (kubło puste), Diktus Noack (statok: Balzer), Gregor Moser

(statok: Handreck), Andreas Kretsch (statok: Kurz = kórc ?), Paul Schlowagk (Schloback & Schlobach: bě wot wjetšich cyrkwinskih dawkow wuswobodženy), farske kubło, Simon Moreitzsch, Gregor Libo & Lip (Zschink), Alexander Kokott, Thomas Hendrich, Kubasch (Kerbus; kubło puste), Laux Schefa, Erasmus Sorigk, Felix Schirk, Urban Schmidt (Kowal ?), Kochhann (Kochan; kubło puste), Urban Kunzsch, Donatus Semisch, Thomas Botlick, Valten Klauk, Martin Jänchen, Jakob Khrieschel (Hentschel), Felix Liesk, Mathes Kratschmer, Martin Klauk. — b) 8 zahrodnikow: Urban Nugišch, Hannas Brinzschke, Gregor Lehmann, Blasius Seifert, Gregor Müller (Młynik ?), Martin Knopp, Thomas Handreck, Balthasar Büttner.

Ležownostne mjena: Wólšyna (1575 Walschnau). Pommel. Hørszen. Lauch. Bössnitzwasser. Kokatjaseris. Poley (samotny dwór).

B. Pólnóčna strona Delnjeje Łužicy.

III. Lubinski wokrjes.

Serbska rěč je džensa w cyłym Lubinskim wokrjesu hač na małe zbytki při južnej kromje, hdžež wón z Khoće-buzskim mjezuje, womjelkła, ale serbske wašnja tam na wsach hišće wšudžom knježa wot Lubina hač do Luboraza a wot Třupca hač do Brylanda, tež serbska drasta je so tam z džěla hišće zdžeržala, wosebje pola staršich žónskich. Wot starych serbskich wašnjow mjenuju tu jenož prošnje do gmejnskeje zhromadźizny z heju („do gromady z kulu“), kaž bě to z wašnjom po cylej Delnjej Łužicy; wokoło Luboraza a Brylanda je tuto stare powołanje do gromady před 40, wokoło Lubina před 20 (w Dolgach a Małem Lińem před 15) a we wsach srjedź Lubina, Lubnjowa a Třupca hakle před něšto lětami přestało. Wašnje wołanja do gromady bě powšitkownje tole: Šolta wza gmejnsku „kulu“ a biješe z njej wo wrota abo plót najbližšeho susoda, doniž štó dorosćeny wuńdže, zjewi jemu čas a wěc gromady, přepodawajo jemu kulu, z njej džěše tutón k susodnemu dworej, zaklepa tam a wozjewi zromadźiznu atd. Wot teje doby zo bě w kóždym domje znajmjeńša jena wosoba, kotraž móžeše čitać, bu kula z přibitej abo přilěpjenej papjerku, na kotruž bě čas a předmjet wuradžowanjow napisany, z doma do doma dawana. Štóž kulu zapomni dale dać, měješe dość wysoke khostanje plaćić. Při wołanju do gromady bu kula wot šolty na prawu stranu po wsy wupóslana a přińdže z lěweje domoj; hdyž bě něchtó we wsy wumrjel, dawaše so kula z připowědženjom dnja a hodžiny khowanja tež po wsy wokoło, ale na wopak z lěweje strony na prawu. Tajka „kula“

bu džělana z křiwjezrosćeneho, na hamor abo heju podobneho korjenja, hałuzy abo wotnohi a „kula“ so mjenowaše dla swojeje kulowateje hlowy (tolsteho hlowneho kónca). W někotrych wsach pak mějachu město „kulow“ tak mjenowane „klapacy“ abo hamory („Hammer“), kotrež běchu z dweju kruchow: z wjetšeho abo mjenšeho štyrihraniteho drjewjaneho kuška a do njeho tyknjeneho krótkeho drjewjaneho toporka, na kotrehož kóncu bě hišće kožany rjemjeň přibity, zo bychu mohli klapac na plót powěsnyć. W Třupcu a Nowej Niwje a někotrych susodnych wsach w zašłym stolěće do gromady trubjachu a to činja hišće džensa tehdy, hdyž je spěcha trjeba, a hnydom po trubjenju so gospodarjo w korčmje ku „gromaže“ zeńdžechu resp. zeńdu.

1 Lubinska wosada.

Schmidt, „Briefe über die Niederlausitz“ z l. 1789 powěda na str. 84 wo Lubinje: Poruno hlownej cyrkwi stoji hnydom serbska, w kotrejž maju nic jeno Serbjka z města, ale tež ze zafarowanych wsow Božu službu. Tuta serbska wosada je sylniša hač němska, štož móžeš hižo z ličby spowjednych ludźi widzeć, kotraž pola němskeje wosady wob lěto wokoło 2700 a pola serbskeje na 4500 dušow wučinja. Tola tu leži serbska rěč w poslednich čahach, a blizkosć a wužša zjednoćenosć z městom čini, zo je so tu narod nimale cyle poněmčil. Tež jich Boža služba je tak derje kaž cyle němska, hdyž so jeno hišće formalitety dla (hač ??) wěra serbski spěwa a *exordium* (započatk) přédowanja w tutej rěči dźerži. Dalše wo zacpiću Serbowstwa a njeprawdosći swědčace słowa tutoho Němca podam tu radšo hnydom němski: „Diese successive Wegwerfung einer todten (tak!) unausgebildeten Sprache ist einer der hoffnungsvollen Strahlen der Morgenröthe jener Aufklärung, welche dieses notorisch unwissende Volk noch so sehr bedarf (kak miłosćiwje!) und die nach den Erfahrungen bei allen Völkern jenes Zeitalters mit dem Ausbau und der Ausbreitung der Sprache (kajkeje!?) immer gleichen Schrittes gegangen ist.“ Na str. 79 piše wón dale: „Die Geistlichen in Lübben gingen in Chorhemden und anderem Schnickschnack finsterer Zeiten — Beibehaltung des Exorcismus — der Privatbeichte etc. — erst 1787 wurde das Singen der lateinischen Lieder abgeschafft — das Singen von Sterbeliedern = alte Seelenmesse!“ — W cyrkwi so hišće w zašłym (19.) lětstotku rukopisny serbski katechismus khowaše a po-

kazowaše. Hdyž pak před někotrymi lětami tam za nim slědžach, njemóžach jón ani w cyrkwi ani na serbskej farje namakać.

Podhrodowska wjes Kamjenna (n. Steinkirchen), hdžež je filialna cyrkej, je so w tym samym času, kaž Lubinska serbska wosada, potajkim w spočatku 19. lětstotku zněm-čiła. Nětko móže tam lědma štó wjacy serbski. Kamjeňska z pólnych kamjenjow natwarjena cyrkej je pječa najstarša po cyłej Delnjeje Łužicy a bu po starych ludowych powěsěach hižo w l. 725 natwarjena. W aktach Lubinskeho magistrata stoji pod rubriku: Des Herrn Land- u. Grenz-Commissarii Zürnens geographische Arbeit betreffend de anno 1714: „Dabei zu gedenken, dass anno 725 die ersten Missionarier anhero gekommen, die Wenden zum Christenthume bekehret und ist dieses die erste Christliche Kirche im Marggrafthum Niederlausitz gewesen, so vor der Stadt Lübben an der Spree gebaut worden.“ Přir. tež Andree, Šprachgeb. str. 11. — W knihowni Delnjolužiskich stawow na Lubinskim hrodze namakach serbski rukopis: Hornjoserbsko-němski słownik wot archidiacona Šofty (Schulz) z Wojerec; k njemu přiwjazany je mały čišćany delnjoserbski słownik wot Schindlerja, fararja w Pienju. — Hdyž je w Lubinje hermanek, slyšiš tam tež hišće nětko husto serbski powědać wot Serbow z Błotow; tehdy tam potom tež stari ludžo z Niwjanskeje a Trupcaňskeje wosady zaso serbski rěča.

Lubin ma hišće džensa poměrnje wjele tak mjenowanych rólnych měšćanow („Ackerbürger“), a tući maju nimale wšitey serbske swójbne mjena. Najzajimawše njech su tu z Lubinskich adressednych knihow l. 1895 (Adressbuch der Stadt Lübben 1895) wupisane a podate.

Serbske swójbne mjena města Lubina: * Balla. Bochan. Bogan. Bogott. Bogula. * Bogun. Bojanus. Brodack. Bullan. Dahley. Dank. Dehlan. Dogan. Dommän. Domaschk. Domei. Drangusch. * Dribbisch. Drogula. Drubrau. Druschke. Franzka. * Gorrau. * Grasme. Guba. Gubela. Gullnick. * Guskar. Haschenz. Haschick. Heinzka. Henzka. Jachan. Jatzlau. Kalluscha. Kalz. Kanniga. Klieschau. Knobba. Kotzan. Kulewatz. Künja. * Lauto. Linack. Loka. Lossack. Lubosch. * Lubotta. Lucas. Mattern. Mattjohl. Mattuschka. Medla. Melahn. Mibus. Mickein. Mielisch. * Mielost. Mieruss. Mietusch. Modrow. Molik. Niebann. Noka & Nowka. Norenz. Nugk. Ockain. Ockoin. Ockwin. Pallaschke. Paraknings. Pasternack. Piegsa. Plaschna. Plowa. Polley. Porath. Proposch. Quakatz. Radenz. Radnitz. Rahn. Rattey.

* Mjena z hwěžku * su z jenocho staršeho zapiska.

Raunigk. * Roggan. * Rubisch. Schobba. Schur. Schurisch. Schwadlke. Schwiederka. Schwiesow. Schwitzky. Sickora. Starick. Stegk. Strache. Streichan. Tarz. Ternick. Terno. Teschner & Tessner. Teske. Tharan. * Tundre. Turrack. Wehle. Wehling. Wehlitz. Weinack. Wergula. Wesenick. Woelk. Woigk. Wolling. Wossack. Wuschitz. Zach. Zarnack. Zech. Zenzius. Zerbe. Zesch. Ziemainz. Zieschan. Ziesche. Zitzan. Zoch. Zubrius.

2. Slopišćańska wosada.

Slopišća (n. Schlepzig) su wulka Delnjo-Blotowska wjes, kotraž měješe hižo w starym času swoju wažnosć. Hižo w lisćinje z lěta 1004 so wona jako *Zlopisti* mjenuje z druhimi delnjoserbskimi wsami z wokoliny města Lubina, kotrež so tam tež sobu mjenuje. Po swědženju tuteje lisćiny dari kejžor Hendrich II. cyrkwi w Nowohrodže, Nienburgu w Anhaltskim kraju někotre wsy we lužiskej krajinje (*in pago Lusici*). Original lisćiny drje so njeje zakhował, ale jeje wotpisk z časa 1166—1185 (po hódanju Ledebura z krónikarja „*Annalista Saxo*“) so w gymnasialnej knihowni města Serbišća resp. Čerwišća (Zerbst) w Anhaltskej khowa z napisom: „*Das Nienburger Bruchstück zur Geschichte der Lausitz*“; wozjewjeny a wuložowany bu tutón zlamk najprjedy wot Fr. Kindschera w „*Nürnbergischer Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit*“ 1859, Nr. 10 (přir. „*Neues Laus. Magazin*“ 1861, pg. 148 sq.). Štož te wšelake serbske mjena nastupa, ma so zlamk takle: „— *duas civitates Coreb (?) et Liubocholi in pago Lusici existentes. Trebus. Morscina. Grothisti. Liubsi. Zlopisti (nic Ilopisti!). Odrin (nic Ogrin abo Oybin!). Costewisti cum omnibus territoriis suis — — — urbem Lubin — tres villae iacent, quorum una vocatur Briexta altera Priorna — Liutomixtla — ista burhwardia Coreb (?) — ibi et ingens lapis vocatur Odrin — Niemze.*“ — Wšitke tute wsy leža, tak daloko hač bě mi móžno, je hišće wuslědźić, w Lubinskim wokrjesu abo při jeho mjezach; su to: 1. *Zlopisti* t. j. Slopišćo, nětko Slopišća n. Schlepzig, w lisćinje z l. 1437 Schleppisk. — 2. *Morscina* abo *Mroscina* t. j. Mročna resp. Mročna, n. Pretschen, na mrocy Lubinskeho a Storkowskeho wokrjesa. — 3. *Liubocholi* t. j. Lubochol n. Leibchel, k dolhemu ranju wot Lubina. — 4. *Crotisti* t. j. Grodište nětko ds. Grožišćo, n. Gröditzsch, wjes k dolhemu ranju wot Lubina [nic městačko *Sonnenwalde* we Łukowskim wokrjesu]. — 5. *Costewisti* t. j. Ch(w)oštewišće = Chóšćišćo abo skeps. Chóžyšćo (n. Goschzschen) p. Luboraza; wěsće pak njeje to Kossen-

blatt, kotraž wjes serbski rěka Kósomlot, ze staršeho: Kósowe bloto. — 6. Trebus je pak wjes Trébac (n. Trebatsch, Bez. w.) na mjezach Lubinskeho a Bezkowskeho wokrjesa, kotraž wšak nětko po Delnjej Lužicy serbski Źrobolce rěka, abo pak wjes Trébac (n. Trebitz) k pońnocy wot Luboraza. — 7. Liubsi t. j. wjeska Lubuš (n. Leibsch) w Delnich Blotach (Storkowski wokr.) při Sprjewi niže Lubina (nie Lubuš, n. Hohenleipisch pola Wikowa-Elsterwerda). — 8. Liutomiztla t. j. Lutomysl (gen. Lutomyśla), pozdžišo skrótčene do Lutol, n. Gross-Leuthen, Kr. Lübben. — 9. Niemze, drje přepisane město: Niewze, t. j. Niwica (gen. Niwice), n. Niewisch při Wjelikim Jězoru (Schwie-lochsee, někotři Serbja podachu mi za Niwica skepsane: Njewěšk. — 10. Briezta t. j. Brěšta abo Brěšć (gen. Brěšća; n. Briescht, Bez. wokr.), wjes na pońnocnej mjezy Lubinskeho wokrjesa při Sprjewi; we swoim „Serbsk. zemjep. słown.“ 2. wud. str. 22 sym mylnje Briescht = „Brjaze“ zapisał. — 11. Odrin (nětko n. Oderin, serbski Wódrin) wjes Źukowskeho wokrjesa při mjezach Storkowskeho wokr. njedaloko městačka Bukojca (Wendisch-Buchholz). — 12. Městna Coreb (?) a Priorna dotal wuslědźić njemóžach, ale myslu, zo staj to snano wsy Mitweida (Bez. wokr. na mjezach Lub. wokr.) a Wittmannsdorf = Witanojce (Lub. wokr.), kotrejž snano pozdžišo teje němskej mjenje připoloženej dostaštej; pola *Coreb* bychmy sebi pak snano tež na wjes Karas (pola Brylanda) a pola *Priorna* na wjes Přerow (n. Prieros) p. Storkowa myslić mohli. — W Slopišćach dźeržachu 18. jan. 1645 Delnjolužiske stawy swoju zhromadźiznu, dokelž běše bród w Lubinje wot Schwedow zapusćeny.

Wo serbskich Božich službach su w cyrkwinskih knihach někotre spomnjenki. W 2. połojcy 17. lětstotka so za cyrkwinske lekcije rukopisne serbske sćeńske knihi trjebachu, kotrež pak tam džensa wjacj namakać njejsu. W léce 1750 so wot pastora Daniela Rulanda z Trupca, kiž bu tehdy za noweho fararja powołany, tež serbske předowanje a wo tom wot druhého serbskeje rěče mócného duchowného wobswědčenje („Attest“) předpoložene žadaše.

Serbske Bože služby je tu zahnał farař Karl Friedrich Zuchold wokoło léta 1810. Zuchold bě rodzeny Němc z Lubina a čakaše wot 1784 na duchowne zastojnstwo a zamołwješe so wo substitutstwo pola fararja w Slopišćach. Tuž přińdže wotpóstanstwo Slopišćańskeje wosady do Lubina a wón dyrbjše w přitomnosći Lubinskeho serb-

skeho fararja Handrija Gottl. Fryca w jeho cyrkwi před wotpósłanymi serbski pruhu přédować, wo čimž je so rozprawa tehdyšeho Lubinskeho generalneho superintendenty M. Gotth. Gretsela zakhowała; tola drje je to jara šmota-wje šło, dokelž hakle wón w l. 1786 do Slopišć za substi-tuta přićeže a 1791 jako bě tam hižo 3. lěto z fararjom přeco hišće serbski wuknješe, kaž wón sam fararjej Stan-gej do Wětošowa piše, žadajo sebi wot njebo Hauptman-nowy rukopisny słownik. Dokelž wón serbski dowuknył njemóžeše abo njechaše, dźeržeše wón jenož zawod do přédowanja serbski, přédowanje same pak němski, wokoło l. 1810 pak tež serbski zawod do němskeho přeměni. Wo tutym Zucholdu powědaše mi při mojím přebywanju w Slo-pišćach 76 lět stary tyšeř Gjarb (n. Garbe) a to serbski: „zo je Zuchold, jako Gjarb 10. hapr. 1822 do Slopišć přićeže, hižo jeno němski přédował, runjež tehdy hišće wšitecy ludžo jeno serbski powědachu a wšelacy němski z cyla njerozymjachu. W šuli pak so z dźěćimi hižo synlje němcowaše. Hdyž Zuchold so za fararja postaji, je po-rjadnje serbski přédował, tak derje hač je šło, potom je měšał kruch přédowanja serbski a kruch němski a to z woprědka kóždu njedzelu, potom porědšo a skónčnje je cyle přestał něšto lět potom, zo běchu Slopišća pod pruske knjejestwo přišle. Šulske dźěći 1822 hišće serbski rozy-mjachu, ale hižo němski na serbske prašenja wotmołwjachu a so mjez sobu němski rozmołwjachu. Nětko (1887) rěči jenož hišće stara Piskorina (94 lět) serbski z mužom, kiž je z Khočebuzskeje strony přičaňnył; hewak pak rozymi tam serbski hišće wokoło 5—8 starych ludźi, mjez nimi Gjarb.“ W l. 1898 drje běchu tež tući stari wšitecy ze-mrěli, hač na jeničku 71lětnu žónku, kotraž ze starym serbskim hrónčkom khorosće čłowjekam a skotej za-žohnowowaše, runjež wona, kaž so sama wuzna, jeho wobsah nimale wjacy njerozumješe. Wona so mjenujey na khoro-ložu tehdy raz swojemu fararjej G. Asselmannej spo-wjedaše, a z jeho napiska jo ja tu njepřeměnjene a njeporjedzene podawam skepsane a poľne zmylkow! Hač je wón jo při napisowanju hišće bóle skepsał, dokelž bě jemu serbska rěč cyle cuza, to nohecu tu rozsudzić; hrónčko pak ma so takle:

Krokana, kuschana

Zojo Kuschana, se mica (zemica?)

Was wasliza, jasjasjaszer,

de busjegoriz, de nepschegoriz

de mazie spalzie

Wendische Kassa.

Němski powěda so w Slopišćach hišće cyle po wašnju Serbow, wosebje tež ze spěwacym hłosom a z delnjoserbskim naznykowanjom na předposlednej zložce, a bjez wuwzaca so němski přidych „h“ při spočatku slowow wuwostaja a na wopak slowam ze samozynkom započincym přidawa; na př. tam slyšach: Ajeř sin die Hajeř dajeř t. j. Heuer sind die Eier teuer. At her nich storben, fufzich kann her g'airat abn t. j. ist er nicht gestorben, im Jahre Fünfzig (1850) kann er geheiratet haben. Tež su tam w nětčišej němčinje ludži hišće wšelake serbske wurazy so zdžeržale, kaž na př. gromada, pochod. Zo su swójbne a ležownostne mjena nimale bjez wuwzaca hišće serbske, je bjez džiwa. Te mnohe ležownostne mjena tam zezběrać, njebě mi móžno, swójbne mjena dale delkach podam. — Runje tak kaž w Slopišćach rěča němski w Hartmanojcach, Dwórah (Dörrenhofe) a Dubrawje (Krugau); Dwórjanski šolta mi na př. praješe: Kuschko 'ot Kirche for sych.

Zapis Slopišćańskich fararjow: 1. Samuelus Janichius (Janik) 1581; 2. M. Gregorius Berlitius 1587; 3. Georgius Zaurontius 1593; eius substitutus M. Adamus Boralius; 4. Hobergius 1608; 5. M. Jacobus Strigius 1617; substitutus Gregorius Serachius (Šerak); 6. M. Christophorus Teclerus 1619; substitutus Christophorus Reichovius, qui a. 1620 in Casel abiit; 7. M. Martinus Ramus successit a. 1620; substitutos vocavit Andream Rubinum 1620; Joannem Sinapium 1625 (?); Georgium Handium 1630; Joannem Choinanum 1636; Georgium Plancum; 8. M. Joannes Georgius Hüttenus successit a. 1644; substitutos vocavit Joannem Lehmannium natum de Dörrehofen a. 1653; Martinum Crügerum natum Sprembergæ a. 1658; Martinum Gallum (Kokot) Schlopzigensem a. 1662. Hüttenus factus est 1683 pastor primarius Lübbenæ. 9. Daniel Römer de Morungen (Borussiæ) 1683, venit de Bautzen; 10. Christianus Gallus (Kokot) Schlopzigensis 1698; 11. Samuelus Christianus Gallus (Kokot) Schlopzigensis 1735. 12. Daniel Ruhland z Trupca, po smjerći Kokota 1750 do Slopišć powołany a 1751 zapokazany; najprjedy bě wón wot 1732 rektor a serbski přeđař w Kalawje, wot 1744 kaplan w Starej Darbnje (po tym zo bu dotalny kaplan Korn ze Stareje Darbny do Pricynja za fararja powołany), wot l. 1747 farar w Rědorju (po smjerći fararja Praetorius-a). 13. Karl Friedr. Zuchold z Lubina, wot l. 1786 substitut, wot 1788—1846 farar w Slopišćach. 14. Přeni němski duchowny Herrm. Friedr. Theod. Petzold z Königswalde w Nowej Marcy, wot 1839 substitut, wot 1846 farar (po smjerći Zucholda).

Nětčiše mjena Slopišćańskich statokow a hospodarjow (*a* = statok, *b* = hospodař): (*a*) na Krotušojc (*b*) Domańk (Dommaing). (*a*) na

Gezencojc (*b*) Domańk. Pósleńk (Posslengk). (*a*) na Pilkojc (*b*) Pílk (Pielchen). na Lenikojc (Lehmann) Póslink. na Šulckojc Rychtař. na Domańkojc Smala. na Šylejc (Schiela) Kwas (Quas). na Mrozkojc (Mrossk) Schnitt. (*a*) auf Henschelchens (*b*) Henschelchen. na Cochojc Coch (Zoch auf Zochens'. (*ab*) Wuschisch. (*a*) Kwas (*b*) Šyla. (*ab*) Smala. Neckař. Nakońcař (Nakoinzer): Fischer (Rybak ?). Lówa. Cech. Noah. Majenc. Mařka (Maucka): Lenik (Lehmann). Matyjik (Mating): Henschelchen. Kacař (Kazzar). Zimmermann: Pětko (Pettgk). Prawka (Praucka). Keling (Kölling). Discheng: Jacoš (Jazosch). Rochař. Hantřušk (Handschk). Gubik (Gubbick). Welan: Pěška (Peschke). Rychtař. Bart (Bahrđt): Henschelchen. Cerna (Zernia): Pětko. Juric (Juritz). Pětko: Šulcka. Borch. Androk (Androck): Kral (König). Kejžor (Kayser): Noah. Schönewald. Nowak. Schurmann. Krol (Kroll). Gallus (potomnik swójbny fararja Kokota-Gallusa). Nowy (Nowi). Schmul: Henschelchen. Grasmann: Kokot. Groba: Lenik (Lehmann). Kutsch. Neumann (z Nowak). Stahl. Tulenc: Lenik. Kokot. Knězyk (Kniesick). [W]rotnik (Rottnick). Rasch: Wenzel. Geschenz: Domaingk. Rich. Kupař (Kupper, druhđe Kuppert). Lukas: Meliš (Mehlich). Nižan (Nischan). Pětko: Kilian. Wencel: Coch. Bennwitz. Battka: Lenik. Bruk. Schnittka. Kopš.

Stare twarjenja maju w Slopišćach dospołnje serbski raz. Serbska drasta je so zhubiła. W čiči pjatk 1887, hdyž tam bywach, džěchu žónske w cyłe hubjenej modernej (módro- a čěrwjenobarbnej) drasće kemši. Separacija bě so hakle lěta 1883 přewjedła a při tym bu tež farař wotplaćeny, kotremuž dyrbjachu burja dotal robočić.

Slopišća su we wšelakim nastupanju zajimawa wjes, haj wone maju samo swojeho serbskeho wěšćaka abo profetu, kiž nic jenož knježkam a duchownym, ale samym wjeřcham a němskemu kejžorej Boži hněw a njebjeske khłostanje připowědaše. Běše to wotroček Handrij pola bura Hansa Wyšiša, kiž so w léće 1614 ze swojimi wěšćenjemi zjewi a tajku kedźbnosć po cyłej Delnjeje Łužicy wubudzi, zo tehdyši najwyšši duchowny cyłje Delnjeje Łužicy, official (t. j. něčiči general-superintendent) jako předsyda konsistoria w Lubinje, kn. Mag. Joachim *Stiginus* (Steig), swojemu knježerstwu w augusće lěta 1614 wobšěrnú rozprawu wo nim napisa, kotrejež original so wěsće w hłownym statnym archivje w Drježdžanach khowa a kotraž bu lěta 1615 wozjewjena w nětko jara žadnej knizy tehdyšeho najmudrišeho duchowneho cyłje Delnjeje Łužicy, Žarowskeho dwórskeho předarja, kn. dra. th. Joachima Garcaea z napismom: Christliches Bedenken und Gutachten, was von deme neuen Propheten in dem Marggraffthumb Nieder Lausitz und Königlichen Ober

Ampte desselben zu halten, Sampt dem rechtem Güldenem Griffen, die Geister zu prüfen und -unterscheiden, in jetzigen gefährlichen Läuften hoch nöth- und nützlich, Auf Königlichen Herrn Landvogts Befehl gestellet, dann auf vornehmer Personen Wunsch, Begehren und Rath in Druck gegeben Von *Joachimo Garcaeo*, Der H. Schrifft *Doct.*, Promnitzischem Hoff Prediger und Pfarrern zu Soraw, derselben und zu gehörigen freyen Herrschaften Triebel und Naumburg *Superintendenten*. Wittenberg. Gedruckt bei Johan Gorman. Anno MDCXV. Serbski wotročk Handrij bě syn Bezkowskeho stražnika měšćanskich wrotow, swójbne mjeno swojeho nana njeznaješe a njeměješe, dokelž bě jemu nan zahe wumrjel. Tak bě wón jako hólc pola cuzych ludží swój khlěb pytał, posledz bě 4 lěta pola jenocho bura we Witanojcach a potom 3 lěta w Slopiščach słužil, hdyž 14. julija 1614 zjawnje jako profeta w Lubinje wustupi. Wón njebě ani čitač ani pisač nawuknył a rozumješe a rěčeše jenož serbski, jeho wěšćenje měješe zaměr, čězke robotnistwo delnjoserbskeho burstwa wolózić, štož je so jemu po zdaću tež z najmjeńša z džěla radziło a by drje so hišće lěpje poradziło, hdyž njeby Žarowski *Garcaeus* jemu ze swojaj mudrosću překi přišoł, přetož w Lubinje a Lubinskim wokrjesu hižo wšitecy na njeho posluhachu a poslušnje dźiwachu: Lubnjowski official, měšćanosta, kn. wyšši hamtski kancler a wyšši kuchinski mištr, kotrymž Handrijowe serbske wěšćenja tołmačowaštaj Lubinski serbski diakonus kn. Pawoł *Gorirgius* a serbski cyrkwjenc (Küster) kn. Jan *Benckerus*, a nimo nich hnadna knjeni Juditta nad Nowej Wsu (Neuendorf) a hnadny knjez z Holtzendorff nad Mrocněj (Pretchen) a wězo tež jeho domjacy kn. farań w Slopiščach, kiž běše jemu na puč do Lubina dobre poručenje wysokim knježim sobu dał, zo je „stajnje přédowanje a Bože blido (sakrament) pilnje wopytował, rady wo Božim słowje rěčał a na swojich wěšćerškich pučowanjach po serbskich wsach duchowne spěwy spěwał.“ Duch, kiž so jemu zjewjowaše a wěšćenja a prikazy dawaše a z nim serbski rěčeše, běše mały mužik z čornej brodu w šěrym kabačiku z třomi zahibkami, z běłym klobukom na hłowje a běłym kiješkom w rucy. Serbski wotročk Handrij w mjenje tutoho swojeho ducha žadaše: wolóženje roboty, wobkedźbowanje swjećenja nježdělow a swjatych dnjow ze strony knježkow a duchownych, wot burow pilne wopytanje kemšow, wot sudnikow sprawne a miłe wusudženja, wot Lubinskich radcow a měšćanow polěpšenje jich wašnjow a swěrne wobkedźbowanje, zo bychu

sel, mjaso a piwo tunje wostaše a měra dobra, wot knjenje Juditty, zo by pilnje kemši khodžila a čazane wěcy čeledži wróčila, wot knježka Holtzendorffa, zo njeby swojim poddanam wěstu šćežku zakazał a zo njeby dał sobotu po něšporje hnój wozyć, wot bramborskeho kurwjercha a němskeho kejžora, zo byštaj jenajku protyku zawjedloj a ju w přezjenosci dźeržaloj. Štóz njeby chcył posłuchać, tomu wěšćeše Handrij Boži hněw, njebjeske čwile, mór, woheń a powodženja, kotrež su často w tamnej stronje strašne. Lubincey knježa chcychu Handrija a jeho ducha nutř do města měć, wón pak woteńdže a so wjacy w měsće njepokaza. Što je mjez Serbami dale wěšćil a wuskutkował a hdy a kak je wumrěł, njeje znate.

Přisp.: Wsy Nowy Lubnjow a Nowy Škódow w Delnich Błotach niže Lubina nještej ženje serbskej bytoj, dokož buštej hakle wot krala Bjedricha Wulkeho založenej a z Němcami z cuzby wobsadženej.

3. Dubrawska wosada.

Do Dubrowskeje wosady słuša pjeć wsow: 1. Dubrawa (Krugau) z maćernej cyrkwju; 2. Kuškow (Kusohko) z filialnej cyrkwju; 3. Njacyna (Biebersdorf); 4. Dwóry (Dörrenhofe); 5. G. Grožišćo (Gröditzsch).

Cyrkej: Serbske Bože služby je tu zahnał farar Rašk w léće 1825; jeho naslědnik Böttcher (1838) njerozumješe wjacy serbski, runjež bě při jeho nastupje wosada hišće nimale cyle serbska; jenož młodžina tam tehdy hižo němčowaše. W l. 1866 su w Dwórach hišće stare žony serbske kěrluše a pěsnički spěwale, nětkole rozumja tam jenož hišće někotre přez 70lětné žónske serbski. Posledni muž, stary Bogula, kiž serbski móžeše, bě 1880 wumrjel. Tež w Dubrawje rozumja hišće někotre stare žony serbski. Wokoło l. 1845 powědaše w Kuškowje hišće wjele starych ludži mjez sobu serbski; poslednja serbska žona pak je tam po swědčenju Kuškowskeho šofty w meji 1859 wumrjela.

Zapis fararjow: 1. Georgius Rosswig, † wokoło 1597; 2. Bartholomaeus Młynik (Müller) z Grodka 1598—1642; 3. Adam Astus (Gałuz) 1642—56, předy kapłan w Lubinje, wot 1656 kapłan we Łukowje; 4. Jan Lenik (Lehmann) ze Slopišćow 1656—60 (†); 5. Kaspar Bothe z Lubina 1662—70 (†); 6. Daniel Reitzig z Kalawy 1671—78, čehnješe do susodneho Lutofa (Gross-Leuthen), hdžež 1677 wumrě; 7. M. Khrystian Ehrenfriedt Winicař (Wintzer) z Wětošowa 1678—1728, wumrě 85 lět stary 11. hapryła 1731; 8. Ernst Friedr. Büttner, přičeže 1728 z Wormlaga, hdžež běše někotre léta z fararjom

pobyť, za substituta do Dubrawy a wumř w jan. 1767 jako pastor em.; 9. Jan Gottlob Hilscher z Grodka, přičeže 1766 ze St. Darbny, hdžež běše někotre lěta z kaplanom, jako substitut do Dubrawy, běše 44 lět w zastojnstwje a wumř 27. aug. 1810 jako pastor em.; 10. M. Jan Karl Gottfr. Oehme z Herzberga, 1808 pastor substitutus Hilschera, wumř hižo 1808 w starobje 34 lět; 11. Jan Wylem Rašk (Raschke), běše najpředy collaborator w Lubinje a bu 1809 pastor substit. 74lětneho Hilsčera, wumř 1838 nježenjeny 69 lět stary; 12. Aug. Eduard Böttcher z Ascherslebena 1839–79 († 1880); 13. Dietrich z Barlinja, přjedy z fararjom w Bóžemysli, wot 1879.

Wašnja: W Dubrawje na kemšach widžach někotrych starych mužow a někotre stare žony hišće w serbskej njedźelskej drasće: mužojo běchu w dolhich módrych kabatach ze swětlymi bublinkami, žony pak w čornych wropatych krótkich sukňach a w čornych kožuchach z pufkami (Puffärme), w bělych rubiščach na nadrach, z bělymi rubiškami na spěwařskich, w dolhich bělych nohajcach a w stupňach ze spinkami; na hłowje běchu w bělej kapičcy z wulkimi bělymi krjózkami z dwěmaj dohlimaj bělymaj bantomaj zezady; tajke khodža hišće wšě žony přez 60 lět stare kemši, a tajke khodžachu před 40 lětami žónske tež we wšěch susodnych wsach, wosebje tež w Slopiščach, k spowjedži a kemši; tehdy mjějachu tež hišće na hłowje čornu kosmatu čapku a na nohach wušiwane nohajcy. — Jutrowne spěwanja w Dubrawje a w Kuškowje hišće su, ale dawno hižo němske. W cyłej wosadze njeje žanoho ryčerkubła; wšitke wsy slušuju do tak mjenowanych hamtskich wsow, kaž tež druhe wsy w Hornich a Delnich Błotach, na př. Kamjeřna, Slopišča, Lubuš, Lubochol; tu běchu sami swobodni burja, kotřiž mjějachu jenož kurwjerčej wěste dawki dawać. Najbohatši burja su w Kuškowje. Wjele khudše su rybače wsy w Delnich Błotach: Hartmanojce, Góla (Heide), Krušwica (Krausnick), Wódowy Grod (Gross-Wasserburg), Lubuš (Leibsch), Husoki Móst (Hohenbrück): tu žiwjachu so ludžo z wjetša wot rybařstwa: wšitke tu mjenowane wsy běchu hišće w spočatku 19. lětstotka serbske.

Tež w Dubrawskej wosadze, kaž z cyła w cyłym Lubínskím wokrjesu maju statoki z wjetša swoje wosebite mjena, rozdźelne wot mjenow tukhwilnych wobsedźerjow. W Dubrawje drje běše farar Böttcher mójnje přečiwu tutomu wašnju pomjenowanja swójbow z mjenom jich statokow wustupował, ale bě mało što přeměnił. Samo na sudnistwach su tute mjena »der Torsäule«, kaž so němski praji, znate a zapisane. Wot wšelakich hospodarjow swójbne mjeno w ludu z cyła znate njeje. — W tutej wosadze je hišće wjele serbskich ležownostnych mjenow, a Kuškowski šořta, 50lětny muž, wědžeše zwjetša, što maju wone němski znamjenić.

Tajke ležownostne mjena su: a) w Dubrawje: Hopyš, Šyroka, Poddippe t. j. Podlipje, Zamosta = zamosty, Podkora = pódgola; tež wužiwaju so mnohe serbske wurazy w němskej ludowej řeči, kaž

Kaupchen (t. j. Kupki) za »Maulwurfshügel«, Hupatz (hupac) za »Wiedehopf«, Kaschke za »Hirse« atd. b) w Kuškowje: Dalša štika, bližša štika, Dubrawka, Krotschytza t. j. Krotcyce (krótke kóncey), Podebejne = podlipiny, Schuga t. j. tšuga (rěčne promjo), Wjelcna, Rokošina, Jasorka t. j. Jazork (jězork), Podrańka, Wossna (bahnite łuki z wólšinu wobrosćene a wobdate, tež w Dwórach a Slopišćach) t. j. skeps. z »Wólšyna«; Podewóssna (džěl wjesneje dróhi) t. j. Póde-wólšyna, Kóńc (džěl wjesneje dróhi na kóncu wsy). c) w susodnej Mrocnej: Hopyscha m. hopyš (džěl lěsa), rumgnitze (lěs), finkarne (hórka).?

4. Witanojska wosada.

Wosadu tworja wsy: 1. cyrkwinska w. Witanojce (Witmannsdorf), 2. filialna w. Mrocna (Pretschen), 3. Bukowka (Bückchen), 4. Łuka (Wiese), 5. Blotko (Plattkow). We Witanojskej a Mrocańskej cyrkwi je serbske přédowanje doklinčalo kónc 18. lětstotka; wokoło l. 1830 bě pak tam hišće wjele staršich ludži, kotřiž serbski powědachu.

Zapis fararjow: 1. David Michaelis; 2. Paul Gering; 3. Jurij Nicolai († 1685); 4. Joannes Knöphelius (Jan Knefel); 5. Jan Rus wot 1698; 6. Jan Aug. Rus, syn, wot 1730; 7. Khrystian Hendrich Drechsler ze Slopišćow 1770; 8. M. Christian Schultze wokoło 1800; 9. Fischer 1824; 10. Paprosch (1861 em) bě drje Serb, nje-přédowaše pak serbski.

Cyrkwinski porjad wot fararja Jana Knefla wokoło 1700 nastajeny a do cyrkwinskih knihow zapisany ma so takle: 1. Na někotrych japoštołskich dnjach swjeća so tu (we Witanojcach) poł swjate dny; přédowanje stawa so jeničcy (*allein*) w serbskej rěči, před přédowanjom pak so při wołtarju nječíta, jenož po přédowanju so kollekt a požohnowanje praji. — 2. Wot *dominica Quinquages.* hač do pónđzele po *Palmarum* so w filialnej cyrkwi w Mrocnej (Pretschen) njeprěduje. — 3. Kóždu 3. nje-dželu měsaca so we Witanojcach rano a to jenož serbski přěduje, potom w Mrocnej němski a serbski.

Hdyž bu tu kónc 18. lětstotka M. Chr. Schultze jako přeni farań, kiž serbski njemóžeše, přećiwo woli wosady postajeny, so wosadni a wosebje žónske přećiwo tomu spjećichu a jemu do cyrkwy zastupić njedachu; taž buchu z Lubina dragunarjo pólšani, kotřiž dyrbjachu z mocu lud „k porjadej dowjesć“. W tutym času je so mjez wosadu a Lubinskim konsistorijom wjele pisało, ale wosada bu přewinjena a wobkhowa němskeho duchowneho — a kónc bu tu ze Serbstwom.

5. Lutolska-Linjańska wosada.

Lutolsku wosadu tworja wsy: 1. cyrkwinska w. Lutol (Gross-Leuthen); 2. Lutolk (Klein-Leuthen); 3. Dołki (Dollgen); 4. Brjazynka (Binkenhainchen); 5. Zglic, (Sglitz); 6. a 7. Wulke a Małe Lińe (Gross- u. Klein-Leine) z filialnej cyrkwju; 8. Sykadło (Sikadel).

Serbske přédowanje je tu nimale w samsnym času zahnaće a serbska rěč w samsnym času doklinčala jako w susodnych wosadach. We wšěch wsach wosady móža hišće někotři wot najstaršich ludźi serbski, w Lutolu na př. stražnik, stary Pšyca a stara Lindowa, rodź. z Mittweida (po serbsku?) k dołhemu ranju wot Lutola. Wokoło lěta 1830–40 powědachu we wosadze hišće mnozy ludžo serbski, runje kaž we wšěch wsach k wječoru wot Gójacskeho abo Wjelikego Jazora (n. Schwielochsee, su to wosebje: Skulin (Skublen), Cowjo resp. Cowe (Zaue), Rjasné (Ressen), Lubchol (Leibchel), Gólin (Guhlen), Gójack (Goyatz), Mochow (Mocho).

Zapis fararjow: 1. Daniel Reísig (Ryzik) † 28. meje 1679 lět 31 stary; 2. Michał Lenz 1679 — 8. jul. 1704 (†); 3. Adam Jar wok 1730 hišće žiwy, 4. Roscius; 5. Schneider; 6. Gallus (Kokot) ze Slopišć; 7. Dalitz sen.; 8. Dalitz jun.

Farař Dalic sen., kiž 1827 wumrě, je, kaž ludžo powědachu, přeco hišće serbski přédował (tola pak drje wot lěta 1820 nie wjacy porjadnje kóždu njedželu) a před serbskim přédowanjom najprjedy tež němski za knjejstwo a korčmarja tehdy, hdyž bě něchtó wot nich na kemšach; w Linjańskiej filiali wón, kaž Linjański wučer Klinkot swědčeše wot lěta 1822 wjacy serbski přédował njeje, po tajkim je z nim l. 1827 serbska Boža služba cyle sobu do rowa šla; šulska młodžina pak bě drje tehdy hižo z wjetša serbskeje rěče njemóena. Nón Lutolskeho wučerja Lenika (Lehmanna) rodzeneho tu 1821 běše w l. 1803 do Lutola za wučerja přičahnył; tehdy powědachu tam wšitecy ludžo hišće serbski; tutón Lenik sen. bu 1781 w Klěšišćach p. Zl. Komorowa rodzeny a přińdže 10 lět stary do Komorowa na šulu, njemóžeše pak tehdy hišće skoro ani słowčka němski. W lěće 1816 wotstroni farař Dalic sen. serbske wot 1760 při serbskich Božich službach trjebane spěwaške a zawjedže nowe němske, kotraž tam hišće džensa maju: při tym nasta we wosadze wulke přećiwnje a ropot, wosebje so Dołčenjo (hišće dobri Serbj) temu nowotafstwu spjećowachu; za to dyrbjachu Dołčanški šolta a dwaj drugej buraj 4 njedžele we Łukowje w jastwje pokućić.

We wšěch wsach Lubinskeho wokrjesa k wječoru wot Gójackeho jězora dostawaju pak hišće džensa khudži stari ludžo podpjeru z Budarjoweho wustawa za Serbow postajeneho a to w Lutolskej wosadze lětnje 40—50 hr. a w Dubrawskej 100—105 hr.

Serbsku drastu su ludžo w Lutolskej wosadze hakle srjedź 19. lětstotka zwotpoželi; stari mužojo khodžachu tehdy w krótkich kholowach hač do koleń a w dolhich zelenych kabatach, mjez tym zo burja bliže ke Gójacemu jězorej dolhi módry kabat nošachu. Žónske mějachu krótko wropate suknje (n. Warpröcke), šěroke šórcuchi, krótko štalčiki; k spowjedźi khodža hišće džensa stare žony w kapičkach z tillowymi krjózkami (w tak mjenowanych karnetach), runje kaž w Dubrawje stare Dwórjanki a Njacynjanki, za tym zo w Kuškowje žanu tajku wjacy na spowjedźi njewohladaš. Wšu tutu mužsku a žónsku drastu sebi ludžo tam z płatu sami džělachu. Bóle trjebaše so tuta spowjedna serbska drasta hišće lěta 1890 bliže k Lubinej, wosebje w Rańchowje (Treppendorf), Radomju (Radensdorf) a Něwje (Zauche).

Reformacija bu w Lutolskej wosadze hižo 1520 zawjedžena wot tehdyšeho knježka *Schenk von Landsberg*, kiž běše pola Luthera kolegije słyšał. Stary zemjanski ród Schenkow, wosebje w Bezkowskim, Lubinskim a Gubinskim wokrjesu wobsydney dosta wot krala Hendricha Ptačerja wjele Serbam wotewzatykh kubłow tamnišje krajiny; l. 1721 zemře posledni staw tutoho splaha.

Linjanskej cyrkwi je w 18. lětstotku serbski bur z wosady 1800 toler wotkazał z wuměnjjom, zo by so w tamnišej cyrkwi Serbam stajnje porjadnje serbska Boža služba wukonjala.

Wot jenocho Schenka, knježka nad Lutolom, jako patrona je w spočatku 18. lětstotka nadrobny cyrkwinski porjad postajeny, kotryž tu dla jeho zajimawosće nje-přeloženy podam, kajkiž so w Lutolskim cyrkwiskim archivje khowa: *Die Labores des Pastoris in Leuthen und Gross-Leine. Der Seelen, die ihm anvertrauet, wahrzunehmen, dass derselben keine möge verloren gehen, ist die schwere Pflicht eines Lehrers, welches denn auch hiesigem Pastori obliegt; er hat Hohe, Hoch- und Wohlgeborene, er hat auch einfältige Zuhörer; selbige nun nicht zu versäumen, hat er keine geringe Arbeit: Kürztlich nur zu gedenken, ist seine Haupt-Arbeit: Predigen, welches alle Sonn- und Festtage, ordentliche und ausserordentliche, und zwar einen Sonntag muss er „frühe“*

predigen in Leuthen, in deutscher Sprache, wann die ordentlichen Gebete gelesen und der Segen auf der Canzel gesprochen, so muss er alsdann wendisch predigen. Gleich danach „späte“ Predigt in Gross-Leine, da dann nach geschehenen Gesängen der Pastor das praelogium vandalice (t. j. serbski) thut, nach abgelesenem Evangelio in beyden Sprachen, so muss er deutsch vermöge des recesses Eine Viertelstunde und dann die übrige Zeit wendisch, die Gebete alle in wendischer Sprache thun, auch Collecte und Seegen vorm Altar wendisch. Ist aber den andern Sonntag in Gross-Leine „frühe“ Predigt, So muss der Pastor, es sey Sommer oder Winter, gar frühe fort reisen, um diejenigen die zum heiligen Abendmahl gehen wollen zu hören und zu absolviren, in dem nicht ohne grosse Beschwerung des Pastoris alle aus denen 5 Dörffern nach Gross-Leine zur Communion gehen, Leuthen aber nur für sich allein bleibt; die junge Leute und Kinder wie sie im Recesse heissen sollen aber alle nach Leuthen den Sonnabend zuvor kommen, geschieht aber allemal auch nicht.

Sobald nun die Absolution verrichtet, wird gelautet, gesungen und geprediget und zwar gantz Wendisch, ausgenommen dass das Evangelium auch deutsch gelesen wird. Weiter nach geendigten Gebeten, welches alles vandalice verrichtet wird, wird Communion gehalten, darauf sobald der Gottesdienst beschlossen der Pastor mit dem Custode wiederum fort nach Leuthen eilen muss, damit auch da selbst zu rechter Zeit der Gottes Dienst bestellet werde.

Sonsten Tauffen, Begraben und andere Verrichtung, die offtmals sehr schwer fallen wegen des Filials nicht zu gedenken.

Und das ist also der Zustand der Kirchen in Leuthen und Gross-Leine, des Pastoris und Custodis, welches wie es sich hier befindet mit approbation des Hochgeborenen Herrn Carl Albrecht Schenck von Landsberg, Herrn auf Leuthen als Patroni verfertiget und von selbigem Hochgedachten Herrn selbst eigenhändig unterschrieben.

Datum: Leuthen den 15. octobris anno 1725.

I. A.: Schenck v. Landsberg.

Leżownosće maju w tutej wosadze hišće nimale same serbske pomjenowanja; w Zglicu na př. słyšiš tele mjena: Krotcyca, Dubrawa, Nowina, Wusische, Okšušk, Luch (ług), Schireckobomme (Šyroke błońe), Pobinska Gurra (drje Babinska Góra), Brasynska (Brjazynska), Bosch, der Saboschtz, Kopany, Potschirga, Schirga (łuka) t. j. šyroka (s. łuka), Gólnik (łěsk), Sedna Pobisch.

6. Cowjańska wosada.

Cowjańsku wosadu tworja wšě wsy wokoło Gójackeho jězora (Wjelikego Jazora): 1. Cowe (Zaue) z cyrkwu; 2. Rjasne (Ressen); 3. Gólin (Guhlen); 4. Gójack (Goyatz); 5. Jaserń (Jessern); 6. Spicharow (Speichrow); 7. Pěskow (Piesko). Wšě tute wsy słušeju pod Luborazske knjejstwo.

Hdy je tu serbska Boža služba zašla, njeje zapisane. Po swědčenju Kuškowskeho stareho šofy běše tu před 50 lětami hišće wjele Serbow runje kaž w susodnej Niwižańskej wosadze (wsy Niwiž-Niewisch; Žarkow-Sarkow; Mólin-Mollen; Karas-Karras); nětko tam pječa ani jedyn Serb wjacu njeje. Serbskich wurazow, serbskich swójbnych mjenow a ležownostnych mjenow a serbskich wašnjow (wosebje při křížnach, kwasach, pohrjebach) nadeńdžeš pak w cyłej wokolinje wokoło jězora cyłu kopicu.

a) Serbske wurazy, na př.: Modrazke (módrack) = Kornblume; Kuckel (kukel) = Kornrade; Musch (Muš) = Stern (Vogel)-miere; Paprosche (paproš) = Farrenkraut; pojen (pujaš) = wiegen; Poje (puja) = Wiege; mjeno wsy Žarkow tam hišće džensa po serbsku Žarkow (nie Zarkow) wurjekuju. Němski powědaju tam hišće cyle po serbsku, na př.: A. Nón, Hajnst, wó waste? (Nun, Ernst, wo warst du?) — B. Honkel, Herbs'n ackte hych raus. (Onkel, Erbsen hackte ich heraus). — b) Swójbnych mjenow wukónčuje so tu kaž w druhich susodnych wosadach cyla kopica ze serbskim wukóncom -a, na př.: 1. w Cowjem: Zernia (tři swójbny), Franka, Schuppa, Klawa, Pela (Běla); 2. w Rjasnem: Kula, Bela, Paula, Henzka. — c) Ležownostne mjena w Cowjem su na př.: Wotschok (łuka), Gisk (łuka), Zrene brok (kruch pola). — d) Wašnja: Wjele tykancow so tu k róčnym časam a kermušim pječe a jě. Do mudrych žonow so wjele dđerži; tuž je jich tam cyla črjoda we wokolnosći. Kemši a při swjedženjach, wosebje pak k spowjedzi khodža starše žónske a stari mužscy hišće w serbskej drasće: při křížnach a kwasach pyša so z wjele pisanymi bantami; kmótra noša rosmarijowe splo (stwjelco) k drasće přituknjene.

Zapis wšěch Cowjanskich swójbnych a statočnych mjenow: 1. Rótz; 2. Franka; 3. Scholz auf Altscholze; 4. Altkrüger auf Neuscholz; 5. Hanusch (korčmař); 6. Schuppa; 7. Antschzusch (t. j. Hantuš) auf Schmidt; 8. Peschke auf Fabers; 9. Tscherner (Černy); 10. Mukwer auf Groschke; 11. Paulenz; 12. Lehmann; 13. Klawa auf Schulzes; 14. Pela; 15. Radenz; 16. Krüger auf Büttcher; 17. Perenz; 18. Zerna auf Paulenz; 19. Schiman auf Schulz; 20. Lehmann auf

Mochow; 21. Radenz auf Tarnann; 22. Lehmann auf Kossatz; 23. Zernia; 24. Altkrüger auf Drehkrüger; 25. Pelz auf Pfarrer (t. j. na farskím kubte).

7. Brylanska wosada.

Městačko Bryland (Friedland) běše w starym času wobsedźenstwo Johannitskich ryčerjow. Wo něhdušim Serbowstwje we nim a zafarowanych wsach móžach jara mało nazhonió. Berghaus w 3. zw. swojeho wopisanja Bramborskeje (Mark Brandenburg) na str. 657 piše: Hižo na kóncu 18. lětstotka rěkaše wo serbskej cyrkwi w Brylandže: tu njerozumi serbski (das Wendo-Serskische) ani jeje faraŕ, kiž je zdobom kapłan při němskej cyrkwi, ani něchtó ze zafarowanych, a Merckel (Erdbeschr. v. Curachsen) zw. 9 str. 188 piše: Tola je (w Brylandže) serbske so tak zrědčiło (das Wendische ist so selten geworden), zo sam kapłan, t. j. serbski faraŕ, porědko (selten!) serbski rozumi. Lutolski stary wučer Lenik (Lehmann), sam Serb, pak swědčeše, zo běchu w Brylanskej serbskej wosadže při spočatku 19. lětstotka stari ludžo hišće serbscy a zo mjez sobu serbski powědachu.

8. Mukrowska wosada.

Mukrowska wosada ma štyri cyrkwy, jenu farsku w Mukrowje (Gross-Muckrow) a tři filialne w Mukrowku (Klein-Muckrow), Ljasku (Leeskow) a Rychartojcach (Reicherskreuz).

Serbska Boža služba je tam najskeje srjedź 18. lětstotka přestala, přetož fararjej Daniel Bressler a Gottlob Krüger staj hišće serbski předowaloj. Nětko pak tam žanoho rodženeho Serba njenadeńdžeš.

Zapis fararjow: 1. Simon Bressler hač do 1676; 2. Daniel Bressler (syn) 1676–1720; jeho bratr Jan Bressler bu 1676 za serbskeho kapłana do Gubina powołany; 3. Gottlob Krüger z Khočebuza 1720–42; 4. Handrij Friedr. Keulingen 1742–67; 5. Joh. Conrad Christian Kieseler 1767–85; 6. Jan Ernst Friedr. Camenz 1785–1834 († 76 lět stary).

Tu su so pisma z lět 1718, 1720 a 1721 zakhowale, kotrež powěšće wo serbskim předowanju a tamnišich serbskich předarjach podawaju. W přnim pismje z lěta 1718 žada knježk Adam Friederich de Schlieben jako patron Rychartojскеje (filialneje) cyrkwy wot kollatora Mukrowskeje cyrkwy markhrabje Albrechta Friedricha, zo by so wobstarnemu fararjej Danielej Bresslerjej jeho syn, kandidat duchownstwa Bressler, kiž hižo někotre lěta

pola nana jako pomocnik přebywa, za substituta z wuhladow na naslědowanje („Adjunction und folgende Succession) postajił a podpjeruje swoje žadanje sobu z tym, zo je Bressler syn serbskeje rěče mócný pisajo: „Und weil denn unter dasigen Zuhörern noch unterschiedene vorhanden, welche Wenden, so der Teutschen Sprache wenig kundig und in der Wendischen Sprache zum Theil in Gottes Wort und Christenthum annoch zu unterrichten, auch ein Hochlöbl. Sächs. Consistorium einen andern, so der Wendischen Sprache unkundig, nicht admittieren möchte; Alss würde gemeldeter Candidat auch hierinnen seinem Amte gebührend wohl vorzustehen wissen.“ W 2. pismje z lěta 1720 wozjewja zwudowjena faračka Bresslerowa, zo je jeje mandželski farač Daniel Bressler 1. nov. 1720 wumrjel a prosy mjez druhim, zo by so za jeho naslědnika pomjenował jeje syn, dotalny substitut Bressler, „weil annoch viel Wenden, so in ihrer Sprache müssen getröstet und auch absolviret werden.“ Runjež běše markhrabja Albrecht Friedrich w l. lěće 1718 zwólniwy Bresslerowemu synej tuto farske město dać, namakamy tola jako naslědnika Daniela Bresslera sen. nic jeho syna, ale Gottloba Krygarja, wo kotrymž Lubinski generalny superintendent 28. aug. 1721 piše, zo je wón němski a serbski přédował. — Snadž běše farač Keuling(en) tež hišće serbskeje rěče mócný.

Ležownostnych a swójbnych mjenow, kaž tež wašnjow maš tu hišće džensa wjele serbskich; tež tu so němska rěč po serbsku wurjekuje. W Ljasku mje cuzbnika ludžo po serbskim wašnju z ruku witachu.

Mjena z Mukrowka: a) swójbne: Wórašk, Dubrjeńc, Kukul, Štodrak. — b) ležownostne: Wyliwani, Wjelejsagan (Wjeli zagon), Leljen, Rubeń = Rubyń (hora).

Přisp. I. Hdy je w susodnymaj wosadomaj Kósoj-cach (Cossewitz) a Brjazynju (Briesen; filiala) serbske přédowanje a serbska rěč zašla, njemóžach wuslědźić, najskerje pak něšto prjedy hač w Mukrowje. Němski wšak powědaju tam tež hišće cyle po serbskim wašnju („ajte hyz he šejne = heute ist es schön“); kóšacow mjena ze statokami rěkaju w Brjazynju: Gaik auf Schwadke; Nowk auf Schwedler; Budereh (Budych) auf Krüger; Mulk auf Jurz; Grodk auf Mochow; Schmidt auf Drehbusch; Kólbass auf Allasch.

Přisp. II. Wosada Grunow z filialu Mikušojcami (Mixdorf): tu njebě z cyla ničo wo něhdušim Serbowstwje zhonić.

Přísp. III. Wšitke te wsy k ranju wot Gójackeho jězora, kiž pod knjejestwo Johannitskich ryčerjow w Brylandže słušachu, kaž Brjazyń, Kósojce, Mukrow, Ljask, zhubichu serbske Bože služby wo něšto lětdžesatkow prjedy hač wsy k wječoru wot tutoho jězora. Woni ryčerjo běchu mjenje přečeljo Serbow hač Lubinske knježerstwo.

Přísp. IV. Wo Luborazskej wosadže ma spomnjenku Andree, Sprachgebiet, str. 11/12.

9. Mittweidska wosada.

Wosada wobstoi ze wsow: 1. Mittweida (po serbsku ?) z farskej cyrkwju; 2. Lubochol (Leibchel) z filialku; 3. Skulin (Skuhlen). Hišće wokoło 1770 mješe wosada serbskeho fararja, štož so z přispomnjenja w cyrkwinskih knihach za Mittweida a Lubochol wuhódač hodži, kotrež rěka: 15. aug. 1769 sym ja Jan Pětr (Johann Peter) z Liškowa p. Khoćeбуza (Gross-Liesko b. Cottbus) jako powołany farař za Žrobole a Mittweidu sem přičahnył. Jako rodženy Liškowjan pak běše Jan Pětr wěšće serbskeje rěče mócny.

Ležownostnych mjenow je tu dosć serbskich, na př. Krotecyca, Wosoguhra t. j. Lysogora resp. Łysa góra (př. hs. Liša hora = Kahlenberg). Při puću ze Žrobole do Skulina stoji kamjeńtny křiž Cyrillo-Methodejskeho podobjeństwa.

10. Přidawk. Swójbne mjena z Bórkowskeje wosady w hornich Błotach (Khoćeбуzski wokrjes).

Jako dodawk k swojej „Statisticcy lužiskich Serbow“ (1886) k stronje 80 podawam tu serbske swójbne mjena abo swójbne mjena serbskich wobydlerjow Bórkowow, najwjetšeje wsy a wosady w hornich Błotach, (n. Burg, Spreewald, Kr. Cottbus). Tute swójbne mjena su z cyrkwinskih knihow lět 1751—1760 wupisane, ale te swójbny sydla nimale wšitke hišće džensa w Bórkowach a su serbske; kotrež pak su wuzemrěte, tych mjenam sym přistajil křižik [†]. W zapisku podawam najprjedy officialnu němsku formu a zady toho woprawdžitu serbsku twórbu kóždoho mjena hospodarja a do spinkow wosebje zajimawe twórbu hospozy, syna, džowki abo cyłeje swójbny, na kóncu pak přistajam hišće mały přehlad tajkich twórbow.

Moeschk = Měšk. Wichar = Wichar (Wichafejc). Schiementz = Šymańc (hosp. Šymańicka). Werner = Wěrnař. Daliz = Dalic (hosp. Dalicka). Jaurka = Jaurka (Jurk). Pietzner = Picńař. Jochum

= Jochum. Konzag = Kóńcak. Hanschack = Hańšak. Kscherka = Kšerka (Kšěrcyna — Kšěrcyc). Schreiber = Šrybař. Hempel = Hempel. Huchaz = Huchac. Grassen = Grasow. Plaschna = Płašńa. (Płašńina — Płašńic). Klauschk = Klaw(u)šk. Böttcher = Bjatkař. Kokro = Kokrow (nětko Kokrik, hosp. Kokrowka, sw. Kokřejc). Noack = Nowak. Zurbel = Curbel. Cuban = Kubań (nětko Kuba — Kubic). Hudsock = Husok. Schultkan = Šoltka (nětko Šolta — Šofšina — Šofšic). Marcus = Markus (hosp. Markuska). Melcher = Mějchař. Marcker = Markař. Hanschkaz = Hańškac. Werchosch = Wjerchoš. Jahrick = Jarik. Groescho = Grěšo. Schkorz = Škórc. Mucha = Mucha. Konopka = Kónopka. Bartusch = Bartuš. Urban = Urban. Schorad = Šorad (Wšorad). Malck = Małk. Knicks = Knyk. Schramm = Schramm. Woinzar = Wójncar. Noggans = Noga (hosp. Nozyna — sw. Nozyc). Starick = Starik. Mellack = Mjelak. Matschenz = Matšeńc. Muslick = Myslik. Kscharma = Kšarma. Schemel = Šeńel (hosp. Šeńelka). Müller = Munik (Młynik). Scheschky = Šěžki. Kowals = Kowal. Rickum = Rikum. Scheiz = Šejc (hos. Šejcowka). Blias = Blijas. Groscho = Grošow. Roggaz = Rogac (hosp. Rogacka). Collosche = Kožozej. Sacrow = Zakrow. Ricko = Riko. Jacobaschk = Jakubašk. Kozan = Kócan (hosp. Kócanka). Lucas = Lukas. Lappan = Lapan (hosp. Lapanka). Borroweick = Borowik (nětko Borow, hosp. Borowka, sw. Borojc). Lucask = Lukask. Natuschk = Natušk. Nowy = Nowy. Kalz = Kalc (Tkałc). Zeugh = Cajk. Mrosk = Mrozka. Perschk = Pjeršk. Bagolla = Bagola (hosp. Bagolina). Kupsch = Kupš (Kubš). Harnaschk = Harnašk. Tschackula = Tšakula. Zereiz = Cera (Cerejc). Doeschan = Dešan (hosp. Dešanka). Dahley = Dalej. Mathschike = Matško. Hussock = Husok. Smogro = Smogrow. Casper = Kaspór. Bieno = Bino. Niazker = Njackař. Huglenz = Hugelńc. Podpera = Pódpera. Matschack = Matšak. Lehnizk = Lěńik. Pescheick = Pěťsik. Wetzke = Wjecko. Basto = Basto. Badderack = Badřak. Schenker = Šeńkař. Sellenick = Zeleńic. Schlodder = Šlodar. Zwaroiz = Cwar. Pazick = Pacyk. Siccera = Sykora (hosp. Sykorina, sw. Sykoric). Weichan = Wichan. Kayser = Kejžor. Laschky = Lažki. Nossack = Nosak. Werchon = Wjerchoń (hosp. Wjerchońka, sw. Wjerchońejc). Duschka = Duška (hosp. Dušcyna, sw. Dušcyc). Korzick = Kórcyk. Lehnick = Lěńik. Rechow = Rocho. Roschk = Rošk. Licha = Lěcha. Rumpasch = Rumpoš (hosp. Rumpoška). Pelke = Pjelko.

Přehlad wšědneho pomjenowanja statoka
a domjacych z mjenom hospodarja:

Góspodar: *góspodarstwo:* *góspoxa:* *syn:* *žowka:*
1. Bobowk, Bobokowńa   Bobowkowa, Bobowkowy Bobowkojc.
    abo Bobowkojc,   abo Bobowkojc,

2. Nakońc,	Nakońcowńa & Nakońcojc,	Nakońicka,	Nakońcowy & Nakońcojc,	Nakońcojcz.
3. Natušk,	Natuškownia & Natuškojc,	Natuścyna,	Natuškowy & Natuškojc,	Natuškojcz.
4. Njackaf,	Njackafńa & Njackafejc,	Njackafka,	Njackafowy,	Njackafejcz
5. Grěšo,	Grěšownia & Grěšojc,	Grěšowka,	Grěšowy & Grěšojc,	Grěšojojc.
6. Lěcha.	Lěchowńa,	Lěšyna,	Lěchowy,	Lěšyc.

Posmjertna wopomnjenka k wobrazej

Pětra Mlónka, serbskeho basnika z ludu.

* 19. měrcu 1805.

† 6. februara 1887.

Najslawniši a najplódniši mjeze wšěmi našimi ludowymi basnikami, kotrychž je w Serbach přiměrnje nahladna ličba, bě Pětr Mlónk z Džiwoćic. Wón so 19. měrcu 1805 w Žičenju na małej žiwności narodži, bě wot swojeho 17. lěta wobsedźer žiwnošće w Džiwoćicach a wumré wot Božeje ručki zajaty 6 februara 1887 na hórcy mjez Małej Boršču a Praskowom při přewodženju małego džěsća k rowu. Hižo w młodych lětach rad pěsnješe. Nichtó pak ničo wo tym njewědžeše, dokelž swoje wudžětki do čišća njedawaše. Jako so w l. 1848 naš njeboh J. E. Smolef z nim zeznawši jeho rjany poetiski dar spózna a jeho namolwješe, zo by swoje spěwy w „Serbskich Nowinach“ wočišćeć dawał, bě Mlónk po dlějšim wobaranju k tomu zwólniwy. A wot toho časa su Serbske Nowiny jeho spěwy do luda nosyle. Z wjetša su wone nabožneho wopriječća, runjež tež žortniwe a powučace mjez nimi njepobrachuja. We swojich posledních lětach žiwjenja je skoro bjez wuwzaća jenož skladnostne spěwy pěsnil. Duchownje jara wobdarjeny, njeběše Mlónk skladnošće měł, so na šulach z poeziju druhich ludow zeznaé. Tuž so jeho spěwy z wótrym kritiskim wóčkom wobhladować njesmědža. Wliw pak, kiž je wón z nimi na lud měł, běše njewšědnje wulki a k dobremu spomožny. Jeho mjeno bě a je po cyłych Serbach znate a z česću a z džakom mjenowane a so z nich tak ruče njezhubi. Jeho spěwy a pěsnje buchu zhromadžene a wudate w knizy: Kěrłuše a spěwy wot Pětra Mlónka w Džiwoćicach (w Budyšinje 1879, čišć Smolerjec knihičišćeńnje). Dlějši nastawk wo Mlónku poda „Lužica“ 1911 č. 5.

Jan Krížan.

Přinoški k stawiznam přeněmčenyh stron Delnjeje Łužicy.

Znosyl a zestajal dr. Ernst Muka.

(Skónčenje.)

IV. **Bezkowski-Storkowski wokrjes.**

Hišće w l. 1610 piše M. Treuen, superintendent Bez-
kowskeho a Storkowskeho wokrjesa, zo ma 40 serbskich
cyrkwjow pod swojim dohladowanjom, kotřež běchu wo-
kolo lěta 1760, kaž Lubnjowski faraš Hauptmann we
zawodže k swojej delnjoserbskej řečnicy piše, wšitke pře-
němčene. Potajkim běchu nimale wšitke wosady tamnišuju
zjednočenu wokrjesow w času, jako Bjedrichojski faraš
Tara swój encheiridion vandalicum („serbski kate-
chismus“) w Storkowskej narěči pisaše, hišće serbske;
přetož w cylymaj wokrjesomaj je hišće džensa jeno
něšto přez 40 cyrkwjow. Tola před 30lětnej wójnu
běše jich tam něšto wjacy, dokaž so cyrkwički, tehdy
spalene, w někotrych wsach, kaž w Schneeberg-u, Ła-
micach (Lamitsch), Willmersdorfje (po serbsku?) a
Žarowje (Saarow), wjacy natwarile njejsu. Tu je po-
tajkim žalostna 30lětna wójna Serbowstwo wukorjenila
póžrjewši wjetši džěl wobydlerstwa. Zbytk, kiž wyše wosta,
běše přeslaby, zo by so přečiwo nawalnemu prócowanju
němskich přičahowarjow z nawječornych němskich krajnow
a noweho němskeho knježerstwa dlěje hač přez jedyn ród
zdđeržeć mohł.

a) Bezkowski wokrjes.

1. Bezowska wosada.

Z cyrkwinskeho archiva Bezkowskeje farskeje cyrkwje
podawa Ziethe-Faulstich we swojej krónicy města Bez-
kowa (n. Beeskow)* str. 26 tele powjesće: Dokaž za tamny
čas (t. j. za čas reformacyje) w tutej krajnje, wosebje

* Chronik der Stadt Beeskow bis zur Herrschaft der Hohenzollern,
herausgeg. v. Ziethe (1855) und Kanzleirath Faulstich (1884.)

mjez wjesnymi wobydlerjemi, serbska řeč hišće knježeše, bu popoldnju Boža služba w tudyšej (Bezkovskej) farskej cyrkwi k lóžšemu zrozumjenju měšćanskich wobydlerjow kaž tež wosadnych ze zafarowanych wsow we tej samej narěči (t. j. w serbskej) wot tych přenich třoch na so slědujeych kaplanow: Petrus Petri, Jacobus Canaeus a Joannes Praetorius na 50 lět za sobu poskićowana a posledniši, kiž běše hišće 1599 žiwy, je z tym kónc sćinil; přetož w zapisku tu postajenych bywšich kaplanow je wuzraznje wuzběhnjene, zo je posledniši tež hišće serbski předował. W druhim džěle spomnjeneje króniki podawa so starša pěseň Bezkovskeho měšćana Thormanna wo Bezkovskich stawiznach, z kotrejež rjadki na tamniše Serbowstwo so počahowace tu poskiću:

Es wird uns nun das Jahr genannt
 Das uns zum Lutertum verband (1540).
 Doch weil damals noch ringsumher
 sehr viele wendisch sprachen,
 So wurde auch die neue Lehr
 oft wendisch vorgetragen:
 Doch später machte den Beschluss
 Damit Johann Praetorius.

Ziethe-Faulstich podawa dale na stronje 21 z měšćanskeho archiva postajenja, kotrež w privilegijach wšelakich rjemjeslniskich zwjazkow tam steja. W privilegiju kosćerubarjow abo rěznikow wot 21. dec. 1387 a pjekarjow wot 28. dec. 1387 stoji: Štóz chce rěznistwo (Scharren) kupić, dyrbi wot sprawneju němskeju čestneju staršeju rodženy a njesmě serbskeho rodu być. To same postajenje w nastupanju rodu namaka so tež w privilegijach krawcow (6. jan. 1388), sukelnikow (30. dec. 1388) a šewcow (31. dec. 1388), jenož w privilegijach kóžkarjow (1. meje 1397) a tkalcow (9. sept. 1397) brachuje tuto postajenje. Dalše přikłady wuzamkowanja Serbow z měšćanskich rjemjesłow wosebje w Bezkowje namakaš pola Riedel-a (Urkundenbuch) č. 31, 82, 101, 110.

Sławne wuwzaće w tutym nastupanju činješe w 16. lětstotku knježef Khočebuzskeho kraja, markhrabja Hans Küstrinski, kiž Serbam w Khočebuzu měšćanske prawo da a jich do tkalcowskeje jednoty přiwać prikaza a we jich prawu tež škitowaše. Wo tom piše A. Frankenberg na zakładze lisćinow w „Bramborskim Casniku“ 1908, č. 8 strona 3 po delnjoserbsku takle (wažnosće dla to po słowje tu wospjet wočišću):

Druga wósebná powěsć jo z lěta 1539, žož markgroba Hanzo Küstrinski na 1. novembra psíkaza až tež serbske muže ako mejstaře do tkalcojskego towarstwa (Innung) musachu byś góřejwezete, což do tych měst běšo zakazane. Te słowa z jogo hukaza zně tak: „My smy jim (tym Chóšebuskim tkalcam) z jich wólu a glědajuce na to až to jo jim a jich žišam k rozšyřańu jich žěla (handwerka) hužytne, psíwdali a dowolili, až wóni tych, kótarež su serbskego rodu, deje do swójjogo handwerka góřejwezeš za přiducym pšawom: Wóni deje kuždego, kenž we serbskem ludu swójj handwerk pšawe a porědńe jo nahuknuł, ako mejstařa góřejwezeš za swójjimi nalogami. Te druge serbske měšćanaře pak, kótarež tkalecuju a nějsu pla jadnogo pšawego mejstařa huknuli, žož wóni kšě do toho tkalcojskego towarstwa byś góřejwezete, nědej to jim se zadoras, ale wóni deje pokazaš, až su ze cesnego manželstwa rožone, a deje za to, až nějsu póla pšawego mejstařa huknuli, styři kopy krošow płašiš“ Dalej psíkaza markgroba Hanzo, až měšćańska rada dej tych tkalcow we jich pšawach hoplewaš, tež „což te serbske nastupa.“

Z togo se huznajo, až jo 1539 we Chóšebuzu wele Serbow bydliło, až wele wót nich běchu tkalce a až zmilny wěrch Jan jim tesame pšawa dawašo ako Nimcam. Ta wěc se pak tym nimskim tkalcam nespodobašo a wóni hobšěžkachu se pla wěrchu, až dejał Serbam zasej te pšawa wezeš. Ale pódermo. Wšykne rucnikaře mějachu to a druge na hutšobe, což wóni přez měšćańsku radu swójjomu knězoju znate cyńachu. Kšuse wósta Hanzo pši tom, což běšo z dobrym pšemyhlenim psíkazał. Což skjaržbu dla Serbow nastupa, ga wón wótgroni: „We tom nědeje te tkalce žednych drugih nalogow zachopiš abo hustawiš. Což psíkazane jo, to jo dobre a pšawe a nědej we tom žedno dwójeńe se staš.“

Zafarowane do Bezkowskeje wosady su wsy: 1. Komorow (Cummerow), 2. Baronojce (Bahrendorf), 3. Hugliny (Oegeln), 4. Radyńk (Radinkendorf), 5. Nowa Wjas (Neuendorf).

Berghaus w 2. zw. swojich knihow („Mark Brandenburg“, 1855) str. 578 piše: Kic (Kitz), Bezkowske předměsto, ma 30 rybařskich žiwnošćow, mjez něčějšimi žiwnošćerjemi maju sydomnaćo serbske swójbne mjena; štwórty džěl Bezkowskich hospodarjow (wobsedźerjow měšćanskich khěžow) ma serbske swójbne mjena.

W zapisku Bezkowskich měšćanostow a radnikow (Ratsmänner) namakaju so tele serbske mjena: Arnold Krull (t. j. Król) 1341,

Johann Kerstan, Claus Rorick, Hans Smet 1353, Hans Pupusch 1369, Hans Gotzken, Thomas Jackisch 1496; druzy zaso maju tam swoje swójbne mjena bjez dwěla wote wsow, z kotrychž woni abo jich prjedownicy do města přičahnychu, na př. 1341 Mattäus Lindenberg, Johann Mertz, Cuno Hertzborch, 1369 Claus von Krugerstorph, Tobit Phaffindorf, 1380 Nicol Angerstorp, Cuno v. d. Thore, Coppo Herzberg, Coppo Tuchow (jetzt Tauche), Gerckenus Stoberitz, 1515 Friedrich von Giesow, Hans GoIm, Hans Oegeln, Lorenz Capelse.

2. Krygarjojska wosada.

Krygarjojska wosada wobstoi ze wsow: 1. Krygarjojee (Krügersdorf) z faru a cyrkwju; 2. Schneeberg; 3. Wólšyna (Oelssen).

W cyrkwinskiich knihach njenamakach nič, hač je so tu serbski předowało a hdy je so z tym přestalo. W Bramborskej agendze z lěta 1536 su němske připomnjeńki, ale žane serbske. W cyrkwinskiich knihach stoji wobšěrna rozprawa wo zawjedženju noweho fararja lěta 1622, wo tym pak tam slowčka njestoji, hač móžeše wón serbski a hač je dyrbjał serbski předowač. Zo pak je wosada z najmjeńša hač do lěta 1700 hišće serbska byla, za to swědča mnohe serbske swójbne mjena, kiž tam hišće džensa su, a wosebje zapiski serbskich swójbnych a křćeńskich mjenow w starych cyrkwinskiich knihach, kiž so z lětom 1617 započínaju. Tam namakaš nimale same serbske mjena zapisane, na př. Merten Stutzka, Madlenka Jurtzin († 1629), Greta Jurtz, Grentzkinne aus Oelssen († 1630), alte Fitzinna, Jurdankinne, die Babuscha Rogam aus Oelssen, Musick (t. j. Mužyk), Loncke, Jatzko (1624), Nattke, Jürge Jurtz, Gregor Schur (Šur), Judisch, Grentzko, Radlo, Schierack, Kowall, Hans Cech, Klapke, Schlodarick, Peter Spewar (1617). Wulki džěl tam zapisanych mjenow namakaš hišće džensa we wosadze, kaž Radlo, Pimplich, Grusk, Judiš w Schneebergu.

Burske statoki maju tež tu hišće džensa swoje wosebite stare mjena. Mjez 66 wobsedźerjami ma w Krygarjojcach 29 bjez dwěla serbske mjena.

Serbske swójbne mjena: a) w Krygarjojcach: Guthke (4), Goltz (2), Gliese (2), Bog (2), Cach (8), Gerith, Zeschmann (t. j. Cechmann), Hothan (Hodan = Adam), Karas, Grotke, Niesche (Nižy), Jurš, Barow, Koss (Kós), Jordan (3), Njammasch (Njamaš), Roggan, Poetke (2); k tomu mjena burskich statokow: Zakrjenc, Grešk, Sol, Kižk, Jurc, Pisko, Grodk, Kowal (Koall), Bartoš, Mogl, Głowk (Glaucke), Symank (Simke); — b) we Wólšynje (wot 30 je 20 serbskich): Dribbisch, Barow (2), Musick [Mužyk] (3), Poeschel [Pěš-ell],

Seering [Zarjeńk = Za(g)rodnik], Gutke, Kussatz [Kósac], Burisch [Bórisław], Hellwig, Mürsch [Měř = Měrosław] (2), Dumstrey, Karrass, Sender [Zynda], Leiterding [Lětarič], Maschnow.

Wašnjaja. Tu kaž w cyłej stronje wot Přibrjega (Fürstenberg) hač do Storkowa maju ludžo hišće wjele serbskich wašnjow. Zeleny štwórtk a jutrowničku tu nic jeno džěci, ale tež dorosěceni wšudže na wsy we walkach (*Waleien*) z wobli jejemi kuleju resp. waleju (*waleien*). Hdyž je so jeho rozbiło, mjenuja je tšodrak (Tschodrack) a prašuju so: „Štó kupi tšodraka?“

3. Bukowska wosada.

Bukowsku wosadu tworja wsy: 1. Bukow (z farskej cyrkwju); 2. Bornow (z filialnej cyrkwju) a 3. Kałojece (Kohlsdorf).

Hdy je tu Serbowstwo wotemrěło, njebě wuslědźić. Bukowska cyrkej a pohrjebnišćo ležitej w starym serbskim hrodzišću, wot kotrehož je wjetši džěl na nawječornej stronje hišće cyle derje zdžeržany. Podobno leži we Wótšowašu p. Gubina pohrjebnišćo w starym serbskim hrodzišću, cyrkej pak stoji nětko pódlu. Mjena ležownosćow su z wjetša němske, burske hospodařstwa (14) pak maju swoje wosebite mjena, wot kotrychž je položca hišće serbska.

Serbske mjena hospodarjow a statokow w Bukowje: Miethe (Měto) aŭ Gallen (Gał = Hał, Gallus), Kraunewitz aŭ Jabken (Jab[ŕ]ko), Fehlich aŭ Gregor Koppe, Simbke aŭ Perl Koppe, Schauer aŭ Gregor Miethe, Krüger aŭ Michel Miethe, Henkel aŭ Trammisch, Schauer aŭ Schöske, Michelke aŭ Peter Krüger, Kussatz (Kósac) aŭ Hensel.

4. Glinka wosada.

Farska cyrkej je w Glinkach (Glinki = n. Glienicke) a filiala w Hertzbergu. Tež tu njeje zastaće serbskich Božich słužbow zapisane. Přeni tři fararjo po reformaciji drje běchu wěsće serbscy: 1. Jan Gólc (Goltz), 2. Zacharias Cramer 1582—1614; 3. Michael Cetus resp. Zech (Cech) 1615—39; štwórti Khrystian Hasse snadž běše hižo Němc. — Ludžo tu hišće z džěla po delno-serbskim wašnju aspiraciju přeměnjeju. Serbskich swójbnych mjenow je tu wjele, na př. Warnak, Giese (wurjekowane Giže), Mushick (wurj. Mužik), Mushak (wurj. Mužak), Laske, Mattusch (Matuš), Mattisch, Mindach, Mogel, Miethke, Niese (wurj. Niže t. j. Nižy), Rasch (Radysław), Riebsch, Schabrack.

5. Ahrensdorfska wosada.

W Ahrensdorfje je farska a w Görsdorfje filialna cyrkej.

Wěste powěsće, hdy je serbska řeč zašla, tež tu wunamakać njeběchu. Po powědanju starych ludźi su mjezy serbskeje řeče wokoło lěta 1700 šle wot Rańšyka (Rantzig) přez Wulfersdorf, Ahrensdorf, Möllendorf, Keřki (Kehrigk), Dubowc (Eichholz) na Bukoje (Wendisch-Buchholz). Wokoło lěta 1800 tworješe mjezy serbskeje narodnosće hranica mjez Bezkowskim a Lubinskim wokrjesom wot Mittweida přez Kósomłot (Kossenblatt), Mroenu (Pretschén) na Kšušwicu (Kraussnick), tak zo je Sprjewja na 100 lět serbsku a zněmčenu narodnosć dźělila. Swójbných a ležownostnych mjenow je tu hišće mnoho serbskich. Někotře stare žony troja so tež hišće w Ahrensdorfje wokoło hlowy, hdyž k spowjedźi du abo žaruja, po serbsku.

Serbske swójbne mjena: Schrowak, Kuban, Kotschmar (Ko[r]čmař), Lippe (Liba), Krannewitz (mnozy), Miethe (Měto), Schibow, Pantza (Panca), Schlibna, Zock (Coch), Felisch, Bussewitz, Rocha, Kalisch, Nischan (wurj. Nižan), Broske, Pój.

6. Žroboleańska wosada.

Do tuteje wosady słušeju wsy: 1. Žrobolce (A. Trebatsch); 2. Zawal (Sawal); 3. Zabrod (Sabrod); 4. Głowy (Głowe); 5. Rochow (Rocher) a 6. Brěšć (Briescht).

Cyły farski archiv je so z faru w lěće 1779 spalił; tehdy pak běše Boža služba wěsće hižo němska. Cyrkej bu w lěće 1869 nowa natwarjena. Žroboleańska a Křušwicańska wosada stej drje so najposledy wote wšěch wosadow Bezkowsko-Storkowskeho wokrjesa přeněmćiloj. A najskeře běchu tam hišće w spočatku tuteho lětsotka někotři stari ludźo serbscy. Žroboleański farař dyrbjěše tež hižo tohodla dlěje serbski wostać, dokelž ma wón wosadže Mittweida a Lubehol w Lubinskim wokrjesu (hl. I. zeš. str. 86) sobu zastarać. Swójbne mjena su tu z wjetša hišće wšě serbske, na př. w Brěšću: Benej, Jericke, Noack, Perlewitz, Schimann, Dommlitz, Welke (Wjelk), Welisch, Peschke (Pětrik), Gotscheck.

Wobydlerjow Lubinskeho wokrjesa, kotřiž hač do lěta 1815 pod sakske knježeřstwo słušachu, mjenuja hišće dźensa k rozdźělej wot sebje wobydlerjo Bezkowsko-Storkowskeho wokrjesa Saksow, a njeje mjez wobydlerjemi wobeju wokrjesow žanoho bližšeho přećelstwa a wobkhada; wosebje služowne holey njerade z Lubinskeho do Bezkowskeho wokrjesa na službu čahnu, a jeli čahnu,

so z wjetša bórzy zaso wróća. To wěsće sobu z toho časa pokhadža, hdyž běše přěńši hišće serbski, posledńiši pak hižo zněmčeny.

7. Wosady srjedź Bezkowa a Přibora.

Wosady z wobeju stronow dróhi wot Bezkowa do Přibora (n. Fürstenwalde) su wěsće wo poł sta lět prjedy přeněmčene hač wsy srjedź Bezkowa a Storkowa. Za to swědči mjez druhim, zo wjes při drózy do Storkowa Wendisch-Rietz rěka k rozdzělej wot wsow Gross- a Klein-Rietz při drózy do Přibora. Dale nimaju burske kubla tu z wjetša žanych wosebitych mjenow wjacy, a mjez swójbnymi mjenami namaka so mało serbskich, naj-
husćišo hišće Mužyk (Musik) a Mužak (Musak) ze serbskim ž. Hač do Górska (Görzig) je žónska drasta hišće z džěla trochu po serbskim wašnju, wosebje so rukawy z pufkami hišće husto namakaju.

Hewak tam wo Serbowstwje žane powostanki nje-nadeńdžech we wosadach Ric (Gr.-Rietz), Górska (Görzig), Sowjo (Sauen), Popojce (Pfaffendorf), Chołm (Golm) a Pěski (Markgrafenspieke). Jenož w Pěskowskich cyrk-winskih knihach stoji zapisane k lětu 1650: Mjeno wěsteho Pěskowskeho wobydlerja „Basin“ rěka po serbsku „Jajada“ (t. j. špatnje pisane za „Jagoda“) a při wote-mrěću serbskeje rěče tam je tamna swójba „Jajada“, swoje mjeno do „Basin“ přeměniła. — Jagoda je němski „Beere, Erdbeere“ a bazina resp. bezyna je „Hollunder-beere“. Potajkim stej wobě słowje serbskeje.

b) Storkowski wokrjes.

8. Storkowska wosada.

Monachus Pirnensis piše 1530: „Storkow hat windisch und dewczsz (deutsch) volk“, a Berghaus (Mark Brandenburg 1855) wobswědča w 2. zw. na str. 578, zo je šesty džěl swójbných mjenow w Storkowje serbski.

Wo něhdušim Serbowstwje a wo zakhodže serbskeje narodnosće tam w cyrkwinskih archive ničo wnsledzić njemóžach, ani w tak mjenowanej knizy: „Kirchenbuch resp. Kirchenvisitationsbuch“, w kotrejž su wšitke cyrkwinske visitacije wot l. 1572 nadrobno zapisane a wopisane. Superintendent Khrystof Roenisch zapisa 1720 do tutych knihow mjez druhim: Prědowanje za zafarowanych burow (najskejze ze wsow 1. Komorow — Kummersdorf, 2. Stańšojce — Stansdorf, 3. Bieglos a 4. Lubin — Lebbin), kotrejž

dotal (vor diesem) knjez kaplan za čas kemšenja wosebje (unter der Hochmess à parte) na šuli abo na murjowanej klětcy při cyrkwi dzeržeše, je zašlo a budže drje nětko tež tak wostać. Čehodla džě njesměli wbozy burja kaž druzy ludžo do praweje cyrkwyje (in die ordentliche Kirche) hić? (Najskerje dokelž běchu dotal Serbja byli.) Storkowski kaplan je wot starych časow z dobom faraf w susodnej Sowjańskej wosadze (n. Schauen); tuž drje su w Storkowje wot spočatka reformacije jenož kapłanojo (nic pak fararjo) serbskeje rěče mócní byli. — W Sowjom su swójbne mjena z wjetša hišće serbske.

9. Bjedrichojška wosada.

Bjedrichojce (n. Friedersdorf) běchu, kaž wšě wokolne wsy, 1610 hišće cyle serbske; tehdy běše tam z fararjom znaty Handrij Tara abo Tharaeus, spisaćel a wudawař knižki „Encheiridion vandalicum“ t. j. mały katechismus atd. Jenički slěd wo nim tam w najstaršich cyrkwinskih knihach, kotrež je faraf Jan Rotteller, najskerje druhí jeho naslědnikow w l. 1645 založil, namakach: w zapiskach tam stoji, zo je přeni znaty ev. faraf w Bjedrichojcach był wokoło 1600 „Pfarrer Andreas Darrus“, a Jan Rotteller sam bě tam z fararjom 1645—1683; dalši fararjo běchu potom: 3. Khrystof Handrij Roth (1683—94); 4. Hendrich Theodor Burrmeister (1694—1724) jako džewjaty w rjedže ewangelskich fararjow. Tutón najskeršo wjacy serbski njemóžeše a njeprědowaše, a tak serbskej rěči a serbskim wašnjam we swojej wosadze při swojim 30lětnym pastyrjenju k rowu dopomha. Storkowski duchowny dohladowař (inspektor) Müller mjenujey wotby na kóncu Burrmeisteroweho fararjenja cyrkwínsku visitaciju a piše wo njej tónle wusud: Při pruhowanju přědowauja njemóžachu stari ničo wotmołwić, ale so jara njerozwućeni wopokazachu. W pruhowanju katechisma sym tež džěćí wote wšěch w cyłym mojim dohladnistwje najhubjeńšo rozwućene nadešol.**

Do Bjedrichojej stej zafarowanej wsy: 1. Bložyn (n. Blossin, po ludowym wurjekowanju Bložin, Božin, Bažin) a 2. Bindow (w staršich zapiskach Bindigen); jako filiala

* Nadrobniše powjesće wo Tharaeu a jeho džělawosći podam w rozprawje wo Bukojškich fararjach (hl. č. 11).

** „Bei Examinierung der Predigt haben die Alten nichts antworten können, sondern die Unwissenheit ist sehr gross befunden worden. In Examine des Katechismus habe ich auch die Kinder am schlechtesten in der ganzen Inspektion informirt angetroffen.“

sluša sem: 3. Kablow (Cablow w lisć. Cabolo) ze wsu 4. Dubrińk (n. Damenreich).

W tutych a tych druhich tak mjenowanych rybačich wsach: Wólsk (n. Wolzig), Přerowe (Prieros), Gusow (Gussow), Dolgi Brod (Dolgenbrod), Kólobrěg (Colberg), Želchow (Selchow), Zwěrin (Schwerin), Buk (Bugk), Wochow (Wochowsee) lud němski hišće jara po serbsku nazynkuje a wurjekuje, na př.: 'Aber = Hafer; haber = aber, ss resp. sh = ž, Mushik = Mužik, Blossin = Bložin.

10. Kemjelska wosada.

Tutu wosadu tworja wsy: 1. Kemjel (Münchehofe), 2. Wjeliki Dubowe (Gross-Eichholz) a 3. Hermanojce (Hermsdorf.)

W l. 1648 bu tu hišće serbski přědowane: tehdy mjenujey bu Jan Młynk (Müller), dotal z fararjom w Kemjelu, za serbskeho fararja do Tlukomja (Schönfeld) p. Lubnjowa powołany.

W Kemjelskej wosadze hewak ničo wo Serbach zhonić njemóžach, wašnja drje su z džěla hišće serbske, drasta pak dawno nowotafska; wot serbskich mjenow móžach sebi tam zapisać: a) swójbnych: Hanisch, Mitas, Pätšch, Petke, Zech; — b) ležownostnych: Brosken-Horst, Schigge, Wuggerine (łuki), Womme (nižina).

Kemjel bě w srjedźowěku we wobsedźenstwje klóštra Dobroługa (Dobrillugk), kotryž sebi tam wokoło lěta 1200 kubło z wulkim dworom založi; tuto klósterske kubło wobydlachu a wobstarachu Dobrołužscy mnichowje a toho-dla dosta wot nich serbska wjes Kemjel němske mjeno Münchehofe; bórzy přińdžechu tež wokolne wsy do rukow klóštra, abo buchu wot njeho hakle založene; mnichowje tam fórbarki abo wudwory natwarichu a wšitkim tym městnam z dobom němske mjena dachu: Buchholz, Birkholz, Eichholz, Hermsdorf, Neuendorf.

Kemjelski faraf Wiesicke je mału knižku wudał: Chronik von Münchehofe, wo Serbach we njej ničo spomnjenja hódne njestoji.

11. Bukojska wosada.

Městačko Bukoje (n. Wendisch-Buchholz) je swoje přimjeno „Wendisch“ wot knježerstwa k rozeznawanju wot mnohich druhich Buchholzow w Bramborskej (marchii) hakle w druhej połojcy 19. lětstotka připoložene dostało a slušeše w starym času pod Tupcańske knjejstwo a to

do tehdy tak mjenowanych serbskich wsow woneho knjejstwa. Do serbskich wsow Tupcańskeho knjejstwa pak buchu ličene farske wosady Bukojc (Buchholz); Kšušnik abo Kšušwica (Kraussnick); Kemjel (Münchehofe) a Grabicańska (n. Gräbendorf) filiala Pšerowc (n. Prieros) ze zafarowanymi wsami. Wobkedźbowanja hódne je, zo so tam džensniši džeń k ranju wot rěki Dubny abo Dubje (Dahme) hišće mnohe serbske swójbne a ležownostne mjena namakaju, k wječoru pak nimale žane abo jara rědke. Tupcańske knjejstwo Schenkow z Landsberga wob-sahowaše městačka Tupe (Teupitz, w lišć. 1307 der Tuptcz, 1346 Teypcyck, 1375 der Tewptz, 1431 Tupze, 1555 Teupitz, pozdžišo Tupzig, Tupitz, Teupitz) a Parsk (Königs-Wusterhausen) w Teltowskim a Bukojc w Storkowskim wokrjesu. Serbske městnostne mjena wokoło Tupca su: Jesenberg, Griebock-See, Roskat-See, Todnitz-See, Zemmin-See. Dalše powěsće wo Tupcańskim knjejstwje podawaju knihi: Fr. Höffmann, Geschichte von Schloss und Stadt Teupitz. Teupitz 1903. Selbstverlag. — Fidicin, Geschichte des Kreises Teltow u. der Rittergüter u. Dörfer. Berlin 1857.

Bukojcańska wosada wobsaha: 1. městačko Bukojc; 2. Brjazowc (Birkholz); 3. Kóšina (Köthen); 4. Nowa Wjes (Neuendorf). Bukojc je rólniske městačko, měješe wokoło lěta 1700 na 350, w lěće 1903 pak na 1300 wobydleri, kotrychž swójbne mjena su hišće džensa na $\frac{3}{4}$ serbske; džěl města rěka der „Kietz“, tam bydla khěžkarjo.

Wo serbskich Božich službach, kotrež drje so tež tu wěsće po zawjedženju reformacije cyle serbskim wosadnym poskičachu, njeje so ani spomnjeńka zakhowała. W lěće 1630 bě kurwječehowske Bramborske konsistorium na podatu skórzbu nuzowane, wobstejnoscě wosady z nowa zrjadować, w tej dolhej hišće zdžeržanej stipulaciji pak ničo wo serbskim předarju abo serbskim přédowanju njestoji, tohorunja ničo wo tehdy filialnej Kšušniskej wosadze. Pastor Jan Lubeš, kiž 1634 swoje město nastupi, piše, zo su wšitke cyrkwinske spisy a akty do Picańskeje twjer-džizny (Pieno = Peitz) pólšane a so tam zhubile.

Bukojscy fararjo: 1. 1614–34 Andreas Tharaeus; 2. 1634 Johannes Lubesa Lusatus; 3. 1642 Johannes Artus; 4. 1652 Johannes Michling; 5. 1664 Matthaeus Roscius; 6. 1667 Christian Martin Richter; 7. 1677 Joh. Ulrich Fabricius, čehnješe 1692 za fararja do Kemjela; 8. 1692–1710 George Eichholz; za jeho čas drje je so serbska rěč z cyrkwje minyła. Bukojscy diakonowje: 1. 1676–1700 Ginzelig, Joh. Rentzsch a Joachim Böttcher.

Wo fararju Handriju Tharaeu (Tarje) podawa nam Wernecke, kiž bě w poslednim lětdžesatku 19. lětstotka z fararjom w Bukojcu a je nětko superintendent w Schwetzu nad Wódru, we swojej rukopisnej krónicy (Chronik von Wendisch-Buchholz): Lěta 1628 bě „Andreas Tharaeus“ farar w Bukojcu, kiž je wšelake spisy spisał; wón bě wot Bjedrichoje (von Friedersdorf) přišoł, hdžež je wón 1609 tež jedyn spis wozjewił. Jeho mjeno tež w jenym (Bukoj-skim) cyrkwinskim zličbowanju přikhadža. Lěta 1628 wuda wón němsku wjeselohru: „Weiber-Spiegel“, lustige Komödie, gedruckt 1628 in Erfurt bei Tobias Fritzsche. — Dale piše Wernecke: Na kóncu 30lětneje wójny je jedyn Bukojiski farar serbsku rěčnicu a serbski słownik spisał: „Am Ausgang des 30jährigen Krieges hat ein Buchholzer Pastor eine Grammatik und ein Wörterbuch der wendischen Sprache von Buchholz und Umgegend geschrieben“. Runjež sym tam jara za tutym rukopisom pytał a honił, jón wšak namakał njejsym; myslu pak, zo je spisaćel Bukojškeje rěčnicy a słownika najskerje Handrij Tara był. Spisk wot Tary w l. 1609 wudaty je J. Bolte w Barlinju w l. 1897 wuslědźił a z nowa wudał w Časopisu „Zeitschrift des Vereins für Brandenburgische Geschichte“, pod napisom: „Andreas Tharaeus, Klage der Gerste und des Flachses“. Je to němska pěseň, kiž ma napismo: Eine erbermliche Klage | der lieben Frau Gerste | und ihres Bruders Herrn Flachs, die sie | gehalten haben auff einem Stück Acker für Friedersdorff im Amt Storkow gelegen atd. 1609. Za nas Serbow ma pěsen wěstu wažnosć wšelakich kulturno-historiskich naspomnjeńkow dla. Spisaćel je derje wobkedźbował, zo so skórzba mjez jejmjenjom a lenom na Friedersdorfskim zahonje stawa a tohdla je tež při składnosći naspomnił, zo w druhich (slezskich a mišońskich) stronach druhe wašnja knježa. Při konservativnosći Serbow njeje dźiw, zo so pěseň nimale čita, kaž by w našim času nastala, jenož w maličkosćach je so džzensniše burske džěło přeměniło.

Ze žiwjenja Tharaea podawa nam J. Bolte nimo toho, štož je hižo naš K. A. Jenč (Pismowstwo a spisowarjo dluž Serbow, Čas. M. S. 1883) napisał, hišće tele dopjelnjenki a nowostki:

„Andreas Thareus wuńdže z městačka Mužakowa. Jeho swójbne mjeno pokazuje po zdaću na serbski pokhod. W lěće (= Sommer?) 1588 čehnješe na frankfurtsku universitu, zo by theologiju studował (17 matrika frankfurtskeje university wudata wot E. Friedländera). Hdže a hdy

je do zastoju stupa, njeje znate; jenož to je wěste, zo bě w lětach 1609—1613 z fararjom w Friedersdorfje pola Storkowa, 85 km. ke krótkemu ranju wot Barlinja a 1628 w Serbskim Bukojcu. Tam je najskeršo w běhu 30lětnje wójny wumřel, přetož cyrkwinske knihi tamneje wosady, kotrež so z lětom 1640 započínaju, njeznaju jeho mjena.

Zajimawa za nas pak je dalša powěsć: „W jednej, w potajnym krajnyu archivje w Barlinju khowanej próstwje, wobroći so Thara 1613 na kurwjercha Jana Sigismunda, zo by tutón so cheył „als ein hochlöblicher Dux Vandalorum seiner armen Slaven aus angeborener kurfürstlicher Mildthätigkeit gnädigst erbarmen“ a čišćenje wot Thary přihotowaneje serbskeje postille „d. i. kurze Lehren, Trost, Vermahnungen, Warnungen und Erinnerungen aus einem jeden Sonntagsevangelio, fein einfältig gegeben, und auf das einfältige Pauernvolk gerichtet, für die Küster in den wendischen Dörfern, dass sie in Krankheit oder Abwesenheit des Pfarrers der Gemeinde Gottes fürlesen können“, z podpjeru móžno sčinił. Po zdaću pak njeje tuta próstwa wjacj wuspěcha měła, hač druha, zo by kurwjerch jeho na Dešansku faru, Khočebuzkeho knjejtwa, za fararja postajil, „dokelž je jeho nětčiše zastoju z ratařstwom jara wobčezene a jemu khwile k studowanju njewostaja.“

Serbske swójbne mjena Bukojskich rólniskich měšćanow: a) z lětow 1700—1710: Dolz. Mattigka. Bennewitz. Kuhlign. Kuhring. Peschick (Peschick). Jakobusch. Lehmann-Dontschke. Lehmann-Schmeck. Lehmann-Zilli. Heyde-Horab. Heyde-Jawoyack. Krüger-Jaentz. Krüger-Butzner. Müller-Estring. Groch. Stockatz. Schiementz. Schorrack. Woblick. Rulick. — b) Z lěta 1899: Donschke. Kecks. Zibbelcke. Zill. Cill. Jurmann. Pusemann. Orring. Mieschke. Schmeck. Wanecke. Prochnow. Schupan. Jänisch & Hanisch. Hadeball. Buschick. Budewitz. Pescha. Ley gen. Roselli. Groch. Graska. Noack. Schiepan. Wetzorke. Krahl. Kroll. Luban. Schwadtke. Klabisch. Balke. Buhlisch. Possling. Kochan. Beutke. Locka. Wethlow. Pörschke. Janicke. Schadow. Mattheke. Behrig. Nischan. Donath. Kwasnick (dželaćer). Golenz. Barsch. Pasch. Dommel. Dommer. Paulisch. Pöscha. Paulick. Drohm. Kulk & Kulick. Burisch. Mieth. Wehl.

Serbske ležownostne mjena: Panja-wója (nižina). Ochwitz (nižina). Barsche (nižina) a dubina (za swinje). Kusatz- & Kuschatz-wiesen. Warpusch (rola). Lug.

Serbske mjena ze zafarowanych wsow: a) swójbne: 1. z Kóšiny; Schymanns Luban. Schibingeb Luban. Kelnick (-gk). Kossatz. Wuschick. Andrejk-Nysch. Gromm; z lěta 1714: Knieschke. Múdrack. Pavek. Schwattek. — b) ležownostne mjena: 1. z Kóšiny: Mingischka (móst

a grobla z jězora do jězora). Repnischka (polo). Budda. Wehrig-see. Schibing-see. Glina-see. Sarma & Sarima (polo). Drežna (polo). Wasyk (łuka a lěs). — 2. z Brjazowca: Panja-wuja. Listenwicke (lěs). — 3. z Noweje Wsy: Tschinka (hajnkownja), Griba (łuka). Pintschescha (při Sprjewi).

12. Kšušwiska wosada.

Wsy: 1. Kšušwica abo Kšušnik (n. Kraussnigk); 2. Lubuš (Leibsch); 3. Gross-Wasserburg.

Kšušwica bě w spočatku samostatna wosada, wot 30lětneje wójny Bukojška filiala a je wot nimale 70 lět zaso samostatna wosada. Farska wjes Kšušwica ma na 800 wobydleri, w přjedawšich lětach měješe hišće wjacy. Wo zahinjenju serbskeje rěče njemóžach tam ničo zhonić. Kšušwičenjo maju we swojej němčinje hišće wšelake *sorabismy*, na př.: die Konzacken, t. j. wotrubane kóncey kbjónow a tež wotrubane hałuzy šmrěkow k zawoždžowanju różow a wina přez zymu. Tež přeměnjeju Kšušwičenju runje kaž Bukojčenjo při spočatku slowow aspiraciju (Irsch = Hirsch a Higel = Igel) a powědaju spěwajo kaž Błotowčenjo.

1. Serbske swójbne mjena (někotre) z Kšušwicy: Belis, Bick. Bulan (mnozy). Dietschke. Gromm (mnozy). Metzgen. Niesch. Oberdej. Pank. Pau. Posslink. Pöschtick. Streichhan. Wolln. Zuzed (Sused). —

Serbske ležownostne mjena: a) z Kšušwicy: Griba (rola). Dubrau. Gummenze. — b) z Lubuša: Roog. Sarka (pastwa). Zickandow (rola: cygan-doł). Slitken & Schlitken (łuk). — c) z Wasserburga: Griba. Kahla-berg.

C. Narańša strona Delnjeje Łužicy.

V. Gubinski wokrjes.

Gubinski wokrjes běše w spočatku 18. lětstotka hišće z wulkeho džěla serbski; jenož wsy k pońcocy wokoło klóštra Noweje Cale (Neuzelle), kotraž tutomu klóštrej slůšachu, buchu přez tamnišich mnichow přjedy přeměceny, tak zo so w někotrych cyrkwjach woneje strony snadź z cyła (tež po zawjedženju reformacije) serbski předowało njeje, runjež běchu drje tam wšudže wokoło lěta 1600 hišće mnozy Serbja. Nimo toho drje ma tež Merkel-Engelhardt prawje, hdyž w swojej „Erdbeschreibung Kursachsens“ praji: „Gubinska strona je wjele plódnša, hač druhe; tohodla bu tež z woprědka bohaćišo z Němcami wobsydnjena, kotřiž Serbow wučišćachu.“

1. Gubinska serbska wosada.

Při zběhnujenju Gubinskeho klóštra Benediktinkow lěta 1563 bu klóšterska cyrkej serbskej wosadže wokolnych wsow přepodata; Gubinjenjo rěkachu ji z woprědka „*Bauernkirche*“, bórzy pak mjeno „*Wendische Kirche*“ powšitkownu plaćiwosć dosta, kotruž wona hač do lěta 1750 wobkhowa (přir. Merkel, *Erdbeschr.* v. Kursachs. zw. 10, str. 524; Andree, *Wanderstudien*, str. 170); džensa mjenuje so wona zaso klóšterska cyrkej („*Klosterkirche*“) a słuša přeco hišće kaž prjedy scěhujeym 14 wot zněmčěnych potomnikow serbskeho rodu wobydlenym wsam: 1. Germarojce (Germersdorf) z Gertkec młynom (Gertkenmühle), 2. Komorow (Mückenberg), 3. Mały Drězk (Klein-Drenzig), 4. Wulki Drězk (Gross-Drenzig), 5. Walojce (Wallwitz), 6. Běžice (Gross-Bösitz), 7. Zawod (Saude), 8. Ženichow (Schöneiche), 9. Stwěšno abo Plesno (Plesse), 10. Dobryńe (Gross-Döbern), 11. Gubink (Gubinchen), 12. Rychbach (Reichenbach), 13. Wólšnica (Wilschwitz) a 14. Dubrawa (Schenkendöbern, w lisé. Dubrau; potajkim nic: Derbno), a nimo tutech wsow hišće tele k předměstam słušace a z woprědka wosebje wot Serbow wobydlene sydlišća: a) *Amtsfreiheit*, b) Klóšterski młyn (Klostermühle), c) Hamory (Kupferhammer), d) *Hintervalke*, e) wudworjeje Kibuš (Kieckbusch) a f) *Holcowy přitwar* (Holzesche Anbau), g) Sprukow (Spruckau, Sprucke), h) *Bethania*, i) *die Einbecke*, k) *Chójny* (die Chöne), l) *Neue-Häuser*.

Serbja („burja ze wsow“) mějachu tež z woprědka swoje wosebite pohrjebnišćo („wendischer Friedhof“) a to při rěcy Lubuši (Lubst, w lisé. Lubbus, potajkim nic Lubostna) k ranju wot města na hórcey „*Kahnhebbel*“ t. j. hórka, na kotrejž so čolmy twarjachu; tuto pohrjebnišćo je hižo dawno zašlo, jeho městno pak hišće nje-wobdžělane leži. Lud w měsće sebi wo tutym městnje powěda, zo je tam z woprědka serbska cyrkej stala a so potom do hłubiny přepadła; štóž so trójcy wo wěsty stary štom na tym kerchowje wobwjerći a potom wucho na zemju zloži, tón slyši nazdalne zwonjenje cyrkwinych zwonow ze zemje.

Po službnym porjedže hišće zakhowanym, kiž bu lěta 1632 wot měšćanskeje rady zestajany, bu tehdy město Gubin ze zafarowanymi wsami w dwěmaj cyrkwjomaj (a to měšćanskej abo hłownej cyrkwi, kiž bu tež němška mjenowana, a w klóšterskej cyrkwi, tež „serbska kapala“ mjenowanej, wot třoch duchownych zastarane, wot fararja

z titulom „*pastor primarius*“, němskeho diakonusa abo archidiakonusa a serbskeho kapłana z titulom „*diakonus*“. Tutón měješe wšě Bože služby w serbskej cyrkwi wotměwač, nimo toho pak hišće w němskej měšćanskej cyrkwi na něšporach přédowač a z archidiakonom so wotměnjejo wšitke rańše a wječorne Bože služby, krćenja, wěrowanja a khowanja wukonjeć.

Fararjo serbskeje klósterskeje cyrkwe a z dobom „*diakoni*“ při němskej cyrkwi, kotřiž su serbski přédowali, běchu, kaž daloko je to móžno hišće wuslědźić: 1. Lampertius Frost, kiž bu 1587 ze swojej hospozu „*Euphemiu*“ († 1620) wěrowany; 2. Jan Hoffmann, kotrehož syn Jan Hoffmann bu pozdžišo z fararjom w Gólinje („*Gehlen*“); 3. Gregorius Richter † 1. nov. 1620; 4. Heinrich Textor (Ttale) 1621; 5. Ulrich Förster z Krosyna 1634; 6. Tobias Gering 1649—1674; wo nim piše lěta 1668 Gubinska měšćanska rada, zo je wón dla swojeho znajomstwa serbskeje rěče za klóstersku cyrkej njezarunajomny („*unersetzlich*“); 7. Jan Bressler, bu z Mukrowskeje fary 1676 do Gubina na kapłanstwo powołany a dyrhješe, kaž wšitcy dotalni Gubinscy kapłanj wo klósterskej cyrkwi tež serbski přédowač (Poppo, *Zuverlässige Nachrichten des Kirchen- und Schulwesens zu Guben*; p. 124, not. g., Guben 1768); Bressler wumrě 1690; jeho w Gubinskich zapiskach mjenuja poslednjeho serbskeho kapłana („*letzte wendische Diaconus*“). 8. Kaspar Wunderlich, kiž 1691 slědowaše, wotstroni serbske přédowanje do čista, dokelž „mało (?) Serbow we wosadže namaka (Poppo, str. 124, not. r.); najskerje derje abo z cyła serbski njemóžeše. Wosada pak jeho nuzowaše, zo z najmjeńša ewangelije serbski čitaše (Loocke-owa krónika, str. 122 a akty w knježefskim archivje w Frankfurće n. W. 12. G. 22. Vol. II). 9. Jan Gottfried Bressler (najskerje wnuk Jana Bresslera [sub 7] a syn Brylandskeho serbskeho fararja Bresslera), rodź. 1672 w Brylandže, bu jako přeni za fararja serbskeje cyrkwe pomjenowany w l. 1710, wosta pak z dobom 3. kapłan při měšćanskej cyrkwi. Zo bě wón serbskeje rěče mócný, hodži so tež z tym dopokazač, zo běše wón wot 1706—10 z fararjom w tehdy serbskej wosadže Hogroznje (Ogrose) pola Kalawy. Najskerje je wón hdys a hdys hišće swojej serbskej wosadže někak w serbskej rěči služil. W lěće 1715 bu wón na jeho žadanje za kapłana při měšćanskej cyrkwi powyšeny, dokelž so jemu njelubješe, zo bě předar při klósterskej cyrkwi, kiž pola Gubinskich měšćanow

„*der wendische Kaplan*“ a „*der Bauernprediger*“ rekaše, mjenje česény hač jeho zastojnscy bratřa při měščanskej cyrkwi. 10. Joachim Friedrich Weise (1715—36, 18. jan. †) z Krosyna (Krossen a. O.), rodž. 1686 přebywaše wot 1710 w Gubinje jako kandidat a jako so 1715 wo město předarja při serbskej cyrkwi a subdiakona při měščanskej zamołwješe, so Serbja serbskeje wosady přečiwjachu, dokelž Weise serbski njemóžeše, a pola konsistorija wobčežowachu. Tuž Lubinski duchowny konsistorij rozprawy wo tej naležnosći žadaše, kotrež so hišće w archivje knježerstwa w Frankfurće (12. G. 22. V. II) khowaju:

1. 19. nov. 1715 rozprawa wo Weise-owym pruhowan-skim předowanju, kiž je slubił serbski nawuknyč, runjež wjesni ludžo praja, zo wšitecy němski rozumja; jenož „Beckholdt (Peckolt) auf Wilschwitz“ (najskerje Wólšinski knježk) přeje dla serbskeje čeledže, zo by kaplan tež serbski rozumil. — Na to žada Lubinski konsistorij 7. dec. 1715 wot kaplana Bresslera při Gubinskej měščanskej cyrkwi (dotalneho fararja při serbskej cyrkwi), wot Jurja Beckholdta a Gubinskeje rady rozprawy wo tym, kak daloko je znajomosć serbskeje řeče kaplanej klósterskeje cyrkwe nuzna.

2. 10. dec 1715 podawa (dotalny) kaplan Mg. Bressler z Gubina Lubinskemu konsistorijej rozprawy, zo wšitecy zasydleni („Eingesessenen“) klósterskeje wosady němski rozumja, jenož při- a wotčahowaca čeledž nie přeco („nur das von Cottbus, Peitz u. s. w. zuziehende Gesinde versteht nicht völlig deutsch“).

3. Jurij Beckholdt nad Wólšnicu rozprawja 16. dec. 1715, zo serbska řeč wot nimale 30 lět w klósterskej cyrkwi wjacj slyšana a wučena byla njeje, swoje přispomjenje je wón jeno (?) dla čeledže činił, kotraž z Picaňskeje a Khócebuszkeje strony přičahuje.

Tola hišće w léce 1756 M. Chr. Fr. Poppo, diakon při měščanskej cyrkwi, zastupuju svojeho němskeho serbskeje řeče njemócného kollegu Handr. Sigism. Cleemanna (diakon při serbskej abo klósterskej cyrkwi 1736—88) serbsku spowjedž slyšeše („eine wendische Beichte gehört“, přir. jeho „Zuverl. Nachr. str. 124); kaž tutón Poppo, potajkim syn serbakeju staršeju a džěd slawného filologa a rektora Frankfurtskeho gymnasija Ernsta Poppo-a, dale piše, běchu samo hišće w léce 1768 tu a tam (*einzelne*) Serbja w klósterskej wosadže.

W starych cyrkwinskih knihach klósterskeje cyrkwe stoja po samych němskich zapiskach na dobo zapiski

wěrowanskich wosobow w serbskej rěči; z tych cyrkwin-
skich knihow buchu woni na kemsach připowědani a
z toho je widjeć, zo běchu Bože služby serbske a zo
tehdy wěrowansey a jich přibuzni němski njerozymjachu.

Tež w Gubinja so w starym času do wšěch wopismow
měšćanow zapisowaše, zo je tón, kiž so za měšćana abo
do někajkeho měšćanskeho zwjazka přija, čestneho něm-
skeho a nic serbskeho rodu. — Tu w Gubinskej wokol-
nosći sta so w času husitskich wójnow, zo so Serbja
(serbsey burja) z wokolnosće města Husitam přizamknjachu
a přećiwo městu wojowachu (přir. Laus. Mag. zw. 43
str. 187 přisp.). Jako buchu Husići zaso z města wu-
hnaći (1433), serbscy burja, kiž běchu z nimi prjedy
město dobyli, wotsal čehnjachu. Tola tež čí burja, kotřiž
runje brón přećiwo městu wjedli njeběchu, běchu tola
spjećiwi, zo mějachu měšćenjo nuzu, jich z dobrym zaso
dobyć, zo jako radžini roboćenjo městu přislušne dawki
dale dawachu.

W najstaršich zapiskach abo knibach zemřetych města
Gubina, započatych w l. 1421, kotrež su so hišće zdžer-
žala, namaka so mjez 330 wosobinskimi mjenami 52
serbskich, z čohož hodźi so spóznać, zo so we wonym
njeměrnym času husitskich wójnow postajene pravidlo,
žanych Serbow za měšćanow njepřijimać, tak kruće pře-
wjesě hodžalo njeje.

Serbske mjena Gubinskich měšćanow z 1. połojcy 15. lět-
stotka. Belenz. Benysch. Bog (Bog = Bogusław). Britz (= Fritz). Chechan
(hl. Zechan). Czart (cart = čert). Czetschk. Dobirmann (dobry).
Dubach (Dubak). Gelan & Jelan (jelań). Gendo & Jendo. Gryss
(serbska skrótčenka za »Gregorius« hišće džensa wokoło Khoćebuza
wužiwana). Glutschk. Gotnig (Chódnik). Grieslau & Orysslau (Jaro-
sław). Hanke (Hank = Jank). Jan. Janthe (Janta abo Janda). Kitzk
(Chwick). Kommel (Gomola). Kortzy & Kortzscho (Kórck). Kube
(Kuba). Kubetz (Kuboje). Kuck (Kuk = Habakuk). Kukisch. Kunat
(= n. Konrad). Kyrstan (= n. Christian). Lubestri (drje Lubestny
= lubozny). Mathek (Matejk = Kleiu-Matthäus). Mattau (Matawa).
Maulack (mulak). Mayner (Mojú = Manja = n. Klein-Martin). Muschak
(mužak). Myclitz (Miklica = n. Nicoläus). Mylisch (Miliš = Miłostaw).
Nykosch (Nikuš = Nicolaus). Paulischk. Peschk. Polan. Qwilisch
(Kwiliš). Ragk (rak). Schercz (šerc). Scherlcze (serlica ?). Schyrak.
Slauk (Sławk). Symcko (= Klein-Simeon). Wake (waka ?). Waschke
(Wašk = mały Wjacław). Wentzko (Wencko). Zank (somk ?).
Zechan (pak Zacharias pak cygan).

K tomu su so hišće ze sučasnych Gubinskich lisćinow wuslědžite
tele serbske wosobinske mjena: Brihan (Příban = Pribysław). Czoboth

(Sobot & Sobota = Sobětěch). Dobigk (Dobik = Dobislawk). Fezko (Fecko = Węcslawk). Hauck (Hawk & Hawlk = »Gallus«). Paczke Pack = »Pacemik« resp. Paceslaw).

2. Wosady k ranju a poľdnju wot Gubina.

a) Wosada Němča abo Němšk (Nimitsch): Tu je farar hišće 1720 dyrbjal na kemšach perikopy serbski čitač (powěsć wyššeho fararja Boldta w Němčach).

b) Wosada Stare Sedlo (n. Starzeddel). W tutej wosadze je so serbski přédowało, kaž w jeje cyrkwin-skich knihach zapisane stoji; hdy pak je serbska Boža služba zastala, njemóžach dotal wot tamnišeho fararja zhonič.

c) Wosada Njamašklěb (n. Niemaschleba). Tu wumřě posledni serbski farar w léće 1735 (hl. Laus. Mag. LII. zw., 312. str.). Wjes je lěta 1893 dostała nowe němske mjeno „Wiesenthal“ na přóstwu tamnišeho knježka, dokelž njejsu jeho kubło jemu wotkupič chcyli bojo so, zo tam „nimaju klěba“. W Njamašklěbu ma hišće džensa wjele hospodarstwow („Torsäulen“) serbske mjena, tež druhe pomjenowanja su so tu zakhowale (hl. pod d). Wšelake serbske wašnja su so tu hišće zdžeržate, na př. kuŕenje z wobli jejkami w jutrownym času na tak mjenowanych „walkach“ (po n. „Waleien“).

d) Kanjowska wosada. Wosadu tworja wsy: 1. Kanjow (Canig) z cyrkwju; 2. Pólo (Pohlo abo Pohlow); 3. Grochow (n. Grocho-w); 4. Cygrow (n. Tzschiegern). Přěni znaty farar: Melchior Jancovius, rodž. 1601 w Bobersbergu při Bobru, bu 1621 dla serbskeje rěče do Kanjowa powołany a bě tam z fararjom 6 lět. Tehdy běše wosada potajkim hišće wěšće serbska, ale hdy je tam serbske přédowanje zašlo, njehodži so ze zapiskow farskeho archiva wuslědžić. Zo pak bě wosada lěta 1676 hišće serbska, sudžu ze křćeńskich zapiskow tamneho lěta: bur Jurij Wojtko (Georg Woitke) z Póla (Pohlo), wot dawna tam zasydlena swójbna, da swoju džowóieku na serbske mjeno Maja („Maya“ t. j. Maria) křćić. Nětěšne swójbne mjeno *Miering* so tehdy *Myron* (t. j. Miron = Miro-slaw) pišaše.

W ludowej rěči Kanjowskeje a susodneje Njamaš-klěbowskiweje wosady a z džěla drje po cyłym Gubinskim a Žarowskim wokrjesu přikhadžuju hišće powostanki a zbytki přjedawšeje serbšćiny. Tu někotre přikłady: Bibke = šipka. Gescherek = ješćefk (Eidechse). Gliesge (glistwa) = Regenwurm. Huppatz = hupak (Wiedehopf).

Kallatz & kolatsch = koľac (Kuchen). Kabbache = altes Haus. Kaluppe = chaľupa (kleines Haus). Kaschipke = Traubenkirsche. Kapitze = kopica (Heuhaufen). Knickatzchen = knikački (Erdbeeren) (sic!). Maline = Brombeere (sic!). Muiusche = Mund. Nusche = nož (altes Messer). Paposch = Farrenkraut. Parnitzke (parnicka) = getrocknete Mohrrübe. Pitschel (pičel) = Biermass; pitscheln (piś) = zechen. Pitschelbruder = Zechbruder. Ploetschel = mały hornyěk. Spellunke = Grünling (hrib). Sprokkoseh (strokoš abo srokuš) = der rot-rückige Würger, Neuntöter (ptak). Schuschke (šiška) = Kiefernzapfen. Tantke (ds. tarnka) = Schlehdornfrucht.

3. Starogrodka wosada.

W Starogrodže (n. Stargard) je farska a w Amśicach (n. Amtitz) při knježim dworje filialna cyrkej. Hdy a hač je so tu serbski předowało a hdy je Serbstwo zašlo, njeje nihdže w cyrkwinskih knihach zapisane. Ludžo so njemóža na Serbowstwo dopomnič. Ludowe wašnja a wurazy su tu kaž druhdže hišće serbske.

Zapis fararjow, kiž su snadź hišće serbski předowali: 1. Possius 1546; 2. Kunat sen. 1567; 3. Kunat jun.; 4. Bressler z Gubina; 5. Sigismund Kolbe (Colbius) Saganensis Silesius 1676–1702, přjedy z fararjom w Delnich Hartmanojcach (Niederhartmannsdorf).

Serbske swójbne mjena w Starogrože: Boigk, Grunke, Bartlak, Robľak (t. j. Wroľak), Bartke (Bartk), Noack (Nowak) mnozy, Grillke, Wuschke, Drogan, Sitzke, Klemke, Gryske, Kuchel.

Wašnja: Hišće před 10 lětami khodžachu wšě dorosćene žónske w serbskej drasće kemši, wosebje pak a spowjedži w čornych krjózkatych kapach, tak mjenowaných karnetach; tuta cyrkwinska drasta so při konfirmaciji wot staršieh džěćom přepodawaše přez wjele rodow; tež nětko hišće mnohe starše žony w karnetach kemši khodža. Před 10 lětami hišće při kwasach družba (němski: Drauschmann) z wulkim z bantami pyšenym kľobukom na hľowje a z mjěćom w rucy a z bantami při doľhim kabaće w domje njewjesty před wotkhadom k wěrowanju wulku rěč džeržeše. Družki mjenuja so hišće džensa „Drauschken“. Džeń 25. měrca rěka ľudži „Kleibe“, a džěń před hodowniěku „Geweskeltag“. Twař starych khěžow je dospoľnje tajki kaž w Bľotach, wosebje tych, kotrež w nižinje při rěcy Lubuši (Lubst) ľeža.

Před něšto lětami bur na poli blisko wsy Wětškowa (Wětškwow, nic Wjatšojce = Vetttersfelde, w ľisć. a ludo-

wym erće Vetschke) w jenej popjelnicy złoty pokład naručnikow, pjeršćenjow atd. namaka, kotryž je za 6000 hriwnow do kralowskeho museja w Barlinju předał.

Přísp. Wsy Jaseńca (Jessnitz) a Cernojce (Zscherowitz) nimaju žanych cyrkwjow, štož je potajkim na Oppermannowej nadrobnej kharće wopak woznamjenjene.

4. Šenkojska wosada.

Wosadu tworja wsy: 1. Šenkojce (Schenkendorf) z farskej cyrkwju, a zafarowane wsy: 2. Slakojce (Schlagsdorf), 3. Góšćerazk (Klein-Gastrose) a 4. Kerkojce (Kerkwitz a 5. Kiperna (Küppern) z małej filialku.

Hdy je tu w 18. lěstotku Serbowstwo zamjelkło, njehodžeše so wuslědźić, w cyrkwinskim archiwje ničo wo tom njenamakach. Kerkojce su so najposledy přeněmčile. Swójbne resp. statočne mjena su tam nimale wšě serbske; tuta wjes běše před l. 1815 po položcy sakska a po položcy pruska. Twarjenja, nimale wšě stare, maju cyle serbski raz, wosebitosć pak wobsedža we wutwarku abo přitwarku, kiž za sparnu stwu słuži (tak mjenowana stwička). Farar Heinr. Raethel († 1731) bě wěsće hižo serbskeje rěče njemócnny, dokelž ze Žahana pokhadžeše.

Serbske swójbne resp. statočne mjena: a) ze Šenkoj: Nitschky, Jurzcke (Jurck), Jurisch, Michelcke (Michalk), Puder (Budař), Schwanzcke; b) w Kerkojcach: Donat, Buckatz (Bukac), Christcke, Methe, Pehle, Tschepan (Šćepan), Micksch, Niemz (Nimc), Hanschke, (Hanušk), Domcke (Domk); c) w Slakojcach: Frahne, Poeschke (Pětsk), Buder, Busch, Minschke, Schimps, Graul (Kral); d) w Góšćerazku: Joenichen (Jenik), Koahlschke (Kowalck), Groeschcke (Krošyk), Laugatz, Pehle, Joppack (Jopak), Grehback (Grjebak).

5. Wótsowaška wosada.

Wsy: 1. Wótsowaš (n. Atterwasch, w lisć. Otterwasch a Otterwasch); 2. Barklawa (n. Bärenklau); 3. Grabkow; 4. Dułojce (Deulowitz); 5. Stužonk (Kaltenborn).

Serbske přédowanje je tu najskerje hakle kónc 18. lěstotka přestalo, z najmjeńša je dopokazane, zo běše farar Poppo sen. († 1769), spisačel spisa „Zuverläss. Nachrichten von Guben“, hišće serbskeje rěče mócnny, a jeho prjedownik ma serbske mjeno. Mjena fararjow, kotrež móžach wuslědźić, su: 1. Förster 1674; 2. Jänichen z Khočebuzskeho wokrjesa; 3. Wolschke (Wólšk); 4. Poppo sen.; 5. Poppo jun. († 1822); wobaj najskerje jako archidiakonaj Gubinskej z dobom fararjej tu. — 6.

M. Geissler 1805—15; 7. ?; 8. Schnelle 1829—44, pozdžišo primarius w Gubinja. Za jeho čas běchu po jeho samsnym swědženju hišće někotři (einzeln) starši wobydlerjo we wosadze serbscy. Tola tež hišće 1880 namakachu so jednotliwi stari ludžo w Grabkowie a Baraklawje, kiž serbski rozumjachu. W tutymaj wsomaj rěča ludžo němski cyle po wašnju Serbow, bóle hač we Wótšowašu. Bołmoněku widzach tu a tež w Kerkojcach někotre stare žony w karnetach kemši hić.

W farskim archivje khowa so rjenje pisany serbski rukopis z léta 1615 wobsahujcy cyrkwine kěrluš, perikopy a stawizny Jezusoweho óefpjenja z pisanymi wobrazkami; dialekt zda so Gubinski być; přeni kěrluš so započina: Sresche nascheg schüwena tha smersch yest nas napadla, scho zomü pomatzü pütasch i gnađu namakasesh — Yano pschitzaho kniasch nahm yest luto asch smü nynt wilgü rosynijhe atd.

6. Wosady k połnocy wot Gubina.

Tu su z wjetša tak mjenowane klósterske wsy, t. r. wsy, kotrež pod klóster w Nowej Cali słušachu. Te su wšě wjele prjedy přeněmčene hač te druhe wokoło Gubina a to najskerje někotre hižo w 17. lětstotku, tak zo so we wšelakich cyrkwjach tamneje strony po reformaciji snadž z cyla serbski předowało njeje.

a) Wosada Bomsdorf (farska cyrkej) ze zafarowanej wsu Šwjerekow (n. Schwerzko) z filiali Šćěńojcami (n. Steinsdorf). Přeni štyrjo znaći fararjo Jan Fabricius (1592—1621), Jan Tharaeus (1621—31), Bałcař Wolf, prjedy farař w Brjazyni p. Gubina, a Jurij Westermeyer, prjedy farař w Markošycach p. Gubina, móžachu a předowachu snano hišće serbski, dokelž běchu wšitcy z Gubinskeje strony rodzeni. Něme pak bě bjez dwěla 5. farař Antonius Eger z Radeberga. Wo Serbowstwje so tu nihdže žana dopomnjeńka zdžeržala njeje.

b) Wosada Granow (n. Grano) z filialemi Pńow (n. Pinnow, Pinno) a Semtyń (n. Sembten); zafarowane wsy su: 1. Wjelike Dřejece (Gross-Drewitz), hdžež žana cyrkej njeje; 2. Lubink (n. Lübbinchen); 3. Krajna (n. Crayne, Crain) a 4. Łužica (Lauschwitz). W Pńowje, kiž k Lubinskemu wokrjesej słuša, je so Serbowstwo najskerje najdlěje džeržalo, ale hdy je w tych wsach zašlo, njemóžach nihdže wuslědźić. Zo pak je so tam hač do kónca 17. lětstotka (z najmjeńša w Pńowje) serbski předowało, hódam z toho, zo běše 5. farař po reformaciji

Jurij Stein (1673—95) syn Wjerbjańskeho serbskeho fararja Jurja Steina. Steinowi 4 prjedownicy běchu: 1. Donat Frost († 1585); 2. Abram Mathesius; 3. Jan Pansa (wokoło 1629); 4. Khrystian Pansa syn (1642—73), a Steinowi naslědnicy jeho syn 6. Jurij Beneš Stein (1696—1717) a wnuk 7. Kaspar Stein (1718—52) a 8. M. Jan Samuel Bressler, syn serbskeho kapłana M. Jana Gottfrieda Bresslera w Gubinje.

e) Wosada Gólin (n. Göhlen) z filialu Hendrichojcami (n. Henzensdorf). Farař Benedikt Bogislaus (wokoło 1550) drje běše Serb, hač pak móžeštaj jeho naslědnikaj Jurij Hochheim a Jurij Hoffmann z Gubina (1627—39) serbski, njehodži so prajić. W starej agendze z lěta 1692 su do přiwěška wjacore cyrkwinske modlitwy zapisane, wšitke pak němski; tuž drje so tam tehdy serbska řeč w cyrkwi wjacy njewužiwaše.

Ležownostne mjena su tu z wjetša němske, při swójbnych mjenach pak so tež tu hišće rozdzěl mjez mjenom statoka (*Torsäule*) a hospodarja čini.

Serbske swójbne resp. statočne mjena w Gólinje su: Neschke auf Bansch; Urban auf Schern; Kanig (Kónik) auf Grabkes (Grabkojc); Bursch (Bóř = Borislaw); Kuntschke; Putzing auf Domaschen; Trebke auf Aiken; Kuklenz; Schöppe (Skop); Schöppe auf Kalken a Schöppe auf Jurken; Steinskes; Berken; Kawel; Trebke; Gos; Karge.

d) W Nowej Cali (n. Neuzelle) njemóžach ničo nazhonić, hdy je tam serbska řeč zašla. Merkel p. 126 piše: Wićežnicy lukow klóštra maju swoje samsne zakonje, na kotrychž wobkedźbowanje jedyn z nich džiwa, kiž so „starost[a]“ mjenuje.

e) Wosada Möbiskrugge (w lisć. Meweskrueg; po serbsku ?) pola Noweje Calje; zafarowane su wsy: 1. Žělow (n. Diehlo); 2. Kobelin (n. Kobbeln) a 3. Trěbule (n. Treppeln). Najstarše cyrkwinske knihi spočinaju so z lětom 1612. Zapisani su we nich wšitcy katholscy měšnicyfarařjo; přeni lutherski farař bě Titzius (1558) z Přibrjega. Wo serbskim přědowanju njeje tu ani spomnjeňki. Tu su hišće rozpadanki murjow najstaršeje cyrkwe 60 kročel wobsahujce. Statoki maju hišće wosebite z wjetša serbske mjena: Peste (Pěsta), Schlich (Šliž), Budach, Reschke, Zauche (Suchy), Blase (Blažyj), Senda, Kalisch (někotre), Napp, Schlepa, Zesche (Ceš), Schadrack (Šědrak), Jänichen, Seela, Delo, Jetsch.

f) Wosada Pěš Dubow (n. Fünfeichen) ze wsomaj 1. Kiselowica resp. Kislica (Kieselwitz) a 2. Bremsdorf (po serbsku ?) a ze Słubjańskim Mlynom (n. Schlaub-

mühle) při rěcy Slubi (Slubja = n. Schlaube); filiala je w Rašynju (n. Riessen), sobu za wjes Cernsk (n. Tschernsdorf). Tež tu njebě wo něhdušim Serbowstwje ničo zhonić.

Přisp. Berghaus („Mark Brandenburg“ 1855) zw. 3, str. 328 podawa: W léće 1338 běchu w Klistowje (Clistow) k póhnoy wot Frankfurta hišće Serbja; dwór Klistowk (Klein-Clistow) rěkaše tehdy „serbski dwór“.

7. Dodawk. Serbske ležownostne mjena z Gubinskeho wokrjesa.

Předspomnjenje. Te ležownostne mjena ja tu podawam nic w přnjotnej serbskej twórbje, ale skepsane w twórbje, kajkuž maju wone džensa abo mějachu tehdy, hdyž buchu z ludoweho erta zezběrane, we wurjekowanju tamnišich Němcow abo přeněmčenyh Serbow. Do spinkow sym tu a tam serbsku twórbu stajit. Tuž móža so naši młodži rěcespytnicy tu spytować a prawe serbske twórby z nich wulušćeć.

1. Amšice (Amtitz): Die Orbtenebeete (lěs). Kleiner Lauch (lěs). Die Grabitze. Die Leie. Die Garnicken, Barenzen, Mikatzen. Der Luch und Lauch. Am Passack. Die Luschken, Kallinen, Luhden. Pinkatzteich. Buckowina. Bagna. Karjenken.

2. Barow a Bórow (Bahro): Die Kuantöpfe, (łuka, hola). Der Gazleiplan.

3. Bezki (Beesgen): Der Rarach (rola).

4. Běžyce (Gross-Börsitz): Blamming (rola). Lässke (rola, łuka). Barenz (rola). Mirenz (rola). Janig (rola, łuka). Taross (rola). Dalling (rola). Buschkanning (rola). Pallsegen (rola).

5. Bomsdorf: Am Gallensee. Der Kastenlauch. Die Kuantöpfe (hola). Die Gauschen (łuka, wólše). Der Zians (jězor).

6. Břazyna (Gross-Breesen): Die Graupe (hola). Der Zehrwinkel (łuka a rola). Der Dadaack (rola). Der Gorkwinkel (łuka). Der Borchelt (hrodžišćo). Die Laie (rola, pochowina).

7. Břazynka (Bresinchen): Die Schanze (hrodžišćo; hola). Die Laie (rola a łuh).

8. Břazowy Ług. Brězlak (Breslack): Die Leinken (rola a łuka). Der Viertenlauch (łuka). Der Jiäserack (łuža). Bratsch(es) Keite (rola). Der Eilkenhof (rola). Die Zahrten (rola). Die Puasnicken (rola a łuka). Der Sabentschk (rola a łuka). Die Zarten (łuka). Die Sibberten (rola). Die Jüdelchenstadt (staroznate popjelniče pohrjebnišćo).

9. Budoraz (Buderose): Die Wansen, Wuansen (tymješćo). Der Madings (łuka). Die Klienken (hola). Der Schwiäzke oder Schwiärzk (błono z topołami). Der Lauch. An der Schanze (hrodzišćo; rola). Die Schaalken (rola).

10. Cernojee a Carnojee (Tschernowitz): Die Litze (rola a łuka). Die Scheeschen (rola a hola). Die Puasern (rola). Die Hoske (rola).

11. Dobryńe (Döbern): Grabitze (grabica). Nowine. Die Kaule (rola). Pasatzke (pasecka). Garnicken. Lucken. Matzeddel (mócydło).

12. Dfejce (Gross-Dréwitz): Der Zehnsee. Der Koschack (hat). Der Kammenz (hat). Wilde Wasen, Wuansen (Łazy). Kommerkenlauch. Briesenlauch. Der Jehsensschlag. Die Schmuse, Lauch. Der Jessing (rola). Der Gassanschlag u. d. Gassanbrücke. Die Kurkosen, Gurkosken.

13. Drězk Mały (Klein-Drenzig): Der Bernslauch. Der Luschk. Grosser Lauch.

14. Dubojce (Taubendorf): Der Läsć (rola). Die Glienken (rola). Die Schmillingsen (rola).

15. Dubrawa (Schenkendöbern): Die Bernstücken. Der Kohlsche Teich. Der Tusang. Die Tschiejän. Der Blomming (husaca pastwa). Die Kuppin.

16. Germanojce (Germersdorf): Hinter'n Wasder (rola a hola). Die Wollschen (rola). Die Mähse (rola).

17. Granow (Grano): Der Tapel (łuka). Die Kaupe. Die Graupe (łuka a rola). Die Lutzge (łuka). Der Tusang (hat a łuka). Der Hapatzken (hat). Die Watnaschke.

18. Grochow (Grocho): Meessen (mjezy). Klenken (klenki-klonki). Wahlen (= wele, sc. zagony). Zuhe (suche, sc. zagony). Wiggerode (Wygrody?). Dubken (dubki). Bresinn (Brězyna). Djesetz (džesec). Bruasken (brjazki; rola). Die Pennehn oder Pinnehn (rola). Wirchewisch. Die Wucksche (rola). Die Runnigen (hola). Die Boggertniezen (rola a hola). Die Kaupen (łuka). Der Laug (łuka a rola). Schmarotzkenbach (smarocki = Rohrkolben?).

19. Gubin (Guben): Die Dubrau (rola). Der Lähgraben (rola). Am Borchelt (rola a łuka). Die Schmachtschen (pusta wjes), *Schmachtenhagen*. Die Schädke. Auf den Loichen (rola). Die Mäseecke (łuka). Die Kappecke (kopik; pusta wjes). Päteräs. Die Chöne.

20. Hugliny (Oegeln): Dubängs. Kuasängs. Pelzk. Unter Läsć. Grabolz. Weisse Lauschke. Lauschkenwinkel. Wuaskaupе (Łazk). Auf Laug. Ochsenlaug. Parschć (łuka). Mikatz. Bellgarten. Henschken (rola). Kuaunge. Die Brethsamecke (rola) Hinter Kunzen.

21. Kalk (Kalko a Kalke): Kriansken. Bliesene (blizne). Wirche (wěrchy). Katzken. Dalsche (dalše). Zoske (soski = khójnički). Kutzke (kuški?). Piskorn. Schzisageh.

22. Kańow (Canig): Wusken (wuzke?). Lauken (łuki). Bishatz. Die Jaeschen. Jaeschinge (jaseńki?) Stroasche. Rablosken (za-blotske?). Waehlen (wěle, sc. zagony). Kotschelinen (kótsšelina?). Schetzolken (pcołki?). Bessatzken (bezacki?). Werben. Wottnoche. Runnigen (rowniki?). Griebe. Dolsken (dólske). Klatken (kładki). Nucken (nowinki). Blessitze.

23. Kiselowica (Kieselwitz): Die Höhnen. Der Blatk (blotko; rola a łuka). Der Schulzenblatk. Der Warnack (rola). Die Dreiten (rola). Die Baberke (rola). Pohras. Der Schürlauch (rola). Der Bucklauch. Der lange Lauch (rola a hola). Der Mühlauch. Das Gronnisch- oder Gromüschfliess.

24. Kobolńa (Cobbeln): Der Waskeberg (= Łazk; pusta rola). Die Wollschke. Der Petschkenberg. Der Lesskegarten. Der Klauzk (jězor).

25. Kóšna a Kóšyna (Cosohen): Die Zahrte (rola a hola). Die Krabschen (rola). Die Toppeln (rola a pastwišćo). Die Aussnitzen (rola). Der Lauch. Die Garwenzbrücke und das Garwenzfliess. Das Bresinsche (rola a łuka). Das Buderosche (rola).

26. Krajna (Crayne): Die Dubbine (hola). Die Truschke. Der Babenberg. Schesslik. Die Mockschen (rola). Die Pusge (paseki).

27. Kuńeltojee (Cummeltitz): In der Zade (łuka). Im Nagott (łuka). In den Kuageln (łuka). Die Schmollmuassen. In der Milze (łuka). Auf dem Milzhebbel (rola). Beim Läuseborne (łuža; rola). Im Piätschk (łuka). Im Lauge (łuka). Im Kleelauge (łuka). Unter Welthe (wjes Wjeletow). In der Schauerke.

28. Lubink (Lübbinchen): Die Mualken (Gross-, Klein- und Langmualken; rola a hola). Die Luschke. Der Luschkenberg (tymješćo). Sackeisen (hola: zakaznja). Wilepuahle, wilde Puahle, wilde Bahle (wile póle = Grossfeld; rola). Bei Puakenbin, die Butgebine, Potchebine (tymješćo: pochowina?). Die Dubbine. Büchswinkellaichen (łuka). Die Riänken (hola). Die Riänkenwiesen. Die Kuagel, Kagel. Wuasmi. Die Krautlaie (rjadki a łuka). Der Kuhlauch. Der Kessellauch. Der Grenzlauch. Der trockene Lauch. Hanschkenlauch. Der Ochsenlauch. Der Schimpkenlauch. Der Lärmstärnberg (rola a hola). Der

Swieten (jėzor a hat). Der Damk (jėzor). Der Prągen (jėzor).

29. Łaz (Laaso): Die Kabeln. Unterm Lanken.

30. Łomy (Lahmo): Zwei Schanzberge. Der Denickenberg. Der Kaniklauch. Die Boberwiesen.

31. Mėbiskruga: Der Maiselauch. Der Liąsk (rola). Die Doweierten.

32. Niwėrla (Jetschko): Die Watschlunge (łuka). An der Schądlunge (rola). Der Lauch (łuka).

33. Njamašklėba (Niemaschkleba): Schiārjen. Inwasdrozen. Verwarddrozen. Zedmin. Sallasken. Nowin. Buckersch. Sassmucke. Kutken. Die Schiddloe. Der Motzelberg. Der Wollsche See. Der Plėtzensee.

34. Pėło (Poblo): Wiąhlen. Fellmosken. Boggedaings. Schirken, Schirreggen. Miązke. Zattke. Jamlick. Riąpi-schen und Rebűschen (rėpišėa). Die Wapen. Die Schinzken. Die Schizke. Die Wusken, Wuschken. Der Jiąsching. Die Sadroske. Der Gorkenhobbel. Die Schinne. Druaeingz. Piasken (pjaski). Grėschen (grušy?). Ziriwonken (ceřwjonki?). Woshoken (wusoke). Nagossen (nakosne). Wostroen (wostrog). Ląsk. Grabisch (grabica). Łuzken. Riasken (skeps. brązki abo pjaski). Salkernsken. Der (grosse) Łaugk. Schekelinschen. Niperkosken.

35. Sachsdorf: Kallin. Riddolke. Kruschfichten. Die Leichenleitern. Die Wuasen, das Wuassenfeld. Girbocke.

36. Sazařejce (Sadersdorf): Kapenx. Lądung.

37. Semtyń (Sembten): Die Dubbine (rola). Das Jessingvorwerk (hola). Die Pieschen (rola). Der Klobd (rola a łuka). Hinterm Kusąngs, der Kuząngs (rola a łuka). Puadellauschke. Kutzenzplan. Zachsląuchen. Jehsen (łuki). Robesatzke. Sabereschke. Schmilsing. Schmusse.

38. Slakojce (Schlagsdorf): Der Liezk (rola a łuka). Die Dollen (hola a rola). Die Glienken (hola a rola). Die Kuupken (rola a łuka). Masske (Maska; rėčka). Hinter der Maasske. Die Brethe (rola a hola).

39. Stare Sedło (Starzeddel): Der Senkst oder Sensk (łuka a hola). Der Pinkatz (łuka). Die Maipuhle (rola). Die Laie (rola a hola). Der Welk (rola).

40. Stary Grod (Stargardt): Der Borchelt. Der Naunen. Der Kujaue (rola). Der Kohloff (łuka a rola).

41. Stšėgow (Strega): Die Schare (hola a łuka). Die Jensterlache. Die Krimme (drjewišėo). Mehnstreichen (łuka a rola). Die Brechen (łuka a keřki). Kohloff (rola). Der Mahsebruch (tymješėo a hola).

42. Ščěńojce (Steinsdorf): Der Lauch. Die Zahrten. Die Dubraue. Die Paarschen (hola). Das Las, Luas (hola). Garbiger Berg (hola).

43. Šenkojce (Schenkendorf): Die Muhlken. Quar-mus. Dirrganz (rola). Jeserack. Die Molken.

44. Wjelmice (Wellmitz): Sibberten (rola a hola). Die Zährten. Der Scheisch (rola a luka). Die Kellsche, Kältsche (luka a rola). Der Wolfslauch.

45. Wóťšowaš (Atterwasch): Dubrau (rola). Schmalze (rola, hola, luka). Kutke. Der Schewischen-Lauch (hola a luka). Pollwerscher Lauch (luka). Die Kageln (hola). Machnitz (rola a luka). Die Simmerau (rola, jama).

46. Zawod (Saude): Unter Bagen. Der Passack (paseka) Bessers Laichen.

47. Ziltendorf: Die Patschke (rola; paseka). Die dicke Geefel (rola). Die gelbe Gribbe (rola). Die Riesche (luka). Die Passuake (na starej kharée: alte und neue Pottach = potok, dvě rěcy).

48. Žytowań (Seitwann): Der Budratz (rola). Die Katzerecke. Der Babenlauch (pochowina a luka). Der Brandlerlauch, Brandtenlauch (luka). Der Kukatzberg. Die Klien (hola a rola). Der Wietens, Swieten (jězor). Die Kaupke (rola a luka). Breiers Schlösschen (hrodzišćo). Kullacks Laichen.

VI. Žarowski wokrjes.

Wosebje w 30lětněj wójnje je Serbowstwo w Žarowskim wokrjesu wjele škodowało, dokelž bu tehdy cyly wokrjes nimale wupusceny. Berghaus piše: Wjele wosadow Žarowskeho wokrjesa po 30lětněj wójnje dla snadnje ličby zawostatych wobydlerjow z cyła žanych fararjow njedosta, dokelž samo we wulkich wosadach jenož 6–8 čłowjekow kemši přinǎdže; po skónčanju wójny dyrbjachu 5 cyrkwjow, 10 farskich domow a 20 šulow z nowa twarić.

Žarowski wokrjes rozdźěla so do 4 knjejstwow, su to: a) Žarowske, b) Brođojske c) Baršćanske a d) Trěbulske knjejstwo.

Hamtske wsy Žarowskeho knjejstwa dźělachu so hišće w spočatku 19. lětstotka (po Berghausu) do wsow němskeho a serbskeho wokruha abo wobwoda; přěńše ležachu k ranju, posledniše k wječoru wot Žarowa. Wsy němskeho wokruha su: a) ležace do koła wokoło Žarowa: 1. Waltarjojcy (Waltersdorf) — 2. Goldbach — 3. Reinswalde — 4. Bjenow (Benau) — 5. Drožkow

(Droskau) — b) dale k wječoru wot Žarowa: 6. Grabig (Grabig) — 7. Górká (Gurkau) — c) k póldnju: 7. Seifersdorf — 8. Ullersdorf — d) k ranju: 10. Kunicy (Kunzendorf) — 11. Marišojcy (Marsdorf) — 12. Wellersdorf.

Serbski wokruh abo wobwod wobsahuje wšitke wsy Žarowskeho knjejstwa, kotrež k wječoru wot teje linije leža, kotruž železnica twori, kiž wot městačka Gasyna (Gassen) k póldnju hač do wsy Lindroza (Linderose) wjedže, a k tomu Zabłotska strona (Zabloto, n. Sabblath) srjedź městačkow Gasyna a Christianstadta. Hišće w štyrcetych lětach zašleho lětstotka burja wokoło Trěbulow a Brodow prajachu, zo woni do serbskeho wokruha („zum Wendischen“) slušejú a rěkachú wsam wokoło Žarowa „das Deutsche“.

We sydom wsach Žarowskeho knjejstwa rěkachú wěsći burja „šćiglicarje“ (Berghaus: Tieglitzer), dokelž mējachu za wolóženje dawkow šćiglecy (Berghaus: Tiglica; hs. šćihlica, pólski szczygiel) wot kołčow (ds. hulow, n. (Bienenstöcke) wotdžeržować a šerić. Podobno mējachu w Grabiku (Grabig) p. Žarowa 5 swobodni burja hońtwejske psy picować a kraholcam prudła lac.

Schmidt, superintendent z Weissenfelsa, piše kónce 18. lětstotka w swojich „Briefe aus der Niederlausitz“ str. 152: Wjetši džěl Baršćanskeho knjejstwa z 18 duchownymi je serbski, a Nysa twori hranicu. Jara njepěknje sudži wón wo duchownych tohole knjejstwa prajicy str. 151: „Duchowni Baršćanskeho knjejstwa žiwja so wot swojeho farskeho kubla (= Wiedemuth) z džěla jara po bursku. Tež zda so, zo wot tutych duchownych wjele jasnych wopřijećow njewukhadža; to je tež widžeć z toho, zo před krótkim hišće w Brodach zwónnik při bliženju hrimanja ze wšěmi zwonami zwonješe, a tola njebydla w Brodach ani katholikojo, pola kotrychž so na někotrych městnach hišće tutón njerozum („Unsinn“) namaka, ani Serbja, kiž su hewak „mit Stupidität gestempelt“, ale sami „prawowěrní burscy křesćenjo.“ — — Tak pisaše ewangelski superintendent Schmidt!!!

1. Žarowska wosada.

Wo serbskich časach města Žarowa (Sorau), kotrež ma pjeća swoje mjeno wot rěčki Žaroweje (w lisé. Zara a Sorau), a wokolnych wsach ja sam ničo nowe wuslědźić njemóžach a tuž jenož na to pokazaju, štož je pilny a sławny delnjopólužiski stawiznař Worbs hromadu znosyl a

wosebje we swojej najwjětšej, ale džensa jenož hišće w knihownjach (na př. w knihownjomaj Maćicy Serbskeje a Zhorjelskeho Towarstwa Wědomosćow) přistupnej najwažnišej knizy wo tom pisał: Conradi-Worbs, Kirchen-, Prediger- und Schulgeschichte der Herrschaften Sorau und Triebel. Sorau 1803.

Z tuteje knihi chcú jeno tole wuzběhnyć:

W katholskim času bě cyrkej sw. Hany Serbam za serbske Bože služby přewostajena (str. 12) a serbski duchowny so mjenowaše „serbski kapłan“ abo n. der wendische Kaplan (str. 84).

Reformacija w Žarowskim wokrjesu započá so hižo wokoło léta 1520. Mikławš Kubica (Nicolaus Kubke, drje znaty M. Jakubca) hižo 1523 w Łubnicy (Laubnitz) po Lutherowej wučbje ewangelij přédowaše (str. 19). W léće 1562 měšćanska rada za druheho kapłana při měšćanskej cyrkwi powoła muža, kiž běše serbskeje rěče mócný. Tón bu k rozdžělenju wot 1. kapłana mjenowany serbski kapłan kaž hižo tež w katholskich časach, přeni abo němski kapłan bu bórzy tež archidiakonus mjenowany a podobnje druhdy serbski kapłan tež subdiakonus. Serbskeje rěče mócní a tuž tež serbscy přédarjo běchu tući kapłanojo abo subdiakonowje: 1. M. Jan Cunradi † 1528. — 2. M. Lukas Lösche wokoło 1530. — 3. M. Urban Smolka (Schmolke) z Budyšina, bě 1555 diakon při Pětrowskej cyrkwi w Budyšinje a bu 1562 do Žarowa za serbskeho kapłana powołany.

Z najdalšeho kuta Žarowskeho wokrjesa ke krótkemu ranju mam jenož powěsće wo Kunicańskej wosadze.

2. Kunicańska wosada.

Wosadu tworja wsy: 1. Kunice (Kunzendorf) — 2. Cadlin (Zodel, w lisć. *Cxadelin*) — 3. Ješkojce (Jeschendorf).

Po Serbach je w tutej wosadze jara málo zawostało. Cyrkwinska wjes Kunice je wěsće z wjetšeho džěla sydliščo němskich kolonistow, wo čimž tež němske wašnje džělenja burskich zahonow swědči. Jenož horni kónc wsy z pječimi burskimi kubłami, kiž so pólski (město: serbski) kut mjenuje, ma, kaž susodna mała khuda holanska wjeska Sedlo, po serbskim wašnju džělene zahony; to bě po tajkim stare serbske sydliščo. Knježerstwo je so dotal podarmo prócowało, serbske zahony tych 5 kubłow hromadu položić a z nowa po němskim wašnju rozdžělić. Wobsedžerjo su so tomu hač do džensa z wuspěchom spjećowali.

Zda so — po jenej listinje z l. 1521 (abbatus Jakobus I saepe allodium in Rubo et in Kunzendorff visitabat), zo bě mjeno stareho serbskeho sydlišća Rubow a zo staj hač do tamneho časa wobaj džělej swoje wosebite mjeno zakhowało a zo je so hakle w času reformacije serbske mjeno zhubiło. Přédowało drje so w Kunicach serbski ženje njeje. Po jenej powěsći su wosebje knježkojo z Džewina (*de Dewin*), kiž Žarowske knjejestwo wot 1135—1280 wobsedźachu, po l. 1274 serbske wjesne mjena we swojim knjejestwje do němskich přeměnili. W Žarowskej krónicy so k lětu 1448 serbski rychar z Kunic (Kunzendorfa) naspomina. Tež ležownostnych mjenow, kotraž bychu na serbsku zaúdrženosć wosady dopominaše, je tu jara mało: w Kunicach „Dubetz“ t. j. Dubc, w Cadlinje „die Mekschen“ t. j. mokšiny abo mokšina a w Jěškojcach der „Hadsch“.

3. Baršćanska strona.

Wokoło Baršća (n. Forste) abo w starym Baršćańskim knjejestwje Serbowstwo z džěla wuzeměra (wo tom sym pisal we swojej „Statisticcy lužiskich Serbow“, str. 52 sl.) z džěla je hižo wuzemřěło. Ze strony, hdžež je hižo wuzemřěło chcú tu podać, štož sym zamohl tam zeběrać. Je to jara mało. Baršćanska krónika (Schneider, Chronik v. Forst u. Pförten. Guben 1846) tež dale ničo wažnišeho njepodawa.

a) Wokoło Baršća a Trěbul hišće we wšěch wsach „meju“ stajaju. W starych časach běchu w Baršću, Duplicach (Gr. Teuplitz) a Jaligojcach (Jocksdorf) p. Trěbul wulke a sławne hornčěrny; hornčěrjo drje běchu nimale wšitcy serbsey a jich wuplody předawachu so do dalokich krajow, haj wuwožowachu so přez Šćećin hač do Nižozeńskeje (Hollandskeje) a dale. Nětko pak je Baršć daloko a šěroko znate fabrikske město z twornjami za sukno. Sym tu w lěće 1898 po wsach pućował a wosebje nadrobniše powěsće pytał w Baršćanskej, Wiłowskej, Nosydlojskej (Nossdorf), Tšěšojskej (Gross-Tzschaksdorf) a Bóžemyslskej (Bademeusel) wosadže, ale w jeničkej Wiłowskej bě mi možno z najmjeńša něšto nadrobniše zhonić a zebrać.

b) Wiłowska wosada. Wosadu tworja wsy: Wilow (Eulo), Jamno (Gross-Jamno) a Małe Jamno (Klein-Jamno) We Wilowje blisko Baršća je domoródné Serbowstwo hakle před 15 lětami cyle wuhasto; w l. 1895 tam hišće někotři stari ludžo mjez sobu a džělačerjami,

kiž tam ze serbskich stron dla džěła w Baršćanskich twornjach přičahuja, serbski rěčachu; džensa tam jenož hdys a hdys a to tajkich džělaćerjow serbski rěčeć zaslyšiš. Hdy pak je w cyrkwi serbska Boža služba ze serbskim přédowanjom womjelkla, njehodžeše so wuslědźić. Farski archiv ani slěda serbskich zapiskow abo serbskich knihow nima. Tež serbsku drastu su tam ludžo dospołnje wotpoložili, před 30 lětami pak nošachu žónske hišće swoje serbske wobleki: běło-čornu kapu (hawbu) z wotstejacymaj rózkomaj na bokomaj, přědku wokolo njeje běle rubiščo, kotřež běše zady na hłowje z dwěmaj sukomaj zwjazane; suknje a kabaty, kotřež mějachu podobny rěz kaž wo-koło Gródka a Mužakowa.

Serbskich ležownostnych mjenow mózach jenož štyrku zebrać: Lanen. Lutzken. Penytken. Jaser.

Serbske swójbne mjena: a) z cyrkwinskih knihow lět 1750—80 wupisach sebi: Klausenz. Hoddea. Scorrán. Potack. Plotken. Kube. Bartusch. Dubrank. Koinza. Kleue. Koal. Noack. Mattig. Piazer. Paulick. Kochan. Mulkan. Sobbothka. Hussock. Schicholt. Lautzkie. Jaschan. Bullan. Twarroschk. Ziebler (Cybular). Gohlín & Gohling. Hanusch. Krautz. Paulet. Grosch. Jank. Gassan. Branitz. Rullo. Gobbe. Dotke. Kätzmar. Sellenk. Kossak. Zihbula. Sehmisch. Barber (Barbjef). Pauletta. — b) Džensniše mjena burow a burskich statokow (Besitzer- u. Torsäulen-namen) su po němsku: Dottké auf Schieber. Schichold auf Pottag. Klausenz auf Klaue. Franke auf Zabel. Jank auf Schwiegk. Jaschau auf Rolle. Görtz auf Unger. Klausenz auf Klein-Piazer. Lehmann auf Gross-Piazer. Hanschke auf Schneider. Briesemann auf Vötchen. Paulette auf Rotenburg. Lehmann auf Zippel.

4. Trěbulska wosada.

Do Trěbulskeje wosady su zafarowane nimo městačka Trěbul (Trěbule, n. Triebel) tele wsy: 1. Bernsdorf — 2. Bukowa (Buchholz) — 3. Bukowka (Buckoka) — 4. Wólšyna (Erlenholz) — 5. Helmsdorf — 6. Kalk (Kalke) — 7. Kařeńca (Kemnitz) — 8. Sele (Zelz) — 9. Celimojece (Zilmsdorf).

Trěbule mějachu w spočatku jenož serbsku cyrkej, kiž je najstarša, k njej so pozdžišo přitwari němska měšćanska cyrkej, kiž je wo wjele wjetša; twarba tuteju zjednočeneju cyrkwjow je symmetriská w podobje křiža; mjeńša a starša serbska cyrkej podobja přěnu rjadu křiža a wjetša němska cyrkej jeho dołhu rjadu, jenož wulke-
durje přez džělaeu murju wjeđu z jeneje cyrkwe do druheje; w serbskej cyrkwi bu wot spočatka jenož přédowano.

a spěwano a to serbski, w němskej pak bu Bože blido wudželowane a wšitka druha pobožnosť wukonjana. Dokelž buchu we woběmaj cyrkwjomaj Bože služby na dobo wotměwane — za měšćanow w němskej cyrkwi němski a za wjesnjanow a měšćanskich ratarjow we serbskej serbski — měješe kapłan (diakonus) najprjedy w měšćanskej cyrkwi wšu liturgiju wukonjeć a serbski kantor („Küster“) w serbskej cyrkwi ze serbskej wosadu mjez tym serbske kěrłuše spěwaše a ji wotměnjejo jedyn hłowny džěl z katechisma čitaše, potom stupi kapłan z němskeje do serbskeje cyrkwe, čitaše tu scenje, džeržeše serbske přédowanje a wyšši farar w samsnym času w němskej cyrkwi němski přédowaše; tak ruče pak hač bě farar swoje němske přédowanje dopřédował, da cyrkwejeć kapłanej znamjo a tutón swoje serbske přédowanje z dobom skónči a wosadže požohnowanje z klětki wudžěli; na to so kapłan do němskeje cyrkwe wotsali a měješe tam lithurgiske funkcije při spowjedzi a wudželenju Božeho blida. Wyšši farar po tajkim žanoho drugeho džěla njeměješe hač přédowanje w němskej cyrkwi a wudželenje swjateho wotkazanja.

Serbscy kapłanowje (diakoni) Trěbulscy su: 1. Valentin Lenik (Lehmann) 1571—1631; prjedy toho bě wón z fararjom w Dubrawcy. — 2. Mikławš Bliznik (Blisenig) z Trěbul, syn kantora, 1631—1642. — 3. Kašpar Krygař z Trěbul 1643—46; potom farar w Sřadowje a wot 1657 archidiakon w Mužakowje. — 4. Jurij Moller 1648—1652. — 5. Khrystian Melitius z Trěbul, syn wyššeho fararja Adama Melitiusa, 1653—55; dyrbyeše swoje město spuścić, dokelž serbsku řeč njenawukny, runjež bě to do nastupjenja městna slubił. — 6. Khrystian Hadrian z Baršća 1655—63; wón běše prjedy toho farar w Třechlinje (Tzschecheln). — 7. Jakub Nicolai 1663—92; do toho bě wón 13 lět farar w Picnju. — 8. Khrystian Moller z Mužakowa 1692—95; bu do Kunic (Kunzendorf) přesadžený. — 9. Pawoł Krygař z Liškowa 1695—1699; džěše za fararja do Sřěgowa (Strega). — 10. Khrystof Crusius 1699—1702. — 11. M. Jan Benisch 1702—4; woteńdže do Šydfowu (n. Schiedlo) p. Gubina za fararja. — 12. Martin Gottlob Fabricius, syn fararja Martina Fabriciusa w Třěšojcach, 1704. — 13. Khrystof Gabriel Fabricius, bratr, 1705—11; bu do Mulkoje (Mulkwitz) za fararja powołany. — 14. Khrystof Schumann 1711—18. — 15. Jan Lenik (Lehmann) z Lubnowa, 1718—42. — 16. Khrystian Hofmann z Khoćebuza, 1742—47. — 17. Ernst Gotthilf Kurz z Khoćebuza 1747—52. — 18. Jan Jurk (Jurke) 1757—63. — 19. Jurij Benada 1765—98. — 20. Chr. Aug. Gottl. Schorisch z Łubnicy (Laubnitz) 1798—1804. — 21. Karl Aug. Frey 1808—18. — 22. Krüger 1818—27. — 23. Jänichen 1827—42.

Wyšši fararjo běchu wot časow reformacije z wjetša němscy a mějachu jenož němski předować; Serbja z rodu snano běchu mjez nimi: 3. M. Jan Martini wokoło 1580; 6. Martin Ramus 1613—21; 14. Jan Gottfried Winzer z Kalawy 1774—80; wón bě přjedy faraf w Trěšojcach.

Nadrobne instrukcije za kantorow (wučerjow) z lět 1665, 1782 a za auditora (pomocneho wučerja) z lět 1707, 1797 njespominaju ze žanym słowěkom na serbsku wučbu; tuž drje tam w šuli tež ženje žana byla njeje.

W Trěbulskim farskim archivje khowa so fascikel (zwjazk) aktow wobsahujcy rozprawy, wobćežowanja a připisy (10 čč.) fararja Heinze w jeho zwadže z jeho kapłanami w lětach 1706—1744, kotraž nam hluboki dohlad do tehdyšich zrudnych duchownych wobstejnosćow wosady a poměrow mjez tymi duchownymi poskića a tež to a druhe wo duchownym zastaranju serbskich wosadnych nam podawa. Jenož posledniše chcu z tych aktow wuzběhnyć a tu serbski podać: a) ze spisa č. 2 (Faraf Heinze přećiwo kapłanej Schumannej lěta 1714) podstawk 4: *Argumentum a pari* (fararja Heinze): Kaž faraf wšudže wšěm jemu připokazanym zemjanskim a měščanskim spowjednikam swobodu dawa, so spowjedać, pola kohožkuli chcedža, tak je zdobne, zo tež diakonus samsnu swobodu buram ze wsow da. Zo pak burja w tutym nastupanju (w cyrkwinskim porjedže) wuraznje mjenowani njejsu, *ratio est*, dokelž je na wsach jara mało němskich burow, kotřiž bychu so k fararjej dđeržeć mohli, wo serbskich pak so samo wot sebje rozumi, zo faraf jich spowjedž slyšeć njemóže, dokelž wón serbski nje-rozumi. Serbja pak su kapłanej připokazani.

Podstawk 7: Zo w 5. § při „*Testimonium proclamationis*“ so na Serbow wuraznje spomina, njebudžeše drje nuzno było, dokelž tući bjez toho po prikazni kursakskeho cyrkwinskeho porjada při wěrowanjach („*Cursächsische Kirchen-Ehe-Ordnung*“) wšudže we wšěch cyrkwjach fararjam („*pastoribus*“) přistušuju, ale spomina so na nich tu tohodla, zo njeby kapłan (diakon), kiž tehdy wosebity „*pastor*“ při serbskej cyrkwi žadaše („*affeclierte*“), sebi jich wunuzował.

Podstawk 8: Diaconus objicit: Haj, tak so kapłan přiškóći! — Revertito: wjele wjacj faraf (pastor); přetož Serbow, kotřiž sami dwójcy telko wučinjeju, kelkož Němcy, t. j. w měsće a na wsach, přewostaja wšak jemu faraf do cyla, k tomu dawa wón kapłanej telko prawa a swobody k zemjanskim a měščanskim, kelkož ma sam.

Přípisk: zo je Serbow dwójcy telko kelkož Němcow, na to „diaconus Tribellensis regerebat: Recte, numero quidem, sed non nummo. — Revertō: minime nummo, quantitas enim numeri hic compensat qualitatem numeri.“

Podstawk 9: Ja (Heinze) myslu: prjedawši kapłan je svojim Serbam wšomóžno přirěčował, tak zo su woni skónčnje . . . na swojeho kapłana bóle hač na fararja poslušali, haj tutoho z cyła zaničowali . . . A runjež je z Božej miłosću (*sic!*) nadžej, zo so serbska rěč („das Wendische“) pomalu minje a zo Serbja z časom so přeněmča, so kapłan tola při tom přikrótčeňa boječ njetrjeba, zo by so snano jeho wosada pomjeňšila; wón swoju wosadu wobkhowa, zo změje ji, runjež nic serbski, tola pak němski dosé přédowač, dokelž tola cyła (Trěbulska) wosada w němskej cyrkwi městna njezměje a jedyn předař jim wšitkim dosahajey služic njemóže. Nawopak je kóždy kapłan ze swědomjom wjazany (*sic!*), němsku rěč wosebje pola młodžiny přeco bóle a bóle rozšěrječ, dokelž maju woni we njej wjacj składnosće so we svojim křesćanstwje natwarić. A kotřiž to nječinja, či stajey so do podhlada, zo woni z wotpohladom ze serbskej rěču tež barbarstwo („die Barbareien“) zdžeržec a so we swojej khlódnosći („Kalt-sinnigkeit“) — ne quid gravius dicam — posylnejc so přecuja, zo bychu za hruby a njerozumny lud wjele študowač njetrjebali, ale jemu lohko něšto z hlowy („ex tempore“) napowědač mohli.

b) Ze spisa č. 3, Beschwerden und Gravamina des Pastoris über die Diaconos (Fabricius, Schumann, Lehmann a Hofmann): podstawk Ib: zo woni (kapłanjo) pola swojeje serbskeje wosady fararja jara ponižuja, jeho dokhody („Accidentien“) přikrótčeju a pomalu na so sčahuja.

Podstawk II. 1: Testimonia nativitatís et baptismi dawač, to by so jim (kapłanam) hišće ze strony Serbow popřec mohło, hdyž sebi woni to jenož tež wot Němcow přiswojeli njebychu.

II. 4: Zo woni wot serbskich wjesnjanow wjacj žadaju, hač je postajene, haj jich zemřetym, kiž su trochu zamožići, čelne přédowanja džerža a tak wjesny lud wot fararja wotwuča . . .

III. 5. Wopory w róčnym času a na Michała běchu so z woprědka kapłanam na jich přóstwu připušćale, nětko pak sebi je woni žadaju a tak ma nětko na wysokich swjatyh dnjach (z woporami) farař často lědma 10—12 mužskich ze wsow a žanu jeničku zónsku na

swojich (němskich) kemšach a na Michała jemu samo ani jedyn mužski k woporu přišoł njeje, a hdyž ja (t. j. Heinze) před někotrymi lětami serbsku wosadu njebudžech na to (t. j. na wopor) dał dopominać, to budžeše so wón snano do cyła wotstronił.

Tuta zwada mjez fararjom a kaplanom wo dokhody pak so w Trěbulach dale čehnješe a kaplan (diakonus) Benada (1765—98) je w lěće 1768 do cyrkwinskih knihow zapisał: „Štož je so diakonatstwu wottorhnyło, za to so mi žaneje winy přispěć njesmě, přetož ja sym čezke bėdženje z fararjom Konradiom (1764—74) měł, kotrehož přichodny nan bě mój knjez superintendent. W Trěbulach je so mi z cyła zlě zešlo, štož ja swojemu naslědnikej njepřeju. Tola z Božej pomocu sebi ja ničo přehladał a sebi wzać dał njejsym.“

Štož sym dale w nastupanju wužiwanja abo wotstro-njenja serbskeje rěče pisane abo čišćane namakał abo slyšal, je tole:

1. W instrukceiji za kantora Fabricia („Küster Fabricius“) z lěta 1707 stoji: In der wendischen Kirche singt er wendische Lieder. — 2. Lěta 1731 cyrkwinska wyš-nosć wukaz wuda za Trěbulsku cyrkej: Die Aufgebote der Brautpaare sollen wendisch und deutsch geschehen. — 3) Za rozwučowanje w cyrkwi a šuli je kaplan Khr. Gabr. Fabricius (1705—11) katechismus w serbskej a němskej rěči „Quirlsfeldische Katechismusfragen“ (Gubin 1711) w Trěbulskej narěči spisał a wudał, z krótka „Trěbulski katechismus“ mjenowany, dokelž bě na přenim měsće za Trěbulsku serbsku wosadu postajeny. — 4. Lěta 1741 bu Martin Janovsky za serbskeho kantora („Küster“) powołany. — 5. Po zemřecu kapłana Bjenady († 1798) bu za kapłana powołany Schorisch z Lubanic (Lubnicy ?), kiž po zdaću serbski njemóžeše, ale slubi serbski nawuknyć a předować, k jeho wolóženju najskerje so tehdy (1798) postaji: Der Diakonus soll die gewöhnliche Sonntags-predigt in der wendischen Kirche zuerst etwas wendisch predigen und hernach kann er auch deutsch predigen. — 6. Lěta 1831 tehdyši wyšši faraf M. Aug. Chr. Stauss (1823—40) k poswjećenju wobnowjeneje cyrkwje swjedžeńsku knižku wuda a we njej mjez druhim piše: W serbskej rěči so jenož předuje, w němskej pak so sakramenty swjeća a wšitke druhe swjatočne wobrjady wukonjeju. Dokelž pak je naložowanje serbskeje rěče před někotrymi lětdžesatkami přestało, bu naćisk sčinjeny, wobaj dželej cyrkwje (po prawom: wobě cyrkwi)

zjednoćie (přez wotstronjenje jeju džělaceje murje); wotmyslenje pak so wuwjesě njehodžeše dla přećiwjenja wosadnych.

Tak zhubi so serbska řeč w Trěbulskej wosadze w přenjejoj počojcy 19. lětstotka, serbska drasta pak tam hakle wuzeměra. W lětach 1860—70 khodzachu hišće wšitke wjesnjanki wokoło Trěbul we swojej serbskej drasće a mužowje hišće z džěla w dołhich módrych kabatach. W léce 1899 bu mi na naprašowanje z Trěbul pisane: W Selcu je před krótkim stara žónka wumrjeła, kotraž hišće serbski rozumješe. Wosebita burska (serbska) drasta nošeše so něhdze hač do lěta 1870/71.

Serbske swójbne mjena Trěbulskeje serbskeje wosady z lěta 1860: 1. W Bernsdorfje: Bogott. Kraske (2). Plache. Rumpasch. Schiesche. — 2. W Bukowej: Berno. Jeschke. Katzmarick. Metasch (2). Noack. Petro (2). Woitke. Zerno. Zieschan. — 3. W Bukowcy: Frischke (2). Hanto. Krahl. Noack. Kahra (2). Strieg. Melchrick. Kollar. Kulka. — 4. We Wóšyncy: Woitke. Korta. Noack. Sagatz. Metho. Nitschke. Weinke. Palke. Branke. — 5. W Helmsdorfje: Kosel. Rätisch. Noack (3). Bogatt. Rakel. Klaue. Branke. Pötschke. Jähde. Henschel. Bonkatz. Kraske (2). Zuchold. Schentke. Scharobe. — 6. W Kałku: Noack (2). Korta (2). Woitke. Schiel. Nitschke. Dübe. Koinzer. — 7. W Kameńcy: Noack (4). Bartsch. Kloss. Metho. Nisznick. Koschanik. Jeschke. Mischke. Nitschke. — 8. W Selcu: Tzschentke. Nitschke. Schernick. Zuchold. Robel. Mietke. Kulisch. Jeschke. Bartsch. Groch. Mathek. Leske. Peikert. Schiemann. Mitschke. — 9. W Celimojcach: Koinzer. Buder. Simbke (2). Hanko. Wonde. Noack. Henschel. Smago. Bogatt. Bartsch. Metho.

5. Wosady serbskeho wokruha.

Ja wopytach a přeptytach w léce 1899 wosebje wosady srjedz Trěbul a Gasyna, ale njeje so mi poradziło tam něšto wažniše namakać abo nawědźić, štož by jich něhdušu serbskosé nastupało.

a) Wosady Lindroz — Brěštawa — Pětsikow (Linderose — Brestau — Pitschkan). Tu njemóžach nimale nič nazhonić. W Brěštawje stoja brěšty (Platanen) na nawsy a keřchowje, wosebje nadpadnej staj dwaj wulkaj brěštaj; wot nich ma wjes swoje mjeno. W Lindrozu stoji mjez druhimi srjedz wsy wulka z nutřka wupročnjenja stara lipa z wulkej džěru w zdónku počdra metra nad zemju, do kotrejež je wulki drjewjany słowjanski (Cyrillo-Methodejski) križ ze słowjanskimi smuhojtymi wudebjenkami („Linienornamente“) zasadženy, ale križ pokhadza z lěta 1861 (!).

Serbske swójbne mjena z Brěštawy a Pětsíkowa z lěta 1899: Bartsch. Brade. Bossang. Bähde. Jantke. Jähde. Kühley. Mieschke. Pohl. Rublack. Stahn. Scheltz. Schelzke. Schütke. Taltank. Trupke. Werbel. Woichan.

b) **Wosady Duplice — Tšechlin — Tšěšojce** (Gr.-Teuplitz — Tschecheln — Tschacksdorf). Tež tu nje-móžach nimale ničo wo přjedawšej serbskosći wosadow zhonić.

1. Duplice same su z wuhlowymi podkoptkami a twornjami posyte a cyle fabrikski raz dostałe, kaž serbske wsy wokoło Komorowa.

2. W Tšechlinje je to spodziwne, zo tam kamjeńtna wěža sama za sebje při kečehowskich murjach stoji a zo přez nju hłowny překhód na kečehow za ludži a za wozy dze. Stara kamjeńtna cyrkej pak stoji srjedź kečehowa a ma na městnje, hdžež ma hewak wěža być, přitwark, přez kotryž so do cyrkwje zastupi. Tšechlinscy ewangelscy fararjo, kotřiž najskerje hišće serbski předowachu, su: 1. Brucatius (Bruk ?); 2. Wenceslaus Brucatius, syn, 1579–92; 3. Adam Mathesius 1593–1620; 4. Abraham Crusius 1621–31; 5. Khrystof Krygař 1632–42.

3 Tšěšojce pola Trěbul su filiala Cybalinskeje cyrkwje, zafarowane su tu wsy: 1. Krolow (Krohle); 2. Hažowk (Haasel); 3. Šisowa (Zeisdorf) a 4. Hendrichojce (Gross-Hennersdorf). W cyrkwi je so hišće zakhowała stara hornjołužiska serbska cyrkwinska agenda z lěta 1696. W Hendrichojcach khodža starše žony hišće z džěla w serbskej drasće. Hažowk ma hišće wjele starych drjewjanych domow ze składženyh klódow a ze słomjanymi třěchami. Wěsty bur Bartuš w Tšěšojcach, kiž je 1843 rodzeny, praješe mi, zo za jeho młode lěta mjezy serbskeje rěče hać do wsy Krolowa džěchu.

6. **Přidawk 1. Górinška wosada** (Krosynski wokřes).

Górin (n. Göhren) pola Žemra (Sommerfeld) je něhdy serbske Bože služby měł, přetož w Górinскеj matrikli ze 7. měrca 1701 mjenuja so mjez inventarom cyrkwje „serbske spěwařske“ (wězo běchu to rukopisne spěwařske a bychu dla narěče jara zajimawe byle, hdy bychu so tam hišće nadešte). Njejsu-li snano so w tom lěće wjacjacy při Božich službach trjebale, swědča tola wo tom, zo je so z nich něhdy přjedy na kemšach serbski spěwało.

Hać do lěta 1854 džěchu žarowace žony při pohrjebach do wulkich bělych rubow zawalene kaž hišće džensa w Blotach.

7. Pridawk 2. Wašnja narězanja štomow z pohanskeho časa.

Wašnju něhdy po cyłej Delnjej Łužicy rozšěrjene a džensa hišće wosebje wokoło Stareje Darbny a Träbulow skradžu hajene drje je so dotal wot našich narodospytників mało kedźbnosće dostało a tuž njech je tu zapisane. Je-li w žanej swójbje džěčo čězko skhorjeło, so w nocy na zahrodže abo w lěsu z wěstymi wobryjadami mlody štomik w srjedže narězje a šlebjerda skory so wot zdonka wotběli, ale tak, zo króna a skora při zemi njezranjena wostanje. Šlebjerda skory so tak wot zdónka wotčehnje, zo je móžno khore džěčo přez tu škałobu přetykný. Tak po přiwěrje ludu žiwjeńska móc mlodeho štoma na džěčo přeńdže a džěčo wotkhorí. Tutón štom pak tež z dobom za wěšćenje služi. Zahinje-li wón, potom tež to džěčo dolho žiwe njewostanje. Rosće-li pak při wšém wobškodženju mójnje dale, potom tež změje džěčo dolhe žiwjenje.

8. Pridawk 3. Zapis serbskich ležownostnych mjenow.

A. Ze wsow wokoło Baršća.

1. Bóžemysle (Gross-Bademeusel): Podgora, Kaupen, Bayna, die Saguna, die Luschka, die Mschirra, die Goschinka, Wodnoga, Sablabrek, Dubinska Kupa, Gischgora, Schirocka, Luga, die Todtenlitter (dokelž tu při wróćenju wot pohrjeba z Bóžemysle rěbliku z čělneho woza na hromadku čisnychu a ležo wostajichu).

2. Dubrawa (Dubrau): Grodzitza, Wellan, Mjasa, Rossa, Broska, Sageunzen.

3. Chójna (Koine): Butznika, Jesmina, Gorka, Blome, Sakplotka, Palletzna, Podewonna, Pogrozisna, Grossoka, Seherholzka, Radama.

4. Jamno (Gross-Jamno): Podluka, Tzschachona, Glina, Luschk, Bukowina, Podchena, Kupan, die Penkan.

5. Małe Jamno (Klein-Jamno): Dupelska, Grodzitzka, Gleukau, Glinnau, Podbeskan.

6. Nosydłojce (Nossdorf): Zedlitza, Heinka, Laasow, Dubia, Passoka.

7. Zakřo (Sakrow): Ros'sch, Zigelnitza, Radbesch, Gai.

B. Pridawk. Z někotrych wsow wokoło Žemra a Bobroweje Góry (Krosynski wokrjes).

1. Bobrowa Góra (Bobersberg): Buschnitza, Doppline (toplina), Talken (dołki), Wukladen (wukłady), Marginen, Groblina (groblina).

2. Brankow: Platschin, Scharoken (šeroke), Wehlug (weli lug), Klassonen, Schiwen (kšiwe), Plattschitzen (płošćice ?), Bresoken (brězowka), der Dahl (doł), Latschinken (lasčynki ?), Damke, Ploine (płone), Striegon (stšěgoń), Paulichen, Rodell (redel ?).

3. Břazka (Gross-Braschen): Laugk, Siechen (suche ?), Paschkenberg (paseka ?), Klonze, Ragasche (rogože), Predel (preděl = mjeza).

4. Carbje (Münchsdorf) abo Sarbje: Kaupe.

5. Dubrawa (Dubrow): Sadaschniken, Dubkasten, Platen, Ziblatniken, Krasniken, Djalken, die Passika, die Rude.

6. Górin (Göhren): Wolschenke, Mockschiezen, Prupken, Popelnick, Laugen, Gai, Kammaus, Werl, Bubbersten, in den Kaupen, Heun, Sackarschen, Tunnemosten, Drabkon, Kolewitzken, Wostroon (rola mjez hrjebjemi), Sagon, Podebroken, Podegarden, Runitzen (rownice), Ziplotniken, Plotgen, Dubkosk, Daalsche, Grun.

7. Nowa Wjas (Neuendorf): Kablichen, die Koine (chójna), Kubatz Ecke (Kubac = Jakob), Schippernick, die Leiden (lěda bez. lědy).

8. Pšichow (Preichow): Wuscheluske (wužše lužki), Kallusch (kałuž & kałuža), Kassloh (kósowy lug ?), Pottage (potok), Podpersonne (pódbřězowńa ?), Lugk, der Nitschepfan, Glinke, Dubrauluge (dubrawa-lug).

9. Tamnice (Tamnitz): Mehrschan (brěšćan ?), Mianke (mianka ?), Briasen (břazy), Schmehlstücken (šmél = chmél ?).

10. Welmice (Wellmitz): Pikarschtenberg, Podpersonne & Podpison, Niwen (niwy), Schirnosken, Zullentzberg (pcolnica), Podkoine (pódchojńe), Kasel (kózly = Getreidesparren přećiwo dešćej), Pottacken (potoki), Sackäschen (zakazńa), Stahn, Smug (smuga), Kullick, Bokulsberg, Lars (laz), Gablowskenberg (jabłońska ?), Korrehn (kóřeń).

VII. Přistaw.

Spomnjenki na Serbowstwo w Mišnjanskim kraju.

Při tutej składnosći chcu tu tež jako přidawk podať to, štož sym sebi w poslednich lětach wo něhdušim Serbowstwje w Mišnjanskim kraju abo starej Mišońskej marchiji zapisał. Tež to ma jenož nadawk, našieh młodych wědomostnych spisowacelow a zběrarjow k dalšemu slědženju a hromadženju powabić.

1. Serbowstwo w Nižinach abo Nižanskej krajinke.

W Nižanskej krajinke při Łobju wot Mišna hač do Šandawy w Sakskej Šwicy, kotraž bě wot Serbow hustowosydlena, je so hišće hač do džensnišeho dnja wjele powostankow po jeje něhdušich serbskich wobydlerjach zaxhowało. Typus wjetšeho džěla wobydlerstwa na wsach je hišće serbski a tež wšelake serbske swójbne mjena su so zaxhowała. Spodźiwne je, zo tež hišće dale k wječorej wot Łobja so serbske swójbne mjena namakaju a to z časa, hdyž běše přečahowanje wjesneho robočanskeho ludu jeli nic znjemóznjene, to tola jara wobčežene; na př. w cyrkwinskih knihach na Hajničanskej farje (Hajnicy = Heinitz b. Meissen) namaka so časóššo w lětach 1750—70 mjeno Coch a Čoch, štož je serbska twórba za Čech a Češa hakle tola w času 30lětneje wójny a po njej w Němcach wuček pytachu. Tohorunja je w Nižinach hišće založk najwjacorych wsow (kulowač = n. Rundling) a typus burskich dworow a twarjenjow serbski; klassiski přikład za to je založk wsy Goes pola Pirny: idealny kulowač, wšitke burske dwory do koła wokoło kulojteje nawsy ze swislemi domskich na nawjes zhladuju. Burske dwory a domy we wsy Kojeticach abo Kadicach (n. Kaditz) so dospołnje runaju ze starými serbskimi burskimi dworami a domami w našej Łužicy. Mjez tamnišim burskim ludom je so wjele starych serbskich wašnjow zaxhowało a ludowe bajki a powědanja su z wjetša serbskeho pokhoda. Někotre tajke bajki ze staršeho časa zapisach w Łužicy (lětnik 1894). A serbske bajki tamnišeje strony wo šerjenjach, lutkach, zmiju, zmijicy atd. je Alfr. Meiche zapisał we swojej wubjernej knize: *Sagenbuch der Sächsischen Schweiz* (Leipzig 1894. Verlag von B. Franke). We zawodže k njej wón piše: „W Sakskej Šwicy maš słowjanske wjesne, rěčne, hórskie a ležownostne mjena a zbytki serbskich wašnjow, kaž na př. wotprošowanje a swjedžen sw. Burkharda, a słowjanske baje a bajki, na př. wo dziwim hořtwjerju „Pan Dietrichu“. Frankojo a Duringojo (t. j. němscy kolonistojo w Sakskej Šwicy a Nižanskej krajinke) mało swojich bajkow a powěšćow do noweho kraja sobu přinjesechu.“

Wosebje pokazač čcu tu na wašni jutrownych spěwarjow a jutrowneho jěchanja křižerjow, kotrejž so dospołnje z našimi serbskimi w Łužicomaj runataj. W jutrownym času wot njedzele Laetare hač do jutrownički zhromadźuje so na horach sakskeje Šwicy na lěwym pobrjozy Łobja kóždy dzeń před wječorom nic jenož wjesna

młodźina, ale tež mnohosć staršich ludźi, zo bychu tam jutrowne spěwy spěwali; -woni zanošuja cyle stare hłosy, kotrež so hewak wjacy njesłyša, ale pola nich wote rta ke rtej, wot naroda na narod dale přepodawaju, a woni spěwaju te kěrlušy ze starych spěwafskich, kotrež ze srjedź 18. lětstotka pokhadźace so wot roda rodej namrěwaju. Młodzi hóley njěboja so ani wětra ani dešća, zo bychu starodawnemu wašnju hołdowali. Za swoju prócu dostawaju woni potom po jutrac wot kóždeho hospodarja resp. hospyzy we wsy dobrowólne małe dary. Křižerjo tam na českej stronje Šwicy w katholskich wosadach při saskich mjezach runje tak kaž pola nas w klóštrskich stronach na svojich krasnje wupyšenych konikach spěwajo jutrowne kěrlušy wote wsy do wsy a wokoło polow jěchaju.

2. Serbowstwo při delnim rěčnišću Półčnicy z wonka Łužicow.

We wodowatej a lěsatej nizinje delnjeho rěčnišća Półčnicy, we „Schradenje“ wot němskich kolonistow tak pomjenowanym (stn. *scrato* = nhn. *Schratt* = zły duch) w staršim času našim krasnym delnjołužiskim Blotam jara podobnym we wsach mjez městačkomaj Wikowom (n. Elsterwerda) a Wótranom (Ortrand) su so z wulkeho džěla hišće stare serbske naložki, přiwerki a wašnja trojenja samo pola němskich přičahowarjow zdžeržale, kotřiž je wot tam zasydlenych Serbow přijachu; z džěla drje so w spočatku samo přeserbšćichu, wobađi wot Serbow a zdaleni wot wulkeho swětowehe wobkhada. W Grodnje (Grodno = n. Gröden) na př., hdžež burja kaž naši Serbja sebi wjele hus džerža, a w Hirschfeldze a Grossthiemigu noša žony a młode hóley hišće wosebitu ludowu drastu, kotraž je drasće našich Serbowkow pak w Khoebuzskim pak w Wojerowskim wokrjesu po něčim podobna, njenoša ani njeđzělu po měsčansku kłobuki, ale čorne abo pisanowušiwane rubišća na hłowje, wuzko přiľehowacu ze somotom wobrubjenu jupku, mnohoropate toľste suknyje a z cankami wobsadźene šórcuči, někotre tež nizke črijki z čornymi nohajcami. We Wulkim Tymiku rojachu so žony a holiča z cyrkwyje a kročachu ducy wotemše po wsy dele we wuzko zjednočenej črjódze jako woprawdźite stadło hus we wěstym porjadku.

3. Starohródsey a Plisnjanscy Serbja.

Wo potomnikach Starohródskich resp. Plisnjanskich Serbow piše Poelitz („Handbuch d. Statistik des König-

reich Sachsen. 1810. Bd. II p. 87): Potomnicy Serbow sedža nimale njezměšeni w Starohródskej na 15 qm. srjedz rěkow Plezy (Pleza = n. Pleisse) a Šwikawy (Šwikawa = n. Zwikauer Mulde); wosebje namakaš jich w schönburgskim hamće Remissen (sts. Remišin, n. nětkole Remse), na wsach ryčerkubla Ziegelheim a na wjacorych hamtskich wsach Šwikawskeho a Lipsčanskeho wokrjesa. Při plódnosći a krutym wotdžělenju wot swojich němских susodow su serbscy burja w tutech stronach nimo wěsteho začuća samownosćow w zwonknym postupowanju, w wašnjach a wobrjadach a samo w drasćenju wobkhowali. Jenož swoju serbsku rěč su zhubili, potymzo krajny hrabja Friedrich I. 1327 w cyłej Narańskej krajinje abo marey (n. Osterland, lać. *terra orientalis*) serbsku rěč při smjertnym khłostanju zakaza a z dobom wšěch Serbow jako njekhmanych wot zjawnych zastojnstwow wuzamkny. — W Auerbachec pincy w Lipsku leži stara krónika ze 16. lětstotka, w kotrejž so na tutu samu zakaznju serbskeje rěče spomina ze słowami: „Anno 1327 ist zu Leipzig und im ganzen Lande eine Verordnung der Sprachen ergangen, und die wendische Sprache, darüber biss anhero die Wenden, die noch hin und wieder im Lande gewohnet, so steif gehalten, abgeschaffet worden.“

4. Wo staroserbskich přibohach.

Runjež je naš krajan a sobustaw A. Jenč we swojim wustojnym nastawku „wo kulturnych městnach Hornjeje Łužicy (Čas. M. S. 1910 a 1011) dokładnje dopokazał, zo su přibozy Čornobóh, Bělobóh a Fline wumyslenja wučenyh honjerjow za starožitnosćemi z nowišeho abo najnowišeho časa, z tym tola spisaćel prajić nječeyše, zo njesu stari Serbja přibohow měli a sebi jich we wobrazach předstajowali. Dotal buchu, štož wěm, tři tajke zwobrazowanja starych serbskich přibohow wuslědžene a to w Gólinje (n. Gahlen) w Kalawskim wokrjesu, w Zaděli p. Mišna (n. Zadel) a w Trěbišću abo Trěbičinje p. Grimmy (n. Trebsen b. Grimma).

1. Góliniski přibóh je do zwonkowneje cyrkwineje murje zamurjowany a je jenož jeho z čorneho kamjenja wurubana hlowa widžeć. Přibóh bě wěsće na wopornym městnje stał; tam bu křesćanska cyrkej natwarjena a přibóh sobu do cyrkweje zatwarjeny, zo bychu byli z tym stari póhansey Serbja lěpje za nowu křesćansku nabožinu dobyći; z teje sameje přičiny buchu tež často křesćanske

cyrkwje do starych serbskich hrodzišćow twarjene kaž na př. w Bukowje pola Bezkowa a Wótsowaša p. Gubina.

2. Tež w Zaděli bu socha staroserbskeho přiboha kaž w Gólinje sobu přijata do křesćanskeje swjatnicy a je tam w druhim šosu abo na drugej łubi cyrkwineje wěže do murje zamurjowana; wona bu hakle před někotrymi lětami wuslédžena a jako socha staroserbskeho přiboha spóznata; njedzělu 26. maleho róžka 1911 bu wona wot kralowskich sakskich pryneow wobhladowana.

3. W Trěbičinje p. Grimmy bywaše stara powěsć, zo je tam socha přiboha pohanskich Serbow wot němskich missionarow do rěki Módly (Mulde) čisnjena a na městnje swjatnicy tutoho staroserbskeho přiboha křesćijanska cyrkej natwarjena. Njedawno bu woprawdže tuta socha w rěčnišću Modly namakana a hišće nimale njewobškodžena wukhowana: je to znamjo hoberskeho zwěrjeća podobneho na lawa a mjedwjedža z dobom; wotewrjena klama pak je wjele šěrša hač pola spomnjeneju zwěrjatow. Tež staroserbske mjeno Trěbičin abo Trěbišće pokazuje na to, zo je tam w pòhanskim času hižo swjatnica była. To mjeno ma so wotwodžować wot staros. a starosl. trěba (= sacrificium, Opfer); přir. trěbišće (altare, woltař), trěbnyk (trěbnik) = delebrum, Heiligum, swjatnica.

4. Tohodla so mi powěsć wo wulkim nětko němski „Teufelsstein“ mjenowanym kamjenju blisko delnjolužiskeho městačka Trěbulow wěrje podobne zda; powěda so tam mjenujcy hišće džensa mjez ludom, zo su na tutym kamjenju stari Serbjá svojim přiboham wopory palili a samo jatych njeprěcelow woprowali. A mjeno městačka nětko njebych wotwodžował wot słowjesa trěbiti (roden, purgare, castrare), ale wot trěba (= wopor). A pola wšitkich tych mnohich serbskich a słowjanskich městnostnych mjenow z korjenjom *trěb-* ma so kedžbnje na to džiwać, ke kotremu teju dweju woznamow wone přislušeju. A při tom maju starodawne baje a powěsće a starožitnostne namakanki najwjětšu wažnosć.

Prawopis wjazawow: jeli, jelizo.

We wšelakich nowočasných rěčach bywa njewěstosć we tym, hač dyrbjja so někotre z wjacorych słowow wobstejace adverbja (přisłowjesniki), předložki a wjazawy prawopisnje do jenoho (zestajeneho) słowa zjednočić abo džělene wostajić. Kóžde tejule wašnjow pisanja ma něšto za so a tohodla čini so wšudžom najbóle kompromis, tak

zo so džělba tajkich słowow po tym a druha po wonym wašnju piše. Jara wjele drje na tym njezaleži (kaž pola nas, hdžež je přewjedženje zhromadneho prawopisa a dozawjedženje łačanskich pismikow wjele wažniše); tola dyrbi so kóždy tajke njewěste słowo, njech je jako zestajane abo jako džělne pisane, w słownikach a rěčnicach lohecy nađeń móc.

Z našich prawopisnych njewěstosćow wuzběhny tónkróć wuměnjejskej wjazawje (conjunctio conditionalis): jeli, jelizo (wonn wofern, im Falle daß). Někotři pisaju jej takle zjednočenej, druzy: je-li, je-li-žo, abo: jeli zo. [Při tym spominam, zo so wot někotrych tež derje dosahaca jenosylbna enklitiska wjazawa jara zrědka nałožuje, wot druhich zasy při tym wotdžělaca čarka so zanjerodža, tak zo njeje na přenje pohladnjenje rozdžěl widžeć mjez: dawa-li (hač wón dawa?) a dawali (woni su dawli).]

Što pak je zestajane jeli, jelizo? Po prawom cyła sada, kotraž so we wjazawje hromadu sčehnje: je-li to; je-li to, zo (wonn dieß ist; wenn es der Fall ist, daß). Na př.: jeli mi dowoliš, přińdu k tebi = je-li to, zo mi dowoliš.

Kaž nětko my Serbja druhe hromadu sčehnjene wjazawy w pisanju zjednočamy, tak móžemy tež tudy činić: jeli, jelizo; přir. byrnje, byrunje; runjež m. runje zo (šo) atd.

Zdobnje tež pohladnjemy na pisanje druhich słowjanskich rěčow, a te nam přiswědčuja. Nowočěski piše so: jestli, jestliže, jestliž (jenož zrědka je widžeć wot někotrych jestli že za: im Falle daß); staročěski tež: jeli, jeliže, jeliž. Morawska ludowa skepsana forma: esli, lesi, lesti. Pólski: jestli, jeśli; jeźeli, jeźli. Ruski: jesli, jeźeli. Juhosłowjanščina tule wjazawu njetrjeba, ma ako, ako bi, će atd.

Tuž myslu, zo je pola nas zjednočene pisanje najpřihódniše: jeli, jelizo.

Pódlu wozjewjam, zo ja za přiwzaće hišće trčeje abo štwórteje formy do pismowskeje rěče za tule wjazawu njejsym. Lud a někotři spisowarjo maju mjenujcy: hejzo, hejzoli a skrótšene: hejz' (za kotrež móže wšak so druhe jednoríše a tež jenosylbne słowěko -li nałožeć). To su skepsane twórby: hejzo = helzo, he li zo město: je li zo (kaž hebać m. jebać, hermank m. jermank); hejzoli = jelizoli. Pólskemu pisanju so z tym njebližimy, hdyž je so naše zo do zo skazyło; jeźoli (pól. jeźeli) tola nohcemy.

Přispomnjenje: Horjeka sym prajil, zo dyrbi so před wjazowu -li swěru čarka naložeć. Tuž je potom rozdžěl mjez wjazawu jeli a mjez sadu: je-li (tš cr, fje, eš), na př. je-li móžno; je-li doma přińdu k njemu. Ale: jeli je doma, jelizo je doma atd. *M. Hórnik.*

Słowosłéd w serbskich sadach.

Rěčimy w sadach, dospólnych a njedospólnych. Kóžda sada ma swój rjad slowow, swój słowosłéd. So wě, zo ma serbsčina słowosłéd swójeho razu.

Nazhonjeńčko z njedawna, mje pohnu, zo juž do časa něšto wo słowosłédze w serbskich sadach a to tudy powěm.

Někotři rěča wo putach serbskeho słowosłéda, druzy wo rozwuzdženosci, a třeci — do tych so tež ja liču — wo »zakonju swobody« w słowosłédze.

Wuwijmy zakonje z přikładow!

I.

Škórc hwizda. Sroka šćeбота. Lipa kćéje. Sněh taje. Směrki padaju. Ponow so pali. Džeń haša.

Zakoń: Słowjeso* stoji skónc sady.

Tež w sadach z předmjetom abo z kajkimžkuli druhim přidawkom. Na př.:

Jězusa křižuja; černjuja. Mje w boku kaša. Jězus wichor na morju změruje. Jan Jězusa křćije. Smy wčera běrny dozběrali. My swinjo rězamy. Běda nuzu honi. Prawda woči kole. Woda so z kužoľom wari. Husy domoj leča. Ganzor je tam wostał. Štoha ći naši džělaja? Naša mać ta plincey pječe. Z polćom wona tygl mječe. Wowka džěćom baje. Ha Maruška w pěsačku hraješe. Sy, ty te wokno wurazył a z bleše ducy pił? To mi nětko praj! Kóžda pata so za swoje kurjata do smjerće skhrobli. Ja domoj njepóńdu.

A prašeš-li so, čehodla tomu tak je, wotmołwjam: »Duša serbsčiny je słowjeso. A serbska sada na hłowny doraz na kóneu, pod hłowny doraz na spočatku.

W němčinje na př. tomu njeje tak.

II.

Bliži so k hodam. Du k Němcecom. Ducha z Pólskej. Nimam khwile. Wołajće wótrřišo! Zmylni

* Słowjeso praji, što so (nje)stawa, što něchtóžkuli (nje)ćini, štož móžeš kazać abo zakazować. (W zašłosći, přítomnosći a w přichodže).

smy wšitecy. W modlitwach wotměnjachu so mužsey a žónske. Čežko dychaše so přirodže. Změjemy jutře wulku kořbasu. Wšě dopisy njech so sčelu redaktorej. Njeje wulka. Zakoň: Dyrbi-li pak kajkižkuli druhi staw hlowny doraz měć, je tón na hórce sady.

Tohodla sym hižo rjeł: Slowjeso stoji skónc sady abo: W němčinje njeje tomu tak.

Tónle zakón je tež na př. Hórnikej znaty, kiž jón naložuje. (Předslowo k P. Wosadnikej.)

Wosebitostka su sady ze spočatnym: To, hišće, tež atd. To škórcy hwizdaju. $\wedge$ Hišće wjetše surowosće su móžne. To mać woła.

Tež ty sy mje hanil.

Tu je zakóni powróceny. $\vee = \wedge$. Wšako so hodži tež rjec: Škórcy to hwizdaju. Wjetše hišće surowosće su móžne.

III.

Třeći zakón je basniska swoboda, rhythmus, alliteracija atd. Tola tež tu je jadro přenjeju zakonjow.

Naš njeboh džěd měł je čapku kožanu. Kóžda koza khwali swoju brodu. Swjaty Haw(o)l tepce kał.

Znate spočatki pěsnjow:

Přijěl je z Mišna mlody pan.

Pasech ja konika.

Přadla Marija kudžałku.

Hnała je čelěrka čelatka won.

Sedžala na lipje.

Přikłady, a dwělnosće přećiwo wuprajenym zakonjam rad přijima

M. Nawka, wučer w Radworju.

Nekrolog LXI.

Adolf Sommer,

měščanski wučer a wučer serbsčiny na gymnasiju w Budyšinje, dołholětny wubjerkownik M. S.

* 25. małego rózka 1862.

† 3. septembra 1909.

Adolf Sommer, syn jednoreju staršeju, narodži so 25. 2. 1862 we Budyšinje. Při šćežčicy, kotraž wot hroźiška k Sprjewinemu mostej wjedže, měješe swój maćerny dom. Wopytowaše měščansku šulu. Potom so po znatym wašnju w krajnostawskim seminaru na wučerstwo přihotowaše. Na to skutkowaše něšto lět w Hućinje, doniž bu do

Budyšina powołany. Tu so pozdžišo wozeni. Wón bě na hólčej a ratafskej šuli a na gymnasiju z wučerjom, w dobrych, porjadnych wobstejnoscach žiwy a zawostaji nimo wudowy džowčičku.

Tónle naš Sommer bě dobry duch a dobra duša. Štož wón wosebje rozymješe a čohodla bě wot nas tak wažený, swoje znate duchowne poklady, zemréty z wjetša sebi samemu, swojej železnej krutej woli, swojej njesměrnej pilnosći wudoby. Zwoprědka Sommer njeje zahorjeny Serb byl. Pola kn. Fiedlerja tutón „měščanski Serb“ hakle zahorjenu wutrobu doby za wšo, štož lužiskich Serbow zajimuje. Skóněnje so tež w druhich słowjanskich rěčach sptowaše. Rusku rěč na př. wobknježeše tak, zo smědžeše jeho sudnistwo za tołmača přiwracać. Z dobom bě wón tež zastupnik we tudomnej komisiji za wojeřske pruhowanja jenolětnych dobrowólnikow. Z Ruskeho je wšelake nastawki hrabje Tołstoho přeložil. Před něšto lětami počinaše hišće grichisku rěč studować. Jeho wšelakore philologiske studije bjez wužitka za njeho byle njejsu, wosebiće za jeho cyły kharakter, ale su jemu tež we wšelakich čěmnych kučikach čłowjeskeho žiwjenju šćežki pokazowale — rjeušje, hač ta abo tamna swěčka, kotruž sebi čłowječk druhdy wudžěla jako dopokaz swojeje słabosće. Sommer mjenujcy kruće logiscy myśleše. Phrazy njelubowaše. Lohke nowe ideje, kotrež mudračkow elektrisuja, rozymješe wón z krótkim žortnym słowom wotpokazać. Z cyła wón słowo wustojnje wjedžeše wužiwać — z pjerom kaž ze rtom. Njebočički je spisował do wšitkich našich časopisow, wosebje do „Serbskich Nowin“, do „Pomhaj Bóh-a“ a „Lužicy“, z džěla pod mjenom „Hrodzišćan“, z džěla so „Žemr“ podpisujo. Za stajne rubriki „Lužicy“, wosebje za „Naležnosće towarstwow“ a „Serbski rozhlad“ je mnoho přinošował, štož nam drohe žórlo za domjace stawizny wostanje. Wot 1884—1890 měješe administraciju „Lužicy“.

Na jeho přednoški smy stajnje bjez wostudy poslušali, na př. na wopis pućowanja do Ruskeje w léče 1898, abo na přednoški wo rozwiwanju hospodařskeho žiwjenja, wo bitwje pola Budyšina, wo najdrobnišich Božich stworječkach, škódných a hódnych za ratarja, wo bakterijach, wo pčolarjenju mjez Serbami. Haj — pčolki! Handrij Bajef, kantor we Hućinje, bě jeho za pčolarjenje zahoril. Na tutej roli je naš Sommer wjele skutkował. Daloko a šěroko bě jeho nazhonitosć wo pčolkach připóznata. Wón měješe wulku pčolnicu sam. Našich hospodarjow pak je

wuwučował, z nimi je pčolniske towařstwa založował, je jim we nich přednošował a za nje pisał hač do kónca. A runje tale lubosć k pčolcy a z tym zjednočene sprawne historiske přepytowanja jemu rjeńše strony našeho lužisko-serbskeho křesćanstwa póżnawač dawachu hač nowiny abo stroniske knihi. Sommer cheyš serbsku pčolnu knihu wudać. Njedokónčeny rukopis scěhowace stawy pokazuje: I. Na kólcowym prozy. II. Pčoly so roja. III. Kak so nowe město založuje. IV. Młode matki. V. Kwasny wulět. VI. Zamordowanje trutow. VII. Kak družina pokračuje.

Wšelake druhe rukopisy su fragmenty. Tež historiju serbskeho pčolařnistwa cheyš njeboćički hišće dopisać. Smjerć jemu pjero z ruki wurazy.

Sommer bě nahladna, móčna wosoba, kruty zdónk, stajnje elegantnje zdrasčeny, cuzym snadź zdawaše so druhdy z trochu škropawej skoru wodžety. Jeho wutroba pak bě złota. A tale wutroba je tež wjele za naš „Serbski Dom“ skutkowała, byrnjež nic přeco na městnach, hdžež so lawrjencowe wěncy wija. Sommer bě radšo z čicha. Hdžež pak dyrbjеше so něšto přihotować, běhać, hromadzić, pisać, tam jeho stajnje widžachmy. Dopominam tu jenož na twarjenje Serskeho Domu, na skutkowanje „Póndželnikow“, na jubilejny swjedžen krala Alberta, na holdowanje Serbow a wosebje tež na Drježdžansku serbsku wustajeńcu, skónčnje hišće na poslednje serbske koncerty. Tu bě Sommer naš wulki muž a praktiski wjednik, nic jeno z wulkim słowom, ale woprawdže ze skutkom. Z dobrym swědomjom směmy jemu tež hišće to k česći wuznać, zo wón ženje Mačicy napřećiwo skutkował njeje, ani zjawnje, wjele mjenje potajnje. Z horda wuznawowaše so stajnje a wšudže jako serbski syn. Wón njebě Serb jenož mjez Serbami. W našich serbskich ludowych towařstwach smy my jeho často widželi. Pak je tam přednošował, pak z hosćom był, na katholskej kaž na ewangelskej stronje. Je tež džiwadłowe hry do serbskeho přeložował a připrawował a sam hrać pomhał. Budyska stara „Bjesada“ je so wosebje jemu wjele džakować měla.

A kak je wotsal šoľ? Noha jeho zaboli. Hdyž skoro wjacj stupać njemóžeše, poda so k lékarjej. „Přećelo, skoku do loža! Tu je so žiła zahoriła.“ Sommer so wusmja. Skónčnje pak so tola lehny. Za něšto dnjow počina khory zaso stawać, dokelž je po zdaću lěpje. Pjatk 3. sept. wocući na ranje. Je přepočeny. Tuž so spřewobleka a lehny so zaso. Jemu počina styskno býć.

„Džensa po zdaću prawe městno namakać njemóžu“, rjekny hišće. Na to so wobroći, a — naš wbohi Sommer běše njebohi.

Hola stoješe runje tehdy w polnej pyše. Wrjós so tež nad njebočičkeho kašćom čerwjenješe. Wrjós w serbskej holi bě wšak wón jara, jara lubował.

Dnja 6. septembra 1909, pónđzelu popođnju, smy lubeho přećela na Boži měr přewodźeli, na Budyski číchi Tuchor, k ranju won, hdžež nam slónco skhadža. Wšeho-wědomy a miłóšćiwy Bóh dowjeć jeho k wěčnemu slónceej!

R.

Nekrolog LXII.

Jakub Bart-Čišinski.

* 20. VIII. 1856.

† 16. X. 1909.

Tam w dólčku we kwětkatym
So k hórey tula mała wjeska,
A žołmička přez wjesku pleska
Po žlobju kamuškатыm.

Tam rjenje, rjenje je;

Tam so mi chce.

Na tute słowa njezapomniteho mištra serbskeho Parnassa so w bólněj duši dopomnich, hdyž stojach na nazymskim dnju lońšeho lěta na idylliskim, do swjateje čišiny ponižnje ponurjenym Wotrowskim keřchowje, při městnje, kotrež je drohe a swjate kóždej serbskej wutrobje — při rowje našeho njebočičkeho Čišinskeho. Tam nětko drěma číchi spar we swjatej roli, za kotrejž žedžeše jemu wutroba, w swojim lubym Wotrowje, kotremuž slušeše wša jeho lubosć a hdžež mjez swojimi krajanami nadeńdže najlěpše zrozumjenje, najněžniše česćowanje. A wutroba mi zapłaka! Tuž bjez džiwa, zo džensa so hišće mi do pjera ronja sobubólne, džiwnje mysle, zo dyrbjach sebi hakle tuto městno pytać, dokelž žadyn pomnik a by-li był prosty a njenahladny, žane napismo mi njewoznamjenješe městno, hdžež rozderdane stawy, rozbolane čělo njebočičkeho wočakuje džeń, zo so tež jemu zablysknu rańše zerja wěčneho jutrowneho dnja. So prašach při sebi: je njebočički wotešoł cyle wosamočeny, bjez kóždeho přećela,* njemějo žanych přiwuznych?

* Mjez tym zbonich, zo chce nowy knjez faraf Knježk-Wotrowski so za to postarać, zo so njebohemu basnikkej tam postaji hódný pomnik. Česćowarjo njebočičkeho budža spomunjenemu knjezej wěsće džakowni a to tež w skutku wopokaža.

Tu nětko spiš, naš luby, drohi Jakubje, mistrje serbskeje rěče, rubarjo a tworjerjo nowych drohow serbskeje Musy, serbskemu rhytmej a rymej, twarco slawy serbskeho mjena za Łužicomaj a we Łužicy starych a młodych, ach młodych Serbow wšěch lubuško, njezlemjeny kharaktero . . . kaž Ći wobswědča Twoji česćowarjo na diplomje, kotryž Ći darichu k Twojemu jubilej 25lětneho basniškeho skutkowanja.

Haj, njemóžach so klónić myšličky, zo Ćišinski wjacj njeje, zo zrudnu wěrnosć z plaćom zjewja młody basnik: Tež Ćišinski! Wón mjez nami wjac' njeje.

Joh' wóčko hasło, hort je womjelknył

A styski, juski harfy basniškeje.

Kak puste nětko žohnowane swjate hona serbskeho basnistwa, nad kotrymž bě z knjezom, ně, z mištrom jeho genialny duch, nad kotrymiž so znošowaše „z křidłom worjołskim, z juskom wótčinskim“! O, zo njeby nihdy było, štož nětko je mi čezki struchły nadawk, pisać posmjertne słowa k jeho wopomnjenju! Wěm, zo jenož hódni, slawni synojo maćeřiškeje zemje, kotrymž léta žiwjeiške nazhonjenje, dokladnosć a wustojnosć sobu na puć sćečehu, měli dopjelnić tutón nadawk: hódny nekrolog po našim Ćišinskim spisać jako čestnu palmu džaka a lubosće serbskeho naroda na jeho row, sym sebi tež wědomy svojich njedosahačych mocow, tuž jednam jenož po přeću a namołwjenju redaktora našeho časopisa, hdyž swoje pjero podwolu tutomu džělej. Najlěpsi a najkrótsi žiwjenjopis je sebi njeboćički sam napisał w tutych słowach:

Mi žiwjenje bě bój a běda,

a brón a škit a puć bě pjero.

A zaso: Moje pěnje su moje žiwjenje,

Moje žiwjenje su moje pěnje.

W našim časopisu samym je naš swěrný přećel Adolf Černý wozjewił wuznam njeboheho Ćišinskeho jako basnika „w stawiznach basnistwa lužiskich Serbow“ a po jeho připomnjenju na stronje 37 nadžach so, zo wón sam dopjelni nětko wote mnje žadanu winowatosć.

Naš njebobi Mikławš Andricki dari nam k 50. basnikowym narodninam knižku: Jakub Ćišinski — najluboznišu sobu knižičku serbskeje literatury, kiž znaju. Po tutymaj wozjewjenjomaj z wěsće powołaneju a njeboćičkemu basnikaj blizko stejaceju pjerow zbywa mi jenož krótkke narysnjenje žiwjenja a wuznama njeboheho Ćišinskeho.

O kelko wočakowachmy hišće z wustojneho pjera njeboh basnika, hdyž tak přezahe nam jeho Bóh wotwola!

Dr. Muka sam na spomnjenej Wotrowskej „skhadžowancy serbskich wótěincow“, kaž je ju † Andricki wukróił, naše přeća registrowaše kaž knihu přeložkow ze słowjanskich klassikow, pokračowanje a skónčenje z „Hrodzišćom“ spočateje trilogije, nowy wěnc balladow a serbske epos z předkhadžacyimi pokazkami, snadź z Čecha, z Mickiewicza, z južnoserbskeje narodneje poesije... A nětko! Wšě tute přeća, wšě nadžije nam z dobom wotewza njesmilna ruka smjertneho jandžela. Haj, serbska zemja zapłaka, hdyž tuta powěsě so roznjesy. Bu džě nam rubjena najrjeńša hwězda na złotym njebju basnistwa. Što bu nam wzate z našim Čišińskim? Bjez dwěla naš najwjetši poeta. Z Radyserbom-Wjelu tež my měnimy: „Universalneho pěsnjerja jeho genialnosće njejsmy hač do džensa měli, nimamy nihdže a z čězka nam žadyn wjacj jeho runjeća přińdže. Jeho mjeno budže so w Serbach do wšeho přichoda swěćić!“ — A Muka zdobnje praji: Čišiński steješe na čole serbskeho basnistwa, kaž před 60 lětami Zejleř. Kaž měješe Zejleř swoju epochu a generaciju, tak je Čišiński nowu epochu zahajił. Wobaj sja genialnaj basnikaj, serbskeho naroda genijej, a tola tón a tamny cyle hinaši, rozdžělny. Zejleř: džěčo natyry — Čišiński: džěčo kulturny; Zejleř: ludowy basnik — Čišiński: wumjełski basnik; Zejleř: naiwna, prosta duša — Čišiński: refleksivny. Jasne slónce žiwjenja je přez cyle žiwjenje Zejlerrej swěćilo, Čišiński je hrimanja slyšał, a błyski su njewjedra jemu na drohu slaše. Wobraz, sprawny wobraz wšeho toho hołka pak je basnik narysował we swojich knihach.

A kak sudža druzy, Słowjenjo a Njesłowjenjo, wo nim? Skoro dyrbjeli wuznać, zo je naš poeta w čěskim kraju lěpje waženy a wjacj čitany, dyžli pola nas doma, tak zo sinědžeše toho dla Andricki našej intelligency do duše wołać: Sće-li Serbja abo njejsće? „Druhdže jeho znaja: Josip Milaković jeho Khorwatam, Melanija Parczewska jeho pólskemu publikej wotkry a Adolf Černý je mnohosć wo nim pisał a piše, je wulku syłu jeho wutworow swojim krajanam přeložował a k jubileju anthologiju z njeho wudał, Jarosław Vrchlický jeho česćuje, francowski spisowaceł a esthetik baron d'Avril jemu w knizy „Slávy dcera“ čestno městno dawa a runje tak Němc Jurij Adam.“

Vrchlický khwali klassiskosć, bjezwadnu korektnosć, dospołnosć a wuciselisowanosć jeho rěče a formow, slawi jeho wulkotnu fantasiju, krasnosć a nowosć wobrazow w jeho pěsnjach, hłubokosć a hódnosć idejow, koncinnosć jeho wuraza...

Parczewski myslí, zo nichtó tak derje serbsku řeč njeznaje, jako wón. „Revue française“ (1895) zakonči, zo wón le plus grand poète des Vendes. Němski kritik a spisowaćel G. Adam wo nim takle piše: Nowe předmjety a poetiskeho samobytneho ducha je Jakub Čišinski do serbskeje literatury přinjesl, kotryž je w přítomnej době připóznaty wjednik. Napřećiwó naivnej lyriicy Zejlerja, kotryž džěsćowscy proste a přénjotne začuća wupraja we swojich spěwach, kotryž pohladuje na přirodu z jasnymaj, swěrnymaj woćomaj džěsća přirody, podawajo bjez dwělowanja, štož je widzał a přijímał — su Čišinskeho charakteristiske pěsnje z wjětša w kuzlu čezkich mysłow; štož je basnikowu wutrobu a dušu pohibowalo, to wón do přirody založuje, z jeje zjewami a wosudami so z tajnymi nitkami zapřaduja jeho wosoby wosudy a jeho naroda, kotrenuž je z cylej dušu poddany, kotrehož zahubu ze struchlymi žalospěwami woplakuje, kotrehož zbytki pak chce z raznymi hłosami wubudzerja wjesé k nowemu žiwjenju. — Njeh je na tutech naspomnjenych hłosach z kraja a z wukraja dosé, zo wěny, što z nim zhubiechmy! Hdy džě zažije rana, z jeho smjerću Serbowstwey nabita?

Štó bě naš Jakub Čišinski? Widžimy bišće jeho — tutu energisku hłowu, wot Boha wobnadžěneho řečnika, kiž z plomjenitym, zahorjacym słowom lud wědžeše sobustorhnyé, wězo tež časćišo z řečnikom diplomat sobu čekny, dokelž swoje słowa, raz za prawe spóznate, na zlotu wahu njekładžeše, je kedžbnje wotwážejo. Prawje pisa wo nim kujez faraf Winger w lětušim Krajanu: „W žiwjenju njebě mnohim prawy. Běše muž worcloveje powahi. Nikomu so njeklonješe, nikomu njekadžeše, nikoho so njeboješe. Njebě hladki, ani stódky, muž z runym rjapom, z runej myslu bjez lesće a tajeństwa. Swój serbski lud a kraj lubowaše, kaž mało hdy štó; a tohodla tak rubaše a pjerješe wokoło sebje, wosebje do wšěch wotrodźencow, šwikaše wšu liwkosć a položnosć w narodnym žiwjenju. Bjez džiwa, zo mnohich njebě lubušek, zo jeho basnje a knižki z ruki do ruki so njepodawachu. Njeboćički njebě bjez słabosći, štó tež to je tu na swěće bjez poroka, a wurjadni ludžo z njewšědnymi darami maju často tež wurjadne słabosće. Ale při wšim bě Čišinski muž, nic sćina po wětrě so kolebaca, ělowjek wulkeho ducha, šěrokeje wutroby, wóćčinskich idealow. Sam prawje wuzna:

Stupać w taktu, kaž so piska,
Z wjelkami wuč z jenej' trubny,
Wěc mi stajnje běše nizka —
A tak mnohim njeběch luby.

A tutón energiski dubowy muž, kaž z jednoho krucha laty -- bě zaso kaž něžna džěsěowska duša we wobkhadžowanju ze swojim Knjezom a Bohom. Tuž tež z jeho basni sapa něžna wón praweje serbskeje pobožnosće a z hrěchom by było, nochcył štó to njeprípóznać, tutu krónu njebohemu z hlowy stajíc. W swojej basni: »Modernym basnikam« je sam wuznał, kak wulka ta hlubina, kak šěroki tón přestrěń, kiž jeho rozdzěla runje wot nowočasných, tež słowjanskich basnikow.

Sam pisa takle w swojim literarnym zawostajenstwje: Do trubow modernych z atheistiskej hluposću a materialistiskim swinjaestwom přežranych basnikow ja nihdy sobu trubić njemóžu a njebudu. Jeli zo njemóžu sebi na přistojne a čestne wašnje slawu swěta dobyć, potom njecham ze słowjanskimi pěsnjerjemi ničo wjacaj činić měć. Nihdy — a ženje! Ja sym so dđeržal a budu so dđeržeć krystalowych hwězdow Pólskeje, kajkež su Krasinški, Słowacki, Mickiewicz, Wyspiański, Kasprowicz. Woprawdžity basnik njesmě žane koncessije činić hlupemu časaj a blazniškemu modernismej. Słowa, kiž Čišinskeho česća — z najmjeńša w našich wočach.

Tola wón njerěčeše jenož w basniskej rěči k swojim Serbam, tež w prozy znaješe pisać. To nam wobswěděa jeho roman: »Narodowe a wotrodženc«, to nam wopowěduje: »Lipa Serbska«, kotruž redigowaše wot 1877 hač 1881 jako organ serbskeje studowaceje młodžiny, na kotryž móžeše wona z prawom horda być. Wulke zaslužby ma † Čišinski tež wo naš jenički belletristiski časopis „Lužicu“, nic jenož, zo je nam nimale kóžde čisło, wosebje w poslednim času, hakle prawje wuhotował, dawši jemu čolo, ale wón bě tež jeje pilny a wobrotny redaktor wot lěta 1904. Što chceše ze swojeje „Lužicy“ wutworić, to nam zjewja we swojim „hłosu do Serbow“ w 12. čisle lěta 1908 a w 1. čisle 1. 1909.

Myslički, kotrež tam wupraja, su za njeho monumentum aere perennius, a Bóh dał, zo bychu tež nětko po jeho zažnej smjerći za časopis byle z Betlehemskej hwězdu. Sam jako program wudawa: „Zakorjenjenje, posylnjenje, a zawěšćenje existency serbskeho luda. Sylne a solidne fundirowanje a wukhowanje moraliskeje a fysiskeje mocy našeho luda, zběhanje a powjetšowanje jeho kultury. Narodne (nacionalne, socialne a oekonomiske) prašenja a naležnosće dyrbja so nadrobnje rozjimować, wujasnjeć, rozkladować.“ Wěsće bohaty to program a škoda toho muža, kiž máješe mocy a energije dosć, to wuwjesć!

Sam praji: „Kaž je so mi před 30 lětami radžila revolucija w reformaciji rěče, tak so mi tež, Bóh daž, radži nowa organizacija serbskeho žiwjenja a narodneho skutkowanja na wočerstwjenje a skrućenje našeje existency.“ Jeho „připitk“ na zhromadźiznje serbskich hospodarjow we Wudworju, jeho rěč na jubilejnej zhromadźiznje towařstwa serbskich burow we Wjelkowje stej z jasnym swědkom, zo wón chceše to wuwjesé a kak chceše tuto hospodařske znowanarodženje docpěć. Smy tak wuznam † Čišinskeho jako basnika a spisowačela w prozy nasćinili, njech hišće skóne tutych rjadkow sćěhuja data a mjena jeho basniskich wudžělkow:

Lěta 1880: Na Hrodzišću; 1884: Kniba sonettow; 1888: Formy; 1892: Přiroda a wutroba; 1897: Serbske zynki; 1899: Ze žiwjenja; 1900: Krew a kraj; 1904: Z křidłom worjołskim. Z juskom wótčinskim; 1905: Wysk a stysk; 1906: Za ćebim; 1908: Serbske wobrazki; 1909: W pruzy njebieskej. Z poslednjeje zběrku skónči „harmoniscy“ swoje žiwjenje, je hišće tu žiwy a žedži za tamnym rjeńšim swětom. Prawje piše wo nim Libš: „Dale wón po starobje pokračowaše a bóle wón rozpjeršenoscám swěta woći zawěraše a ćim wjacj widžeše a spóznawaše w pruzy Njewidzomneho.“ Runje tute basnje wobswědčuja, kak hłuboko wón potajnosće wěry zapřiješe, kak wysoko so wědžeše znošować hač do mjezow „njeprístupneho swěta“, w kotrymž přebywa Bóh sam.“ Haj, Čišinskeho basnje su kaž duša serbskeho luda sprawne a bohobjone, a „zły njeduch njewěry a skaženosće“ njeje do nich přistupa namakał. To je, drohi njesmjertny basniko, štož će zběha k njebiesam, tohodla sy tež naš lubušć, lubušć lubowarjow serbskeho naroda! Žel by nam w duši było toho Serba, kotryž za to njeby zrozumjenja měl, by jeno pokazał, zo je jemu nastajnje cuzy był serbski duch a serbski dych. A hišće něšto! Zahorjenišeho Serba hač Čišinskeho nimo našich wuznamnych serbskich wótčincow serbska zemja spłodžila njeje. Kak horžeše so jemu wutroba za swój lud! Haj, wěrna to sława, kiž k jeho wopomnjeću zapisuje Libš: „Z rědka je šćo tak pjomjeniće zahorjeny był za serbsku rěč, za serbsku narodnosć, za serbski kraj a lud, kaž Čišinski. Přetrječihł jeho w tym zawěšće nihtó njeje. Serbstwo zakhować, Serbstwu k nowemu zakčěwanju, k nowej mocy a sławje dopomhać, to bě jeho wysoki zamysł wot mladosće sem. Z njewidžanej wustojnosću je na tym a za to džělał hač do poslednjeho wodycha.“

Haj, mjeno Čišinski wupraja w stawiznach serbskeho basnistwa najwyšši skhodzeńk dotal doepěty. Je serbskej rěči wurubał puć do słowjanskeje, haj swětoweje literatury. Wón bě sebi toho tež dospołnje wědomy, a jenož tak hodži so wón cyle zrozumić a posudžować po swojim wašnju.

„Wšě plody basnika znamjenjuja triumf jeho genija, ale tež triumf serbskeje rěče. Ma rěč w mocy kaž z rědka druhu, a hakle w jeho pěsnjach je znać, kak wona jeho poslucha.“ Je so jemu porokowała njeserbskosć jeho basniskeje rěče. Basnik, čím mjenje serbski basnik, njesmě tola dele stupać k ludej, kaž tón žwantori a grjegoli, ale dyrbi lud k sebi čahnyć, na stupjeń jeho basniskeje rěče. Mało jich je, kotřiž bychu podobnje kaž Bart ludowu rěč a tež ludowe wašnja znali.

Zdobnje pisa † Andricki wo našim basniku k jeho serbskemu pěsnjeńskemu jubileju: „Kóždy wumjele z ludu rosće, z domowiny, z woneho milieu-a, kotrež so z njewuhašiwym pismom pisa přenje do młoduškeje duše. Čim bóle dyrbješe to być z našim basnikom, krajanom najzapadnišeho kućika serbskeje zemje, w Kukowje p. klóštra Marijineje Hwězdy, hdžež je so kaž z božim džiwom wukhowała rěč a drasta ze wšěmi kharakteristiskimi wašnjemi dawnych wótcow. Wón teje „klóštrskeje krajiny“ je jako hólčik do sebje srěbał, a z přěnich plodow jeho čerstweho pjera ju srěbamy my.“ A w samsnej krajiny, w Pančicach, dokónči 16. oktobra 1909 drohu bolosćiwu. Štóz je jeho widzał a wopytował w dnjach jeho khorosće, kak přjedy tak zmužity a worclowy basnik so zrudnje a bólnje bėdžeše měsacy dołho ze zasakłej khorosću, so wěsće njeje mohł wobruć sobuželnych sylzow. Haj, tež jemu bě wumožerka bėdna smjerć.

A mam-li hišće z krótka wopomnić žiwjenjoběh † Čišinskeho?

Kaž arabiski kón do čežkeho pluha so zapřahnył njeda, tak njemóžeše naš basnik tež nihdže hódneje musy nadeńć a pokoja za pokojne a éiche wobkhodžowanje ze swojej njebeskej musu. Tuž widžimy jeho we wšelakorych kóncech sakskeho kralestwa — skoro přeco kapłanować, najpřjedy w Serbach w Ralbicach a w Radworju, na to w Šerachowje, Drježdžanach, wsazojtej a towarniskej Kamjenicy a skónčnje jenož na krótko w Radebergu. Na wumjeńku hakle nadeńdže, štož pytaše, prawy žiwjoł za swój wobhnadžený talent. Zymnosć swojich krajanow, njedorozumjenje pola tych, hdžež so nadžižeše,

hlubše nadeńć spóznaće swojeje duše, to wšo dopomha k wěrnej skórzbjě: Mi žiwjenje bě bój a běda! Wězo tež njeboh basnik w swojim žiwjenju so měješe po slowach: *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.* Tuž zwosta jemu: Brón a škit a puć jeho basniske pjero. W jeho basnjach čitamy jeho wěrný žiwjenjoběh, tam so wotkrywa basnikowa duša.

A što bych prajil skónc swojeho nastawka, kiž njehca a njemóže dospołny wuznam našeho basnika podać, jako swoje božemje njesmjertnemu, drohemu přećelej a wujej? To, štož Jan Cyž, stupajo do jeho stopow, jemu jako basniku palmu na row položi:

Tuž Čišinski: Twój lud Će njezabudže!
 Měj džak, kiž hordosé Serbowstwa sy byl!
 Daj Bóh Ći měř a pokoj nětk tam druhdže!
 Lud serbski Bóh pak wjesé a škitać chce!

Jurij Delan.

Nekrolog LXIII.

Hendrich Jordan,

kantor a cyrkwinski wučer, pismař a knihiskładnik
 delnjołužiskeho wotrjada M. S.

* 20./II. 1841 w Trělnom.

† 3./III. 1910 w Popojeach.

Čłowjeska wosebitosć zakładuje so hižom w přenich džěćacych lětach, haj, hišće prjedy. Štom toho sameho mjena ma wšelaki nahlad za teju pódu, na kotrejž rosće; tak tež čłowjek nosy we swojim byću herbstwo swojich wótcow a znamjo teje strony, hdžež bu rodženy. Pola Hendricha Jordana widži so to wosebje jasno. Z rodom je wón z Wochoz, w Mužakowskej holi, hdžež su hižo 1683 Jordanecy jako burja zapisani. Jeho džěd běše khěžkař w Hamorje, jeho nan wučer w Trělnom, hdžež Hendrich Jordan so narodži 20. februara 1841 jako přeni a jenički syn; za nim běštej hišće dvě sotře. Lud we tamnej stro-
 nje je jadriwy a rjany, džělawy a bohabojazny a tajke herbstwo běše tež Hendrich Jordan po swojich wótcach dostał; zawěsće je to lěpje, dyžli pjenjezy a wjele dobytrow. Jeho nan so přesydlil bórzy do Čorneho Kholmca. Hač je tón mały hólčec tam we šulskim domje hižom něšto slyšal wo synu tamnišeho prjedawšeho wučerja, Davida Traugotta Kopfa, kotryž je we swojich knihach „Žiwjenje serbskeju wučerjow Kita a Daba *Wowanusow*“ sebi a serbskemu wu-

čerstwu krasny pomnik stajil? Zda so tak, přetož my namakamy wěstu podobnosć mjez woběmaj; kaž Wowanus (hs. Hlowan = ds. Głowan = n. Kopf), běše tež Jordan pyšeny z nadobnej čestnej myslu, z pilnosću a wučerškej wustojnosću.

Jordanowa mladosć běše twjerda. Hižo 1849 zhubi swojeho nana. Wot tutoho časa bu wón podpjerař a zastarař swojeje mačerje, kotraž jako 90-lětna starka za synom žaruje. Dźiwno nam je, zo je při tajkich khudych wobstejnosćach tola na wučerstwo dowuknył. Ale tehdy běchu wučerjo wšitcy khudzi a žiwjenje sebi nježadaše telko wudawkow kaž džensa. We lětach 1855—58 běše wón prae-parand pola kantora Režy w Burkhamorje a 1858—61 wuknješe wón na seminarje w Bolesławju. Kaž mi njedawno jedyn jeho šulskich towaršow praješe, mješe wón hižom tehdy horcu lubosć k swojemu serbskemu narodej.

Jako mlody wučer přińdže wón do Łaza, potom do Čikec a 1863 do Hermanec, Łazowskeje wosady. Tam wobkhadžowaše wjele ze swojim fararjom Handrijom Zejlerjom. Wot njeho nawukny wjele, přede wšěm lubosć k Serbowstwu, a přez njeho pózna derje serbske pismowstwo. Z Hermanec bu Jordan do Popoje w Delnjeje Łužicy powołany. Tehdyši Popojski patron a ryćeřkubleř knjez z Hake česćowaše Hornjołužičanow. Mjez 38 wučerjemi, kotřiž wo to wučerške městno prošachu, bu Jordan wuzwoleny, tež jeho prjedownik tam běše Hornjołužičan byl.

Hladajmy nětko na Jordanowy wuznam w serbskim žiwjenju. Što smy we nim měli a što smy z nim zhubili? Wón běše pilny spisowaćel, wón jako lubosćiwý towarš a přećel serbskich mužow mjez sobu zwjazowaše, wón tež zjawnje wustupowaše za potrěbnosće Serbow. Do serbskich časopisow dopisowaše w Hornjeje a Delnjeje Łužicy, zběraše ludowe pěsnje, zapisowaše, štož něhdže wosebneho w ludu so namaka. Tajke wědomostne nastawki wot njeho su wosebje w „Časopisu“, „Lužičanu“ a „Lužicy“, wón wobkhowa swoju literarnu hódnosć na wšě časy. W Hornjeje Łužicy wuda 1864 němsko-serbsku čitanku za srjedźny a 1870 za wyšši skhodžeńk serbskich ludowych šulow. Wobě knizy wužiwaštej so w pruskich hornjołužiskich šulach hač do lěta 1878.

Hdyž so Jordan 1872 do Delnjeje Łužicy přesydlil, wupraji „Bramborski Casnik“ nadźiju, zo nowy čas za tamne Serbstwo naztanje. Tuta nadźija je so dopjelnila. Jordanowe mjeno je z Delnjołužiskim Serbowstwom twjerdže zwjazane. Wutrobne bratrowske přećelstwo zjedna jeho

z redaktorom „Casnika“. Wón bu jeho pilny dopisowař, wot 1881—85 tež soburedaktor „Casnika“. Jemu so poradzi, přečelow Serbstwa zhromadźić do „Delnjołužiskeho wotrjada Maćicy Serbskeje“. To towarstwo běše jeho raj. Hačrunjež ženje swoju ruku njeje wupřestrěł za předsydstwom towarstwa, běše wón tola jeho duša. Tam je džěłał, tam je radźił, tam je prosył a napominał a jemu mamy so džakować, zo je to towarstwo nětko hižo 29 lět při žiwjenju wostało, njech tež běše druhdy z nim na wusnjenju. Wot 58 delnjoserbskich knihow, kotrež buchu wot 1880 do 1905 wudate, je Jordan 16 sam spisał abo přełožił, z pomocu druhich pak wudał 9. Najlěpše mjez nimi drje su: Cytanka, Starkowe módlitwy, Wěnk, Arije, Drobeńce.

Z tym smy hižo přišli na druhu stronu Jordanoweho byća, to je, na jeho towaršnosť. Štož je wón pisał, to snano njeje po řeči tak dospołne, kaž Tešnarjowe knihi a nic po wobsahu tak wulke, kaž Šwjelowe džěło w „Casniku“. Ale štož měješe wón před druhimi jako wosebność, to běše jeho towaršna mysl, zo zwjazki lubosće plećeše mjez serbskimi bratrami. Hdyž je na hłownej zhromadźiznje Maćicy Serbskeje nimale kóždy lěto Delnja Łužica zastupjena, je to skónčnje jeničcy Jordanowa zaslužba. Na horach a dołach běše wón doma, wobaj džělej serbskeho naroda je wón z jenajkej lubosću wobjimał. Jeho dom běše hospoda wšitkich, kotřiž Serbowstwo česaču. Cuzi přez Lubnjow abo Wětošow do Blótow jězdža, dalši serbscy hosćo pak najprjedy zańdžechu do Popoje. Kelko hosći je tamna mała šulska jstwička widžala! Móžno njeje, wšitke te mjena zapisać, přetož woprawdže nimale kóždy, kiž Serbstwo lubuje abo lubowaše, je tež raz abo husćišo pola Jordanec w Popojcach pobył. A kóždy bu z radosću witany. Na starym kanapeju w rózku sydaše hósć, Jordan pak čumpaše so na wotpočowařskim stole a při rozpominanju serbskeho wědženja a bėdženja, wjesela a zrudženja khwatachu hodžinki a džělenje běše čězke. Z džakownosću spominamy tež na Jordanowu lubu mandželsku Emiliju, džowku Wjerbjańskeho kantora Pjataru. Wona njeje ženje kisale hlađała, hdyž wučeni knježa abo khudźi študencu zastupichu; hač runjež měješe dosć a nadosć domjaceho džěła, běše wona tola we hospodliwosći ze swojim mužom přezjena, jeho wěrna pomocnica.

Hdžež běše trjeba, je Jordan stajnje kruće za Serbstwo wustupił a swoju mysl wuprajil, wšo jene, komu. Hdyž so l. 1878 mordarški nadpad na kejžora Wilhelma I.

sta, přihotowaše wón z dr. Sauerweinom deputaciju Blótowskich serbskich zowěow, zo bychu kejžorej wobswědčiše Serbow swěrnosć. Na jeho pohonjenje hromadźowachu so tež po Delnjej Łužicy pjenjezy k podpjeranju serbskich študowacych. Štóžkuli so za Serbstwo zajimowaše, njech běchu to wjednicy Drježdžanskeho drastneho swjedženja (1896) abo zarjadowarjo někajkeho museja, serbscy študenći abo němscy spisowaćeljo, wšitcy běchu jeho přečelскеje skutkowneje pomocy wěsí. Na wučerskich konferecnych je wón husćišo za serbsku rěč, drastu a wašnja rěča a tež w swojej šuli je wón přeco to najnužniše serbski wučil. Tajka jeho wěsta a kruta serbska mysl je jemu tež nje přečelstwo zbudžiła, ale hdyžkuli pola wyšnosće bu wobskorženy, so tola přeco wopokaza, zo bě wón swoju přislušnosć derje činił, a ničo njepraweho njemóžachu na njeho dowjesć.

Kajku lubosć, kajku česć běše sebi Jordan dobył, zjewi so wosebje tež při jeho khowanju. Ze wšěch stronow zeńdžechu so Serbja z črjódami, zo bychu hromadže z Němcami jemu poslednju dobru noc dali. Městopředsyda Delnjoserbskeje Maćicy, kn. farař Krušwica, předowaše při rowje a w mjenje Hornjoserbskeje Maćicy wołaše jemu kn. farař Handrik-Slepjanski poslednje božemje do rowa. W cyrkwi potom wobswětłestaj kn. farař Kórjeńk-Bórkojski jako krajny šulski inspektař w němskej, a kn. farař Wencko-Dešanski w serbskej rěči žiwjenje a zaslužby zemrěteho. Jeho kolegojo jemu w „Pruskim Wučerskim Łopjenu“ božemje prajachu z tymi słowami: „Najbóle so jemu přikhilachmy dla jeho nadobnych počinkow. Jeho wěrne, čestne, dostojne zmyslenje zwjeseli kóždeho. Jeho wótry, nazhonjeny rozum wobtwjerdzi prawdosć jeho sudženja. Jeho wěrny, pokojny, přečelny wobkhad wabješe nas předewšěm. Dokelž jeho lubowachmy a so jemu dowěrjachmy, wuzwolichmy jeho za předsydu našeho Blótowskeho wučerskeho towarstwa, kotrež je wón 14 lět dolho ze swěrnosću zastawał, hromadu dzeržal a wobtwjerdzał.“ A serbski přečel piše z dalokeje cuzby: „Naš luby, swěrný, njezmučeny, měrny a dobry kněz kantor Jordan, khwaleny serbski spisowaćel, ujeje podarmo žiwy był.“

Bohu džak, zo tomu tak je; Jordan njeje podarmo mjez nami pobyl. Štož je wón w lubosći wusywał, to njemóže bjez ploda wostać. Jeho nadobna, čestna mysl je jemu trajacy pomnik stajila w našich wutrobach.

G. Šwjela.

Wučahi z protokollow M. S.

1. Hłowna zhromadźizna (63.) M. S. 30. měrca 1910 w »Serbskim Domje«. Dla khorowatosće předsydy knjeza Křižana, kotryž bě so zamołwił, wotewri zhromadźiznu městopředsyda monsignore senior Skala a powitawši přitomnych porěča horliwe słowa, spominajo na zařdzenosć a pohladujo z krutej nadźiju do přichoda. K tomu so přizamkny hnydom hłowna lětna rozprawa sekretarja Mikl. Žura. Posedźeni předsydstwa a wubjerka bě pječ, a to jene zhromadne, tři předsydstwowe a jene wubjerkowe. Wudała je Maćica zaso dwaj zešiwkaj Časopisa a protyku „Předzenak“ na lěto 1910. Tež je nětko wušła „Čitanka“, druhu džěl, naklad 5000 exemplarow, nimo toho 2 lisćinje kwartetnych spěwow, tež nowy naklad „Bibliškich starižnow“ w 6000 exemplarach, a tež „Spěwna radosć“, nowy, wo wjele porjedženy wudawk w 5000 exemplarach. Na dóstaće koncessije so tež njebě zabyło, ale wunućić so njehodźi. — Po přeću knjeza prof. dr. Muki je Maćica wot 1. jan. 1910 tež „Lužicu“ do swojeho naklada přewzała jako organ M. S., kotryž změje sobustawow bóle za towarstwo zajimać. — Z wjeselosću bu spomnjene, zo je † Hana Hejdanec, farska kucharka w Khrósćicach, na namołwjenje knjeza kanonika Herrmanna, w testamencie 500 hr. za naš „Serbski Dom“ postajiła a buchu tesame přez jeje swaka Michala Wornača w Miłóćicach wuplaćene. — Ze zrudobu pak spomni so na to, zo bě smjerć nam zasy rubiła třoch lubych sobustawow a sławnych wótěincow, wulcy znateho pčołarja a pilneho sobustawa. wubjerka, měščanskeho wučerja Adolfa Sommera, sławneho basnika, farsk. admin. em. Jakuba Barta-Čišinskeho a dobrego wótěinca Delnjeje Łužicy, kantora Hendricha Jordana; při wšitkich swjatočnych khowanjach bě tež Maćica Serbska zastupjena, při poslednišim přez knjeza fararja Handrika-Slepjanskeho a knjezow sobustawow Delnjeje Łužicy. — Minjene lěto bě nam tež wosebje napominanje, falša so zdalować, tajenstwo hidźić a sprawnje měnić. — Na to poda přehlad zličbowanja „Serbskeho Doma“ zarjadnik knjez notar Cyž: dokhodow bě 14 226 hr. 96 pj, wudawkow 11 778 hr 92 pj., čisteho wunoška 2448 hr. 8 pj., z kotrehož so 2000 hr. k wotplaćenju twarskeho dolha naloži, 300 hr. so k založenemu železnemu kapitalej přida a 148 hr. 4 pj. zbytku w pokładnicy wosta. Knjez překupe Čeč poda zličbowanje knižneje pokładnicy. Dokhodow bě tu 2665 hr. 13 pj, wudawkow pak 1909 hr. 13 pj. a tak

wosta 756 hr. zbytku w pokładnicy. — Kn. far. Kubica, předsyda wubjerka, rozprawješe wo revisiji domu, knihownje a knihisklada kaž wo museju, a wuzna, zo běchu wobstejnoscě wšudžom woprawdže khwalobne. — Knjz notar Cyž doda hišće, zo w zličbowanju pola darownjejsu woprijate wosebje nahromadžene dary kn. prof. dr. Muki, kotrež su so na wuhotowanje a wupyšenje sala naložile, štož je na 3500 hr. plaćilo. K džakej kn. prof. dr. Mucy zhromadžizna postany. — Kn. kantor Kapleř rozprawješe wo knihiskladze, wudał bě z tohosameho w běhu lěta 8875 knihow a spisow. — Knihownik kn. wyšši wučer Fiedleř rozprawješe wo knihowni, towarstwa darichu 198 čisłow, jednotliwi 25 čisłow, tak zo je so knihownja zasy wo 218 čisłow rozmnožiła a k tomu dosta tasama hišće něšto knihow po † fararju Dučmanu. — Nekrologi běchu připrawjene wažnosći lubyh zemrjetych. Wo Čišinskim poda kn. kaplan Cyž-Žitawski wobraz jeho žiwjenja; stud. Wjacslawk čita Čišinskeho baseń jutrownu. Kn. farar Waitař horliwe słowa wopominanja přednjese we wjazanej řeči, poetiscy. Kn. farar Libš wobrazuje žiwjenje a džěla Čišinskeho jako basnika, a namjetuje potom, zo by so na domje, w kotryniž je basnik poslednje lěta žiwy był, w Pančicach wopomnjeńska tafla připrawila a na jeho row so postajil pomnik. Na kóncu čita bohosłowe Just hišće baseń Čišinskeho. — Kn. cyrkw. wučer Jan Rječka přednjese nekrolog wo měščanskim wučerju Adolfu Sommeru, tutón zajimawy a žiwjenja polny wobraz budže zawěsće tež rjenje debić naš Časopis M. S. — Kn. farar Šwjela poda na to nekrolog wo kantoru Jordanu, jeho wuwicu, wo wobkhadže ze sławnym Zejlerjom a wo jeho mnohich džělach na polu serbskeho pismowstwa: Jordan najprjedy žiwy w Hornjej, potom pak w Delnjej Lužicy, bě wón syn Hornjeje a nan Delnjeje Lužicy. K česći zemrětych zhromadžizna postany. — Sěchowachu wólby. Wustupiě mějachu z předsydstwa kk.: Skala, Muka, Žur, Waitař a Wjerab, a z wubjerka kk.: Kubica, Rjeda a Rječka. Z aklamaciju so wšitoy tući knježa jenohłósnje zaso wuzwolichu a tež wšitoy wólbu přijachu. — Po wólbach přečita knjz wučer Kral připóslany list sobustawa kn. Bryla (Serbina), postrow a přeča za M. S.; potom spomina na „Raj“ a „Zahrodku“, časopisaj za džěci, a na „klankodžiwadlo“ serbskeho towarstwa „Adolf Černy“ a prosy wo podpjeru a zajimanje za nje. — Za nowe sobustawy buchu na swoje zamotwjenje přijěci kk.: Karl Jordan w Husokej,

L Ščerba w Pětrohrodže, August Holan w Budyšinku, Pawoł Krawe, wučer w Čerwj. Noslicach, Arnošt Haněka, kantor w Poršicach, knjeni Loska Mukowa w Freibergu, Michał Hórník, kubleř w Hornjej Kinje a dr. phil. Dorič w Lipsku. — Kn prof. dr. Muka zdžěli, zo w krótkim času hišće 4 wulke woliwowe wobrazy dostanjemy: Smolerjowy, Imišowy, Tešnarjowy a Andrickowy, a porěča tež hišće wo Čišinskeho pomniku we Wotrowje a wo tafli w Pančicach. Potom pak dr. Muka namjetuje, zo by so rozprawa wo hłownej zhromadźiznje M. S. tež do Budyškich němskich nowinow podała, a to měł činić druhi sekretar kn. farař Waltař; namjet so jenohłósnyje přija. — Tež wozjewi dr. Muka, zo hišće nowe stólcy do sale dóstanjemy, ke kotrymž je 350 hr. nahromadził a knjez wučer em. Jenč w Kluči je 10 hr. dodał — Dale namjetuje tónsamy, zo by so w Serbskim Domje jstwa serbskich wótčincow připrawila. Za wuhotowanje tejesameje je kn. kan. Herrmann 400 hr. daril, a wonaj chcetaj so za jstwu tež dale starać. Tež tutón namjet so jenohłósnyje přiwza. — Kn. wučer Polan namjetuje, zo bychy so nowe blida kupile a zo by so dwór plestrował, přeni namjet so přewostaji předsydstwu k wuwjedženju, druhemu pak so njeprihłosowaše. — Kn. far. Domaška namjetuje, zo by so rěčniski pult za přednošowarjow kupil, kaž to tola wšitke wjetše towarstwa maju, a potom spomina na pisma a knihi, kotraž njehódne wopačnosće wo Serbach woprijeju, na tajke by měla M. S., swój narod zakitujo, raznje wotmołwjeć, kaž na př. na njehódnosće w Kellerowym romanu: „*Die alte Krone*“; k čomuž so tež přihłosuje. Skónčnje pokazuje wón na nowozaložene towarstwo starych Serbow k podpjerowanju wotměrow serbskeje studowaceje młodžiny. Kn. farař Mikela namjetuje, zo by so tola wo „Serbskim Museju“ tež druhdy něšto pisalo, tež wozjewjalo, hdy je wočinjeny a kak je najlěpje přistup dóstać — štož so musejownikej přewostaji. — Zběrka mjez přítomnymi za „Serbski Dom“ wučinješe 42 hr. 30 pj. — Kn. prof. dr. Muka spomni hišće, zo chce Drježdžanske starožitnostne towarstwo (Altertumsverein für das Königr. Sachsen) lětsa naš musej wopytać, a ma so potom wot někotrych z předsydstwa powitać. Skónčnje namjetuje dr. Muka hišće, zo by so přenja hypoteka na naš „Serbski Dom“ požčila pola „saks. kreditneho towarstwa“, a kn. farař Šewčik měni, jeli to njeńdže, zo by so spytało pola „saks. zawěšćaceje pokladnicy“. Předsydstwo slubi to spytać a so naprašować.

2. Posedženje předsydstwa a wubjerka M. S. 21. ha-
 pryła 1910. Přitomni: Skala, Cyž, Fiedleř, Kapleř,
 Renč, Rjeda, Smoleř a Žur. Najwjacy časa naloži so
 tón króć na jednanja wo nutřkownych pjenježnych nalež-
 nosćach a so wšelke wažne zasady postajichu. Na to so
 dokónčichu jednanja dla „Spěwneje radosće“ a potom
 wupjelnichu čas jednanja nastupajo wšelake prašenja a
 namjety w dwěmaj listomaj kn. prof. dr. Muki.

3. Posedženje předsydstwa a wubjerka 18. meje
 1910. Přitomni: Křižan, Skala, Wařtař, Fiedleř,
 Čeć, Kapleř, Wjerab, Kubica, Rječka, Rjeda, Smo-
 leř a Žur. W tutej zhromadźiznje sta so dokładna revi-
 sija wšěch pjenježnych wěcow wosebje po zličbowanju
 lěta 1909 a bu wšo w rjedže namakane. Wšelake při-
 hódne postajenja buchu wučinjene. Jednaše so tež
 mnoho wo Kraszewskeho fondže. — Kontokorentna knižka
 smě być pola Lubijskeje banki. — Někotre Pilkowe wjac-
 hłósne spěwy maju so nětko wočišćeć.

4. Posedženje předsydstwa a wubjerka 21. novembra
 1910. Přitomni: Křižan, Skala, Fiedleř, Smoleř,
 Wařtař, Cyž, Kubica, Kapleř, Wjerab, Rječka, Žur
 a na kóncu hišće přińdže pokladnik Čeć. Najprjedy so
 sta dlějšje jednanje wo klankodźiwadle. Towarstwo „Adolf
 Černý“ w Praze nam poskiča tajke wuley wumjejske dži-
 wadlo za 1200 krónow M. S. njemóže nětkole ničo z pje-
 njezami podpjerać. — Monsignore Skala čita list wot
 Monsy dla plaćenja 1079 hr. 15 pj. za Časopis M. S. Jed-
 naše so potom wo to, hač njeměl Č. M. S. jeno jónu za
 lěto wukhadžeć, skónčnje so připóznaje, zo je khmaňšo,
 hdyž dwójcy wukhadža a so tež hnydom powšitkowne
 přece wupraji, zo by so Č. M. S. pola Smolerja čišćał. —
 Zarjadnikej doma, Cyžej, so wěste pokazki dadža dla
 jeneho wotnajerja. — Čitaše so prof. dr. Mukowy list dla
 hodownych a nowolětnych darow a so wobzamkny, zo so
 tónkróć jeno w „Serbskich Nowinach“ a „Kath. Posole“
 próstwa wo tajki dar wozjewi. — Wot prof. dr. Muki
 namjetowanaj so jako nowaj sobustawaj přijimataj
 hrabja Sergěj Dimitrjewič Šeremetew z Pétro-
 hroda a knježna Marja Kubašec, wučerka w Duis-
 burgu. — Nastupajo nalutowaršku knižku 65/180 so po-
 staji po prof. dr. Mukowym namjeće, zo so kapital pola
 Mało-Wjelkowskeje nalutowařnje wupowědži a so na „Serb-
 ski Dom“ jako hypotheka položi ze zaměrom eventualneho
 podpjeranja potřebneho serbskeho wučerja na wuslužbje.
 Kantor Kapleř přednjese próstwu Lipsčanskich studentow

wo wudospołnjenje pobrachowacych serbskich pismow a so wobzamkny, zo ma so próstwa po móžnosći dopjelnić.

5. Posedźenje předsydstwa a wubjerka 21. měrca 1911. Přitomni: Křižan, Skala, Cyž, Fiedleř, Kubica, Smoleř, Wjerab, Rječka a Žur. Předsyda powitawši přítomnych wupraji najprjedy w mjenje předsydstwa a wubjerka wutrobne zbožopřeća Monsignorej Skali k jeho njedawno wotmětemu 60. narodnemu dnjej. — Na to postaji so porjad hłowneje zhromadźizny M. S. za jutrownu srjedu popołdnu $\frac{1}{2}$ 3 hodžin: 1. Rozprawy, 2. Nekrologaj a 3. Namjety. — Potom so namjetuje, zo by so na dnju hłowneje zhromadźizny wotměł swójbny wječor z přednoškom. — Tež namjetuje předsyda hišće, zo by so tola jónu zasy wulki spěwanski swjedžen wuhotował a ma so wo tom na hłownej zhromadźiznje pojednać, namjet so přiwwa a kn. wučer Rječka chce so wobhonjeć, hač by móžno bylo wěc wuwjesć. — Protyku „Předženak“ kn. M. Smoleř sobustawam rozesćełe.

Podal Mikławš Žur, 1. sekretar M. S.

Dary za knihownju M. S.

Wot jutrow 1909 hač do jutrow 1911 podawachu dary do Maćičeje knihownje:

1. K. prof. A. Černý w Prahy: Slovanský Přehled. Ročnik XI., č. 5—10, R. XII., č. 1—10, R. XIII., č. 1—3.
2. K. lic. theol. far. em. Jakub w Budyšinje: Die Revision der deutschen Lutherbibel, auf die oberl. wend. Bibel übertragen v. G. Jacob. Pf. em. in Saugen. Band I u. II.
3. K. wučer Kral w Kamjeńcu: a) Raj. Časopis za pěkne dźěći, 4. a 5. lětnik; b) Nadžija. Protylečka za serbske dźěći na lěto 1911.
4. K. prof. dr. Muka w Freibergu: a) Sorbenwendinge Namen im Zeiger Kreise; tež wšelake drobnosti a časopisy; b) Kašć knihow, hišće njezrjadowanych.
5. K. wučer Nawka w Radworju: Serbski Hospodar. Organ Tow. Serbskich Burow. 29. a 30. lětnik.
6. K. red. Smoleř w Budyšinje: a) Serbske Nowiny, Pomhaj Bóh a Łužicu za lěto 1909 a 1910; b) Ğanbrij, der wendinge Kirchner.
7. K. red. kantor Šwjela w Skjarbošću: 3 zwjazane lětniki Bramb. Casnika za lěta 1905, 1907 a 1908.
8. K. far. em. Urban w Króstawje: a) Pućć te Šhrystuskej. Wot White; b) Serbske rostlinske mjena atd. (Wocisc z Čas. 120, 1909).
9. Serbske luth. knih. towarstwo: Bibliski pućnik za lěto 1910 a 1911.

10. Tow. ss. Cyrilla a Methoda w Budyšinje: a) Kath. Posof na lěto 1909 a 1910; b) Krajan za lěto 1910 a 1911.

Swoje spisy z Maćicu Serbskej dale wuměnjowachu tele wědomostne towařstwa a wustawy:

1. Přirodospytne tow. Isis w Budyšinje: Bericht über die Tätigkeit der naturwissenschaftl. Gesellschaft Isis zu Bautzen in den Jahren 1908—1909.

2. Łuž. předařske tow. w Lipsku: 34. und 35. Jahresbericht.

3. Hornjołuž. tow. wědomosćow w Zhorjelcu: a) Neues Lausitzisches Magazin, 85. Band; b) Geschichte der Rittergüter u. Dörfer Pommitz u. Bohra; c) Friedrich von Uechtritz; d) Die baugeschichtl. Entwicklung von Ramentz; e) Codex diplomaticus Lus. sup. III, 5. Heft.

4. Hornjo-hessenske tow. za stawizny w Giesenje: Mitteilungen, 16. und 17. Band.

5. Biblioteka Musea království českého v Praze: a) Časopis 1909, svazek 2 - 4; Časopis 1910, sv. 1—4; Časopis 1911, sv. 1—2; b) Zpráva o Museu království českého za rok 1908—1909.

6. Král. české tow. wědomosćow w Praze: a) Jahresbericht für das Jahr 1908 u. 1909; b) Věstník. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. 1908, 1909 a 1910; c) Věstník. Třída mathematicko-přirodovědecká. 1908, 1909 a 1910; d) Výroční zpráva za rok 1910; e) Nejstarší Breviář; f) Jednota bratrská. Část III.; g) Jindřich IV. a Evropa v letech 1609 a 1610; h) Biskupství Olomoucké 1576—1579; i) Untersuchungen über den Lichtwechsel älterer veränderlichen Sterne. Vol. I.

7. Česka akademija khěž. Franca Josefa w Praze: a) Sbirka pramenův. Skupina I, řada I, číslo 8, ř. II, č. 7—9. Skup. II, č. 9—12, 14, 15. Skup. III, č. 7; b) Rozpravy. Třída I, č. 38 a 39, tř. III, č. 23—32; c) Historický archiv, č. 30—34; d) Bibliografie České Historie. Díl 4, svazek 1—3; e) Biblioteka klassiků řeckých a římských, č. 15—18; f) Filosofická bibliotheka. Řada I, č. 1—2, řada II, č. 2; g) Archiv pro lexikografii a dialektologii, č. 7—8; h) Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickému v Čechách a na Moravě ve století XVI; i) Život a Působení 1. presidenta a zakladatele české akademie Josefa Hlávky; j) Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách; k) Topografie starých Athen; l) Almanach české akademie.

8. Praesidium rady kral. htowneho města Prahi: Almanach kral. hlav. města Prahy na rok 1910. Ročník XIII.

9. Matica Morawska w Brnje: Časopis Moravského Musea zemského. Ročník IX., č. 2 a Roč. XI., č. 1.

10. Museálna slovenska spoločnosť w Turč. Swj. Marčínje: a) Časopis. Ročník XII., č. 1—4, R. XIII., č. 1; b) Sborník XIV., sv. 1—2.

11. Akademija Umiejętności w Krakowje: a) Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce. Tom XI a XII; b) Rozprawy

filolog. Tom 45, 46, 47; c) Rozprawy hist.-filozof. Tom 46, 47, 53; d) Corpus juris Polonici; e) Arch. Komisji prawniczej. Tom 8, 2; f) Galicya; g) Pomorze polskie; h) Nieznane poezye; i) Jakob Strepa; j) Biernata z Lublina Ezop; k) Katalog literatury naukowej Polskiej. Tom VIII, zes. 1—4, T. IX, 1—4, T. X, 1—2; l) Bulletin international 1908, 9—10, 1909, 1—10, 1910, 1—10, 1911, 1—2.

12. Towarstwo wédomosćow w Póznanju: Roczniki. Tom 35.

13. Biblioteka Kórnicka w Póznanju: a) Wykład hydrauliki; b) Wykład wytrzymałości materyalów; c) Die Bedeutung der Lehre vom adäquaten u. vom zufälligen Kausalzusammenhang für die Frage des Versuchs mit untauglichen Mitteln. (Inauguralna doktorska dissertacija k Dr. Stanišława Celichowskeho z Kórnika, w universiee w Halli dżeržana.)

14. Zakład hrabjow Ossolińskich we Lwowje: a) Przewodnik po muzeum imienia ks. Lubomińskich we Lwowje; b) Sprawozdanie z czynności zakładu narodowego imienia Ossolińskich za rok 1909.

15. Khorwatske archäologische towarzstwo w Zahrjebje: Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva. Sveska X.

16. Južnošłowj. akademija znanosti i umjetnosti w Zagrebu: a) Gogolewskie dni w Moskwé; b) Rad. Knjiga 156, 174—184; c) Ljetopis. Svezak 18, 23, 24.

17. Matica Srpska w Nowym Sadu: a) Letopis. Knjiga 254—275; b) Knjige Matice Srpske. Broj 27—42; c) Knjige za narod. Sw. 126 i 127, 129—139.

18. Matica Slovenská w Ljubljani: a) Zbornik. 11. a 12. zvezek; b) Vojvodina Koroška. 1. a 2. zv.; c) Slovenske narodne pesmi. 13. snopič; d) Hrvatska knjižnica. 4. zv.; e) Zabavna knjižnica. 21. a 22. zv.; f) Prevodi iz svetovne književnosti 6. a 7. zv.; g) Knezova knjižnica. 16. a 17. zv.; h) Letopis M. sl. za l. 1910.

19. Slovenska Šolska Matica w Ljubljani: a) Pedagoški Letopis. 8. a 10. zv.; b) Nazorni nauk. 2. snopič; c) Šola in dom; d) Prosto spisje v ljudski šoli. 1. snopič; e) Poljudno znanstvena knjižnica. 1. a 2. zv.; f) Kemični poizkusi s preprostimi sredstvi; g) Didaktika. III. del. 2. snopič.

20. Khěž. Waršawski universitet: Zapiski obščestwa istorii, filologii i prawa pri imp. Waršawskom uniwersiteč. Wypusk 4.

21. Redakcija „Litwy“ we Wilnje. Litwa, pismo illustrowane literackie. Rok 1908 i 1909.

22. Dobroćeński komitet w Petersburgu: Sławjanskija izweštija 1907, 6—8; 1909, 2—8; 1910, 1—3, 5—6.

23. Redakcija žurnala „Finljandija“ w Petersburgu: Finljandija 1909, No. 5—20; 1910, No. 1—4.

24. Khěž. ruske geografiske tow. w Petersburgu: Žiwaja starina, god 17, wypusk 4; god 18, wyp. 1—4; god 19, wyp. 1—3.

25. Historisko-filologiski institut wjercha Bjezborodka w Něžinje: Izweštija. Tom 23. a 24.

26. Ministerstwo narodnago proswěšćenija w Petersburgu: Žurnal 1908, zwjazki za měsacy september hač do decembra; 1909, zwj. 1—12; 1910, zwj. 1—12.

27. Khěž. ruska akademija wědomosćow w Petersburgu: a) Sbornik. Tom 84—86; b) Izwěstija 1908, No. 14; 1909, No. 4—9, 11—14, 16—18; 1910, No. 1—13, 15, 16, 18; 1911, No. 1—5; c) Izwěstija otdělenija ruskago jazyka i slowesnosti imp. akad. nauk 1909 g. Tom 14, kn. 1—4; Tom 15, kn. 1—2; d) Enciklopedija slawjanskoj filologii. Wypusk 2; e) Dr. Friedrich Lorenz Slovinskičes Wörterbuch. I. Teil (A—Ö).

Horječnym česćenym knjezom, towarstwam a wustawam wupraja w mjenje Maćicy Serbskeje najwutrobniši džak

W Budyšinje, 14. hapr. 1911.

K. A. Fiedleř, knihownik M. S.

Rozprawa wo knihiskladže M. S.

W lěće 1910 so z knihisklada slědowace knihi a knižki wudachu:

304 exx. Bibliskich stawiznow, 360 exx. Spěwneje radosće, 537 exx. Čitankow, 706 exx. Časopisa, 50 exx. Towaršneho spěwnika, 25 exx. Małego gratulanty, 20 exx. Quartettow wot Kocora, 20 exx. Quartettow wot Pilka, 12 exx. Słownika, 7 exx. Serbskich zynkow, 15 exx. Robinsona, 10 exx. Bitwy pola Budyšina, 10 exx. Hród na Landskrónje, 10 exx. VI spěwow wot Kocora, 10 exx. XV narodnych spěwow, 60 exx. Rostlinske mjena, 10 exx. Genowefy, 5 exx. Jan Manja, 5 exx. Nadpada pola Bukec, 10 exx. Bohusława z Dubowina, 6000 exx. Protyki na lěto 1911 = wšo do hromady 8186 exx.

Jan Kapleř, knihiskladnik.

Dary za musej a archiv M. S.

I. Dary za naš „Serbski musej“.

W minjenym lěće nam přiwobročihu:

1. Kn. farář Šwjela-Wochožanski: wrjećeno, práslicu a práslin a tři jutrowne jejka.

2. Kn. Pawoł Fiedleř z Drježdźan: plakát, Błótowčanku předstajacy.

3. Firma B. G. Teubner w Lipsku: dwaj wobrazaj, a to: „Sächsische Dorfstrasse“ a „Wendische Bauernstube“.

4. Kn. prof. Dr. Muka a mandželska: „Ručne džěłka serbskich šulskich džěć“, wot njeju mylowane.

5. Knjeni kublečka Pětrancowa z Čornec: tři rjane popjelnicy.

6. Kn. farář Běgaf z Picnja: sydom jara zajimawych popjelnicow,

7. Kn. cyrkwiny wučer Rječka z Budyšina: dwaj starej zamkaj z Mateje Bobolcy.

8. Kn. wučer Juřk z Budyšina: rjany slěbornik z lěta 1800.

9. Kn. kubler J. Rebiš z Haslowa: zběrku starych pjenjz (z wjetšeho džěla koprowych).

10. Kn. faraf Žur z Kamjenca: 19 starych pjenjz.

11. Kn. Krečmař z Budyšina: dwaj starej slěbornikaj.

12. Kn. Korla Wićaz ze Sulsec (přez kn. fararja Křižana): 13 rjanych z wjetša slěbornych starych pjenjz (wot 1689—1855).

13. Kn. wučer Stodeńk z Pančic: derje zdžeržanu bibliju z lěta 1577 (němsku) a Stawizny Noweho Zakonja z l. 1814 (serbske).

14. Podpisany musejownik; tři zaramowane wobrazy. (Hólcy a holcy z Baconja na Drježdžanskej wustajeńcy — a dwaj wobrazaj stareho Budyšina.) Dale dvě seriji kartow-pohladnicow ze Sakskeje a z Łužicy.

15. Serbja z Texasa (přez kn. *Marka Smolerja*): dwaj kłokowej kónčkaj z křesadnika.

II. Do archiva darichu:

16. Kn. prof. Dr. Muka: 1. wuržki z nowinow z nastawkami na Serbow a wosebje na Drježdžansku wustajeńcu so počahowacymi; 2. zběrka nastawkow wo Serbach a serbskich wsach; 3. rukopis dra. Pfuha; 4. exempl. illustr. časopisa »Česki Svět« a »Charon«; 5. karty a dopisničy jemu pisane; 6. njeb. Čišinskeho korespondencu; 7. diplom † architektky Grothy.

17. Kn. faraf Delan z Baconja: wšelake wuswědčenja z † Čišinskeho šulskich a gymnasiálních lět.

18. Ze zawostajeństwa njeb. Ad. Sommera: wšelake akty atd. Drježdžanskej wustajeńcy 1896.

19. Kral. sakske ministerium znutřkownych naležnosćow: Beridjt für Erhaltung der Kunstdenkmäler im Königr. Sachsen.

Wopyt museja běše spokojacy. Wot šulow nas wopytachu: 1. jena rjadownja evang. seminara; 2. jena rjadownja wyššeje realki w Budyšinje, selekta 9. měščanskeje šule w Drježdžanach a serbscy hólcy tachantskeje šule w Budyšinje. Zastupnych pjenjz dostachmy 44.75 hr., wudawkow běše 43.21 hr.

M. Wjerab, kustos.

Přinoški sobustawow M. S.

(Zapis redaktor dostał njeje, tuž njemóžeše jón wozjewić.)

Dary za Serbski Dom.

Za naš »Serbski Dom« w Budyšinje składowachu w běhu lěta 1910 tele dary po hriwnach kk.: probst Eug. z Solowjew w Koburgu 6, kubler Młynk w Čemjeřeach 2, N. N. 7, faraf Betlejewski w Tilcach 10,

faraf Wencko w Dešnje 3, inženyr Jaromir Šmejkal, 20, kantor Šwela w Skjarbošcu 1, W w H. 2,50, P. Methodej ryceř Halabala w Rajhradze 8,45, Haješ, Hanuš, Šimaček, Sejk, Štich, Morawec a Cipra w Prazy 7, prof. dr. Muka jako wéne na row droheho přečela z mladych lét, knj. kantora Hendr. Jordana w Popojcach 5, wučer Jurij Štodeňk w Pančicach jako wéne na row našeho njezapomniteho wótčincea kantora Jordana 3, wučer Franc Kral w Khrósčicach jako wéne na row delnjolužiskeho wótčincea, k. kantora Jordana w Popojcach 3, gymn. direktor E. Holan w Rewelu jako dar k wopomnjeću našeho wótčincea a swojeho přečela a dobročela † H. Jordana w Popojcach 10, Marka Kirchsłagerowa rodź. Zejlerjec w Ljubljani 12,30, studentaj Šolta a Just za dwaj wobrazaj † Hórnik 1,50, dr. med. Lašenko w Charkowje 8,15, překupc Martin Domš z Tureja w Mosk. (15. I. 11.) 35, wučefka knježna E. Sedmihradka w Str. 34,84, zběrka na hłownej zhromaždiznje Maćicy Serbskeje 30. mërca 1910 76,24, knjez kan. faraf Jakub Herrmann w Wotrowje jako jubilejski dar za wuhotowanje jstwy serbskich wótčincow 400, prof. dr. E. Muka wot swojich přečelow 350, Kommissija »Syrotka-Njesyrotka« w Freibergu 3,30, wučer em. Jeně w Kluči za stóicy 10, na 36. hłownej skhadžowancy serbskeje stud. młodžiny w Klukšu 22,30, přez prof. dr. Muku wot Hrvat. Maćicy 424, ze zawostajeństwa knježny Hany Hejdanec w Khrósčicach 500.

Zličbowanje M. S. w 64. léće (1910).

(Redaktor žanoho zličbowanja k wočišćenju dostał njeje.)

Zličbowanje Serbskeho Domu M. S.

wot 1. januara 1910 hač do 1. januara 1911.

A. Dokhody.

I. Wunošk z přensajeća bydłow a rumow:

1.	Wot knjeza Smolerja	1460. —
2.	„ „ Gläsel	1540. —
3.	„ „ Fritše	1580. —
4.	„ „ Angermanna	620. —
5.	„ „ Florenca	480. —
6.	„ „ Hartmanna	220. —
7.	„ „ Hennersdorfa	400. —
8.	„ Lubijskeje banki	2960. —
9.	„ knjeza Hajney	640. —
10.	„ knjezow Cyža a Maršnera	520. —
11.	„ knjeza Krause	900. —
12.	„ knjeni Wurroweje (wot 1./10. 1909 hač do 1./4. 1910)	1000. —
13.	„ knjeni Rösenthaleroweje (na $\frac{1}{2}$ resp. $\frac{1}{4}$ léta)	505. —
14.	„ knjeni Sürethoweje (na $\frac{3}{4}$ léta)	390. —
15.	„ knjeza Billerta	220. —
		13435. —

13435. —

II. Dobrowólne dary, w »Serbskich Nowinach« kwitowane	1446.34
III. Wódny dawk	153.40
IV. Nowolétne dary 1910	214.80
V. Přez k. prof. dr. Muku přepodate dary	424.—
VI. Zbytk w pokładnicy z léta 1909	148.04
VII. Woł lit. towafstwa	1000.—
VIII. Krala Albertowy fond	2756.16

Sa. 19577.74

B. Wudawki.*I. Dań.*

1. Dań pola Budyšskeje nalutowafnje (160000 hr. po 4 ‰)	6400.—
2. Dań pola knjeza Kaupa	1220.—
3. Dań za fond knjeza † biskopa Lusčanskeho	105.—
4. „ knjezej seniorej Monsignore Skali	105.—
5. „ „ fararjej Křižanej	105.—
6. „ „ fararjej dr. Rjenčej	105.—
7. „ „ fararjej kan. Herrmannej	105.—
8. „ knjeni Porákowej	105.—
9. „ knjezej sanitát. radžičej dr. Pětrancej	105.—
10. „ „ ryčefkublerjej Srybarjej	105.—
11. „ „ dr. Jenčej	105.—
12. „ knjeni wučerjowej Sommerowej	105.—
13. „ knjezej redaktorej Smolerjej	105.—
14. „ „ direktorej Nowakaj	105.—
15. „ „ komm. radžičej Šćlće	105.—
16. „ „ sanitát. radžičej dr. Szablewskemu	105.—
17. „ „ just. radžičej M. Cyžej	105.—

9195.—

II. Dawki.

1. Wotpaleńska pokładnica	160.43
2. Dokhódny dawk	119.90
3. Ležomnostny dawk, statny a měščanski	244.22
4. Wšelake druhe dawki na radnej khěži	11.20
5. Za plun	103.57
6. Za elektriske swětlo	22.26
7. Za wodu	205.96
8. Za zawěšćenje domu	21.05

888.59

III. Porjedženja, wutwarženja, nowe dźěła.

1. Molerjej Weinholdej	237.40
2. Installateurej Bekardtej	134.95
3. Klampnarjej Domšcy	201.30
4. Installateuromaj Nierthej a Försterej	287.15
5. Molerjej Krawcej	495.45
6. Twarskemu mištrej Kaupej	28.55
7. Tyšerjej Websej	211.—
8. Zamkarjej Breitkopfej	38.85
9. Zamkarjej Šiersandej	9.30
10. Tyšerjej Herm. Šmidtej	23.—
11. Koprnikej Měrcinkej	1.65
12. Škleńčerjej Měcy	91.75
13. Zamkarjej Martinijej	3.80
14. Knjezej Ludwikej při Lubijskej baney	27.50
15. Za nowe stóley	220.35

2012.—

IV. Za porjad a čistotu w domje.

1. Za mjéćenje wuhnjow	48. —
2. Za rjedženje juchoweje jamy	44. 76
3. Za rjedženje popjelneje jamy	30. 70
4. Za wóz pëska	2. 50
5. Knjezej domownikej Libusej	29. —
	<u>1549. 06</u>

V. Za kanonika Herrmannowu jstwu.

Nadoba (sofa, blido k pisanju, dwoje regale, kulowate blido, 3 stólc, 2 přikrywaj a bucawk	382. 25
---	---------

VI. Wšelake druhe wudawki.

1. Honorar zarjadnika a zarunanje za wšelake wudawki	300. —
2. Honorar pomocnikej museja	30. —
3. Za nawěštiki	7. 65
4. Za piwo na hłownej zhromadźiznje	20. 50
5. Knjezej Hennersdorfej za přewjezenje stólcow	3. —
6. Wšelake wudawki za dźiwadlo při hłownej zhromadźiznje	56. 75
7. Dekorateurej Königej za wupyšenje fasady při přikhadže huzarow 24. IX. 10.	65. —
8. Zahrodnikej Šindelej za dekoraciju	6. —
9. Za připóstanje stólcow	8. 20
10. Za připóstanje portraitow	8. 78
	<u>505. 88</u>

Wšě wudawki.

I. Daň	9195. —
II. Dawki	888. 59
III. Porjedženja, wutwarjenja, nowe dźěla	2012. —
IV. Za porjad a čistotu	154. 96
V. Za kan. Herrmannowu jstwu	382. 25
VI. Wšelake druhe wudawki	505. 88
	<u>Sa. 13 138. 68</u>

A. Wšě dokhody: 19577. 74 hr.

B. Wšě wudawki: 13138. 68 „

Wunošk: 6439. 06 hr.

C. Čisty wunošk z Mačićneho Domu.

6439. 06 hr.

3756. 16 „2682. 90 hr.

Wunošk je so wužil:

1. K wotplaćenju twarskeho doha	6000. —
2. K založenju železneho kapitala	300. —
3. Zbytk w pokladnicy	139. 06
	<u>Sa. 6439. 06</u>

D. Zamoženje Maćičneho Domu.

1. Plačizna ležownosće	60 000. —
2. Plačizna twarjenjow	296 800. —
3. Nadoba w kofejowni a w sali	4 000. —
4. Zelezny kapital	1 200. —
	<hr/>
	Sa. 362 000. —

E. Dolh Maćičneho Domu.

1. Hypothekarski dolh na Budyšskej nalutowafni . . .	160 000. —
2. Hypotheka twarskeho mištra Kaupa	24 000. —
3. Hypotheka 15 sobustawow Mać. Serb. a jeje přečelow .	45 000. —
4. Zbyt看 twarskeho dolha pola Kaupa	1 000. —
	<hr/>
	Sa. 230 000. —

Aktiva: 362 000 hr.

Passiva: 230 000 „

Zamoženje Maćičneho Domu: 132 000 hr.**Wobsah.**

K prašenju wo póhanskich kulturnych městnach Hornjeje Łužicy. Spisał Jan August Jenč z Kluče (skónčenje)	str. 3.
Serbske wěcowniki-pomjenšenki. Spisał a zestajał Jan Rady- serb-Wjela	„ 21.
Přinoški k stawiznam přeněmčenych stron Delnjeje Łužicy. Znosyl a zestajał dr. Ernst Muka	„ 33.
Posmjertna wopomnjenka k wobrazej Pětra Mlótńka, serbskeho basnika z ludu	„ 88.
Přinoški k stawiznam přeněmčenych stron Delnjeje Łužicy. Znosyl a zestajał dr. Ernst Muka (skónčenje)	„ 89.
Prawopis wjazawow: jeli, jelizo	„ 131.
Słowoslěd w serbskich sadach	„ 133.
Nekrolog LXI. (Adolf Sommer, z podobiznu)	„ 134.
Nekrolog LXII. (Jakub Bart-Ćišinski, z podobiznu)	„ 137.
Nekrolog LXIII. (Hendrich Jordan, z podobiznu)	„ 144.
Wučahi z protokollow M. S.	„ 148.
Dary za knihownju M. S.	„ 152.
Rozprawa wo knihiskładze M. S.	„ 155.
Dary za musej a archiw M. S.	„ 155.
Dary za Serbski Dom	„ 156.
Zličbowanje Serbskeho Domu M. S.	„ 157.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1911.

Redaktor:

prof. dr. Ernst Mulca,
komtur rjadow Danila a sw. Sawy atd.

Lětnik LXIV.

Zešiwk II.

(Cyleho rjada čislo 125.)

Budyšin.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Adolf Sommer.

O škituj, Knježe Božo, Serby moje!

Jakub Bart-Ćišinski.

Hendrich Jordan.